

శ్రీకృష్ణ మాసము

భారతి 1925 జూన్

భారతి

శ్రీకృష్ణ మాసము.

భారతి 1925 జూన్

కవితా ప్రశంస—కవికొండల వేంకటరావుగారు	౧-౨
ప్రసవవేదన—త్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు	౪
ఆంధ్రారణ్యపర్వశేషప్రశంస—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు	౯-౧౨
మహాసతీసేత—కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు	౧౮-౨౦
భీష్మప్రతిజ్ఞ—ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు	౨౧-౨౭
ప్రౌలరాజు—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౨౭-౨౯
వానరులు—పంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు	౩౦-౩౨
హేమంతము - కోయిల—ఈశ్వర	౩౩
కంఠ బాహుళ్యము—కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు	౩౪-౩౬
కవితారచన—కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౩౬-౩౭
బమ్మెరపోతరాజు—నిడమర్రీ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౩౮-౪౦
నేనుధన్యుడ—శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు	౪౧
గానము—కాశీనాథుని భైరవమూర్తిగారు	౪౨-౪౪
విద్వాంసుని నిర్వేదము—సాహిత్యవర్ధనుడు	౪౫
శాకుల సత్యాగ్రహము—గన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారు	౫౦-౫౬
విరహాత్కంఠిత—పండిత ఈ. భాష్యకాచార్యులుగారు	౫౬
సావిత్రి—కాశీసోమయాజుల సుందరరామమూర్తిగారు	౫౭-౬౭
అభివందనము—రాచర్ల తిప్పయ్యగారు	౬౭
కోకిల—జి. జాషువాగారు	౬౮
పార్వతియనుతాపము—రాయసము వేంకటశివుడుగారు	౬౯-౭౬
నోకులము - ప్రణయోన్మాదము—కాశీ వ్యాసాచార్యులుగారు	౭౭-౭౯
జైనులమతకథలు—పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు	౮౦-౮౫
‘పేరిశాస్త్రేణ ధీమతా’—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు	౮౫

కర్ణాటనీమ—దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు	౪౬-౮౭
పద్మిని—దూపాటి కొండమాచార్య కవిగారు	౪౭
తంజావూరు—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౪౮
కన్యాచౌర్యము—సంఘసంస్కారి	౪౯-౫౦
ప్రతాపభానునిచరిత్రము—భాగవతుల నృసింహశర్మగారు	౫౧-౫౨
సార్వాదుస్తాపములు—కే. నరసింహాచారిగారు	౫౩-౫౪
ఋతులక్ష్మి—మిత్తింటి నరసింహమూర్తిగారు	౫౫-౫౬
ఆమని—మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు	౫౭-౫౮
తుక్కానందకము—మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు	౫౯-౬౦
శతపత్రము—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	౬౧-౬౨
సపోటా—కృషీవలుడు	౬౩-౬౪
ధన్యుడు—వేమూరి సీతారామయ్యగారు	౬౫-౬౬
వృక్షజాతి వైచిత్ర్యములు—‘అంబిక’	౬౭-౬౮
కవీంద్రగానము - కాలయానము—బి. టి. నరసింహాచార్యులుగారు	౬౯-౭౦
మంగళసూత్రము - వ్యాఖ్య—కొమాండురు వేంకటాచార్యులుగారు	౭౧-౭౨
సుభాషిత సుధాలహరి—	౭౩-౭౪
ప్రాచీనాంధ్రులెవ్వరు? ఆర్యులు కారా?—చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు	౭౫-౭౬
ఎచటి కేగితిరి?—కే. అన్నంరాజశర్మగారు	౭౭-౭౮
పరపతిసంఘములు లేక బ్యాంకులు—రంగనాయకులుగారు	౭౯-౮౦
సాభిప్రాయవిశేషములు	౮౧-౮౨

చిత్రములవివరము

వర్ణచిత్రములు:—శ్రీబాలకృష్ణుడు; వరహూరు గోపాలస్వామిగారు, నారాయణ తీర్థులవారు, జైనచిత్రరచన-౧౫ వ శతాబ్దము నాటిది. *

సాధారణ చిత్రములు:—మావిహారము; శారీశంకర శిఖరము, గంగావతరణము, బుద్ధుడు-శాక్యకన్యకలు-అంతిమోపదేశము, పార్వతి తపస్సు, రతివిలాసము, కుమారస్వామి, తారకాసురవధ, గంగోత్రి, దివాను బహద్దూర్ సర్ రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుడు గారు, డాక్టరు జయంతి చినకామేశం పంతులుగారు *.

చెన్న పట్టణము జూన్ ౧౯౨౫

1925

సంపుటము ౨. ౨

క్రొధన సంవత్సరము శ్రేష్ఠమాసము

సంఖ్య ౬. 6

క వి తా ప్ర శం స

కవికొండల వేంకటరావు గారు; బి. ఎ., బి. యల్.

జైన సామాన్యముయొక్క దృష్టి నేడు కవి త వైపునకు దిరుగుచున్న ట్లిదివఱ కెప్పు డును దిరిగియుండలేదు. ఈనాడు మనము ప్రతిదైనికపత్రికయందు నొక సారస్వతాను బంధము నరయుచున్నాము. ప్రతివారపత్రిక నొకపుట పద్యప్రచురణములకై వినియోగ పడుచున్నది. మాసపత్రికలు ప్రత్యేకముగ సారస్వతాభివృద్ధికై నెలకొలుపుబడుచున్నవి. విద్వాంసులు రసజ్ఞులు కూడ “కవిత్వమనున దెట్లుద్భవించుచున్నది? దానివిభాస మెట్టిది? దాని యుపయోగ మేమి?” అనుచర్చలకుం

దొడంగి వాదోపవాదములు నల్పుచుండుట కనుచున్నాము. అన్నిసంప్రశ్నలకుల కాకర మగు కవితయొక్క స్వరూపమును గూర్చి మనముకూడ కొంతోక తడవు యోజించుట కామయాసము కాదనుకొందును.

కవితయనఁ గవిత్వపువైలి నుదితమైన కవి త్యపుటాహ. రసాయన శాస్త్రమననేమి? రసాయనశాస్త్రము పారిభాషను రసాయన శాస్త్రభాషములను వెలిబుచ్చుటయ. నీళ్లు అ నుటకు మాటగ ‘H₂O’ అనిపలుకుచు దాని నిర్మాణమును బోధించునప్పుడు మనము రసా యనశాస్త్రవేదిక నధివసించుచున్నారము.

అట్లే కవితావేదిక నధివసించుటకును మన మొకానొక పరిభాష నుదితమగుచున్న అనగా గవిత్వపుకైలి నుదితమగుచున్న ఒకానొక ప్రబోధము ననగా గవిత్వపు టూహను మది గొనవలెను.

కవిత్వపుకైలి, కవిత్వపుటూహ అననేమి?

రేగుపండు చెట్టునుండి పడునంత న్యూటన్ అను మహానుభావుని నెమ్మనమ్మున భూమియొక్క ఆకర్షణశక్తి నిలిచెను. అది ఆతడు వెలికి నుబ్బినప్పుడు ప్రకృతిశాస్త్రాఖండము ప్రభవించెను. వాల్మీకియను మహర్షి కౌంచద్వితయమ్మున నొక్కపక్షి నిషాదభాధితమ్ముగుడు దదాక్రోశనంబు విని రామాయణ ప్రసన్నుడయ్యె. ఈయిరువురియొక్క అనుభవవిభేదము నెఱుంగుటలో కవిత్వమిట్టిదని నిర్వచింపనగు.

న్యూటన్ కనిపెట్టుటకుముందును వెనుకను రేగుపండ్లట్లు పడుచునేయుండెడివి. ఆభూపతనభావము భూమితోబుట్టినదియ. తన్నిత్య పతనమును ప్రత్యక్షతాత్కాలిక ప్రదర్శనమున నిర్వచించినాడు న్యూటన్. అట్లుగాక వాల్మీకి విన్న పక్షిపరిదేవన మంతకుముం దెన్నడు విననిది: ఇతరులెఱుంగనిది. అది ఆపక్షి వ్యక్తికరించిన తాత్కాలిక కరుణారసము. ఆరసము రామాయణగేయమున నిత్యసంస్కరణముగ నిలుపబడె. కావున కవిత్వమనునది ఒకానొక వ్యక్తియొక్క తాత్కాలిక రసప్రదర్శనమును నిత్యసత్యప్రతిష్ఠితమ్ముగ నిలుపు. ఇతరశాస్త్రములో నిత్యసత్య ప్రతిష్ఠితంబులై పరగువానిని తాత్కాలిక ప్రదర్శనమ్ముల నిర్వచించు.

ఆదిని ఈతాత్కాలిక రసప్రదర్శన మనునది ఒకానొక అవతారపురుషుని యొక్క అనివార్యపరాక్రమమందు, ఒకానొక వంశపీరునియొక్క యుద్ధాతిరేకమున, ఒకానొక నాయకుని గుణలక్షణముల కనుగొనబడుచువచ్చి రామాయణము, భారతము, ఇలియడు, ఒడిస్సే మున్నగు మహాపురాణము లుద్గమించుటకు వలనుసూపినది. తరువాత వా రొక్క నాయకునియందు, ఒక్క మహాపీరునియందు తమదృష్టిని కేంద్రీకరింపక ఒకానొక రసమునందు తన్మయులై ఆ రసపోషణమును పెక్కుపాత్రములచే చేయించుచువచ్చి నారు. వేణీసంహారమునబీభత్సరసము, ఉత్తర రామచరిత్రమున కరుణారసము, ఆంధ్రప్రబంధముల శృంగారరసము ఇట్లే స్తంభీకృతములయ్యె. అందుచే నేమైనది? తొలుత పెక్కురసము లొక్కనాయకుని పట్ల చూపించు తెఱుంగునుండి ఒక్కరసము పెక్కు మందికి తావలమగునట్లు చిత్రింపబడు తెఱుంగునకు సారస్వతము మాఱినది. దానినుండి విశాల దృష్టిని వీక్షించుచో మనకు గోచరించునదేమి? ఒక్కొక్కనియెడ నొక్కొక్కరసంబు ప్రదర్శింపబడుట. ఎంతమందిమానవులు, ఎన్ని జీవరాసులు లోకములో కలవో అన్నిటికి నొక్కొకవిచిత్ర రస ప్రదీపన మున్నదని.

ఈనైక సంస్కరణమ్ముల నిత్యప్రతిష్ఠితమ్ములుగ సూపుటలో చిన్నచిన్న గీతకలు, చిన్నఊహలు, చాటుపద్యములు, వ్యక్తి సంకీర్తనములు వెలువడుచున్నవి. “ఏల వెలువడరాదు? ఒక్కమహాపీరుడే అపారమైన సుప్ర

ణయము సూపువాడా? సామాన్యనిట నంత పాటి సుప్రణమ మొకనాడైన కనమా? కందుము. కనుచో ఆనాటి ఆప్రణయము చిత్రించిన అది కయితకాదా" అను ఈ దృశంపు టుత్సుకతతో నవయుగము తొంగి చూచుచున్నది. దాన లోకమెల్లలలితకళామయమ్ము గజూపబడుచున్నది. నికృష్టనియొక్కయు, నిడుముదునలియొక్కయు చర్యలనుండి సంస్తవ నీయమగు భావములు నేకరింపబడుచున్నవి. అయ్యవి సారస్వతశాఖ నలంకరించుచున్నవి. ఆ అలంకరించుటలో పూర్వపుటంశములు గాక క్రొత్తలంశములు, పూర్వపు టితివృత్తములుగాక క్రొత్తయితివృత్తములు, పూర్వపు శైలిగాక క్రొత్తశైలి, పూర్వపు పోకడలుగాక క్రొత్తపోకడలు తప్పక బయలుపెడలుచున్నవి. దరిలేని మహాసముద్రముగ ఈ ఆధునిక సారస్వతము తోచుచున్నది. విమర్శనప్రియుడు 'దీనికిమూలమేమి? ఇందలిమట్టు, లయ ఎందున్నది? ఇది శాశ్వతసుఖము నిచ్చునా? నీతిని బోధించునా?' అని తన పూర్వపుపంథ యోజించి వికలుడగుచున్నాడు. మన మాపూర్వ పంథవిడిచి నిష్పక్షపాతబుద్ధిని కొండొకపరి యోజితము.

కవిత్వము నెన్ని తారుమారులు చేసి చూచినను ప్రధానవిభాగములు రెండు గని పించు- భావము: భావ; ఊహ: ఉక్తి; అర్థము: వాక్కు. వాక్కునల్ల అర్థమా? అర్థమునల్ల వాక్కా అనుమిమాంస కెందును ఎడము లేకుండ వాక్కుతో అర్థమును, అర్థముతో వాక్కును ప్రతి మానవవ్యక్తికిని స్ఫురించు

చుండును. అందులకే కాళిదాసు పార్వతీ పరమేశ్వరుల కలయిక కుహమాసముగ "వాగ్ధా వివ సంపృక్తా" అని సూచించినాడు. శబ్దార్థములు రెండును పరస్పర సంజనితములు కాక పోయినను రెంటికి నుత్పత్తిస్థాన మెయ్యది యైన నున్నదా? ఏది యీశబ్దార్థ ప్రచరణమునకు మూలము? అని విచారితము.

మనుజుడు సహజసంగీత ప్రియుండు. ఒక్కరుం డూఱకకూరుచుని 'లేలేలే' అనియో 'రేరేరే' అనియో దీర్ఘము తీసికొనుచు ఆత్మకానందమున లీనముగాఁగలవాఁడు. ఆసహజ సంగీతశక్తిసామర్థ్యములను వెలికిఁ గోయిల ప్టివోలె కీర్తించునప్పుడ వాగ్ధర్మము లుట్టి పడుచున్నవి. లోలోనున్నంతపర్యంత మది యెంతసుభాషితమయ్యు భావమున జీర్ణమగుచున్నది. వ్రాత, అచ్చు, పరిపత్తు, ప్రచారము- ఇవియెల్ల వాగ్ధర్మములకు మూలాధారములు కావు. కవియన పక్షి. పక్షియొక్క పాట మనము తెలిసికొనవలయునన్న దానిని "కువకువ" అని పొత్తములో తెలిసికొను నంత సరిపడునా? ఆధ్వని ఆ కోయిలపిట్ట ముఖతః వినునప్పుడ, ఆకొండలోయ మాటుమ్రోత నను గమించునప్పుడ, ఆ మామిడిచెట్టు కొట్టకొనఁ జూపులమరల్చునప్పుడ సువ్యక్తమగు. అట్లే మనము వ్రాత ప్రతులయందు, అచ్చుపొత్తము లందు, పత్రికలందు అచ్చుకట్టంబడువానింగను నంత కవిత్వముం గనుగొంటి మని విమర్శింప గడంగరాదు. శబ్దార్థములయొక్క నిజస్థానము కవితాసంకీర్తనము. అది సీనపద్యమేకానిండు, తేటగీత కానిండు, వచనము కానిండు, గీతిక

కానిండు, ఏదియైతను ఒకానొక గానకళ మితి ననుసరించి నున్నాయందుగాని సీసముగ తేట గీతగ వెలువడియుండునవికావు. సీసచిహ్నమే కనుక బాసకు ప్రధానమగున దేని

“మందార మకరంద మధుర్యమకరందంబు మధుపంబు బోవునే మదనములకు” అనునదియు

“ఓకోరి బండోడ! ఓయ్యోరి బండోడ! నిషాద నామోజా నిల్పబండి”

అనునదియు నొకేతరున ఏలనదువము? మొదటిది చదువునప్పుడు ఆచిత్యము, రెండవది చదువునప్పుడు సాచిసాచియు చదువుట ఎట్లు? అందు గమనిక సూచించునది సీసము కాదు, గణములుకావు. ఆంతర్గతకాంక్షము యొక్క గానకళారహస్యము. రెండింటి యొక్క శబ్దార్థములకు జన్మస్థానములువేరు. ఆగానకళ ఆవ్యక్తిప్రదర్శనము నాశ్రయించి యుండును. ‘ఆదిత్యము—శంకరాధరణము’ అని సూచించునంత ‘మత్తకోకిల’ అనివ్రాయు నంత తేటతెల్లముకాదు. అవి యొక్కొన్ని నిరంతర సామాన్యలోకానుభవమునకు సంజ్ఞలుగ పూర్వ లేర్పడినవి అంతయు. అవికాక వేరు గానము లోకములో లేదే? వేరు వృత్తమునకు ఆస్కారము కానమే? కవి క్రొత్త యూహల నల్లకొలంది క్రొత్తరాగము విలసిల్ల జేయును. ఈనిశ్శబ్ద భిగోళమునం దెన్ని విధములగు శబ్దములు లయమొందుట లేదు? ఎన్ని క్రొంగ్రొత్తగ వినిపించుటలేదు?

అట్లంటినని మన మెద్దియేని పాడుకొనవలెనన్న, చదువుకొనవలెనన్న ఉండండి ఆ

కవియొద్దకు పలుగెత్తవలయునని తలపోయకుడు. కవియొక్క గొంతుకతో కాని, కవియొక్కజీవనముతోగాని, కవియొక్క వేషభాషలతోగాని, వానియొక్క ఆచారవ్యవహారములతోగాని మనకు బలలేదు. మనము సామెత్తురించుకొనవలసినది ఆవ్యక్తి ప్రదర్శనము. అనగా ఆప్రత్యేకపు టంశముతో మనకు సానుభూతి; ఆ యంశమునందే తన్మయత్వము మనకు గలుగవలెను. కవి విరచించునప్పుడట్ల తన్మయుడై రచనకుం దొడంగు. ఆవ్యక్తముగ నొక్కొక్కప్పుడు అమిత దీర్ఘముగ ఆతని కావశ్యము గానంతటినము త్సుకతతో గాన మతనికి తదంశ ప్రదర్శనా భిలాషను వెల్లివిరియు. పాడుకొనునప్పుడు పూర్తిగ న్వేచ్ఛగ తనకుగల నిస్వరాగము యొక్క కురుచ పొడవులతో నతడు పాడుకొనుచున్నాడు.

“ఓ! చతురాస్యవంశకలకోదగిపూర్ణ శకాంక”

అని ఎత్తుగడ ఎత్తునప్పుడు “ఓ! చతురాస్య” అనిమాత్రమే ఊరుకొనడు “ఓ” అని, ‘ఓ’ కు పెద్దదీర్ఘ మిచ్చి సంబోధనము సూచించును.

“కమ్మారి సిన్నోడూ సిరిసిరిమున్వ కామలకంటెలు సిరిసిరిమున్వ”

అనునప్పుడు ఉన్నదిఉన్నట్లే అన్న కవిత్వము కానేరదు.

“కమ్మారి సిన్నోడూ సిరిసిరిమున్వ!”

కామలకంటెలు సిరిసిరి మున్వా!”

అని అదియొకవిధమగు దీర్ఘ మిచ్చి ఆలపించునప్పుడ అందలి నిజమైనకవిత్వము గోచరించును.

అచ్చునగాని, వ్రాతనుగాని మనముచూచు సరి కేమగుచున్నవి? ఈదీర్ఘములు కనపడవు. ఈప్రాస్వములు చూపట్టవు. అంతయు చిత్రిక పట్టినట్టుగ, సాపుగనుండు. కళయొక్క హాయిలు, సొగసు, చక్కందనము, మురుపు అందు నుండవు. అవియెల్ల మన సంకీర్తనము నందు మనకున్న అంశ తన్మయప్రసస్తిని- అంశ ప్రదర్శనమును, తత్సంకీర్తనమును మెరుపు ఉరుములవంటివి. అంశ ప్రదర్శనము మెరుపు. సంకీర్తన మురుము. కవి మునుము దంశ ప్రదర్శనమును గాంచి సంకీర్తనము చేయుచున్నాడు. సాశకుడు సంకీర్తనము జేసికొనుచు అంశ ప్రదర్శనము గనుచున్నాడు. అంతియ భేదము. కావున ఎప్పుడేని ఎద్దియైన నూతన గ్రంథము మనచేత బడునప్పుడు ఇది నడువదు అనుట సమంజసముకాదు. మనభావ మాభావముతో, మనవాక్కు ఆవాక్కుతో లీనముగాగలదేని మనకు బ్రతిరచనమునందును సాబగు లగడడు.

“కశ్చిత్కంతా విరహాదురుణాస్వాధికారాత్ప్రమత్తః”
 “అభిప్రజానా మధిపః ప్రభాతే”.

అని ఎల్లప్పుడు చదువునట్టియు, నేర్పునట్టియు నెందఱు కళాభిజ్ఞులు

“కలలోననైన నవ్వులకైన నామాట
 జవదాట వెఱచు- నోచంద్రవదన
 ఏపదార్థంబు నాయెదుటఁ బెట్టక మున్న
 ఎవ్వారికొసగఁ దోయిగురుబోడి
 చెలులునాతో నేమి చెప్పుదురో యని
 లందంబుచ్చు నోచంచలాక్షి
 తోడిచేడియలు నాతోడివంటిలకు రా
 పెరింపజాల దోసము తాంగి

అరమరలు లేనిహరిమి ననఁగి పెనఁగి
 కొదలుతీరని కోర్కెలఁ గూడియాడి
 కపటమెఱుగని మమతల గలసి మెలసి
 యున్నవిభుఁ డిట్లునేయునే యో లతాంగి”

అనునది చదువునప్పుడు నందలి రసమును గ్రహింపనేరక తెలుగును గిరసించుట లేదు? ఎందఱు

Under the green wood tree
 Who loves to lie with me
 అనునది చదువునప్పుడు పరవశు లగుచు
 “మల్లెపంది రదిగో! సుందరి!
 మాధవుఁ డల్లడుగో!

అనునప్పుడు తూష్టింభావమును జూపుచున్నారు కారు? ఎందుచేత? తదంశమునందభిరుచి లేమికాదే? Green wood. Primrose. అన్నస్ఫురించుటయు, మల్లెపందిరి అన్న తట్టమియు ఈఁడోహకు అలవాటుపడమి. కాదే? కావున మునుముందు మనకాయంశమునందు అభిరుచి కుదరవలెను. అదిలేనిచోవారుదానిని విమర్శించుట కర్హులుకారని నా తాత్పర్యము. అభిరుచి అలవటచుకొనవలెను. ఒకదాని నలవటచుకొనుటకుముందది మంచిదా చెడ్డదా అను వితర్కము తోచకమానదు. అంశము మంచిదోచెడ్డదో అను విచక్షణజ్ఞానము సారస్వతప్రియునియొక్క ప్రధానలక్షణము.

ఇచ్చో అతనికి నుండవలసిన కొల కళ. లోకమునందుఁగల అందము, ఒయ్యారము, రసప్రదీపనము, భావవికాసము, నొక విరాగి వోలె నొకానొకయోగివోలె నాతడు కనుగొనుట కలవాటుపడవలెను. అంతియ కాని

ఆపద్దేము మనకు భుక్తిపెట్టునా? దాన ముక్తి కల్గునా? అది యేదేని నైతికసూత్రమును ప్రతిపాదించినా లేక వేదాంతతత్త్వము బోధించునా? అని చూడరాదు. అయ్యవియెల్ల ఇతరశాస్త్రముల నెమకనగు. కవితను గాదు: కవిత నుండకూడదని, నుండవని నా యుద్దేశ్య మెంతమాత్రమును గాదు. ఉండు. ఉండవచ్చు. కాని అవి కవితకు జీవగణ్ఠులు కావు. కవితకు జీవగణ్ఠు కళ. ఆకళ లోకమం దెచ్చో కానంబడిన నయ్యది కవిత కాస్థానము.

ఎందున్న దీకళ? ఎట్టిదీకళ అన్న ఇద మిథమని చెప్పవలను గానిది. కొబ్బరిచెట్టు యొక్క చిట్టచివర రెండ్రాకు లల్లాడుచు నేయు నట్టి యుల్లంపు టురిపుకంటె నిశ్శబ్దముతో విన వచ్చునది. అంతకంటె సున్నితపు చూపు చూపించునది.

“చూచి ఝళం ఝళత్కటక
సూచితవేగ పదారవిందయై
లేచి కుచంబులున్ దుఱుము
లేనడు మల్లలనాడ నయ్యెడం
బూచినయొక్కపోకనును
బోదియఁ జేరి విలోకనప్రభా
వీచికలం దదీయపద

వీకలశాంబుధి వెల్లిగొల్పుచున్.

అన్నపద్యమునందు పెద్దనార్యు డావ హాధిని అనుచిన్నదానిని పోక చెట్టుకింద చిత్రించుటలో నీతిగాని, వృక్షశాస్త్ర ప్రబోధనంబుగాని సూచించెనా? సూచించినది సున్నితపు కళ. జువ్వవలె వెటిగిన మోకక్రింద మవ్వంపు టచ్చెలుపాటు. అపారమగు సౌంద

ర్యము: అతిపేశలమగు భావానందము. పూచిన యొక్కపోకనును బోదియ వర్తకునకు మార్గస్థునకు మఱియొండువిధముగ నుపకరించు. కవికి ఆవిధము పనికిరాదు. అయ్యది శోభన దేవత కాశ్రయము కావలెను. అప్పుడతనికి సంతృప్తి కలుగవలెను. ఎందులకన్న ఏమో? కావున అట్టి నిర్మోహపు మోహనంపుదృష్టితో మనము చూడగల్గునప్పుడు మనకు నిజమైనకళ గోచరించు.

అట్లు చూడగల్గుట కనువానంగు కళా కలికలు, సంధ్యారాగము, కన్నీరు అవ్యక్త సుప్రణయము, నీటితెమ్మెరలు మున్నగు వానియందు పొడసూపు. అవి మనుజుడు నేకరించుచు తన కళాకలితదృక్పథమును పోషించుకొనఁజెల్లు. ఈ చిన్న చిన్న యంశముల వైపునకు ఎప్పుడు మనదృష్టి మనము మఱి లుచ్చి కొందుమో అప్పుడు మనఊహ లంతికం తకు సున్నితంబులగు; మన ఆశయములు మోహబద్ధములు గాక సుకుమార మోహనంబులగుచు భౌతిక రాష్ట్రవర్ణనంబునందుకంటె కోమలహృదయాంతర్గత భావసువాసనలపై దేలియాడు.

అంశ మొండు సభ్యమైనది. దానియందు మన కభిరుచి కుదిరినది. ఇక జదువ మొదలిడుదము. అప్పు డాహింసతగ్గది యేమి? ఆ అంశమునందలి భాష చక్కగ భాషించుచున్నదా లేదాయనియే. ఏమన భావమును విడిచి, ఊహ నరయక, అంశమును పోద్రోచి, ఈత డుపయోగించినభాష గ్రాంథికమా, గ్రామ్యమా? దేశ్యమా, సంస్కృతమా అని

విమర్శించుటకుం గడంగుట నేలవిడిచి సాము నేయుట. ఏపొత్తమునుగాని మీరిది అంతయు ఈగ్రాంధికభాష, నిదియంతయు ఈగ్రామ్యభాషను వ్రాయుడని నిర్దేశించుట కెవ్వరికిని హక్కులేదు: సబబుకాదు. గులాబిపువ్వు ముళ్లపొదతో బుట్టిన “ఓసీ! నీవు ముళ్లపొదలో పుట్టరాదు. తులసిచెట్టుపై నున్న బాగుండియుందువే” అని అనుకొన్నట్లుండు. ముళ్లులేక పరిమళసలలితమ్ములగు దళసముదయమ్మున నుండుతులసికి గులాబి పువ్వునంటి పువ్వు లేదేయని వితర్కించినట్లుండు. ప్రతి పువ్వునకు ఎట్లు దానియొక్క స్వతస్సిద్ధమగు ఆకులజంఘము, తోడిమనిడుపు, గాలికదుపులుండునో ప్రతియూహకును దానియొక్క సొంతములగు ఏస, కత్తు, వన్నె, వాసి, చదువునట్టితీరు, గ్రహించునట్టి పొందిక లుండును. ఆఏస, కత్తు మున్నగువానినెల్ల మఱచి అన్ని ఊహలను నన్నయభట్టియము ననుసరించి, అప్పకవీయమును బురస్కరించుకొని, ఆదికాలపుపంథ ననుగమించి వ్రాయుడన్న అంతకంటె నిరంకుశసూత్రము వేరొండు కనబోము.

అట్లే అంతయు గ్రామ్యమున వ్రాయుడన్న అర్థములేదు. కవులగువారు దానిని పాటించరు. ఇదివఱకు పాటించియుండలేదు. ఉత్తమవిమర్శకులు దానిని ప్రతిపాదించరు. ఆమోదించరు.

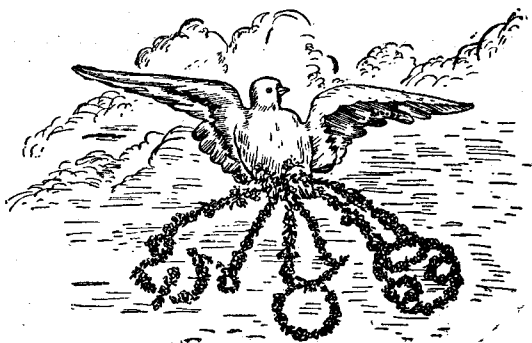
కావున ఊహ, ఆఊహకు తగ్గవన, వన్నె, కత్తు, వాసి మున్నగునవి యున్నవాలేవాయని విమర్శించుట కర్జము.

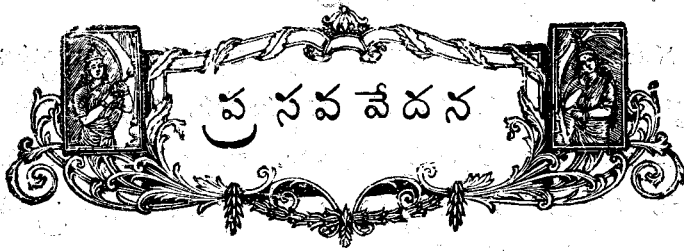
“కాంక్షితక్షీణ కంగము పంపునేయమి
నొడ్డుగా నిట్టార్పు లాలయబొగులు”

మున్నగు మోహాంధకారబంధుర వాక్యములను జదువుటకు మనము సిగ్గుపడముకాని,

“ఓరందగాడ! బంగరుమామ! చంద్రగిరిచీరలంఘరా!”

అను అమాయకప్రేమరుతము నెత్తుటకు నీ యందుమా! ఇయ్యది కేవలము భావముయొక్క సభ్యాసభ్యము లరయక భాషయొక్క ప్రబంధప్రేక్షిమకు దోసిల్లాగ్గుటచే వచ్చినదోసముకాదా? ఊహింపుడు.

త్రిపురాన వేంకటస్వామ్యప్రసాదరావు దొరగారు

ఎంతకష్టము తల్లి యెంతకష్టమ్ము
నాయమ్మ నీకు నెంతటికష్ట మొదవె.

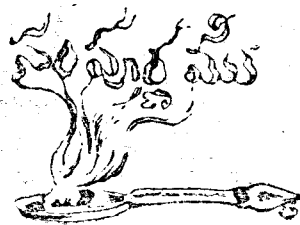
పుట్టబుట్టినయట్టి దిట్టమున్ నుడువు
పుట్టతేనియతీపు లుట్టుకబృహ్మ
గడుభక్తి నీకిచ్చి గణుతిక గన్నట్టి
కవుల గన్నపు డెంత కష్టమ్ములేదు. ఎంత.

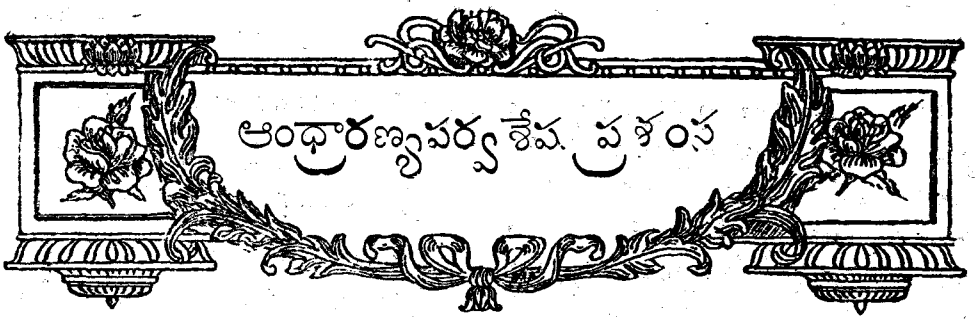
దీవిబుట్టినమేటి తీపారబల్కు
నైదవప్రాబల్కు టందంపుఁ గృతిని
నీకు నర్పణచేసి నిన్నుఁ గై నేయు
ముమ్మూర్తులంబోలు ముగురు విడ్డలను
గన్నప్పడును నింత కష్టమ్ములేదు. ఎంత.

శ్రీకృష్ణలీలలం జెలఁగు పొత్తమ్ముఁ
జిత్తమ్ములో బత్తి చిగురొత్తఁ జెప్పి
నిను ధన్యజేయు నా నిలుపేదకొడుకుఁ
గన్నయప్పడు నింతకష్టమ్ములేదు. ఎంత.

నద్భావకవితారస ప్రవాహినులఁ
బఱపి లోకమ్ముఁ దెప్పలఁదేల్చినట్టి

వివిధప్రబంధసత్కవులైన సుతులఁ
గన్ననాడును నింతకష్టమ్ము లేదు. ఎంత
వంగభాషాకోమలాంగి గన్నట్టి
జగదేక విఖ్యాతుడగు పట్టెజూచి
యట్టినంతటి గాంతునని నీవునేడు
పడుచున్న కడలేని ప్రసవవేదనను
దలఁచినంగడుపుచుమ్ములు వాటునకట. ఎంత
భావార్థశూన్యమ్ములై వీనులకును
వెగటైన మూల్గులే వినవచ్చుఁగాని
కాను పేనాటికిం గానరా దయయొ
గర్భసంపద లేక కలుగునే కాన్పు
ఇంతకష్టమ్ము నీకేల మాయమ్ము
మునునీవు గన్న యాతనుజాతు లనదె. ఎంత
ఘరమేశ్వరుని కృపాగరిమమ్ము కలిమి
నట్టినంతతియు నీకబ్బెడుంగాక
యూరకే యిటు బల్మి నుబలాటపడిన
నెంకిఁ బోలిన కానుపే కల్గుజూపె. ఎంత

ఆంధ్రారణ్యపర్వశేష ప్రశంస

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు

“వినదగు నెవ్వరు నెప్పిన, వినినంతనె వేగపడక వివరింపఁదగన్,
గనికల్ల నీజము తెలిసిన, మనుజుఁడె పో నీతిపరుఁడు మహిలో సుమతీ.”

వాగనుశాసనము డగు నన్నయభట్టోపాధ్యాయ సార్యశౌముఁ డారణ్యపర్వ మొనరించుచు మృతినొందెననియును, మిగిలినభాగమును బ్రబంధ పర మేశ్వరుఁడగు నెఱ్ఱనార్యుండు పూరించెననియు ననాది సిద్ధమును ప్రసిద్ధి కలదన్యునంగతి లోకవిదితము. దీనినిక్కా-
లపువారు కొందఱు శంకించి నూత్నమార్గములఁ ద్రొక్కు-
చున్నారు. నన్నయభట్టారకుఁ డాదినభారణ్య పర్వముల
మూడింటిని బూర్తిగ విరచించెననియు, వానిలోఁ దుది
దగు నారణ్యపర్వములోఁ గొన్ని భాగములు శిశిలుము
కాఁగా నాశిశిలభాగపూరణమునుమాత్రమే యెఱ్ఱాప్రగ
డ కావించెను గాని శేష భాగసంపూర్ణ రచనము చేయ
లేదనియు మహారాజశ్రీ, శ్రీనడకుడిటి వీరరాజుపంతులు
గా లొక యపూర్వవాదమును దెచ్చిపెట్టిరి. శ్రీపంతుల
వారు తాముచెప్పనదే సిద్ధాంతమును పట్టుతోఁ దమ
వ్యాసమును వ్రాసియుండలేదు. “ఆంధ్రవాఙ్మయ పరి
శోధకులు సత్యవిషయనిశ్చయము లగుదు రను లేలంపున
నారణ్యపర్వమునకును, నెఱ్ఱాప్రగడ మహాకవికిని గలసం
బంధమునుగూర్చి నాకుఁగలిగిన యభిప్రాయమును, అయ్య
భిప్రాయ మొదపుటకుఁ గల కారణములను గ్రహముగ
నిందుఁ బ్రవర్తించుచున్నాను.” అని సరసముగ వ్రాసియు
న్నారు. ఈయది విమర్శనార్థమై ప్రకటింపఁబడిన
వ్యాసమే కావునను సర్వవిధముల విమర్శనీయుమై యున్నది
గావునను దీని నందు విమర్శించుచున్నాఁడను. చదువ
రులు దత్తవాదములై చిత్తగింతులుగాక!

శ్రీపంతులవారు వి శేషపరిశ్రమచేసి బహుగ్రంథ
ములఁ బరిశీలించి నేర్చుమీఱ నీవిషయమై విపులముగ

వ్యాసరాజమును వ్రాసియుండిరి. శ్రీ పంతులవారి నూ
త్నవాద మాపాతపథురముగాఁ గానిపించుచున్నది గాని,
పరిశీలించి చూచిన నిలుచునదిగాఁ గానుపించుటలేదు.

ప్రథమవాదప్రాచుర్యము

నన్నయ చెప్పఁగా మిగిలిన యారణ్యపర్వ శేష
ము నెఱ్ఱాప్రగడ పూరించిన ట్లాదినుండి నేటివఱకును,
గవిపండిత లోకములో దృఢప్రసిద్ధియున్నట్లు వీరరాజు
పంతులవా రీక్రిందివాక్యములలో నంగీకరించి యుండిరి.
“శ్రీమదాంధ్రమహాభారతములోని యారణ్యపర్వోత్తర
భాగము నెఱ్ఱాప్రగడ మహాకవి రచియించె ననువాడుక
చిరకాలమునుండి యాంధ్రదేశమునం దెల్లయెడల నలమి
కొనియున్నది. దీనికి ఆంధ్రప్రబంధములలోని కవిస్తుతి
పద్యములు, ఆంధ్రలక్షణగ్రంథములు, పెద్దల వచనములు
మున్నగునవి యాధారములై యున్నవి. ఇంత ప్రసిద్ధిగల
యీపండితాభిప్రాయమును ద్రోసిరా జనుటకు నిప్పటి
మనవారికి విరాటపర్వ పీఠికలో తిక్కమఱివాసిన ఈ
క్రిందిపద్యము ముఖ్యాధారమై యున్నది.

ఉ. ఆహరణీయసారవివి

ధార్థగతిస్సురణంబు గల్గి య
ష్టాదశపర్వనిర్వహణ

సంభృతమై పెనుపొందియుండె నం
దాది దొడంగి మూఁడు కృతు
లాంధ్రకవిత్వవిశారదుండు వి
ద్యాదయిసుం డొనర్చెనుమీ
తాత్పర్యము నన్నయభట్టు దక్షతన్.

ఈపద్యమునందు గవిబ్రహ్మ నన్నయభట్టు మూడు కృతులూ సరించినట్లు చెప్పియున్నాడు. ఇదియే నవీన వాదములకు మూలాధారము. ఇప్పుడు మనము విచారించు కొనవలసినదినన్నయారణ్యపర్వములో 'భారతరాత్రి' లను పద్యంతిమముతో వ్రాసియున్న యెడల సోమయాజి మూడు కృతులు నన్నయ వ్రాసెనని యెట్లు చెప్పెనను సంశయమైయున్నది. కాని యీయంశమును దేల్చుటకు బూర్వము పలువిషయములు పరిశీలించవలసి యున్నవి. కానవానిని ముందుగాఁబరిశీలించి పిమ్మట తిక్కనవ్రాసిన దానింగూర్చి చర్చించుకొందము. తిక్కన వ్రాసినరీతిగా నన్నయ యాదిపర్వత్రయమును బూర్తిగ వ్రాసియున్న యెడల నందునెట్లాప్రగ్గడకుం దావే లేకపోవును. కాని గ్రంథముంబరిశీలించి చూచిన శంభుదాసుఁడు వనపర్వములోఁ గొంత వ్రాసెనని యందఱును గూడఁ జెప్పుకొనవలసి యున్నది. నేటివఱకుం బ్రబంధ పరమేశ్వరునకు నారణ్య పర్వముతో సంబంధములేదని చెప్పవారు బయలుపెడల లేదు. నేడు క్రొత్తనాదమును దెచ్చిన శ్రీవీరరాజు పంతులవారుగూడ నెట్లాప్రగడ ఆరణ్యపర్వములో కొంచెముగానో గొప్పగానో కొంత వ్రాసిన టుంగీకరించి తీరి నారు. కావున నన్నయచేఁ బూర్తిగ వ్రాయఁబడిన యారణ్యపర్వములోనికి నెట్లాప్రగడ కవిత్వమెట్లు వచ్చినదను శంక యనివార్యమైనది. దానికి సమాధానము చెప్పఁ బోయి మన శ్రీపంతులవారపూర్వపార్వముల యభేదముగఁ ద్రొక్కిరి. అయ్యది పూర్వవాదముకంటె దుర్బలములును, సత్యదూరములును, పరస్పరవిరుద్ధములునై యున్నట్లు గాన్పించుచున్నవి.

నూత్న వాదవైఖరి

పంతులవారు నన్నయ కృతారణ్యపర్వములో మూత్ర మచ్చటచ్చట కై థిల్వములు పొడమినట్లును మొదటి పర్వద్వయమును కై థిల్వములపాలు గానియట్లును సాహసించి వ్రాసియుండిరి. నన్నయకృతాదిసభాపర్వములు లోకములోఁ బ్రసిద్ధిగాంచెనట ! విశేషమైన వాడుక నందెనట ! ఆరణ్యపర్వము మాత్రము ముట్టరానిదై యప్రసిద్ధమై యొకమూలంబడి యుండి కై థిల్వము నకు లోనయ్యెనట ! మొదటి రెండు పర్వములును ప్రసిద్ధి కలిగి యున్నట్లును, మూడవది ప్రసిద్ధి లేక మూలంబడి శిథిలమై

నట్లును పేరు వ్రాసిరిగాని యా యప్రసిద్ధికిఁగల కారణము మాత్రము తృప్తికరముగఁ దెలుపలేక పోయిరి.

ఆరణ్యపర్వ ప్రాశస్త్యము

నన్నయభట్టారకుని సురణాకథనే తీసికొనకుండిన వనపర్వము విప్పుకారి యని తలచుట కేమువకాశము లేదు. భారతములో సమస్తవిషయాల ఘనప్రసిద్ధి నంది యున్నవి వన శాంత్వముశాసనికపర్వములై యున్నవి. ఇవియే మిక్కిలిపెద్దవి. వీనిలో నారణ్యపర్వము మణియు ముఖ్యము. ఇది మూలకథతో సంబంధించినది. శాంత్వము శాసనికములు తీసివేసినను భారతకథ కథాంశమురాదు. ఆరణ్యపర్వ మట్టిదికాదు. ఇది ప్రధాన కథాంశమును దెల్పుముఖ్యపర్వము. ఇదిలేకున్న భారతకథయంతయుఁ జెడిపోవును. వఱయు మనోహరములైన యుపాఖ్యానములు, మోక్ష ప్రదములైన సభ్యములు, పవిత్రములైన యితహాసములు కలిగి భారత కథకంతకును మూలకీలకమై యున్నది. ఈపర్వమును మనకవులు బాగుగఁచదువుకొని యిందున్న యుపాఖ్యానములను దీసికొని వేటువేటు ప్రబంధముల విరచించి యున్నారు. కిరాతాష్టనీయము, నైషధము, సావిత్రి పాఖ్యానము మున్నగునవి యిందుండియే తీసికొనఁబడినవి. భాసుఁడు మధ్యమప్రహసన మనురూపకమును నీయారణ్య పర్వములోని కథను తీసికొనియే రచించె. సావిత్రిచరిత్రముచే వనపర్వము పవిత్రమైనదని రామేశ్వరదత్తు గారు వ్రాసియున్నారు. పవిత్ర తమముగు శ్రీరామచరిత్ర మిందేకలదు. ఈపవిత్రఘనపర్వము కవిపండితలోకముచే నస్పృశ్యముగా నెంచఁబడినదని వీరరాజు పంతులవారు వ్రాసినవ్రాత వింతను గోలుపుచున్నది. ఆరణ్యపర్వము విప్పుకారి యను భీతి సంస్కృత భారతవిషయమునఁ గూడఁ గలవని పంతులవారు వ్రాసిరి. ఈవాడుక బహుకాలమునుండి కలదని పీరి తలంపు. అదియే సత్యమై తన నాటికే యది యుండినయెడల భట్టారకుఁ డా ప్రతీతి నెఱిగియే యుండునుగదా ! పండితలోకములో నిట్టిభీతి యున్నప్పు డామహాశయుఁడు తానాదిసభాపర్వములను బూర్తిచేసినపిమ్మట వనపర్వాంధ్రీకరణమునకై పూనక లోకమునందలి వాడుకనుబట్టి శాంతిపర్వమునే యాంధ్రీకరించి యుండును. అట్లుచేయక సభాపర్వాంధ్రీకరణ

మైన వెంటనే యారణ్యపర్వాంధ్రకరణమునకు నాలోక
జ్ఞాం దావయోవృద్ధుల డాపూర్వాచార పరాయణుండు
పూనునా! పూనడు. భంగశాంతి కై శాంతి నాంధ్రకరించి
పిమ్మట నారణ్యపర్వ పరివర్తనమునకై ప్రయత్నించి
యుండును. అట్లు చేయలేదుగావున నన్నయనాటికి
నారణ్యపర్వముంగూర్చిన భీతి లేదని తేలుచున్నది. ఆది
నాంధ్రమహాభారతము వనపర్వమునఱకే యుండి విషా
దాంతమైన కతనకదాలోకమునకు భీతిపుట్టినదని పంతుల
వారనిరి! సంస్కృతభారతము వనపర్వములో సంతమొం
దక మొదటినుండియుఁ బదుకెనిమిది పర్వములను కలిగి
సజ్జనులగు ధర్మరాజుదులు వనవాసశ్లేషమునుండి దాటి
యీవలనువచ్చి సౌఖ్యమునందినట్లు తెలుపుచున్నది. కా
వున సంస్కృత భారతవిషయములోఁ గూడ నీభీతియుం
డుట యాంధ్రభారతము మూలముగా పుట్టినదై యుండ
వలయును గాని మఱియొకవిధముగా పుట్టియున్నదనుట
కనకాశమే కాన్పించుటలేదు. భట్టారకుండు వనపర్వము
సభారంజకమనియే వర్ణించినాడు. ఈపర్వముంగూర్చి
యాతఁడే యిట్లు స్తుతించియున్నాడు :

క. ఆరణ్యపర్వ మనగా

నారణ్య ప్రముఖుడౌతాంతః పర్వా

ధారమయి సకలనూరి స

భారమ్యంబగు తృతీయపర్వము వెలయున్.

ఇట్లు సకలనూరి సభారమ్యంబగు నీ యారణ్య
పర్వమును ముట్టరాదనువాడుక యెట్లు వచ్చినది? నన్నయ
భట్టారకుని హతాస్మరణముతోడ సంబంధమును తీసి
వేయుదుమేని, వనపర్వముంగూర్చి మనవారు భీతిపెట్టుకొన
నవసరములేదు. ఈభీతికి మనపంతులవారు శరొక యద్భుత
కారణమును నీక్రిందిరితని గల్పించిరి. “మనభాషయందుఁ
బూర్వము విషాదాంతకథలులేవు. ఎన్నికష్టములు వచ్చి
ననుదుదకు సుఖముతోఁ గథ ముగియవలయునని మనవారి
యాశయును. అరణ్యపర్వమునఁ బడిన సజ్జనులగు ధర్మరా
జుదులు వెలుపఱకినచ్చి సౌఖ్యము నందినట్లు దెలిపెడికథ
యప్పటికిఁ దెలుగున వ్రాయఁబడియుండలేదు. కావునఁ
దెలుగువనపర్వము నక్కాగ్రమునఁజదువువారు లేకపోయి
రనియు, దానంజేసియే తత్త్వపురః బ్రతులు వలసినన్ని
దేశమున నప్పుడు వ్యాప్తి గాంచియుండలేదనియు నూ

హింప నగుచున్నది.” ఇది వింతవాదము. గ్రంథము విషా
దాంతమో, సంతోషాంతమో తెల్పుటకు గ్రంథకథ సంత
తీసికొని తుదిభాగమునుబట్టి తేల్చవలయునుగాని గ్రంథ
మధ్యమందుగాదు. భారతము సంతోషాంతముగాని విషా
దాంతముకాదు. అరణ్యపర్వము గ్రంథమధ్యగతముగాని,
గ్రంథాంతము గాదు. కావున దానినిబట్టి విషాదాంతత్వ
సంతోషాంతత్వ నిర్ణయముచేయరాదు ఆంధ్ర భారత
మప్పటికి వనపర్వముతో ముగిసెను గావునను, సజ్జనులగు
ధర్మరాజుదులు వెలుపఱకించి సౌఖ్యమునందినట్లు నన్న
యయారణ్యపర్వము తెలుపుటలేదుగావునను విషాదాంత
మని చెప్పదుంటిమందురా! అట్లయిన సభాపర్వమును
విషాదాంతమే. ఏమన సజ్జనులగు పాండవుల రణ్యములకు
బోయినట్లు తెలుపుచోట నాపర్వము ముగిసినది. ఆ
పర్వాంతమున వీరడవికిపోయిన మార్గమిట్లు తెలుపఁబడి
యున్నది.

సీ. వదనసహజంబు వస్త్రాంతమునఁ గప్పి

కొనియేగె ధర్మసందనుడు మఱియు

భీమ బాహులు రెండుఁ బెద్దలుగాఁ జూచి

ఘన సత్త్వవిడగు మరుత్తనయుడెరిగె

నిసుము సల్లుచు నహరేంద్రపుత్రుడు! వోయె

భూరేణుని ప్రశరీరుఁ డగుచు

నకులుండు సనియె మానక లజ్జఁ జేసి య

ధోవక్త్రుడై సహదేవుడెరిగె

వివృతకేశభరము వ్రేలంగ ద్రౌపది

సనియె శౌద్రయామ్యసామగాన

ముఖరితాస్యుడగుచు మ్రోల ధౌమ్యం డేగె

సకల జనులు శోకజలధిఁ దేల.

ఇట్లు విషాదకర వేషములను దాల్చినసజ్జను లగు
పాండవులు నడవులలో నిడుమల గుడుమటకుఁ జనినట్లు
దెలుపు నీక్రిందిపద్యముతో పర్వము ముగిసినది.

క. వీరులగు పాండుసుతులు మ

హారణ్యనివాసనిరతు లయి ధరణీబృం

దారక సహస్రములతో

సారమతుతో సనిరి నిత్యనత్యవ్రతులై .

విషాదాంతమును కారణమున నారణ్యపర్వము
చదువరానిదాయె నను నెడల సభాపర్వమును నట్టిదియే

యొప్పోయినది. ఇంక బంతులుగారు సభాపర్వాంతము వఱకు లోకులు చదివెడివారని యెట్లు దెల్పిరో! పంతుల వారివాద మిట్లు నిస్సారమగుచున్నది.

పూర్వము లోకు లారణ్యపర్వముఁ జదివెడి వారా? లేదా?

అప్పుడు లోకు లారణ్యపర్వమును జదివెడివారు కారనునదియును నిర్మూలమే. భారతమునది యొక్క పురాణమాత్రము గాదు. నన్నయ భట్టారకుఁడు తెల్పిన రీతిగా ధర్మశాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము, కావ్యలక్షణ శాస్త్రము మున్నగులక్షణము లనేకములు కలదైయున్నది. అందులో నాంధ్రమహాభారత మాంధ్రపండిత లోకమునకు మూలభిని. అందులో నాదిపర్వత్రయ మాదినుండియు సమస్తకవులకు నాధారము. పురాణ పారాయణమునకై పర్వత్రయమును బఠింపకున్నను లక్ష్యలక్షణ సిద్ధికై మొదటనుండియు పర్వత్రయమే మూలాధారమగుటచే నాపర్వత్రయమును నమూల్యరత్న భినినిగా భావించుకొని మనవారు కాపాడుకొనుచు వచ్చిరి. ఇట్లు తెల్పుట కనేకాధారములు కలవు.

ఆదిపర్వత్రయ ప్రసిద్ధి

ప్రాచీనకవులు లాక్షణికులు నన్నయకృత పర్వత్రయమును లక్ష్యముగాఁదీసికొనెడివారని కవిరాక్షసాభిప్రాయమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ ప్రాచీనకవి నన్నయకృతపర్వత్రయములోని తెలుఁగులనే కాని యన్యమును వాడరాదని నీమము చేసెనట. ఈయంశము సీక్రింది యప్పకవీయపద్యములవలనఁ దేలుచున్నది.

ఉ. ఆదిని శబ్దశాసనవహకవిచెప్పిన భారతంబులో నేదివచ్చింపఁగాఁబడియె నెందును దాని నెకానినూత్రసంపాదన లేమిచేఁ దెలుఁగుఁబుట్టునఁ తొక్కటెక్కికూర్చిచెప్పగా రాదనిదాక్షవాటికవిరాక్షసుఁడీనియమంబుచేసినన్.

“క. ఆమాఁడు పర్వములలో..... తెలుగుకవింద్రుల్”

ఇట్లునియమించిన కవిరాక్షసుఁడు తిక్కనకంటెఁ బూర్వుఁడని కవులచరిత్ర చెప్పుచున్నది.

ఇట్లు కవిరాక్షసాదులు మాఁడు పర్వములును నాంధ్రకవి పండితలోకముచేఁ బ్రమాణముగాఁ దీసికొనం

బడుచున్నట్లు చెప్పినని వీరేశలింగం పంతులవారు గూడ వ్రాసియున్నారు. వారును వీరును జెప్పబడెల? మనలో ననేకములగు లక్షణగ్రంథములు కలవు. అవి యన్నియును నన్నయకృత పర్వత్రయమునుండియు లక్ష్యముల నిచ్చుచున్నవి గాని యాదినభావర్వములనుండి మాత్రమే యుదాహరణముల నిచ్చుటలేదు. ఆనాటిలక్ష్యకారులును పర్వత్రయ ప్రశంస గావించుచున్నారు.

“ఉ. సారకథానుధారసము.....భారత సంహితన్ మను ద్రిపర్వము లెవ్వఁడొనరై నట్టి.....నన్నయభట్టు గొల్చెదన్.”
(మార్కండేయ పురాణము)

శ్రీపంతులవారు తమ వాదమునకు బలము కలుగుటకై “మొదట, దేశమునం దంతట నసంఖ్యాకముగ వ్యాపించిన తొలిపర్వములు రెండ్రప్రతులు నిద్దంజుకవితా లక్షణమును దెల్పుటకు సమర్థములై యే యున్నవి.” అని యొకవితప్రాతను వ్రాసిరి. నిగ్గుష్టాంధ్ర కవితా లక్షణము తెలిసికొనుటకు నాది సభాపర్వములు రెండే చాలు ననివ్రాయుట మహాసాహసముకాదా! మనవారు నన్నయ పర్వత్రయమునే కాక తిక్కన పదునేను పర్వములను జూచినను జాలక లక్షణమునకై యితర ప్రాచీనకవుల మహాగ్రంథములనుగూడ లక్ష్యముగఁ దీసికొనుచున్నారు కదా! అట్టిసితిలో నాది సభాపర్వములే లక్ష్యముకొఱకు జాలుననుట న్యాయమా?

పూర్వకాలమందు లక్షణగ్రంథములు లేకపోవుటచే లక్ష్యగ్రంథమున నీపర్వత్రయమండే యొక్కడగు భక్తిశ్రద్ధలు సారస్వతాభిమానులు కలిగియుండెడి వారని ప్రాచీనులగు కవిరాక్షసాదుల నియమాదులు తెల్పుచునే యున్నవి. ఇట్టి పర్వత్రయములో నరణ్యపర్వమునకు లోకమున ననాదరణము గలుగుటకు హేతువేమియును లేదు. వాదము నిమిత్తము శ్రీపంతులవారు చెప్పిన విషాదాంతత్వదోషము నంగీకరించినను లాభము రానించుట లేదు. ఏమన తిక్కన మిగిలిన పదునేను పర్వములను దెనిగించిన తరువాత గ్రంథము పూర్తియై యావిషాదాంతత్వదోషము తొలగినదని మనపంతులవారు వ్రాసిరి కదా! కావున విషాదాంతత్వ దోషము పర్వత్రయమునకును తగులుటయనునది తిక్కనతరువాత లేదని

పంతులుగారు వ్రాసినదానినిబట్టియే తెలుచున్నది. ఇంక నీయార్యాపర్వమునకు దోషము తగులబడును, ననాదర భావముండుటయు, ననునవి తిక్కనకుఁ బూర్వమునందై యుండవలయును.

తిక్కనకాలమువఱకు నన్నయకృతపర్వత్రయము సంపూర్ణమై లోపములు లేకయున్నట్లు తిక్కనమారనాదుల వాక్యములే తెల్పుచున్నవికదా! తిక్కన తరువాత వాని కనాదర భావమే లేదని పంతులువారే వ్రాసిరి కదా! తిక్కన నాఁటి కే యారణ్యపర్వమువిశ్లేష స్థితిలోనున్నదందురా? అట్టి దురవస్థలోనున్న యాభాగమును ముందుగాసరించి (యెఱ్ఱవనలేనే) పిమ్మట మిగిలిన పదునైదుపర్వములను వ్రాయును గాని, లోప భూయిష్టమైన యారణ్యపర్వమును దిక్కనలోపముల తోనే విడిచియుండునా? ఒక చిత్రకారుడు సర్వాంగ సుందరమైన చిత్రప్రతిను నొకదానిని వ్రాయఁదలపెట్టి దానియట్లు రేఖల నేర్పరుచుకొని శీర్షమును నిండుగ లిఖించి కంఠమునఁ గొంతభాగమును వ్రాసి వృత్తినిొంద, నాప్రతి మనే పూర్తినియఁదలంచువేటొక చిత్రకారుడు తా నెంత రమ్యముగఁ జిత్రించునేర్పరియైనను తాను లిఖించు తక్కిన విగ్రహమును బూర్వపు కంఠభాగముతోఁ గల్పు నప్పుడందు కాలవశమునకై శిల్పమునొందిన ముక్కు, చెవి, కన్ను, మున్నగు నవయవముల సరిచేసి పూర్వపుసుందరా కృతిని నిల్పి పిమ్మట గంఠభాగముతోఁ దనవై పూర్వము మిగిలిన భాగమునుఁ గలుపఁడేని నాచిత్రైకపు చూపఱకు సంతోషము నిండార జేయునని భావింపఁ జాలఁడుగదా! కావున తిక్కననాటి కారణ్యపర్వము లోపము లేకయేయున్నదని చెప్పవలసివచ్చును. అట్లు చెప్పిన మనవారు విషాదాంతమును భీతిచే నారణ్యపర్వము మూలపపదేసితను సంగతి హాస్యాస్పదమగును.

మచ్చుపద్యముంగూర్చి

నన్నయకృతారణ్యపర్వము లొల్లి యనాదరభావ ముపాలెన దనుటకై మనపంతులవారొక యపూర్వాధారమును దీసికొనివచ్చిరి. నన్నయ మరణానంతరమున మిగిలిన భారతమును బూరించుటకు సమర్థుఁడైనదో తెలిసి కొనుటకై నన్నయపద్యము నొకదానిని రాజనరేంద్రుడు వచ్చుగనిచ్చి దేశదేశములకుఁ బంపినట్లొక ప్రతీతి

కలదు. దానిని స్వపక్షమున కాధారముగఁ దీసికొని మన పంతులవారిట్లు వ్రాసిరి. “రాజనరేంద్రునకుఁగూడ నారణ్యపర్వము ప్రీతిపాత్రము గాలేదని మాత్రము గ్రహింప వచ్చును. ఎట్లనఁ: ఆమహారాజు విద్యుత్కృతులచెంతకు నాదిపర్వములోని “నిండుమనంబు.....” అను పద్యము నో, సభాపర్వములోని “మదమాతంగ.....” అనుపద్యమునో పంపెనుగాని యరణ్యపర్వములోని నన్నయ కడ పట్టి పద్యమనబడు “శారదరాత్రులు.....” అను పద్యమును బంపఁడయ్యెను! పైరెండుపద్యములును దీనికంటె రసవత్తరములుగావు. మఱియు నివృద్ధముతోసాటి వచ్చు పద్యమును వ్రాయుసమర్థుఁడే లభించునో, నాంధ్రమహా భారతము అతుకుతెలియని మెలిహారమువలె నొప్పారి యుండునని యారాజేంద్రుఁడు భావించి దానినే పంపి యుండఁడా! కావున రాజరాజుపై తమ వనపర్వమును పరీక్షింప వెనుదీసెనని యొకథ చెప్పుచున్నది.” ఈసందర్భములో ప్రమాదిభూయిష్టమగు వ్రాతను మనపంతుల వారు వ్రాసిరి. భారతముం బూరింపఁగల సమర్థుని డెలిసికొనుటకై రాజనరేంద్రుఁడు రెండుపద్యములఁ బంపినట్లెచ్చటను బ్రతీతిలేదు. పంతులవారు చెప్పినట్లొకపద్యమునుమాత్రమే పంపినట్లు కలదు. ఆపద్య మాదిపర్వములోని “నిండుమనం” బను నదియని కొందఱును సభాపర్వములోని “మదమాతంగ” అనునది యని మఱి కొందఱును తలంచుచున్నట్లుగాఁ గవులచిత్రమునందుఁ దెలుపఁబడి యున్నది. అది యాదిపర్వములోని పద్యమగుచో సభారణ్య పర్వములకు రెండింటికని ననాదరభావమున్నట్లు జేలును. “మదమాతంగ” అనుపద్యమగుచో నాద్యరణ్యముల కనాదరభావమున్న దన్నట్లు తెలుపవలసి వచ్చును. అంతియే కాని అరణ్యపర్వమున కొకదానికే యనాదరభావ మున్నట్లు తెలుపుట కవకాశము లేదు. అయినను ఒక భాగములోని పద్యముల నొకటి రెండింటిని లోకులు మెచ్చుగ మెచ్చుకొనుట తటస్థించినఁ దక్కిన భాగములన్నియు ననాదరభావము పాలైన వనవచ్చునా? కవికుల సార్వభౌముఁడగు కాళిదాసు విరచించిన శాకుంతలములో నాల్గవ యంకమునందలి శ్లోకచతుష్టయమును లోకము మెచ్చుగామెచ్చుకొనుట తటస్థించుచున్నది. అంతమాత్రముచే తక్కినభాగములన్నియు ననాదరభావము పాలైనవన వచ్చునా? అది యటుండనిండు. మనపంతులవారేపద్య

రాజమును రాజనరేంద్రుడు మచ్చుగ నేల యాయలేదని శంకించుచున్నాఁడు. యా “శారదరాత్రి”లను పద్యరాజమునే యాతఁడు మచ్చుగా నిచ్చినట్లు లోకములోఁ బ్రతీతి లేకపోలేదు. అయ్యది వీరేశలింగము పంతులవారికిఁ దెలియలేదుకాబోలు. రెండుపద్యములను మాత్రమే వారు వ్రాసియుండిరి. మఱికొందఱు “శారదరాత్రి”లను పద్యమునే మచ్చుగా నిచ్చినట్లుగాఁ జెప్పుకొనుటయే కాక పంతులవారి వాదము బయలుపెడలుటకుఁ బూర్వమే పత్రికలలో నా “శారదరాత్రి”లను పద్యము రాజనరేంద్రునిచే మచ్చుగా నీయఁబడినట్లు ప్రచురించియుండిరి. కావునఁ బంతులవారు చెప్పినది సర్వవిధముల నసమంజసము. భట్టారకులవారి కవిత్వముతోఁ దుల్యమగు కవిత్వమును జెప్పువారిం గనుంగొనుటకై భట్టారకుని తుది పద్యమునే యీయ నవసరములేదు. ఆ మహాశయుని కవిత్వ మొదలుండి తుదివఱకు నొక్క విధము ననే యున్నది గాని యాపకాంబరమువలె మచ్చుకమ్మి కూర్చువేటుగను, మధ్యభాగపు కూర్చువేటుగను నుండలేదు. కావున “శారదరాత్రి”లను పద్యముతోఁ దుల్యమగు పద్యము చెప్పినప్పుడే యతుకు సరిగ నతుకుకొనుననియు నాది సభాపర్యాయలలోని పద్య రాజములవంటి పద్యములఁ జెప్పిన నతుకు కలియదనియు వ్రాయుట సమంజసము గాదు. ఏవిధమునఁ జూచినను భట్టారకులవారి యార్యాపర్వభాగమనిన లోకమున కనాదరభావము కలుగుటకుఁ గల కారణమును, నయ్యదిమాత్రమే శైథిల్యము నొందుటకుఁగల హేతువును సరిగఁ బంతులవారు తెలుపలేకపోయిరి. సంస్కృతభారతములోని యార్యాపర్వమున కనాదరభావము లేదని ఋజువు చేసినాము. దానికేకాక యితరభాషలందుఁగల యార్యాపర్వములయములలోఁగూడ ననాదరభావమున్నట్లు గాన్పింపదు. ఉన్నయెడల శైథిల్య మొక్కయొం ధ్రార్యాపర్వమే పొందినది గాని తదితర భాషలలో నున్న యార్యాపర్వము లేవియు నందకుండునా? ఇంతయేలే! పంతులవారు చెప్పిన శైథిల్య మాంధ్రార్యా పర్వమునకుమాత్ర మేల కలుగవలెనో తెలియవచ్చుట లేదు. వీరముకొనినట్లు వనపర్వప్రతులు మూలంబడి యుండలేదు. ఆదిసభాపర్వము లెట్టిప్రాచుర్యము కలిగియున్నవో యట్టి ప్రాచుర్యమునే వనపర్వమును గలిగియున్నది.

ప్రాచీన లిఖితారణ్య పర్వప్రతులు
ప్రాచీనప్రతులఁ బరిశీలించిమాడ వనపర్వప్రతు తప్పక వేటుగఁ బడవేయఁబడియున్నట్లు గాన్పించు లేదు. ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలివారి తాశపత్ర ప్రభులు పరిశోధించిమాడగా 295 సంఖ్యగలప్రతిః పర్వశైథిల్యపర్వములు గలదిగాఁ గాన్పించుచున్నది. 2 సంఖ్యగల ప్రతి వనపర్వములో 5, 6, 7 అశ్వాసములు విరాటపర్వమును కలిసియున్నట్లు గనుపడుచున్నది. వీగ బట్టిమాడఁ బూర్వ లోకమాల వనపర్వమును బారస్తైరనుట కవకాశము కాన్పించుటలేదు. ఇతర పర్వములతో కలిసియున్న యీపర్వ మొక్కటియే శైథిల్య మొననుట యసంగతము. కాబట్టి యార్యాపర్వము భంకులపాలగుటకు గలకారణము మన పంతులవారు చెప్పినది కాదనియు మనపూర్వులు చెప్పినదియే యనియు మనము గ్రహించుకొనవలెను. అరణ్యపర్వ మాంధ్రకవిత గురుని మ్రుంగివేసినదని మన వీరరాజు పంతులవారు నంగీకరించిరి. కావున పూర్వులు తెలుపు హేతువున మనము శరణముగాఁ దీసికొనవలసియున్నది.

ఎట్లునఁచేసినది శిథిలాక్షర పూరణమా?
ఎట్లునార్యుడు చేసినది యార్యాపర్వము నందఁ శిథిలాక్షరపూరణమే కాని యుత్తరభాగరచనము కానునో మొదటి వాదమును మించిన చిక్కులు వాటిల్లును శంభుదాసుడు చేసినది శైథిల్యపూరణమే యగునో నా పూరణమొట్టిదియో మనము గనుంగొనవలసి యున్నది ప్రబంధపరమేశ్వరుడు తన నృసింహపురాణములో తః యార్యా పర్వపూరణముంగూర్చి ముచ్చటించుకొననఁ యు నయ్యది యాగ్రంథమునందలి “కతిపయాక్షరచాః లంబున” అనుదానింబట్టి లేలుచున్నదనియుఁ బంతులవారి వ్రాసిరి. అర్యాపర్వములో శంభుదాసుడు చేసినదికతిపయాక్షర పూరణమని యీవ్రాతవలనఁ జేలుచున్నది పూర్వపు ప్రతులలో నచ్చటచ్చట నక్షరములు పోవున గాఁగా వాని నెట్లునార్యుడు పూరించెనట! అందుమూముచేతనే కతిపయాక్షర చాపలమను ప్రయోగమట!

ఇది సందర్భవిరుద్ధమైన వ్రాత. అయినను వాదమ నిమిత్తము దీనిని యథార్థముగా నంగీకరింతము.

కతిపయాక్షర చాపల మననేమి?

కతిపయాక్షరచాపలమనగా లోపించిన యక్షరముల బూరించుటయనునర్థమును గదా మనము పంతుల వారి ధోరణిననుసరించి తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఇట్టి స్థితిలో నెఱ్ఱనార్యుడు చేసినది నృసింహ పురాణములోఁ జెప్పినట్లుగఁ గతిపయాక్షరపూరణమై యుండఁగా దానిని మన పంతులవారు పెంచి అక్షరపూరణ, పదపూరణ, పాదపూరణ, పద్యపూరణములుగా నెఱ్ఱు మార్పిఁగో తెలియవచ్చుటలేదు. పోనిండు, అక్షరపూరణ మనగా నట్టిదియే యుండదు. ఏదియైనను మిక్కిలి స్వల్పమున పని యని పంతులవారు తేల్చిరి. ప్రాచీనకవులగు మడికిసింగన శ్రీనాథుండు, మున్నగువార లీపూరణమును లెక్కలోనికి తీసికొనలేదనికూడ లిఖించిరి.

ఎఱ్ఱనార్యకృత పూరణపద్ధతి

ఎఱ్ఱనార్యుఁ డారణ్యపర్వములోఁజేసినది యక్కడక్కడ నగు చిన్న చిన్న శైలిలముల పూరణ వనుటయే కాక యయ్యదియైనను నాతనిచే నూతన విరచితమైనది కావనియు, బహుప్రతులుచూచి నన్నయ పాఠమేదియో తెలిసికొని దాని నాయాతావులఁ బెట్టుటయే యనియుఁ బంతులవారు లిఖించిరి. వారివాక్యములనే యీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

“ఉన్నయశబ్దమున కర్థము విచారించుచో ఉన్న దానిని పైకిలేవనేట్టుట (ఉద్ధరించుట) యనియే కాని “క్రొత్తగాసృష్టించుట” అనునర్థము లేదని విశదమునను. (ఉన్నయమ్ మాపాదితో జలాదేరుత్తాలనమ్)” దీనింబట్టి వనపర్వోత్తరభాగములో శంభుదాసుని కవిత్వము లేదని యును, నాతఁడు చేసినపని నన్నయ వ్రాసిన యారణ్య పర్వప్రతులలోఁగొన్నిటియందు బురువులు తినివేయగా గలిగిన లోపములను నట్టిలోపములు లేని ప్రతిని జూచి సరిచేయుటయనియును దేలుచున్నది. ఇదియె సత్యమున చో నెఱ్ఱనార్యుఁ డారణ్యపర్వమునందెచ్చటను తనగవ్యను వేసికొనకుండుటయును తన కందులోఁ బాలు కలదని వ్రాయకుండుటయును మిక్కిలి సమంజసమై యుండును కదా!

శిథిలాక్షరపూరణ మొకగొప్పలోనికివచ్చునా?

పంతులవారు వ్రాసినదానిఁబట్టి చూడ నిప్పటి గ్రంథముద్రాపకులు ప్రాచీనగ్రంథముల ముద్రించుటకై క్రిమికుల దస్తాక్షరలోపాదుల బహు ప్రాచీనప్రతులు చూచి సవరించి చేయుప్రకటనము లెట్టివో అట్టిదియే యెఱ్ఱనచేసినదియు నని తేలుచున్నది.

ఇట్టిఁడు గ్రంథకర్తపేరును జెలుపగలఁడా?

ఇట్లు ప్రతుల సవరించువాఁడు, గ్రంథకర్తలయుఁ దద్గ్రంథకర్తలయుఁ బేరులఁజెలుపఁ జాలఁడుకదా! అయినను మనపంతులవారు శంభుదాసుండు వనపర్వశేషముననన్న పరాజనరేంద్రుల పేరులఁజెలుపలేదనియుఁ దన గద్యమును వేసికొనలేదనియు నట్లుచేయుట గొప్పవిశేషమని యు మఱినిక్రిందివాక్యముల లిఖించిస్తుతించియున్నారు.

“నన్నయ కప్పింద్రుండు విశేషశ్రమమున కోర్చి వార్ధకదశయందు నవయవపటుత్వము తగ్గి పోయినను, ఓపికమెయి దీనిని రచించినవాఁడు. ఇందుఁ గొన్ని చోటు లచ్చటచ్చటఁ గాలవశమున శిథిలమై పోయినవి. ఇట్టి మహాత్ముని శ్రమ మూరక పోనేలే! ఆతని శ్రమమును భూమిపై నేల నిలుపరాదు? నేనెంత శ్రమపడి ననేమి? మొదటిశ్రమ మాతనిచేకదా? ఆతనికి క్రియందు నాకు భాగమేటికి?” అని యాయాదార్యశాలి తలంచి నష్టభాగములను సాగ్యమైనంతవఱకు నన్నయపదాదులనే నిలుపుదుఁ బూరించుచు, ఎక్కడు పరిశ్రమము తనదే యైనను నందున్న నన్నయ రాజనరేంద్రుల నామములఁ జెలుప నిచ్చగింపఁడయ్యెను.”

ఇట్లంబంతులవారి వాక్యములు చాల సందర్భరహితములై యున్నవి. మడికిసింగనాదులచే నొకవిశేషముగ నెంచబడని స్వల్పశిథిలభాగపూరణము కావించిన యెఱ్ఱనార్యుండు గ్రంథకర్తపేరుఁ జెలుపలేదనియు నాదార్యశాలియై పేరునిల్వననియు వ్రాయుటయం దింతయును సరసత్వము కాన్పించుటలేదు.

ఎఱ్ఱన తనపేరును జెప్పకొనలేదా?

అది యటులుండ మనయెఱ్ఱనార్యుండు వనపర్వశేషమును దాను వ్రాసినట్లే ప్రకటించుకొని తీరినాఁడు.

కాని నన్నయ పేరుపెట్టి వ్రాసి యూరకుండలేదు. తా నరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మొనరించితిని తననరసింహ పురాణములో జెప్పకొనియె. ఇది నన్నయకి రీతిలో బాలు కోరుటకాదా? ఎట్టినార్యుఁ డరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మొ నరించెనని చెప్పుటయె యవసరము లేదని భూలోకము నందలి మడికి సింగనాది పూర్వకపులు తలంచియుండగా నెట్టినయుఁ దనకరణ్య పర్వమున నేర్పడును పాతైన కలదని అరణ్యపర్వములో జెప్పకొనుట అవసరము కాదని తలంచియుండగాఁ బరలోకమునందున్న యెట్టినార్యుని పితామహుఁడు భూలోకము నకు దిగివచ్చి తనమునుమఁడు చేసినపనిని పెద్దజేసి, “ఉన్న శిష్యసంస్కృతాంధ్ర చతు ర్లోక్తిపదంబుల కావ్యకర్తవై, యెన్నికమై ప్రబంధ పర మేశుండనంగ నరణ్యపర్వ శే, షోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవ మొప్పగ నిర్వహించితి”వని పొగడుటయెట్లు సంప్రాప్తమైనది? ఒక ప్రతిలోనిలోపముల నికనొక ప్రతిజూచి సవరించుట యనునది గొప్ప కానవ్యదు తానెల తన నృసింహపురాణములో నెట్టినార్యుఁ డెట్లు చెప్పకొనియె? ఇట్లారణ్యపర్వములో తనకు భాగముకల దని తనపేరు ప్రకటించుకొనువాడు నన్నయభట్టారకు నందలి భక్తి చే నాతని పేరే నిర్మిస వాఁడెట్లు గాఁగలడు? ఈప్రశ్నలకు పంతులవారు సమాధానములఁ జెప్పియుండ లేదు. తాము పూర్వవాదమును ఖండించుటకై యేయు క్తులను దీసికొనివచ్చిరో, యాయుక్తులే తమవాదమును మఱింత బావ్చుగ బాధించుచున్నవి. వానికి సరియగు సమాధానము చెప్పలేక మనపంతులవారు డోలాయమాన మానసులై యిటునటు నూగులాడుచు, పరస్పర విరుద్ధా శముల వ్రాయమొదలుపెట్టిరి. ఆరణ్యపర్వములో ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁడు తాను క్రొత్తగ కవిత్వముఁజెప్పి చేర్చిం దేదియు లేదనియు, బ్రాచీన నన్నయపాఠములనే బహు ప్రాచీనప్రతులఁజూచి పైకి తీసెననియు నిప్పటఁ జెప్పి, మఱి శంభుదాసుఁడు చేసినపని యల్పముకాదని యు, యతిఘనమైనదనియు మఱియొకచోట ప్రశంసంప మొదలిడిరి. ఆవాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను. “ఎక్కు ఁడపరిశ్రమము తనదేయెనను, నందున్న నన్నయ రాజ నరేంద్రుల నామములఁ జెఱుప నిచ్చగింపఁడయ్యె ను.” ఎక్కుఁడుపరిశ్రమ తనది యని మన పంతులవారు వ్రాసిరి. ఇక్కడ పరిశ్రమమన నేమి? నన్నయ పాఠ

ముల సంపాదించుటకగు పరిశ్రమమా? తాను క్రొత్త గ గ్రంథమువ్రాయుట కగు పరిశ్రమమా? మొదటిదగుచో నన్నయ రాజనరేంద్రుల పేరు చెఱుచుట కవసరము లేనే లేదుగదా! రెండవది యగుచో నెట్టినచేసినది పంతులవారి “యున్నయము” కానేరదే? ఎట్టినచేసినది యున్నదానిని సమర్పించుట కాని క్రొత్తదానిని జేయుట కాదుకదా? పంతులవారు పూర్వలవాదమును ఖండించుటకై యెట్టిన చేసినది పూర్వమున్నదానిని నిలుపుటయేకాని క్రొత్తది వ్రాయుటకాదని “ఉన్నయ” శబ్దమునుబట్టి సాధించిరి. తమ వాదమును స్థిరపఱచుకొనుటకై మఱి నిచటక్రొత్త గ్రంథరచన మను నభిప్రాయమును దేర్చిరి. విశేషశ్రమ క్రొత్తగ్రంథరచనకే యగుచో నట్లు శ్రమచేసి గ్రంథరచ నముచేసినవాఁడు తనపేరును బెట్టుకొనక యాయశక్కు నన్నయ కేలవదెచే? ఎవరును నెన్నఁడు నట్లు విశువరని పంతులవారు నొక్కి వక్కాణించి యున్నారు. కావున మొదటివాదమునకు నేచిక్కును మన పంతులవారు తెచ్చి పెట్టికో పంతులవారి నవినవాదమునకుఁగూడ నాచిక్కె కలిగినది. పంతులవారు వ్రాసినది యిట్టి సందిగ్ధతలో నికవచ్చినది.

వనపర్వ విషయమున యెట్టినార్యునిది విశేషపరిశ్రమమే

ఆరణ్యపర్వవిషయములో, నెట్టినార్యుఁడు చేసి నది శాశ్వతకీర్తిని సంపాదించు విశేషపరిశ్రమమే కాని క్రిమికుల దష్టనష్టాక్షర పూరణమాత్రము కాదు. అది యేదియన, తన వృదువధుర కవిత్వముతోఁ నన్నపార్యు ఁడు చెప్పఁగా మిగిలిన వనపర్వ శేషమునుఁ బూరించుట. ఈయంశము భారతారణ్య పర్వాంతమున నున్న పద్య ద్వయముచేతను, నృసింహపురాణమునందలిపద్యముచేతను రూఢిపడుచున్నది. ఆరణ్య పర్వాంతమునందలి పద్య ద్వయ మెట్టినకృతిము కాదని పంతులవారు వ్రాసిరి. వాదము నిమిత్తము దాని నిప్పటి కంగీకరింతుము. నృసిం హపురాణ మితఁడు చేసినదేకదా! అందుఁ దానునారణ్య పర్వ శేషోన్నయ మాంధ్రభాష నొనరించినట్లు విస్పష్ట ముగాఁ జెప్పకొనియున్నాఁడు. ఆరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మాంధ్రభాష నొనర్చుట యనగా నాంధ్రీకరింపఁగా శే పించియున్న సంస్కృతభాగముయొక్క యాంధ్రీకరణ

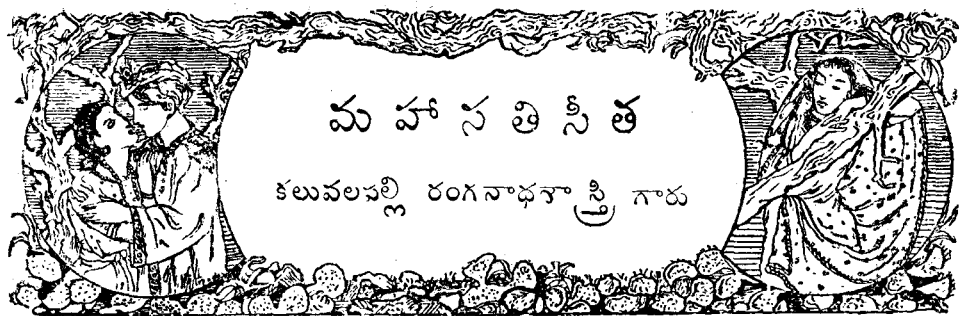
మని యర్థమిచ్చును గాని యాంధ్రీకృత గ్రంథములోని క్రిమికుల దష్టనష్టాక్షరముల బహుప్రతులఁ జూచి సరిచేయుటయని యర్థముకాదు. క్రిమికుల దష్టాక్షర లోపమును ప్రాచీనప్రతులుచూచి సవరించుట గ్రంథశేషోన్నయ మాంధ్రభాషలో నొనర్చుటయే యగునెడలప్రతి సంవత్సరమును ప్రాచీనగ్రంథముల ముద్రించు మద్రాక్షరశాలాధికారు లెల్లరును బహు గ్రంథముల విషయములో నెఱుఁగినార్యుఁడు చేసినపనినే చేసినవా రగుదురు. ఆనందముద్రాక్షరశాలవారు, వావిళ్లవారు మున్నగు వారొక్క యారణ్యపర్వ లోపములనేగాక కవిత్రియకృతాష్టావళి పర్వలోపములను సవరించి భారతమును ప్రచురించుచున్నారు. వీ రెఱుఁగినార్యుఁడంటె నెక్కువ పని చేసినవా రగుచున్నారు కదా! వీరిని భారత శేషోన్నయ మాంధ్రభాషలో నొనర్చినవా రని చెప్పవచ్చునా? కూడదు. అట్టిపనినే యెఱుఁగినార్యుఁడు చేసినయెడల నాతనినిగూడ నారణ్యపర్వశేష మాంధ్రభాషలోనొనరించిన వాఁడనఁదగదు. ఆరణ్యపర్వ శేషమున నారణ్యపర్వమునందలి క్రిమికుల దష్టాక్షర లోపముని యెవరునుఁ జెప్పఁజోరు. శేషశబ్దార్థముం గూర్చి వీరేశలింగం పంతులవారు చెప్పినదే సమంజసముగా నున్నది. అయ్యలూర్పుఁడు యుద్ధకాండశేషమును చెప్పితినిని వ్రాసికొనియె. దానిని క్రిమికులదష్టాక్షర లోప పూరణమనియె చెప్పవచ్చునా? అట్లుకాదని పంతులవారే యంగీకరించిరి. కాన వీరుచేసిన శేషశబ్దార్థము సమంజసముకాదు.

ఉన్నయశబ్దార్థ విచారము.

ఇక నున్నయశబ్దార్థ విచారము గావించుకొందము. ఉన్నయ మనఁగా నున్నదాని నుద్ధరించుటయేగాని క్రొత్తది వ్రాయుట కాదని మనపంతులవారర్థముఁ జెప్పిరి. మఱియు నుద్ధరించుటఁ గలయనర్థమును కూడ

దనిరి. ఆదిసభాపర్వములును, నారణ్యపర్వములో గొంత భాగమును నాంధ్రీకరింపఁబడి మఱిల విరాటముమొనలు పదునైదుపర్వములును, దెలిసింపఁబడి యొక్కయారణ్య పర్వోత్తరభాగము మాత్రము తెలిసింపఁబడక నడుగునఁ బడియున్నప్పుడు దాని నాంధ్రీకరించి లెక్కినభాగము లతో సరియగు స్థితికి దెచ్చుట యుద్ధరించుటఁ (ఉన్నయము) గాదా? కావున నారణ్యపర్వశేషోన్నయమొనరించుట యన నారణ్యపర్వశేషముఁ గ్రొత్తగ నొనరించుట యను నర్థమునకు హానియుండనేరదు. “సమున్నయ స్ఫూతిం” అని భారవిప్రయోగించి యుండఁగా, “భూతిం= సంపదం, సమున్నయ= సముత్పన్నయన్” అని మల్లినాథమూరి వ్యాఖ్యలో వ్రాసె. కావున నున్నయ శబ్దము క్రొత్తదానినితెచ్చి కలిపి, యున్నదానిని వృద్ధి చేయుట యనునర్థ మిచ్చునదిగానే యున్నది. అదిగాక యాంధ్రభాషలోనున్న యారణ్యపర్వమునందలి దష్టాక్షర లోపములఁ బూరించువాఁడు “నే నారణ్యపర్వశేషమును నాంధ్రభాషలో నొనరించితి”నని చెప్పుకొన నవసరములేదు. ఆంధ్రముననున్న గ్రంథమునందుఁ గాలవశమునఁ గలిగిన క్రిమికుల దష్టాక్షరభాగముల బహు పూర్వప్రతులఁజూచి సవరించువాఁడు “నే నారణ్యపర్వశేషమును నాంధ్రభాషలో నొనర్చితి”నని చెప్పుకొననేల? ఆంధ్రముననున్న గ్రంథమునందలి సవరణము లాంధ్రమునంగాక మఱియొక భాషయందగునా? ఆరణ్య పర్వోత్తరభాగము సంస్కృతమున మాత్రమే యుండి తెలుగున లేకపోవుటచే తానాభాగము నాంధ్రీకరించి, యాలోపమును పూరించినవాఁడు కావుననే “యారణ్యపర్వశేషోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవమొప్పుగ నిర్వహించితి”నని యెఱుఁగినార్యుఁడు చెప్పుకొనినాఁడు. తాను చేసినపనిని తనగ్రంథములలో గొప్పగా జెప్పుకొనినాఁడు.

మ హా న త్రి సీ త

కలువలపల్లి రంగనాథకాస్త్రి గారు

(సంపుటము ౨, సంవిక ౫ తరువాయి)

ఉ. క్రించుదనంబునం జెలగి క్రిందును మీదును జూడబోక న
త్తిం చెడు నీవు మాద్యశనతీజనతానుచరిత్ర మేగతి
గాంచగనేర్తు వార కలకాలము నుత్పథచారివైన ని
మంచిగ దిద్ద బ్రహ్మశరమా? పెటమాట లింకేల రావణా!

ఉ. దానవనాథ! సారె ననుదాకగఁ జూచెద వృద్ధతుండవై
నేను శపించినట్ బ్రతుకనేర్తువె నాఁతి యానతీయమి
మానితిఁగాక లేనియెడ మత్సుచరిత్ర మహాగ్నికీలక
మేను ఊణార్థమాత్రమున నీరయిపోవకయున్నె యెన్నఁగఁ.

చ. పుడమియు లచ్చిగోలుపడి పొక్కుచు నొంటిగఁ గాననంబులో
నిడుమలఁ జెందనేల సిరులిచ్చెదనం చధికాశఁ గొల్ప లో
బడుమనె రావణుండ! కులపాలిక భర్తకుదక్క లాతికిం
జెడిపి తెఱంగునక సిరికిఁ జేపడనెంచునె? యెన్నఁడేనియుఁ.

చ. వనములలోవసించి క్రతువర్గమునల్పుచుఁ గందమూలముల్
దిని మనుచుక జనార్దను మదిక నెఱవమ్మి భజించుచుండు న
స్మనులను ద్రుంచియుక మిగులనొంచియు నెవ్వగ పొందఁబోని నీ
మనుగడయేల నీ నిరుపమానపరాక్రమమేల రావణా!

శా. నీరుంద్రావియు గాలినిక మెనవియో నిష్కాములై నిశ్య మా
త్మారాముల్ మునులాశ్రమంబులఁ దపోభ్యానాదులక సల్పువో
వారిం బల్మరుబట్టి డెందములు నొవ్వంగొట్టినా వక్కఁదా ?
కూరా? రాక్షసనాథ! తత్ఫలము నీకు వేగఁ జేకూఁతెడుక.

ఉ. వారిని వీరినోర్చి కడుపన్నియ కెక్కితినంచ నిక్కుచుక
సారెకు నిన్ను నీవె నుతినల్పికొనక విని వీరు లెంతురే

వీరకుల గ్రగణ్యుడని విశ్రుతి గాంచెడు రామభద్రుని
పోరున గెల్చినం బాగడుఁబో నిను నీజగమెల్ల గర్వితా.

చ. ఇనకులనేతయా దశరథేంద్రునికోడలి రాజయోగియా
జనకుననుంగుఁ గూతు నతిశౌర్య జితోద్ధతవై రియైన రా
ముని సహధర్మిణీ విబుధపుంగవసన్నత పూతచర్య నన్
జెనకగఁజూచు కూశలకుఁ జే టొనగూడకయున్నె పాతకీ.

చ. పుడమినెనంగు రాజఋషి.పుంగవకోటుల నేమఱించి పైఁ
బడి కడునొవ్వగొట్టి పలుబాములఁ బెట్టియుఁ బారనెట్టియున్
పొడువతనంబునన్ దురుసుపోకల మీఱి మెలంగుచున్న నీ
పొడవడగింప రాముఁడయి పుట్టెను విష్ణుఁడు నమ్ము రావణా.

చ. తనువుదొఱంగుకాల మిదె దాపురమాయెను నీకుఁ గానివో
నను నిటులేలతెత్తు వల నాఁతి శ్రీఽపతియంచుఁజెప్పినన్
వినవు దురాత్మ! రావణ! వివేకవిహీనుఁడు చెట్టత్రోవఁ బ
ట్టి నడుచుఁగాని విచ్ఛలవిడిం దనకీడు గణించునే మదిన్.

చ. తలకడు కీడు నేతలకు ధర్మ్యపథంబున నొక్కనాఁడునున్
మెలఁగఁ దలంపఁబోవఁ డవిసీతికిఁ గొంకఁడు లాతికాంతలన్
గలఁచును మొడికట్టె యనఁగా నితఁడేయని నోయ నిస్సిరో?
నలుగురినోళ్లలోనఁ బడినావిక నీబ్రతుకేల తుంటరీ.

చ. చదువగలేదె వేదములు శాస్త్రములుం గనలేదె నీతి నీ
యెద కితరాంగనాజనుల నేచుట కీడని తోచలేదె దు
ర్మదమునఁ గన్నుగాన కిటు మాటికిఁ బైకొనఁజూతు వార! నీ
బ్రదుకు బయల్పడన్ జగతివర్తిల సిబ్బితిలేదె మూర్ఖుడా.

చ. నలువకు మన్నడంట? యిరునాలుగు దిక్కుల గెల్చెనంట? ని
చ్చలు శివపూజనల్పునట? సాటియొకింతయులేని సంపదన్
వెలసెడునంట? రక్కసులు నేవురుగొల్వగ మించునంట? నిం
దల కొడిగట్టెనంట? యని నల్వరు నవ్వగ నోరై రావణా.

చ. సురవరవర్ణి నీజనులు సుందరమూర్తులు నప్పరోంగనల్.
దురపిల భంగపెట్టి బలుతుంటరివై నను లంకలోని కీ

వరుసనుదెచ్చి నెవ్వగలపా లోనరించితి వోరి! నిన్నిక్క
ధరసుజనుల్ ప్రసంగవశతం గడుఁ దిట్టక మాన రుద్ధతా.

3౮

ఉ. చక్కనిచుక్క వేలుపులసానిని రంభను బల్బిబట్టినన్
జక్కులతేనిపట్టి విని శాపమొసంగుటజేసి కాదె నా
దిక్కున నీనినర్గమగు తెంపును జూపకయుంటి కానిచో
నెక్కడ నిల్వనీక యలయింపకయుందువె నన్ను ధూర్తుడా.

3౯

ఉ. క్రూరపుఁ గర్మముల్ నలుపు కొంటెలలో మొదలింటివాడవై
యూరక యీగతింజెడక యోరువుఁగైకొని యిష్టజేనియున్
తారకమంత్ర రాజమును దత్తరతన్ జపియింతువేని నీ
పేరును బెంపు నిల్పు నిటు విచ్చు నిజం బిది దానవాధిపా.

౪౦

చ. కరుణకు నున్నిపట్టు బుధగణ్యచరిత్రము పట్టుఁగొమ్మ ని
ర్భరతరశాంతిరావు నయపాలననైపుణి జీవగట్ట భా
స్వరగుణరత్న రాశి నృపవర్గలలాముఁడు రాముఁడెన్నగన్
శరణముఁ జొచ్చినన్ సహజశాస్త్రపునేనియుఁ గాచు రావణా.

౪౧

చ. మనమున రామనామమును మానక సంతతమున్ స్మరించుచున్
దనదురవస్థఁ బాపికొనఁదగ్గ యుపాయమె చూచెఁగాని యా
వనమును గన్నులెత్తి నలువంకలఁజూచి యెఱుంగ దానతీ
జనమణి సీత! తుచ్చసుఖసంపదఁ గోరుదురే కులాంగనల్.

౪౨

ఉ. రక్కసిబోంట్లు ఛేరి యల రావణుఁ గూడకయున్న నీయొడల్
ముక్కలుచేసి మెక్కెదముపో యని సారెకు భీతిగొల్పినన్
చిక్కులువెట్టినం దవిలి సీత తదుక్తుల కియ్యకో దహణా?
చిక్కునె సాధ్యి నీచులకుఁ జెల్లరె కొండొకనాటికేనియున్.

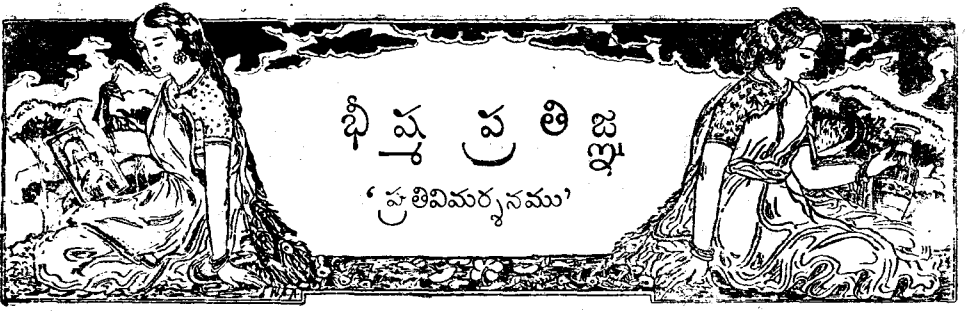
౪౩

ఉ. మాయలమారులైన బలుమానిసిదిడిపడంతు లెప్పుడు
బాంక చుట్టునిల్చి చెడుపల్కులు పల్కిన నేవగించి న
ద్వేయచరిత్రయైన పతి దేవత శీలముఁ గాచికొన్న నీ
తాయికి సాటి వచ్చు వనితం గనుగొందుమె వేయునేటికిన్.

౪౪

ఉ. మచ్చరికించి రావణుఁ డమానుషచర్యను దన్ను బల్మిమొఁ
దెచ్చుటఁజేసి యెల్లరకుఁ దీరని సందియ ముండునంచు పై
యచ్చరబృంద మద్భుతమునందుచు నన్నుతిసల్పు జిచ్చులోఁ
జొచ్చి మహిజ నైజరీశుద్ధతఁజూపె ద్రిలోకవంద్యయై.

౪౫

అండ్ల శేషగిరిరావు గారు (సారస్వతసమాజము)

భారతి (సం. ౨: సం. ౩.) లో శ్రీపారనంది జగ
న్నాధస్వామిగారు శ్రీ మల్లాది సూర్యనా
రాయగజాస్త్రిగారి “భీష్మ ప్రతిజ్ఞ” యను నాటకమును
విమర్శించియున్నారు. వీరద్విమర్శనయన స్వామిగారు
అసంగతములు, అసంవర్ధములు నైన దోషముల నుద్ఘాటించి
చుటయే గాక పెక్కుతావుల గుణములను దోషములుగాఁ
బరిణమింపఁజేయుటచే సత్యము నుపలక్షించి నే నీప్రతి
విమర్శనము వ్రాయ దొరకొంటిని.

○

కథానిర్వహణము

‘కృత్తిని చక్కగా మధిస్తేనేకాని కవిహృదయము
లెన్నగా గ్రహించిపాలుకాదనిన్నీ, ఆలాగుచేస్తేనేకాని
రసాస్వాదనములు సాంద్యపించుదనిన్నీ,’ ఎఱిగియుండి
యే తామిరూపకవిమర్శనము చేయుచుంటిమని స్వామి
గారు తొలుదొల్ల చాటిచెప్పుటనుబట్టి వారీనాటకమును
మధించియున్నారని మన మాహింప నై యున్నది. కాని
ఈవిమర్శన చదివినవారలకు స్వామిగారికి నాటకముతోఁ
గల పరిచయము కొద్దియని తోచకమానదు. ప్రథమాంక
ములో అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయము వర్ణింపబడినట్లు
విమర్శకులు వివరించుచున్నారు. ఇది యెంతయు హాస్యా
స్పదముగ నున్నది. నాటకములో అశ్వమేధపుటూనే లేదు.
శంతనుడు చాటబంచిన దిగ్విజయము సార్వభౌమప్రతి
ష్ఠకని కంత్ కీగా నాటకమున వ్రాయబడియుండ
స్వామిగారి దిగ్విజయము అశ్వమేధాంగమైనదని అపొహ
పణి అందుమీఁద తమకు దామే సంకల్పనికల్పములు గావిం
చుకొనుచు అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయము కథకు అప్రస్తు
తమని, అశ్వమేధయాగదీక్షాపరఁడైనరాజు నగరములో

నుండవలసినదే కాని అశ్వముతోఁబోవు నేనలోనుండుట
యొక అప్రసిద్ధమైన ఏర్పాటుని, భార్యారహితుఁడైన
శంతనుడు అశ్వమేధమొనర్చుచుండెననుట హాస్యాస్పద
మనియు నధిక్షేపించుచు రెండుపుటలగ్రంథము వ్రాసిరి.
ఇవి విమర్శకుని అపొహపై నాధారపడియున్నవనుటకు
నాటకమునుండి నిదర్శనము లెత్తి చూపుచున్నాను.

పుట 22:—గురువరా! విజయ యాత్రకు వచ్చిన
నాయనగారి వీరభూషణ విని పరాక్రమించితిని.

పుట 23:—కారవా! ఏమి! పెద్దయెత్తెత్తివి? ఇపు
డున్న రాజులలో నీవే మగవాడవుగాబోలు! జాహ్నువీ
తీరపీఠలండలు కప్పము లర్పింపవలయునే?

పుట 28:—శిష్యా! అప్రతిహతపీఠ్యంబున దిగ్వి
జయంబొనర్చి నీతండ్రికి సార్వభౌమప్రతిష్ఠ నొడఁగూర్చి
జగత్ప్రసిద్ధుడవై చిరంబు జీవింపుము.

పుట 31:—కావునఁ బారవ వంశభూషణులగు
నాయనగారికి సార్వభౌమ ప్రతిష్ఠ కరతలామలకమైనది.

సార్వభౌమ ప్రతిష్ఠాపనార్థము శంతనుడు విజయ
యాత్రకు వెళతెనని నాటకమున నిట్లు విన్నప్తముగనుండ
అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయమొనర్చిననుటకు విమర్శకుల
కాధారమెక్కడిదో? మఱియు.

ఉ. భాగవతవంశ భూషణుడు

బాహుపరాక్రమదాంతపశ్చిమో

ర్వీరవణుండు శంతనుడు

వెల్పుడై దిగ్విజయేచ్ఛ జాహ్నువీ

తీరపువీరాలార! యరు

చెంచెదరా యరియప్పనంబులక

గౌరవబుద్ధి నీయ! నట్లు

గాక రణం బొనరింపవత్తురా? (పుట. 6.)

అని పీఠభాషణము. ఇందు అరిఅప్పనములఁగొని తెండనియేగాని అశ్వమును బట్టరం డను వీరాహ్వనము లేదు. ఈయది అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయమే యగుచో నశ్వమును బట్టరం డను వీరాహ్వన ముండియుండదా? ఇంతకును నాటకమున అశ్వమేలేదు. అశ్వప్రస్తావనయే లేదు.

ఉ. ఊరును బల్లెయాశ్రమము

నుగ్రవనంబును నాక వేడ్కెమై

వారణమెక్కి దుందుభిని

బాదినమత్రం బ్రతిష్ఠవచ్చునే? (పుట. 7.)

తొండముతోఁ బతాకదాల్చిన మదగజంబు ముందు వచ్చుచున్నది. (పతాకం బరిశీలించి) దీనిపై యక్ష రపం క్తియేమి!— శ్రీమద్రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వరశ్రీ శంతను చక్రవర్తి దిగ్విజయపతాక.....(పుట. 6)

మాఁకితిం? స్వామిగారు భావించినట్లు కౌరవ సేన పురోభాగమున వెడలినది గుఱ్ఱముకాదు. అదియేనుగు. దానిగండఫలమునఁగట్టినది విజయపతాకగాని విమర్శకు లనుకొనినటుల యాగపత్రికకాదు. గ్రంథము 'మధించుట' యటించి పరిశోధనదృష్టితోఁ బఠించి యుండినను విద్యావివేకసంపన్నులగు స్వామిగారిట్టి అసందర్భములకుఁ దమవిమర్శనమునఁ దావిచ్చియుండరని సవినయముగ మన విచేయుచున్నాను.

శాంతివాసములగు తాపసాశ్రమములందు దుందు భిని బాదినట్లు వర్ణించుటలోఁ గవి అశాచిత్త్యము గలిగించెనని విమర్శకు లనుచున్నారు. భూవిజయ మొనర్చి సార్వభౌమత్వము నొందఁగోరువగుమతీకుఁడు లోకమున ముందునైన ప్రతివీరుఁడు లేకుండఁ జేసికొనవలసి యు న్నది; కావున శంతనుఁడు 'ఊరును బల్లె యాశ్రమము నుగ్రవనంబును నాక' సర్వత్ర రణదుందుభిని ప్రేమయింపిం చెను. ఈవిషయమును కవియే ఒకపాత్రచే నిట్లు చెప్పిం చెను.—

పుట 7:—ఎందఱును నిట్టివాఁడుండవచ్చుననియే మనసేనాని సర్వత్ర చాటించుచుండవలయు నని యాజ్ఞా పించె.

ఇట్లుగుట నిం దనౌచిత్త్యమేమున్నది?

దేవప్రతుని విద్యాభ్యాస వర్ణనములో మూలాతి క్రమణమున్నదనియు, అట్టిమూలాతిక్రమణకుఁ గారణము దురూహ్యముగానున్నదనియు నాక్షేపించిరి. ఒకానొక ఇతివృత్తము నెంచి తీసి రూపకముగా నవరించి రసా విరాభమునకుఁ బాత్రశీలవర్ణనమునకు పీలు గల్పించుకొన వలసిన కవికి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ముండవలయును. అట్టిచో మూలాతిక్రమణము దోషముగాఁ బరిగణించుట పాడిగాదు. కృత్రిమజేత కామాత్రము నేవచ్చులేనిచో రసపోషణము పాత్రపోషణము గావించి నాటకమునకు జక్కదనముఁ గొనిరాగల్గునా? దేవప్రతుని విద్యా సంపాదన వర్ణనములో శ్రీ సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు సంస్కృతాంధ్ర భారతములందులేని,

సీ. చదివించినాను బ్రాజదువులు నాలుగు
గురువరుండగు పరాశరునియొద్ద

.....

నేర్పించినాను సాంస్కృతికవిద్యలు

ఘనతపోధనుఁడు భాగ్యవ్రునియొద్ద

.....

(పుట. 25)

అను రెండువిషయములు పెచ్చు చెప్పి నాటక మందలి భీష్ముని సంస్కృతాంధ్ర భారతములందలి భీష్ము లకంటె విశేష విద్యావంతునిగాఁ బ్రేక్షకహృదయా కర్షణ పాత్రునిగాఁ జేతించి పాత్రవర్ణనము చక్కఁ బఱచినారు. ఈమార్పుసేత పాత్రపోషణమునకు రస నిష్పత్తికిఁ గవి విమలశేషమపి విశేషముచేఁ గొనితెచ్చి నది కాని రసజ్ఞానము పాత్రాచిత్త్యముఁ బాటించక దూర్చి నదికాదని గ్రహించెనరుగాక!

కథానిర్వహణములో మఱియొక అక్షేపణ మొన ర్చిరి. ఇది గాంధర్వ రాక్షస వివాహవర్తన సంబంధిం చినది. వధూవరులు సమ్మతించి యమంత్రకముగాఁ జేసి కొను వివాహము గాంధర్వమనఁబడును. అట్టి వివా హమునకు సత్యవతియనుమతిఁ గైకొనుటకై శంతనుఁడు

పుట 48:—ప్రియభాషిణీ! శకుంతలాది రాజక న్యాచరితంబులు వినియున్న నీకు గాంధర్వము విధి విహి

తము గురుసమ్యక్మునగునని మరల మరల జెప్పవలయు నా? అని వచింపగా సత్యవతి ఇట్లని జవాబిచ్చినది.—

పుట 49:—భూనాయకా! నా దొక్కమనవి. గురజనంబు దగ్గఱలేనివారికి గలియైన గాంధర్వమునకు నామన సాడబడక యున్నది. పిమ్మట నాటనుండి పెంచిపెద్దదానిగాఁజేసిన తల్లిదండ్రుల మన స్సోక్తసారి గాఁ జిత్తుక్కురు మననని ఆమె గాంధర్వమున కనుమతిం చలేదు. నలచిన హృదయ మున్న పుడు శంతనుఁడు రాక్ష సవివాహ మంగీకరించుటకు ఆటంక మేమున్నదని విమ ర్శకుల ప్రశ్న. నాయక గాంధర్వమున కీయకొనకుండుట కుఁ గారణము రూపించి చెప్పి నాయకుఁడు రాక్షస మంగీకరింపకుండుటకు నేయుపపత్తిని వచింప లేదట. రాక్షసమునఁగా బలాత్కారమునఁ గన్య నపహరించుకొని వచ్చి చేసికొనెడు వివాహము. అట్లు శంతనుఁడు బలాత్క రించి దొంగిలిపోయి పరిణయమగుచోఁ దండ్రి మనము నొప్పించినదాన నైతి నేయని పితృవత్సల యగు సత్యవతి కంటిగిల్లును. శంతనచక్రవర్తి స్వాస్థ్యపరాయణుఁడుగాక పరాభిప్రాయములను గౌరవదృష్టితోఁ దలకించు ప్రాజ్ఞు డగుటచే సత్యవతి మనము నొవ్వజేయుట కాతని కిష్ట ములేక పోయినది. దాశరాజసనుమతి బడసియే తానా మెను పెండ్లియాడఁ గృతనిశ్చయుఁడైనాఁడు శంతనుఁడు.

పుట: 49. —.....రమణీ! నీయభిప్రాయమున మనమనోరథము దాశరాజసమ్యుతంబు గావింప నిశ్చ యించితిని.

సత్యవతి మనస్సునకుఁ దీరని చింతగల్గినను భయ సంకోచమే శంతనుఁడు రాక్షస మంగీకరింపకుండుటకు గారణమని తెలియఁదగును.

విమర్శకులు, ప్రాచీనార్వాచీన నాటక కర్తలు ప్రఖ్యాతీతి వృత్తములను ప్రదర్శనానుగుణముగా రస పుష్టి దాయకముగా ఏయేవిధముగా మార్పు చేసికొనుచు వచ్చిరో ఎఱిగియుండియు నెఱుంగనట్లు, ఈనాటకము లోని రెండవ యంకములోనికథ ‘ఇది తెనుఁగునుండి సంగ్రహించినది. ఇది సంస్కృతమునకు సరిగానే ఉన్నది’ అని వ్రాయుచు ‘దానిలో శకుంతలాపరిణయా నుకరణము తప్ప మఱిమిన్ని లేదు’ అని భారతకథకంటె నాటకకథ ఇనుమంతయు మారకూడదను అభిప్రాయము

తోఁ గాఁబోలు విమర్శనకు మఱేమియుఁ దోచక చిత్త మువచ్చినట్లు విమర్శించినారా యననట్లుగా అసంగతము గాఁ గొంతవ్రాసిరి.

సత్యవతీశంతనుల సమావేశకథ చదువునపుడు అది కాళంతులకథననుకరించి యున్నదని నాటకమును ‘వధింపుట’చే వీరికే తెలిసినదని సంతోషించు చున్నా రుకాఁబోలు. సత్యవతీశకుంతలల జననాదివృత్తాంతమునకు నెక్కువ పోలికయున్నదని అక్షరాస్యుల కెల్ల తోచక పోదు. అట్లు తోచకుండ చేయుటకు వీలును లేదు. అట్లు చేసినచో సారస్వమును ఉండదు. కావుననే వానికున్న పోలికలను తొలగింప లేక అనుకరణము విస్పష్టమగు చున్నదను అభిప్రాయముతోడనే గాఁబోలు కవి శంత నునిచే నాతని మనోరథము సత్యవతికిఁ దెలియఁజేయుట కనుగుణముగా నిట్లు చెప్పించియున్నారు.

పుట 45:—సుశీలా!.....తక్కిన నీవృత్తాంత ము శకుంతలౌదంతమునకు సరిపడుచున్నది...అట్లయిన మనమాశకుంతలనుబట్టి ప్రాచీనబాంధవంబున సంబంధించితి మెఱుంగుదువా?

ఇంతకును నాటకములో పాంథాశ్రమవర్ణనమునఁ గాని సత్యవతీశంతనుల సమావేశమునఁ గాని మఱియొకచోఁ గాని ‘శకుంతలాపరిణయానుకరణము’ లేనేలేదు. శకుం తలా సత్యవతుల చరిత్రములకు సన్నిహితసారూప్య మున్నది. వారిరువురుకూడ నచ్చరలకుఁ బుట్టినవారు. ఇద్ద ఱును పరులపంచల బెరిగినవారు. శకుంతలను దుష్కం తుఁడు సత్యవతిని శంతనుఁడు మృగయావిహారానంతరము ఒక్కఁడేస్థితిలోఁ జూచి నలపుగొన్నారు. ఇట్లుగుటచే సిద్ధమైన ఈయంశమును అనుకరణమని ఆక్షేపించుట అన ర్థమని తోచకపోదు. కావున విమర్శకు లనుకొనినటులు శకుంతలాపరిణయప్రస్తావన అనుకరణమై కథాసారస్వము నకు భంగము కల్గింపకుండుటయేగాక మీదు మిక్కిలి నయ్యది సిద్ధవిషయమై నాటకమున కొక విధమైన రుచి విశేషమును సొత్తించి శంతునిని గంభీరునిగా గడుసువా నిగాఁజేసి పాత్రశీలమును పరిపాషించుటకు సాయపడినది. శకుంతలాపరిణయ ప్రస్తావనయే లేనిచో శంతనుఁడు సత్య వతితోఁ ‘దరుణి! నిన్ను నేవలచితిని. నన్ను చేపట్టుమ’ని ‘అచ్చవై దికము’గా నని గాంధీర్యము గడుసుఁడనములేని

‘వెట్టిబాగల తండ్రి’ గావలసినప్పుడు. అట్లుగాక శంత నుడు శకుంతలాపరిణయవృత్తాంతమును సత్యవతికిఁ దెల్పి వ్యంగ్యముగా గడుసుఁడనముగాఁ దనమనోరథమును వెల్లడించినాఁడు.

మ. జలజాక్షీ! విను మప్పర్లోఁ న్వయమునకా

జన్మించి నీ వాశకుం

కలయుంజూడ సగోత్రులై తిరిగదా

ధన్యుండు దువ్యంతుఁడే

సలపారవ్యులమై సగోత్రులమె కా

మా కావ నీవేను బం

ధులమైనారము తొంటిచుట్టటికమం

దుం గల్గు మేలెంచుమీ! (పుట 47)

‘నాటకము శ్రేతాయుగ సంబంధమైన ప్రాచీన నాగరకతకు చెందినదైనా కుర్చీలు, పడకకుర్చీలు, వార్తా పత్రికలు మొదలైన సామగ్రి వాడుకలోకి కవితెచ్చెనని విమర్శకు లాక్షేపించుచున్నారు. కుర్చీలు మొదలైన ఆసన సామగ్రి లేకయే పూర్వము మహాసామ్రాజ్యములకు బరిపాలించిరా? అట్లయినచో ‘ఆసంది’ అనుపదమునకు విమర్శకు లేమి అర్థముచెప్పుదుర? వార్తాపాఠులతోఁబాటు వార్తాపత్రికలుగూడఁ బూర్వముండినవో లేవోకాని నాటకమున మాత్ర మెచ్చటనులేవు. గ్రంథముతో విమర్శకులకు సాంగత్యము తక్కువగుటచేఁచి ఇట్టి విచిత్రవిమర్శనకుఁ గారణము.

మఱియొక ఆక్షేపణ ‘యావరాజ్యాభిషేకమప్పుడు శంతనుడు, సామంతరాజ్యపరిపాలన చర్చనమయమున దేవప్రతుడు చేసినపారజనసభలు, ఆసభలలోని వాదప్రతివాదములు ఈశోజులలో జరుగుతున్న సభల అనుకరణము’లట. చిరకాలమునుండి మనదేశమున పారజన సమావేశములు జరుగుచున్నవనుటకు నిదర్శనములు కుప్పతెప్పలు. ద్వాదశశిఖిమంత్రులు నొక్కచోఁగూడి రాజ్యాంగవిషయమై వాదప్రతివాదములు జరుపుకొనుచుండిరని శుక్రనీతిసారము చాటుచున్నది. చంద్రగుప్తుని కాలమున పారజన సభలున్నవనుట చరిత్రజ్ఞులకునుభవపునరుక్తమే. ఉత్తర రామచరిత్రలో అంతర్నాటకమును పారజనసమావేశసమ్యాపనంపాదనార్థముగదా రాముడు ప్రదర్శింపించినది. రామాయణకాలమునాటికే వ్యాప్తములైయున్న పారసభలు భారతయుగమున లేకుండునా? భారతములోఁ గృష్ణరాయభారమునాటి పారజన సమావేశముకంటె పూర్వము పారజన సభలున్నవనుటకు నిదర్శనమేమి? ఇన్ని నిదర్శనము లున్నను శంతనుడు దేవప్రతుడుగావించిన పారజనసభలు నేటిసభల అనుకరణములనుట సాహసమే యగును గదా!

౨

రసపోషణము

ఇక రసవిషయమున స్వామిగారు చేసినవిమర్శ నలు చర్చింతము. ప్రథమాంకమున రససాంకర్యము కల్గినదట. తన (దేవప్రతుని యనుట) విచిత్రచరిత్రముఁ దెలిసికొనుటతో జాలిపుట్టింపు నచటిపూర్వవృత్తాంతము స్మృతికి వచ్చుటచే నివ్వెఱగఁగిది వీరాలాపము లుజ్జించి శాంతుఁడైన శంతనుచక్రవర్తి మార్వజూచి భీష్ముఁడు “వీరము శాంతమై శాంతము కరుణ మైన” (పుట. 20)దనుకొనిన మాటల ముందిడుకొని ‘అలంకారికల మతములో విరుద్ధములనే వీరశాంత కరుణరసములనుమైత్రి’ కల్పబడినదనుటకంటె సాహసము మఱియొక టుండఁబోదు. రసనిర్వచనము, నిరూపణము ప్రకరణము ననుసరించి యొనర్పవలయునుగాని ఒకటికంటె వాక్యలేతములఁ బురస్కరించుకొని వీరము, శాంతము, కరుణ అనుపదములతోడనే ఆచారసములు పోషితములయ్యెననుట హాస్యాస్పదము.

రసనిర్వచనములో నిట్లుఁ బొరపడుటయేగాక స్వామిగారు విమర్శకులు మాపవలసిన నిష్పాక్షిక బుద్ధిని గౌరవవృత్తిని విస్మరించి — ‘వీటిలోవ్యక్తమైన శృంగారాదులతో బీభత్సకోధాదుభూతములను మాత్రము కలపక పోవుటచేత నవరసముల ఏకీభావమునకు సమయమొకటి పోయినట్లైనది’— అని కవిని గేభిగొట్టుటకుఁ గూడ దొరకొనిరి. ఇట్టిహేళన సద్విమర్శకు లానర్పవలసినది గారు.

ప్రథమాంకమునందు రససాంకర్యము- గల్గినదని వచించుచు మొత్తముమీఁద రూపకమున ప్రధానరస మిట్టిదని నిరూపించి చెప్పటకుఁగూడ నవకాశములేదని స్వామిగారు ననుచున్నారు. ఇదియును నిలువఁజాలని ఆక్షేపణయే. వీరసముచే నాయకుని ప్రవర్తనము చక్కగాఁ బరిపో

పింపబడి మిక్కిలిగాఁ బరిపుష్టి నొంది నాటకమున విశేష ప్రస్తావన గావించబడునో అదియే ప్రధానరసముని అలంకారిక నిర్వచనము. నాయకుని ప్రవర్తనము దేనివలన బ్రకాశితమును జరితార్థమును నగునో అది అంగరసమును. ఈ నాటకమున శాంతనవుడు నాయకుడు. ఆతని ప్రవర్తనము వీరరసముచే జక్కగాఁ బరిపూరింపబడి పరిపుష్టి నొందినది. కావున వీరమే ఈ రూపకమున ప్రధానరసమని నిర్ణయింపవలయును. పితృసపర్యక్త కల క్రమాగతమైన యౌశ్యయును విడిచి అడవులకుఁబోయిన జీమూతవాహనునివలె; పితృశుశ్రూషా సుఖలాలసుఁడై స్వశక్తిచే సుపాదించిన ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమునుగోసి, ఇహలోక సౌఖ్యభూమియైన వివాహమును విస్మరించి, స్వశరీర సౌఖ్యదాన మొనర్చి తానొనర్చిన దానమునకు రక్షాబంధముగ నుండునటుల శాశ్వత బ్రహ్మచర్య మను భీష్మ ప్రతిజ్ఞ పూని ప్రేక్షకులను వీరరసోత్కర్షచే దెప్పలుఁజేసించిన రాజ్యసుఖ నిరభిలాషి, ఇహలోక వాంఛావిముఖుడు, త్యాగవ్రత శిలుడు నగు భీష్ముని అనుసరించియున్న వీరరసము ప్రధానమగును. దానదహాయధ్యములనెడని త్రివిధ వీరములలో దాన యుద్ధములనెడి ద్వివిధవీరము లీ నాటకమున వర్ణితములు. సర్వాతిశాయిశిగీఘత్వమును సూచించు యుద్ధవీరమును, విశ్వాతిశాయి సౌజన్యమును గనఁబఱచు దానవీరమును నెఱపి మహావీరుడు, మహాదారుడునై భీష్ముడు నాటక ప్రేక్షకులకు రసోద్రేకము పుట్టించి వెలుగొందుచున్నాడు. నాయకునియందు వర్ణింపబడిన యుద్ధ దాన వీరములలో యుద్ధవీరము ప్రాసంగికము. దానవీరము ప్రధానము. ఎట్లందురా? సత్యవతీశంతముల పరిణయ పూర్వకమైన శృంగారము శాంతనవుని దానవీరమును జరితార్థమొనర్చుచుండుటచే అంగరసముగచున్నది. ప్రధానాంగమైన ఏశృంగారరసమును నిర్వహించుచు అంగియైన ఏదానవీరము పరిపూరింపబడి చరితార్థమై ఉత్కర్షకల్పించుచున్నదో అది ప్రధానముగాక మఱియొకటి యెట్లు గాఁగలదు? అట్లుగుట నీప్రతిజ్ఞాశాంతనవనాటకమున దాన వీరము అంగిరసము, శృంగారము అంగరసము నగుటయు, విమర్శకు లూహించినటు లిందు రసద్వైవిధ్యము పొసంగకుండుటయు వినితమే.

వీరము నాటకమున ప్రధానరసమని నిర్ణయించినచో నాయక లేకపోవునని విమర్శకు లనుచున్నారు. నాగానందనాటికయందు తుదియెందు అంకములలోవర్ణితమైన జీమూతవాహనుని దయావీరమునకు నాయక ఎవరు? మలయవతి యనుట అసంగతము. అటులనే ఈ నాటకమున గూడనని ఊహించునది.

3 పాత్ర పోషణము

ఇక పాత్రపోషణవిషయమై చర్చింతము. శంతనునిపాత్రశీలవర్ణనములలో శాస్త్రీగారు మూలమునందు చలచిత్తుఁడుగా, స్వార్థపరాయణుఁడుగా, 'యంబేద'గా నున్నవానిని ధీరునిగా, గంభీరునిగా, నుదారునిగా, శాంతునిగా మార్చియుండగా నాటకమున శంతనుఁడు ఉత్తమనాయకలక్షణలక్షితఁడుగాక స్వకార్య నిర్వహణక్షత్రలేని ఈబరిగొట్టువలెఁ గన్పట్టుచున్నాఁడని స్వామిగారు రచుచున్నారు. మూలమునందు శంతనుఁ డాత్మజానితో 'వావిడిచి' బహుపుత్రార్థంబు యత్నంబు నేయవలయు, వివాహంబయ్యెదనని చెప్పుట అసాచిత్యముగ నుండి రసాపర్వ మొనర్చుచు శంతనుని గాంభీర్యమునకుఁ దీరని వెలితి దార్చుచున్నది. నాటకముననో శంతనుఁడు పొంగి పొరలవచ్చుచున్న ప్రేమ ప్రవాహమును ధైర్యముతో నరికట్టి, తన అభిలాషాన్నతి ధైర్యముతో నణచివేసి అంతరంగికలగు మంత్రిపురోహితుల నొద్దనైన తనకుఁ దానై పెండ్లియూనునెత్తక వారాప్రసంగ మెత్తినపుడు గూడ వివాహవాంఛావిముఖత్వమును వెలిబఱచి ధృతదీక్షుడై బౌచితీనిర్వహణమునకు రసనిష్పత్తికి సాధనమగుచున్నాడు. శంతనుఁడు విమర్శకు లనినటుల మనోధైర్యములేనిజేలయే యగుచో మనమునఁబుట్టి నెట్టుకొని వచ్చుచున్న కళిత్రవాంఛను వీడఁగల్గునా? శంతనుఁడు తనలో

పుట: 54—శ్రీ! ఇట్టి తుచ్ఛ సుఖమునకై స్వచ్ఛమైన యశస్సుగోల్పోవుటకంటె నవివేకముగలదా? ఇక నైన దెలివితెచ్చికొని యీసంకల్పవికల్పము బయలుపడకుండ మెలఁగితి నా, కొంతకాలమిందుఁ దల యెత్తుకొని బ్రతుకవచ్చునుగాని లేకున్న బరిహాసపాత్రుఁడనై ప్రాణ

ప్రియమైన యశస్సుతోఁగూడఁ బ్రాణములు విడువవలసి వచ్చును.

అని అనుకొని యశోహీనికై జంకి పరిణయవాంఛ బొత్తిగావదలి మనసునిలిపికొనియుండ గృతనిశ్చయుండైనాఁడు. వికార హేతువులున్నను మనస్సునందు వికారము కలుగకుండుట ధైర్యమనబడు నని శాస్త్రనిర్వచనము. మనస్సునకు బాధ కలిగింపదున్న పరిణయ వాంఛను త్రొక్కిపెట్టి శంతనుఁడు ధీరత్వముచూపెను. తెంపరాని ప్రేమలతను గోసివైచుచున్నను శంతనుఁ డిసుమంతయు విష్ణుస్థానయ్యఁడు గాక:—

ఉ. ధర్మనిరూపకత్వమున
ధైర్యమున నృహనీయస్త్రి స
త్కర్మనిధిజ్ఞతం జతుర
తామహిమ స్తోభబుధి.....భారతము.

నెవ్వ రీతని కీడురారు అనునట్లుఁ బ్రవర్తించిన శంతనుఁడైకవర్తినా జేలయనుట?

‘సత్యవతికి శంతననిపై మోహము ఉద్భవించిందో లేదో కాని, దేవవతుని చూడగానే అతనిపై వలపు కలిగిందా అనే ప్రశ్నకు అవకాశము’ సత్యవతిమంటలలో నున్నదని స్వామిగారొనరించిన ఆక్షేపము రోతఁబుట్టించునది, ఉచ్చరింపరానిదిగను నున్నది. సత్యవతికి శంతనునిపై మోహముద్భవింపనేలేదట!పాంథాశ్రమమున ప్రళమమున సందర్శించినపుడే సత్యవతికి శంతనునిపై గాఢముగు వలపు కుదురుకొన్నదని ఆమె ముగ్ధమధురవచనముభే చాటుచున్నవి. పరస్పరావలోకనాదులచే నుదయించి మననవంత నాదులచేఁ గ్రమవికాసమునొందుచు నామె హృదయము నింతవఱకు విసేదపెట్టుచున్న ప్రేమ యగ్గలమై సత్యవతిని వియోగసాగరమునముంచినేసినది. వియోగవిహ్వలచి త్రయైతనచెలికత్తెయగు మనోరమతో సత్యవతి యేమన్నదో చూచితిరా?

ఉ. కోరినవాఁడు నిక్కమగు
మూరిమిదెల్సినవాఁడు నన్ను దే
వేరిగఁ జైకొనంగఁడల
పెట్టినవాఁడు సముద్రమేఖలలో
ర్వీరమనేలువాఁడు కను
విదగు నవ్వుమొగంబు వాఁడు నౌ

భారతరాజు భర్తయుగు
భాగ్యము నాకికఁ గల్గునే జేరీ! (పుట: 78.)
శంతనునిపై నిట్లు పంపప్రాణములు బోటి పెట్టుకొనియుండి, ఆతనిని చేపట్టుట మహాభాగ్యముగఁ దలంచుచు మదనానలతాపమున మ్రగ్గుచున్న సత్యవతికి భారతరాజుపై మోహ ముదయింప లేదనుట సమంజసమా? వియోగానలమున వేగివేగి సత్యవతి ఉత్పంతితురాలై తుది శృంగారావస్థ యగు మరణావస్థనుగూడ బొందనున్నదనుట కీక్రిందిపద్యము ప్రబలనిదర్శనము.
చ. మనసునకెక్కినట్టి నవ

మన్మథుఁ డానలమేర జీవనం
బునకు నిదానమైన కురు
భూపరు మార్మికి దూరమైన నా
మనుగడగాంచు భాగ్యమవ
మానముగాక మఱేమి గల్గు గా
వున నిక నీరొ నిన్నొ సుఖ
పూర్తికి మార్గముగాఁగ జూచెదక. (పుట: 80.)

సత్యవతికి శంతనునిపై మోహము కల్గలేదను అసందర్భమునకేగాక మీఁదుమిక్కిలి ఆమెకు భీష్మునిపై వలపునిలిచినదను అకుచిప్రాపకమైనదోపప్రతిపాదనమునకుఁ గూడ స్వామిగారు పాల్పడినారు. భీష్ముఁడు నెఱవిన నిరుపమాన స్వార్థపరిత్యాగము, స్వశరీరసౌఖ్యదానము, మహనీయమహిమ, పితృవాత్సల్యాతిశయము, స్నేహపారవశ్యము, పరార్థసంపాదనపరాయణతయు తిలకించి విశ్వసించి సత్యవతి

పుట: 100—కుమారా! ఇట్టి మహోదారుడవు.
నీవురాజ్యముచేయుట కోర్వలేక కోరినట్టెనది. (విషాదమభినయించును.)

అని నిష్కల్మష హృదయముతో మెచ్చి పలికిన ఈవచనములలో శృంగార భావద్యోతక మున్నదనుట కుంపటిలోఁ దామర మొలచిన దనుటయే. తనమూలముగ నిట్టి యోకోత్తరచరిత్రుఁడు ఇహలోకసౌఖ్యదూరుఁ డగుచున్నాఁడే యను గాఢవిస్తాదమును, మంగళయోగ్యమైన వివాహము దుఃఖకశంకితమగుచున్న దేయను అతివైక్లబ్యమును సత్యవతి మనమున మట్టుమీరుటచే ననురూపరాలాభమహోత్సవము డిందుపాటునొందిన దామెకు. పరా

రసంపాదన రసపారవశ్యముచే నాత్మజీవితమును ధారపోసి గురుచరణ శుశ్రూషాసుఖాలనుండై, ఇహలోక వాంఛావిముఖుడై లోకమాన్యుడై వెలుగొందుచున్న భీష్మునిప్రీతి, ప్రసన్నమైన ఆనందముఖమును గనులారఁదిలకించి అత్యాశ్చర్యముతో:—

పుట:—103— ఆహా! ఇతఁడు మందాకినీ నందనుఁడా?

అని మెచ్చి జూలి మల్లాడుమోముతో నిలువున నీరై నిలిచియున్న సత్యవతికి భీష్మునిపై మోహమా, నీతి బాహ్యము, నీచము నగునట్టితలంపులు పూర్వవతియైన సత్యవతి తలపై రుద్దుటకంటె అవిమర్శిత వేటొక టుండఁబోదు. సారంగధరచరిత్రమును మనమునం దుంచుకొని తలపరాని నికష్ట భావమున కిందు ప్రయత్న పూర్వకముగ

స్థానమిప్పించి లేనిపోని అగ్గిలమును, తులసిపత్రముల వలెఁ బరిత్రములుపూజ్యములునునైన సత్యవతి విశుద్ధవచనముల కాపాదించుట మహాపాతకమే యగును.

నాటకము పూర్తిగాఁ జదువక, చదివినదానినైన నిష్పక్షపాతబుద్ధితో దిలకింపక, గ్రంథములందు లేనియంశములను తెచ్చిపెట్టి దోషములనుజూపుదు, ఉన్నరసాచిత్యపాత్రాచిత్యాదిగుణములను దోషములను గాజేయ పాటుపడుదు వ్రాసిన స్వామిగారి విమర్శనకు ప్రతి విమర్శన వ్రాయనక్కఱలేదని యెఱిగియుండు ఉత్తమ పట్టపరీక్షలయందు కృతార్థులైన వారి విమర్శనము చూచి పామరలోకము భ్రాంతిపడునేమో యను తలంపుతో ఈ మాత్రమైనను ప్రతివిమర్శనము వ్రాసినందులకుఁ బండిత లోకము నన్ను మన్నించుగాక!

ప్రొలరాజు

శ్రీ. శ. ౧౧౪౦ వరకు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

కాకతిబేత రాజునకు ప్రొలరాజు కుమారుడు. ఇతఁడు రాజ్యతంత్రజ్ఞుడయిన మహా యోధుడు. ఈకథలో చెప్పబడిన యంశములన్నియు నితఁడు జరిపినవే.

కల్పన

శకయవనహూణుల దాడు లెక్కువయయిన యారోజులలో నాంధ్ర దేశము చిన్న చిన్న రాజ్యములుగా నుండుటచేత వరు లరుదెంచినప్పుడు తెనుగురాజులందరు తమ సైన్యములను కలిపి యుద్ధముచేసిన బాగుండునని ప్రొలరాజుసభ గావింపించెను. మంత్రపురాధిశ్వరుండయిన గుండరాజు దీనిని భగ్నపరచెను. తరువాత ప్రొలరాజు వానికిరస్తు తెచ్చి తన కోటగుమ్మమున గట్టెను. కాకతి ప్రోలునికాలములో చిన్నదైన కాకతిరాజ్యము విశాలమై భావి మహాదళకు తగినంత వైశాల్యముగలది యయ్యెను.]

‘అంసంబందున బారుటిటె నడి నేత్రాంభోజముల్ భావ తీ

క్షాంశుల్ జమ్మగ ధాత్రి పాదహతికి గంపింపగా త్త్రయో

త్తంసుం డొక్కడు హన్మకొండకెలనన్ దారాడె తానొక్క సా
యంసంధ్యాసమయంబునందున లలాటాకుంచితవ్యగుడై.'

‘నాడే మజ్జనకుండు వైరిన్మపకాంతారమ్ము ఛేదించుచో
గూడందీసెనుగాని బాసటని యాగొడ్డళ్ల చే నేమి రా
పాడం జాలడు? మంత్రకూటపతి, యారా!గుండరా జెంతయూ
టాడెన్ తైలవదేవుడింతకును బాహాగర్వహీనుం డగున్.

‘తైలవదేవుడైన నొకదారికి వచ్చెడువాడయేమి! యె
వ్వీలునవైన నాహుతికి వేచినవారల యెల్ల రెప్పు డే
నాళులనేమొ! కాలహరణం బొనరింపమి మేలయాను చే
గాలిన వెన్న నాకులని గంతులు వైచుట పాడిలేమికిన్’

‘తెలుగు చళుక్యరాజుల ప్రతిష్ఠలతో సరిగాగ వారిదో
ర్బలమును సన్నగిల్లినది వారిక పూర్వపు పేరినవ్వడిన్
నిలుపుకొనంగజాల రవనీస్థలి పంచుకుపోయి యింతము
క్కలయిన వెన్న హూణులకుగాఁ గయికో లొనరింత్రొ, యేమొకో.’

‘ఉత్తరభూములన్ యవనహూణులమందలు చెల్ల రేగి రా
యొత్తిడి వింధ్యదక్షిణపుటూరుల కల్గెనయేని నే డిటన్
కత్తులగోడ కట్టగల ట్మోపతి యెవ్వడు? సూర్యవంశరా
హుత్తులమీద వచ్చినడదో యపకీర్తి యెదిర్చుకుండినన్’

‘పరు లరుదెంచినన్ గలన్మపాలురు నల్వరుకూడి వారిపై
నరుగగ రాదో? యెవ్వరికి నబ్బిన వారికయంట! యెంతదోః
పరిణతశక్తి! రాజసభ భగ్నమునేయునొ గుండరాజు త
చ్చిరమున మత్పదం బిడక చేవయనన్ గలదే ధరాస్థలిన్.

‘అస లదికాదు లోనగల యట్టి తలం పితడేమి! భూమిరా
డ్వీసరమునంతయున్ సభకు పిల్చుటయే మరుదెంచుటేమి వా
ర్పొనగగ చేయుటా యనియ పుట్టెను తొల్త! నదూహయే! బలే
యొనపరియూహ! బాగుపడునూహయె తెన్నుల దేల్చు నూహయే!.

‘ఆయతమై ప్రశస్తమగు నాంధ్రచళుక్యకులూపనీరుహ
చ్ఛాయలలోన తొక్కగమి చాచినవారము, వారిమీదనే

యాయితమా యనంగ నిసుమంతయు తైలపదేవుడెంచ డా
కోయతలంపు గుండపతిగుండియ గుచ్చక యీటె నిల్పునే?

‘తనశౌర్యంబది యెంత రాజుల గమిక తానెంత? యెంతెంతయో
జనకుఁ బారలుసాపె! తద్విపులవక్షంబుఁ ప్రభేదింపకుం
డిన శ్రీకాకతిదేవి పాదములయందే మోపలే దీశిర
స్సును! రేపే శుభలగ్నమాంధ్రవిషయేశుం డెవ్వఁడో తేల్పెదఁ.

‘తైలపదేవు బందిగొని తత్కులమందలి మాకృతజ్ఞతా
మూలముగా వెనక విడిచి పుచ్చెద నాపయి గుండరాజుపై
వ్రాలిన నాకు నడ్డమయి రా డత డప్పమగాని కాకతి
ప్రోలుడనంగ నేమొ తలపోతలు సాగవు గుండరాజులోఁ.

‘అగు గోవిందుడు తైలవేశ్వరుని సైన్యాధీశ్వరుం డేటికిఁ
పోగరేగించెడు? రేగజేయునెడలఁ భూమిశవిధ్వస్తకం
బగు శ్రీకాకతి వీరశౌర్యదహనాహంకారకీలక హవి
స్సగు సాగించెద కాకతీయ నవరాజ్యశ్రీవినిర్మాణముల్.

*

*

*

*

‘అయుద్రేకముచేత భూమిపతి స్వీయాంగంబు లుష్ణంబులై
సాయంకాలము లుష్ణమై తొలిదెసక చంద్రోదయంబైన న
వ్యాయోగంబును బోలె తత్కిరణ సాంద్రానంతశైతల్యరే
ఖాయోగంబునచేసి చల్లపడి సౌఖ్యంబయ్యె నొక్కింతలోఁ.

‘అంతట రాజదుర్గసముపాంతము చేరగ బంటులొత్తికొం
చెంతయు నమ్మలై పథమునిచ్చిరి, యెచ్చటికేగి యెంటిగా
నింతటిప్రాద్దు పోవువఱకేనియు రాజుని కొంద రందులో
మంతనమాడినారు పతి మందగతిక చన వెన్నతట్టుగఁ!

కాకతి కన్నుదోయి తెలికల్వల కాంతులతో వ్రసన్నతా
శ్రీకత దాల్చె నాటి నిశీ తేని సభక్తికమైన పూజలఁ
తేకడముట్ట విప్పడె నరిందమమై దెసలందు జైత్రయా
త్రాకకుదంబు నిస్సహణరావము భీకర మన్మకొండపై.

వానరులు

బంగోలు వెంకట రంగయ్య గారు, పి. ఏ., పి. ఎల్.

వానరులను గూర్చిన ప్రశంస యీ పత్రికయందు జరిగియున్నది. శ్రీరామ సైన్యమున వానరులు జాతిచేత కోతులూ యనువిషయమున కొలదిసంఘాతము గలదు. ఈ సైన్యమున వానరులేకాక ఋక్షగోవుచ్చాదులును గలరు. వానరులును, కోతులును యొక రేయినను ఋక్షగోవుచ్చాదులుమాడ కోతులగుదురా? కోతికి తోక ప్రధానమయి అందుచేత అదియొక విశిష్టజాతి యగునెడ జన్మచేత తోకలేనివి గొన్నిగలవు. వాటిది ఈగణములో జేరినది.

వానరజాతి మృగజాతిలో జేరినట్లుగ వాల్మీకి రామాయణమువలన దెలియుచున్నది. వారి తానొకమృగమునని చెప్పుకొనియున్నాడు. భక్ష్యాభిక్ష్యుమృగ ప్రశంసచేయుచు, అభిక్ష్యుమృగమగు దన నేల త్పత్రియపుంగువుడగు రాముడు జంపెనని రాముని దూరియున్నాడు. “వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః”

కిష్కింధ: సం: 17.

ఇటులుండ తిర్వగ్జంతుప్రాయములగు కోతుల నెటుల శ్రీరాముడు సైన్యముగజేర్చికొనెనని యాశ్చర్యము గనున్నది. శ్రీరాము డవతారపురుషుడు గాన అట్లువాని కీయమానుషము సాధ్యమయియుండుననుట సరియగు ప్రత్యుత్తరము గాజాలదు. సీతాద్యేషణము, నేతుబంధము ఇత్యాదులం దాయమానుష మగపడదు.

హనుమంతుడు సీతలో సంభాషించుచున్నపు డామె మొదట నాతని సంఘాతించి “వానరాణాం నరాణాం చ కథ మాసీ త్సమగమః” యని యామె చేసినప్రశ్నకు సరియగు బ్రత్యుత్తరము నీయక నెమ్మదిగ శ్రీరామవర్ణనఁ బూనినాడు. వానరత్వము రాక్షసుల భ్రమింపజేయుటకై పూనిన జాలముగ నుండును. అటులుకాకుండిన

యుద్ధకాండయం దీక్రిందివాక్యముల కక్కర గలిగియుండును:—

“నచైవ మానుషం రూపం కార్యం హరిభి రాహవే”

“ఏష భవతు సంజ్ఞా నో యుద్ధేఽస్మిక్ వానరే బలే

“వానరా ఏవ న శ్చిహ్నం స్వజనేఽస్మిక్ భవ్యవృత్తి”

(యుద్ధకాం. స. 438)

యుద్ధము పూర్తియగువరకు మనమందరము వానర చిహ్నాధారులమై యుండవలయునని కపి సైన్యమంతయు సమాఖ్య చేసికొననట్లు లీవాక్యములవలన దెలియుచున్నది. వీరు కామరూపులనియు మనుష్యరూపమున యుద్ధము చేసినయెడల సంకులయుద్ధములలో రాక్షస సైన్యమునకు వానర సైన్యమునకు భేదము దెలియకపోవునని యిట్లు యేర్పాటు వీరు చేసికొనినట్లులు వ్యాఖ్యాత లీవాక్యమును సమర్థింపజూచిరి గాని యది సహజముగ నుండలేదు. చరిత్రలో గల యేయుద్ధమునను ఆత్మపరభేద నిర్ణయమునకై యిట్లు సంఘాత మెవ్వరికి గలిగినట్లులు లేదు. ఉభయ సైన్యములును మానవరూపమున సేయుద్ధము జేయుచుండిరి. వేషభేదము లుండవచ్చును.

మఱియు పైవాక్యముల కొక రీక్రిందివిధమున వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు.

“ఇరాసీం మానుష రూప పరిగ్రహప్రతిషేధ

“సామర్థ్యాత్ ఇతః పూర్వం మానుష రూపం పరి

“గృహ్య సీతా ఇత్యవగమ్యతే”

ఇంతియకాక వానరులందరు శ్రీరామునితో గూడ నయోధ్యకు బోయినపుడు

“నరనాగ సహస్రాణి యయురా స్థాయు వానరాః”

“మానుషం విగ్రహంకృత్వా సర్వాభరణ భూషితాః”

(యుద్ధకాండ. స. 131)

అని వర్ణింపబడియున్నారు. మఱియు భరతు నొద్దకు హనుమంతుని శ్రీరాముడంపగ నాతడు

“మానుషం ధారయన్మాపం అయోభ్యా త్వగితో యయా” (యుద్ధ. స. 128)

వానరసాధ్వీవణులు చీరల సింగారిండునపుడు తోకలనేమిజేసిరో? ఇత్యాది సందర్భముల జూడగ వానరులనబడు వీరి నిజరూపము మనుష్యరూపమనియె దోషగలదు. యుద్ధోపాయముల నుద్దేశించి (Contemptible little Army)*రాక్షసులభ్రమింపజేయుటకై కోతిముఖమువంటి ముఖకవచములను రామ సైన్యము ధరించియుండు. ఉదాహృత “నచైవ మానుషంయాప” మిత్యాదివాక్యము తీయూహకు సహకార మొనర్చుచున్నవి.

మనరామాయణ కథవంటిదైన ప్రోజక్ యుద్ధమున (Trojan war) శత్రువులమోసపుచ్చి దుర్బప్రవేశముయుటకై దారుమయాశ్వమొకటి (Wooden horse) నిర్మింపబడినది. బర్నాము అడవి (Burnam forest) యందున్న నేక కొండకు (Dun in ne Hill) నడుచుచునక నీకుమరణము లేదని యశ్వీణులు (Witches) మెచ్చెత్తునకు (Macbeth) వరమిచ్చినటుల షేక్సుపియచక్రవర్తి మెచ్చెత్తుగాటకమున గలదు. తుదకు మెచ్చెత్తుశత్రువులు బర్నామునిగుండ దళివవచ్చుచు పరులకు దామగపడకుండుటకై మొక్కకొయోధుడును ఒక్కొక్కచెట్టు కొమ్మను నరుకు కొని తనకడ్డముగ బెట్టుకొని నడుచు బర్నాముఅడవి నడచుట సార్థకమై మెచ్చెత్తు నిధనము నొందెను.

మఱియు డగ్లసు అను స్కాట్లాండు వీరుడు బర్రెలవేషమున కొండజిన్నెనికుల వెంటబెట్టుకొని శత్రువుల నేమరించి యొకకోట బట్టుకొనినటులు స్కాట్లు రచించిన తాతగారికథలలోగలదు. (Scott's Tales of grand er.)

మఱియు వానరత్వము ఒకతెగవారికి జాతిసంకేతమందును. ఇట్టిదానినే ఇంగ్లీషున చరిత్రకారులు టోటం (Totem) అందురు. నాగులును గరుడులును ఇట్టి సంకేతములవారని చారిత్రకులు నిర్ణయించుచున్నారు.

సంపాపరిసరముల “నాగులు” “శిశునాగులు” యుండినటుల రణ్యకాండయందు జెప్పబడియున్నది. (అరణ్య. స. 73) పూర్వపువ్యాఖ్యాత లీనాగులు శిశునాగులు వేరువేరుతెగల మనుజులని తెలియక యేనుగులు యేనుగుగన్నులు అనియర్థమువ్రాసియున్నారు. నాగులనుగూర్చి ఆంధ్రులచరిత్రము నవిస్తారముగ చర్చగలదు. టిటిటిషువారి నేనలలో “డ్రాగూన్సు ఐరన్ సైల్స్” (Dragoons & Iron siles) అను ప్రాధనాముములు గలవు. ఈరెండుశబ్దములకు వైస్సరికార్థమును జెప్పతగదనియు ఇవి గుణస్థాపనమునకై పెట్టుకొనిన పేర్లనియు యంద రెరుగదురు. కార్యసాధనమునందు “కోతిపిడికిలి” ప్రసిద్ధముగ సామెతగ నున్నది. హనుమంతుడు లంక కేసునపుడు:—సర్వధా కృతకార్యోహం ఏష్యామి సహాశీతయా” యని ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నాడు. ఇట్లు మనోదార్ధ్యమే వానర సైన్యమునకంతయు గలిగి యుండినదనట సమాదరణీయము కాగలదు.

రామ సైన్యముయొక్క వానరత్వము రావణుని పదితలలవంటిదై యుండును. సుందరకాండయందు రావణుని నిద్రావస్థ వర్ణింపబడియున్నది. (సుందర. స. 10)

“సుప్తం రాక్షస శార్దూలం ప్రేక్షతేస్మ మహాకపిః” ఆతని బాహువర్ణన న మనేక ద్వివచనములచే జేయబడి “తాభ్యాం పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్ష నేశ్వరః” యని సహ ప్రసాదింపబడియున్నది. అట్టి మైముఖవర్ణనమున “మాతృపున్నాగమగభిః.....పానగంధ పురస్సరః “తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్” అని యొకవచనము గలదు. అంతియకాక,

“ముక్తామణి విచిత్రే కాంచనేన విరాజితమ్ ముపతే నాప్రవృత్తేన కుండలో జ్వలితాసనం”

అని ఇంకొక రోకవచనమున బ్రయోగింపబడియున్నది. ఈవర్ణనమును విశేషి బాహుత్వదశగ్రీవత్వములతోసామ రస్యము పొందింపజాలక పూర్వవ్యాఖ్యాతలొకరు “అత్ర ద్విభుజత్వ ఏకముఖత్వోక్తిః, స్త్రీజాం కామనీయత్వా య” యనియు, “రావణస్య కామరూపిత్వాత్” అనిమరి యొకరును వ్రాసియున్నారు. తిలకుడను యింకొక వ్యా

* ఇంగ్లీషువారి సైన్యమును కెయిజరుగారు ఈమాటలతో తూలనాడినటుల యుద్ధారంభమున పత్రకలలో నుండినది. పీరభద్రరావుగారి ఆంధ్రులచరిత్ర వాల్యూం. I.

ఖ్యాత “అత్ర ద్విభుజ కథనాత్, యుద్ధకాల ఏవవిశేషి భుజత్వం దశశీర్ష త్వంచ బోధ్యం” అని యువదేశించి యున్నాడు. ఈసమరము లెటులున్నను నిద్రాసమయమున రావణుని కొకతలయు రెండుచేతులు మాత్రమే యుండినవని యంగీకరింపవలసి యుండినది. నిద్రాదిమానుషకృత్యములలో కామరూపులు స్వస్వరూపధారణమే చేయుట సంప్రదాయమని తెలియుచున్నది. “మనుచరిత్ర”లోని మాయాద్రవరాఖ్యుడిందు కొకసాక్షి కాగలడు. దశగ్రీవత్వము బిభీషికాకల్పము (తేరబొమ్మ)గ నుండును.

ఇటులనె ఈవానరకల్పలవానరత్వమును యుద్ధోపాయములకొరకు అనుసంధింపబడియుండును. కాని వీరు జన్మచేత వానరులుగారు. నైనికు లెందరున్నను అందరికిని ఏకరూపములగు నుడుపుల జూచుచున్నారము. ఏకరూపమగు వానరముఖకవచమును సాధ్యముగ నె యుండగలదు. మనకాలమున జరిగిన రుష్యా జపానయుద్ధము లో రుష్యాచరిమిరి జపాను నైనికుల ముఖావయవముల కాపాదించు కుండుటకై ప్రతిహానికిని యెలుకతోలుతోచేయబడిన నాసికాకవచ మొకదాని జపానువారమర్చిరి అప్పటి యుద్ధచరిత్ర పత్రికలందు దెల్పుబడియుండినది. రామ దండనకు వానరత్వము చెప్పగ నె కపిచేష్టలన్నియు వారి పైబెట్టవలసినచ్చినది.

“ఆస్ఫాటయామాస చుచుంబ పుచ్చ మి”త్యాది కపి ప్రకృతులన్నియు నాకోపింపబడుచున్నవి. మధువనమున వీరి కపిత్వము పూర్తిగ జూపబడియున్నది. ఈ కపిత్వాదికము కవిత్వవిశేషముపై నాధారపడియున్నది. బాలకాండయందు

“అపసరస్సురముఖ్యానుగంధర్విణాం తనూమచ”

“యక్షపన్నగకన్యాసు జాక్షివిద్రాశిభరిమచ”

“కింనరీణాంచ గాఢేషు వానరీణాంతనూమచ”

“సృజన్వంహరిరూపేషా పుత్రాంస్తుల్యపరాక్రమాత్.”

(బాల. స. 17)

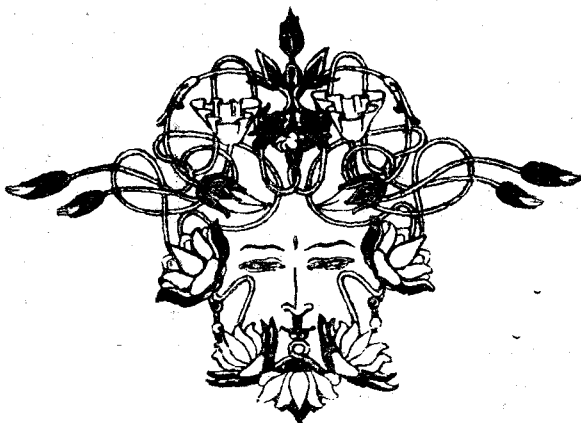
అని వాల్మీకి వానరోత్పత్తిం జెప్పియున్నాడు. రావణునితో యుద్ధముజేయుటకు మనుష్యరూపుడగు శ్రీరాముడు పనికివచ్చునెడ శ్రీరామవైద్యమును మనుజులుగనుంచనగుదా?అయినను శ్రీరాముడు నట్టడవియందు సంపాదించుకొనిన ఈవానరుల పుట్టుకయందు మనుష్య స్త్రీలమాత్రము జెప్పలేదు. కారణ మేమిగనుండునన్న విరేజాతివారో దెలియక మనుష్యేతరజన్మ వారి కారోపింపబడినది.

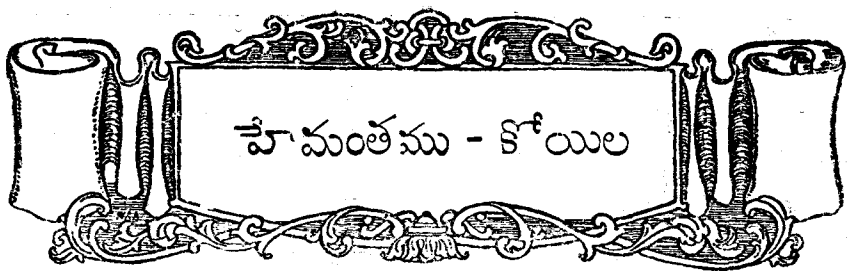
“తస్యా త్తస్య వధోవృద్ధో మానుషేభ్యః పరంతప”

(బాల. స. 16)

యనిస్వప్తముగ నుండగ రామవైద్యము లుగ నుండుటయే సమంజసమగును. రామరావణ యుద్ధమునదప్ప మరెచ్చటను వానర ప్రళంస జరిగినటుల లేదు. ఇట్లు అజ్ఞాతపూర్వము పశ్చాదశ్రుతులు నగు వారి జన్మ సుగూర్చి విచిత్రగాధల గల్పింప గారణమైనది.

వానరసాహచర్యమున నిట కొలది శాఖామండనము జరిగినది. రామాయణమును సూక్ష్మదృష్టితో లించిన వానరోత్పత్తి, శ్రీమహావిష్ణువు బ్రహ్మదురుగా బ్రత్యక్షమగుట లోనగు యనేకాంశములు కథాసరళి కప్రస్తుతములైన ప్రత్యేషములుగ నుండునని సందేహింప నవకాశము గల్గును.

ఈ శ్లో ర

పూలపమకల పొడుపునవ్వల విదల్చు
నును పయిరుగాడ్పుతరంగలనురుగులొ
నీ జిలుగుపాట, నాహృత్సరోజ మంటి, చు
ఏమొనర్యెనో యెఱుంగ, కోయిలనెలంత!

స్వప్నవాటిక, పసరాకుచాయ నిలిచి,
మోడ్పుగన్నుల దెఱువకపోతి నపుడు;
పొడుపుచాయలు కన్నీట మున్నలాడు
ఈయుదయవేళ, నిపుణ్ని నిద్రింపజాల.
చెక్కిలింతలమేల్కొల్పు చిన్నె లెవియొ,
శ్రవణపుటములఁ బూరించు రక్తియెదియొ,
కనుల కందించు కన్నీటితునక లెవియొ,
పరువపుటెడంద విచ్చు పుష్పంబులెవియొ,
తెలియలేనైతి నా దురదృష్టగతుల!

గున్న లేమావిచివురాకు గుబురుటెడఁద
నగవు సంకెళ్ల మధురగానం బొనర్చు
నీమనోహరమూర్తిని నిలువనైతి
భావవీధుల అరవిరిపాన్పుకైన.

ఈరహస్యానుతాపలజ్జరవంబు
లిష్ట డీమానతంత్రి చలింపనిమ్ము;
కోయిలా! కోయిలా!! రగుల్కొనెడి జ్ఞప్తి
నారుపంబోకు మీ శీతలానిలముల.

స్వాగతానందగీతి నిశ్శబ్దహాట
చిన్నవోయిన నేకువకన్నె యదిగో!
మంచుతెరచాటుమొయిలు దుఃఖించువేళ,
ఎచట దాఁగొనియుంటి వీమృత్యుసీమ?

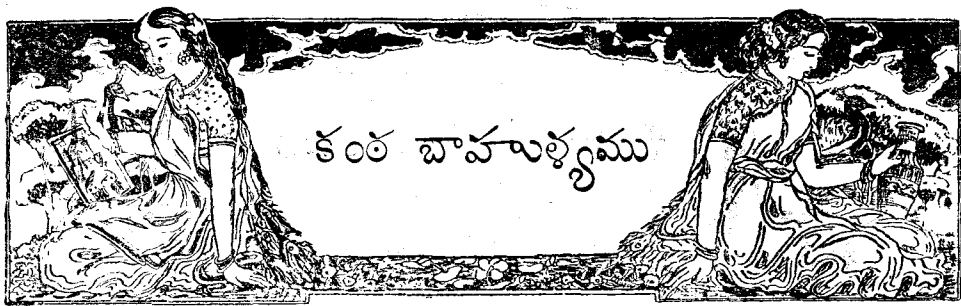
ప్రకృతి బాష్పతరంగిణీప్రబలధాటి,
“విశ్వగాయకుడే”ని తపించిపోయె!
బో!—నడుగరాని ప్రేమగానానుభూత
గతుల కీమానమే పరిణతుల దిద్దు.

ఈమలినమాన, మీచలి, ఈవిసాద,
మివిశీర్ణాతిపులకిత స్తృతవిహార
శాశ్వతానందలీల లీ “యీశ్వరు”నకె
గాక, కోయిలా! నీకును గలవె జగతి?

అయిన నికనేమి! పాటలపయి బఱుండి,
స్వప్న వనవాసవిధుల—స్వప్నములగీతి—
స్వప్నదుఃఖాశ్రు మలిన తర్కణము లొసఁగి,
శిథిలశూన్యంబులను మఱచెదము లెమ్ము!

పాలచిగురాకు తేటను బదిలపఱచి,
కలికిశాలకరియే మేలుకొలుపునిన్ను :
పిదప నీయార్ద్రగీతాలఁ బదనుపఱచి
మేలుకొలుపు “మీశ్వరు”ని నేవేళకైన!

కంఠ బాహుళ్యము

కొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

గ్రంథములలోఁ బూర్వపురుషులకు శిరో బిక్కుదానిని శివుఁడు నటకీవై చెనట. దాని బాహుళ్యముం గూర్చి చదువుచు న్నారము. అగ్నికి రెండు తలలు, దత్తాత్రేయనకు మూడు, బ్రహ్మకు నాలుగు, శివున కైదు, కుమారున కాఱు నీవిధమున ననేక శిరస్సులున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. కొందఱకుఁ గాలు సేతు లనేకము లున్నట్లు కలదు. విష్ణువు, లక్ష్మి, సరస్వతి మొదలగువారి కొక్క తల నాలుగేసి బాహువులు— కొందఱకుఁ దలకు రెండేసి చేతుల చొప్పున—షణ్ముఖుఁడు గాన కుమారస్వామి కాఱురెండు పండ్రెండు హస్తములు. బ్రహ్మకు నాలుగు తలలున్నను శేతులెనిమిది యున్నట్లు కనఁబడదు. కార్తవీర్యార్జునునకుఁ దలయొక్కటియు వేయహస్తములు నట. సుదర్శనుద్ధి కనఁబడదు. చతుర్ముఖుఁడు, షణ్ముఖుఁడు నని చెప్పుదురు. దీన నుపపత్తి కలదందురు. నాలుగుముఖము లున్నట్లేకాని చతుర్ద్విపుఁడనుట కాని షణ్ముఖుఁడనియేకాని షట్కంఠుఁడనికాని ప్రయోగములు సాధారణముగా నగపడవు. నాల్గుముఖము లొక్కకంఠముమీఁదనే యాధారపడినవా? కంఠాధారములేని తలలు శబ్దముల నుచ్చరించుటకుఁ బనికివచ్చునా యని శంక. బ్రహ్మకు మున్నెడు తలలుండెనట.

ఒక్కదానిని శివుఁడు నటకీవై చెనట. దానితోఁ బంచమవేదము నశించిన నశించునుగాక తల మొట్టిపోవునా? చిత్ర కాదు లెవ్వరు నాలోపమును జూపుటలేదు. విమర్శకాగ్రణులు బైలు దేటుచున్న యిక్కాలమునఁ బ్రతికళలయందును సందేహనివారణమునకై మార్గములను బుద్ధిమంతులు చెప్పుచున్నారుగాని చిత్రలేఖకు లింకను బ్రారంభింపలేదు. పాశ్చాత్య విజ్ఞానమును మన విజ్ఞానముతో సంపుటి చేయుట కనఁబడదు. గాయత్రి కైదుతలలు మొన్న మొన్న నొక్క కంఠము సూతగనేఁబ్బి కనఁబడినవి. నాల్గుకంఠములపై నాల్గు శిరస్సులున్నట్లుగాని, యవి వరుసఁగానో నాల్గుదిక్కులకు నాల్గుగానో యున్నట్లుగాని బ్రహ్మ నెవ్వరు చిత్రించి చూపెదరో! సంశయము తీర్చవలసియున్నది.

ఆనడుచు రావణుని విషయమై కొంత ప్రసంగము జరిగినది. రావణునకుఁ బదితలలు లేవని యుదాహరణములం గనఁబడిచిరి. లోకము తాత్కాలికముగాఁ గాఙ్గోలు ననితలంచెను. పరబిభీషికకై పదితలలను ధరించును, ఇరువదిచేతులను దాల్చునని సమర్థింపఁబడినది. అపు డితరములు లక్కవియా, యేపనికి నొదుంగనివి మృద్ధారురూపము లేవోనా!

రామాయణములోనే 'దశగ్రీవ ముఁగ్ధితోత
తాస్తుతే చారాబహిర్యత్న చరానిశాచరాః'
అనిదశముఖుఁడే యనక దశగ్రీవుఁడని కనబడి
నది. దశకంఠఁడని, బంతుకుత్తుకల రక్కసుఁడు
పంక్తిశబ్దమునకు బంతియఁట. పంక్తి=పది.
ఇది"బార్భరు బ్రద్ధి, మంగలవారావధి"వలె
చాలుకుత్తుకల రక్కసుఁడైనది. పంక్తిరథుఁ
డగు దశరథుఁడు నిట్లే బంతితేరుల దొర య
య్యెను. కాఁబట్టి దశముఖుఁడనఁగాఁ గంఠము
లతోఁ గూడిన ముఖములుగలవాఁడే యగును.
తత్తుమాల్యవతోవాక్యం, హితముక్తం దశా
ననః!నబధ్వాబ్రుకుటిం వక్త్రే." వక్త్రే)
యని - ఇదియేకవచనమేనా? గత్వాసామ్య
దశగ్రీవం బ్రూహి మద్వచనాత్కపే"——వివృ
త్యనయనే క్రూరః రావణో లోకరావణః"——
ఈమాటలనుబట్టి తలయొక్కటియే యున్న
దనుకొనియు——దశగ్రీవాదిశబ్దము కర్థము
వేఱుగానుండునేమో యనుకొంటిని. కనబడ
లేదు. తలకు రెండు చెప్పన నిరుపది చేతు
లున్నట్లు "దశాస్య వింశతి భుజైః ప్రగృహీత
శరాననః । అదృశ్యత దశగ్రీవః మైనాక ఇవ
ఁర్వతః" అని యొకచోఁ గనబడినది. వెట్టి
యెత్తి తిరుగ వేయఁగాఁ దిరుగవేయఁగా
"రాఘవః ఁరమాయత్తః లలాటే పత్రిభి
ప్రిభిః...అద్యతేమచ్ఛరైశ్చిన్నం శిరోఽవలిత
కుండలం క్రవ్యాదావ్యఁకర్షంతు"అని రాముని
మాట యొక్కటి యున్నది. ఏమిచేయు
దును? 'రావణస్య శిరశ్చిద్రతో శ్రీమజ్జ్వ
లితకుండలం । ...తస్యైవ దదృశం చాన్యత్
రావణ స్యోత్థితం శిరః ద్వితీయం రావణ

శిరః భిన్నః సంయ? సాయకైః । ఏవ
మేకశతం భిన్నమ్' అని యొక్కచో నున్నది.
రావణుని తలలు పదియూ యొక్కటియూ తేల
లేదు ఒక్కనాటకములో త్వాంవృణు త్వాం
వృణు——అని రావణునితలలు వంతులాడినట్లు
న్నది. బ్రహ్మను వరమడుగుటకే యభిమాన
పడినవి——తల్లిపాలు త్రాగుచున్న యొక
ముఖమునుగాంచి వేటొక ముఖ మేడ్చినదట.
కవి చమత్కరించివాఁడనిన లేనివానికే బది
తలలు వెట్టి చమత్కరించునా? ఎవ్వరినైన
వేటొక్కకవి యట్లు వర్ణించినాఁడా? లేదని
యే నాబుద్ధికే దోచుచున్నది. రఘువంశ
ములో.

శ్లో. స్వాసిధారాపరిహృతః కామం చక్రస్య కేనమే!
స్థాపితోదశమో మార్ధా లభ్యాంశ ఇవరక్షసా.

దీనికి మల్లినాథుఁడు వ్యాఖ్యానములో—
'పురాకిల త్రిపురారి ప్రీణనాయస్వశిరాంసి భిన్న
తా దశకంఠరేణ యద్దశమం శిరోఽవశేషితం
త న్మచ్ఛక్తార్థ మిత్యాహ'అని వ్రాసియుంచెను.
అపుడు మరల వెచుకకు మరల వలసివచ్చినది.
పదితలలతోఁ బుట్టుట చేతనే వాల్మీకి దశము
ఖుఁడు, దశగ్రీవుఁడు మొదలుగు పదములు
చిన్నతనమునాఁటి స్థితినిబట్టి రూఢముగా వాఁ
డినాఁడు. సీతాపహరణమునాఁటి కొక్క
తలయే యున్నది. యద్ధాంతరమున నొక్క
తలయేయున్నదనిచెప్పనక్కఱలేదు. తొమ్మిది
తలలు రఘువంశశ్లోకమునుబట్టి పోయినవి
గాని పదునెనిమిది చేతులు పోలేదు. ఇది
యొక్కశంక. ఆంజనేయుఁడు, రాత్రి నిద్రించు
రావణుని, సీతను వెదకఁబోయినపు డొక్క

తలవానినే చూచియున్నాడు. కాని రావణుని కిఁ బదితలలు లేవని, 18 చేతులులేవని భ్రమ కలిగించుచున్నాడు. శివుని బ్రత్యక్షము చేసి కొనుటకై తలలు నఱికికొనిన ఘట్ట ముత్తర కాండలోనిది కాబోలును.

రము మనము చూడవలసియున్నది. ఏయొక్క బ్రహ్మనో యేకుమారస్వామినో చిత్తలేఖ కులు ఉపపత్తియుతముగఁ గంఠాధారములతో వ్రాసి గ్రంథాధారమునకు జతపఱచి నావలె సంశయగ్రస్తులై యున్నవారి తలతిక్కలు

గ్రంథాధారము లున్నవిగాని చిత్రాధార తీర్తురుగాక.

క వి తా ర చ న

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

క వితాకన్య మనింటియాడుపడుచూ! కాకున్న నిల్లాల! లే
క వశంగామిని యైన వారవినితా! కా దిట్టులం బూర్వ సం
భవమందుంగల పుణ్యలేశమున సంప్రాప్తించునే గాని మా
నవుఁ డెన్నేవిధులం దపించినను జెంతం జేర దొక్కింతయున్.

శా. ఎన్నన్ భోజనసౌఖ్య ముండి హృదయం బెఱిలో సుఖం బుండి పే
ర్కొన్నం గాలము మంచి దుండి యెదుటన్ శ్రోతల్ మహావిజ్ఞులై
యున్నం జెప్పినదే కవిత్వమని తా మాహింతురే గాని లే
కన్నపైల్లను జెప్పడానిఁ గవన మ్మంచదురే! సత్కవుల్.

మ. అరయన్ వ్రాతను ద్రాక్షపాక మని యం ద్రాపాతమాధుర్యముం
బరిశీలించినఁ దోచు మాధురిమ రంభాపాక మండ్రెప్పు దు
ర్భరమాధుర్యము నారికేళ మని సంభావించు రీమూఁటికిన్
విరసం బై కనుపించెనేని యది కుంభీపాకమే యయ్యెడిన్.

ఉ. ప్రాసకు వేసటంబడఁగరాదు యతిప్రతిపాదనార్థమై
గాసిని జెందరాదు గణకల్పనకోసము జల్లిపల్కు ల
భ్యాసము సేయరాదు తగినంతటి సాంపుగ నొక్కపద్యమే
వ్రాసినఁ జాలదే! కవిశిరంబుల నుయ్యల లూఁప నేవున్.

మ. పదలాలిత్యము సర్థగౌరవము భావప్రౌఢియై రీతి చ
క్కదనంబు గుణసౌష్ఠ్యవంబును నలంకారంపుసౌందర్యముం
గుదురౌ మేల్నడజాడ లేనికవిత యోజింతురే! యీసడిం
చెదరే గాక రుచింతురే: సరసులుం జింతింపఁ గన్యాగతి.

ఉ. పామరుఁ డుల్లసిల్లవలె బాలుఁడు కేళినిఁ దేలఁగావలెం
గోమలి మోహమొందవలె గోవిందుఁడుం దలయాఁడఁగావలె
స్వామియఁ బ్రీతిఁ జెందవలె జక్కనిశైలిని బద్యమల్లుచో
నేమిటికో మతెవ్వరికి నింపొనఁగూర్చని పద్యజాలముల్.

మ. కవితాలోకము సృష్టి నేయునెడ ముక్కల్వాసిప్రాయంబుగాఁ
గవివాచస్పతి ప్రాథభావము సుమార్గంబుం బ్రసిద్ధంబు న
ర్థవిశేషంబు మనోహరంబు నగు శబ్దవ్రాతభూతావళి
స్తవనీయంబుగఁ జూపకున్నెడ నగస్త్యభ్రాత లన్నట్లుగ.

ఉ. ఒక్కొక్కతావునుండి యొకటొక్కటి గూరిచి వంటకంబును
జక్కనిశుద్ధిఁ జేయఁగ మనంబున కింపగుమాడ్కి నెన్నఁడే
జక్కనియక్కరంబులు పొసంగియెనంగు ప్రసంగసంగతుల్
మక్కువఁ గూర్చుగాని యధమస్థితిఁ గాంచిన రుచ్యముండునే!

ఉ. ఒక్కెడ శబ్దచిత్రము మఱొక్కెడ సర్థసమాగమంబు వే
ఱొక్కెడ సంస్కృతంబు మఱియొక్కెడ నాంధ్రపదావలంబ మిం
కొక్కెడ శబ్దభేదము మఱొక్కెడ గొప్ప సమాస మొప్ప నిం
పెక్కఁగ గూర్చుగావలయు నీవిధి నయ్యయిచోట్ల నొచ్చితి.

మ. కనినక వాఙ్మయ మెంతలేదు! కొలఁదిం గక్కుఱ్ఱిపా లెందుకై
చననౌ! నించుక కన్నువిప్పనెడ నిచ్చామాత్ర సంసృష్టియే
యననౌఁ బ్రాయముగాఁ గవీశ్వరున, కిట్లేయుండఁగా వ్రాతలం
దున నొక్కమ్మడి జల్లిబిల్లి పలుకుల్ దోషంగరా దెప్పుడు.

బమ్మెర పోతరాజు

—4—

నిడమర్రీ సత్యనారాయణమూర్తి గారు

బమ్మెర పోతనామాత్యుని కవిత్వామృతమును జవిచూచి చొక్కనివారు తెలుగుదేశమున నుండరు. అతడు సుప్రసిద్ధుడు. విమర్శకులాతని దర్శనార్థము పోవునపు డతిజాగరూకతతో మెలంగి దూరమున నుండియె తమ గౌరవమును వెలిబుచ్చవలెను. ఎంతటి గౌరవ భక్తివిశ్వాసములతో నాంధ్రులతని జూచుచున్నను సర్వతోముఖమును నిరుపమానమునగు నతని గోష్ఠతనమును గ్రహించి వారతడు చూపిన సన్మార్గమున నడువజాలకున్నారు. దిజ్ఞాత్తముగ నాతని జీవితోద్దేశములను జదువరులకు జూపుటయే ఈవ్యాసముయొక్కయభిప్రాయము.

కవులకు చిత్రమగు గుణముల నారోపించు టన్ని దేశములందును గలదు అది మన దేశమునం దొకింత హెచ్చు. కవులయందు దమకుగల భక్తివిశ్వాసములనుబట్టి సమకాలికులు వారియం దదృశ్యగుణముల నారోపించి భావికాలమువారికి కవియొక్కనిజమగుచరిత్ర తెలియకుండజేసిరి. వీరపూజ మంచిదే. కాని అది కేవలము విగ్రహారాధనగా బరిగణించఁబడినచో నష్టమువాటిల్లక తీరదు. పోతనార్యుని జీవితముగూడ నిట్టి యగాధమునబడి మాయమైనది.

పోతరాజు వీరుడును, యోధుడును. యోధునకు జయాపజయములతో బ్రసక్తి లేదు. ధర్మము నాచరించుటే యాతని విధి. ఆతని కేదియెదురైనను జంకడు. ఆతని దృష్టి శాశ్వతమగు వస్తువుపై నిలచును. నిత్యానిత్యవస్తువివేకము గలవాడతడు. సంకుచిత భావ సంకలితమగుసంఘమున దాను గావింప వలసిన కార్య మతని కెఱుకయై యుండును. దాని నొనర్చుటే యాతని జీవితోద్దేశము. ఆంధ్రాక్షరముఖులు ధనలాలనులై కావ్యకన్యకను గాసుల కమ్ముకాలమున నిత డుదయించెను. మిక్కిలి పేదవాడితడు. పిల్లలు గలవాడు. గ్రాసము గడుచుట కష్టముగ నుండెను. తన మధురకవిత సమ్మిశ్రచో మహేంద్రభోగము ననుభవింపవచ్చును. కాని యాతని వీరహృదయ మాదుష్కృత్యమునుజూచిమండిపోయెను. పరమేశ్వర వరప్రసాద లబ్ధమగు కవిత్యమును మనుజేశ్వరాధములకిచ్చుటకుంటె హాలికవృత్తి ప్రశస్తమని నిశ్చయించి ప్రకటించెను. కష్టపరంపర లాతని పరిపరివిధముల బాధించెను. వజ్రతుల్యమగు నాపేదవిప్రుని హృదయము మాత్రము చలింపలేదు. ఈర్ష్యాపరవశులాతని జూచి విస్మయమందిరి. మహారాజు లాతని గాంచి వడికిపోయిరి. పోతరాజుయోధుడు జయ

మునొంది అంధ్రప్రపంచమున కొక తేజము నొసంగెను.

అట్లు జయముగాంచుట కతని హృదయము వజ్రతుల్యమగుటయే కాదు. అమృతతుల్యమును, నవ్యనవనీతమునుగూడ నగును. కాకున్న నామధురభావపుష్పములు కర్కశస్థానములం దుదయింపగలవా? ప్రతిషద్యమునందు నీతనికిగలభక్తి పెల్లడి యగుచున్నది. యశోదకు గృష్ణునిపైగలప్రేమచే పోతనార్యుని హృదయము నిండిపోయినది. కరుణాభండతడు. అందుచేత నే యత్యుత్తమమగు,

ఉ. తెక్కలురావు పిల్లలకు- రేపటి నుండియు మేతగానమి. బాక్కు-చుగూటిలో నెగసి- పోవగ నేరపు మున్ను తల్లి యీ! దిక్కున నుండి వచ్చునని-త్రిప్పని చూడ్కుల నిక్కి- నిక్కి నల్దిక్కులు చూచుచున్నవతిదీనత నెట్లుభరింతు నక్కటా!

అనుషద్యమును వ్రాయగలిగెను. పోతరాజు సంపూర్ణమగు మానవప్రకృతి గలవాడు. కవికి ముఖ్యముగ నుండవలసిన గుణములలో నిది యొకటి.

భావనాశక్తి యితనియందు లెస్సగా కలదు. గ్రంథమును వ్రాయునపు డతడు తన్మయుడగుచుండును. చిత్రించువిషయమునాతడు తనకన్నులయెదుట జరుగుచున్నట్లు లాలోచింపగలశక్తిగలవాడు. గజేంద్రరక్షణయందు తత్పరుడై పరుగిడు విష్ణుని వర్ణించు తావును, హరిభావనారూఢుడైన ప్రహ్లాదునిజిత్రించుస్థలమును, శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడాప్రశంసయును

నాటకమువలె కన్నులయెదుట గన్పట్టును. అటులె ఒకటిరెండు షద్యములలో వ్యక్తుల సంపూర్ణమగు నాకృతిని మన నయనాంగణమున నిలబెట్టును. చూడుడు.

మ. త్రిజగన్మోహన నీలకాంతి తను-పుద్గీపింప ప్రాభాతనీరజబంధు ప్రభమైన చేలము పయి-రంజల్ల నీలాలక । ప్రజ సంయుక్త ముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప మా! విజయుం జేరెడు వన్నెలాడు మది నావేశించు నెల్ల పృథుక్.

అనుదానితో

సీ. కుప్పించి యెగసిన.....

యను నీనషద్యమును జదివినవెనుక నెవరికి కోదండపాణియగు శ్రీకృష్ణుడు కన్పింపకుండును? ఈతనికి గల పాత్రపోషణాశక్తి ప్రశంసనీయమైనది. ప్రహ్లాదుడు, హిరణ్యకశిపుడు, బలి, కృష్ణుడు, యశోద మొదలగు పాత్రలు మనతో సంభాషించుచున్నట్లు లుండును.

భాషకును భావమునకును ఎడలేని సంబంధము కలదను విమర్శకుల యభిప్రాయము ఈతనియందు ధృవపడుచున్నది. పోతనార్యుని భావమా భాషా యేది ఎక్కువ లలితమైనదని యడుగుచో రెండును సమానములే యని చెప్పవలసివచ్చును. లాక్షణికు లాతనియందు దప్పలున్న వందురుగాక! ఆతనిమాటలు గజీవులగు మానవులవలె పాఠకులను సంబోధింప శక్తిగలవి. ఆతనియం దా ప్రాణధారకలదు. నిర్దుష్టమయ్యను నిరీపముగు కవన మతనిది గాదు.

సప్రాణమని రుజువగుటకు వలయు చలనము, శక్తి, కాంతి, చైతన్యము పోతనార్యుని భాష యందును భావమునందును గలవు.

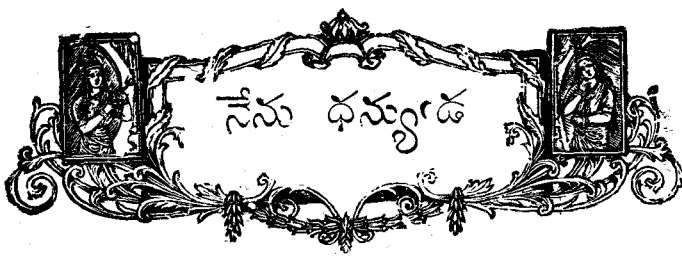
అందుచేతనే లాక్షణికుల యాగ్రహము నకు గురియయ్యు నిత డాంధ్ర సారస్వతమును నిరభ్యంతరముగ శాసించుచున్నాడు. కవులను బట్టి లక్షణమువచ్చునుగాని లక్షణమునుబట్టి కవులు కాజాలరు. సన్నయ కవి. అతనినిబట్టి లక్షణమువచ్చినది. అన్యదేశీయుల మతము నింతే. పోతరాజు పుట్టుకతోడనే కవి. అతనికి లక్షణ మనవసరము. అతనిపలుకే కవనము. అదికాదనుట పోతరాజు కవికాదనుటవంటిది. అతడు స్వాతంత్ర్యాభిలాషి. అతనిది సహజ పాండిత్యము. అందుచేతనే భాషావిషయమున గూడ స్వతంత్రతను జూపినాడు.

భావనాశక్తియందును, భావస్ఫూరకత్వమునందును పోతరాజు నిరుపమానుడు. ఆ భావనాశక్తి కీడగు కళాకాశలము అతనివద్ద కన్పింపదు. రూపవతియగు కోమలికి అలంకారాదు లెట్లు శోభస్కరముగ నుండునో కావ్యము నకు కళాకాశలము నటులే రమ్యముగ నుండును. తిక్కనార్యునియం దీ రెండు గుణములును సరిసమానముగ తూగుచున్నవి. భావోద్రేకమున మైమరచినపుడు కూడ తిక్కన కావ్యముయొక్క కళానిర్మాణమునం దాసక్తుడవుచున్నాడు. పోతరాజు మాత్రమట్లుకాదు. భావోద్రేకమాతనికి మిక్కుటము.

కళానిర్మాణ కాశలము తక్కువ: లేదని యనరాదు. ఏలనన అతని అంత్యస్రావములు, అతీవలలితములును, పొందికగలవియునగు మాటల కూర్పును కళాకాశలములేని వానికి వచ్చుట కల్ల కాని ఇతడుద్రేకము నడంచుకొను శక్తిగలవాడుకాడు. ఈతని గ్రంథమున నారెంటికిని సమత్వము (Balance) లేదు.

లోపముండుట మానవజాతికి లక్షణము. పోతరాజు మానవుడు. అతనియందును లోపములుండును. కాని అవి అరుదు. అతని లోపము లోపముతో తుల్యముకాదు. అతని యందుగల ఇతర గుణములు అసామాన్యములు. ఆ కారణముననే అతనియం దాంధ్రలోకమున కంతభక్తి విశ్వాసములు కలవు. పోతరాజు విశ్వకవిశ్రేణిలోనివాడు. ఇతని మేటితనము నితరజాతుల కెఱిగించు భారము ఆంధ్రులయందే కలదు. ఆంగ్ల విమర్శకుడగు కార్లెలు వచించినటుల ప్రపంచోద్ధరణార్థము యోధుడు కవిరూపమున వచ్చును. అతడజ్ఞానాంధకారవర్త వర్తులగు వారికి జ్ఞానజ్యోతిని బట్టినవకుడు; దురాచారాటవినిదహింపజేయు బడబానలుడు. విశ్వమానవసోదర భావమును పోషించు పితృతుల్యుడు. పోతరాజు నట్టివాడే. ధర్మమును ప్రచారముచేసి మానవాళి నుద్ధరింప నుదయించిన మహాయోధాలిలో పోతరాజొకడు.

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

ముని ఐవిత్రపాద నీరజయుగంబు
సోఁకి పుణ్యాభిరామచూ శోభంగన్న

ఆంధ్ర దేశంబునందు నే నాంధ్రసుకవి
కుద్భవించితి నెంత ధన్యుడ నేను.

నన్నయయు సోమయాజి శ్రీనాథ సార్వ
భౌమ ముఖ్యులువ్రాసిన షడ్యకావ్య
మండలిక చెందియుండె నామాతృభాష
క్షోణిజనులందు మిక్కిలి సుకృతి నేను.

అమృతరసమును వర్షించు నాంధ్రవాణి
కుత్తుకను వీరరసవహ్ని కుడురుపఱచి
యశముఁ గైకొన్న ఖడ్గతిక్కనపొలంతి
చేతఁబావనమగు నాంధ్రజాతి నాది.

భర్తృచితి ప్రేమసుమముకై వడిఁ దలంచి
తేనెవలె దానిలోనవిలీనమైన
ఆంధ్రకాంతల సహగమ నాంగణమున
నడుచుచుంటి నదృష్టవంతుడను నేను.

అన్ని బాసలకంటెను నాంధ్రభాష
రమ్యతరమంచు సాటిన రాజకీర
మలరఁజేసిన యామ్రశాఖాంతరమున
నుంటనోఁచితి నెంతధన్యుడ నేను.

ఆంధ్రవిష్ణు ఐవిత్రపదాంకములకు
నెలపుగానుండిన తెలుగు నేలయందు
ఆంధ్రకవితామృతము మనసారగ్రోలు
తాల్మీలభియించె నెంతసార్థకుడ నేను.

ముత్యములఁబోలు వర్ణ సమూహమునకు
వీనులకు విందుఁగూర్చు కవిత్వమునకు
అమృతరసమును వర్షించు నల్లికలకు
నెలవయిన తెల్లునేర్చితి నేనె సుకృతి.

శారదాదేవి వేడి కన్నీరుఁగార్ప
తగదు తగదంచునెవ్వఁ డోదార్చె నట్టి
పోతనకవీంద్రుఁ డేనొక్కపొలముకాపు
కాండ్రమైతిమి ఎంతభాగ్యంబు నాది.

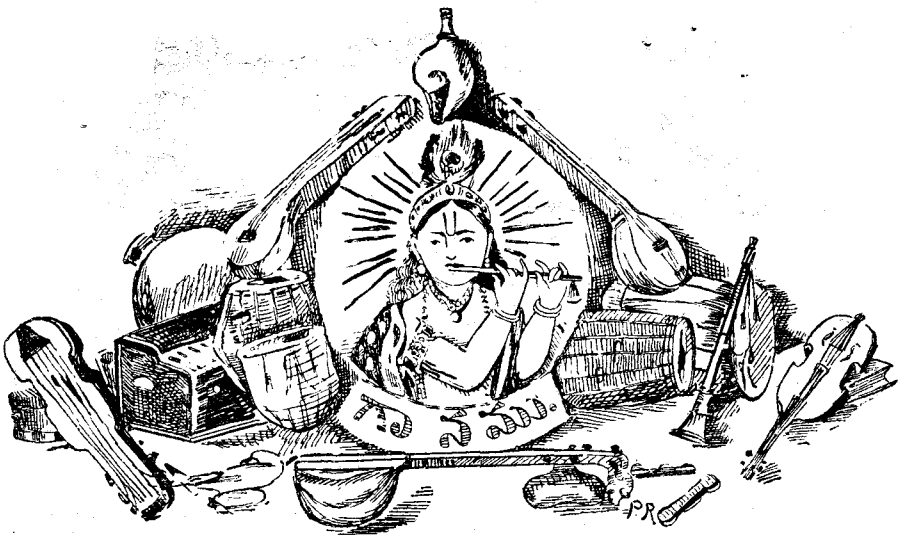
జీవరస ముట్టిపడునట్లు శిల్పివరులు
సూక్తిరసముట్టిపడునట్లు సుకవి వరులు
చిత్రకళలు వెలార్చిన సీమయందు
నుదయమందితి నెంతధన్యుడ నేను.

తఱిసి వెన్నెలసోనలఁ గరువు గట్టి
చిత్రతరరూపములుగ రచించినట్లు
చెలఁగు నమరావతీసూపసీమచెంత
ఉద్భవించితి నెంత ధన్యుడ నేను.

ఆంధ్రమాతృమతల్లి గీతామృతంబు
తాళదళపుస్తకాంఘ్ర కాంతారమందు
నేకతంబున వీనుదోయికిని జేర్చు
దళ కలదునాకు, నేనెంత ధన్యతరుడ.

మాసిపోయిన యాంధ్రసామ్రాజ్యగీతి
నాలపించు శిలాశాసనాదికములఁ

బ్రమదమునఁగాంచి యానంద బాష్పములన
విడువనోఁచితి నెంత ధన్యుడను నేను.

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో. ఆవ్యోజాప్యత మార్థవాచక తయా రూఢః స్వరః పంచమః
సర్వాత్కృష్టత మార్థవాచకతయా వర్ణః పంచగ్రాంతకః
వక్త్రోత్తేన మహావిభూతి సరణి స్వాధార గోహృద్గతో
భ్రూమధ్యే స్థిత ఇత్యుతః ప్రణవతా తే గీయతే ౨౦ బాగమైః॥

(దుర్వాసః కృత దేవీమహిమం)

ఈసంచికయందు వర్ణము, అలంకారము
చాకవర్ణము, తానవర్ణము, స్వరజతి వీటి
యొక్క ముఖ్యోద్దేశములు, వీటి లక్షణములు
నుదాహరింపబడుచున్నవి. ఇందు వర్ణమనగా

శ్లో. గాన క్రియోచ్యతే వర్ణః సచతుర్థానిరూ
పితః । స్థాయారోహ్య వరోహీచ సంచాకీ
త్యథ లక్షణం. స్థిత్యా స్థిత్యా ప్రయోగః
స్యాత్ ఏకస్థైర్యవ స్వరస్యయః । స్థాయీ
వర్ణ సవిజ్ఞేయః పరా వన్వర్థనామకౌ ఏత
త్సం మిశ్రణాద్వర్ణః । సంచారీ పరికీర్తితః.

గాన క్రియలలో వర్ణమనునది యొక్క
టి, దీనియందు స్థాయి, ఆరోహి, అవరోహి,
సంచారి అని నాలుగువిధము లనిరి,

“శ్లో. యత్రోపవేశ్యతే రాగః స్వరః
స్థాయీ సకథ్యతే” అనగ ప్రారంభించిన స్వర
మందే తిరుగనిలిచేడునట్టి గాన క్రియ స్థాయీ
వర్ణమగును. “శ్లో. ఏషా మాద్యస్తయోరేకః
స్వరః తేస్థాయీవర్ణగాః” అద్యస్తస్వరము లేక
ములై దేనియందునగలదో అదియు స్థాయీ
వర్ణమని గలదు. వీటిలో 1. ప్రసన్నాది, 2.
ప్రసన్నాంతము, 3. ప్రసన్నాద్యంతము, 4.
ప్రసన్నమస్యము, 5. క్రమరేచితం, 6. ప్రస్తా
రము, 7. ప్రసాదము అనియు స్థాయి వర్ణము
నందు నేడు అంతర్భాగముల బేర్కొనిరి. ఉదా
హరణము: సా సా సా సా సా సా, సారిసా,
సగమస సపదనిస, ఇత్యాదికములు. ఆరోహి

వర్ణమున ప్రారంభింపబడిన స్వరమునుండి క్రమముగ నెక్కు గానక్రియ ఆరోహివర్ణ మగును. ఉ: సరిగమ, రిగమప, మొ॥ ఇట్లే అవరోహివర్ణమున గ్రమముగ దిగునట్టి గానక్రియ ఉ:— సనిధపమ, నిధపమగ, మొ॥, సంచారియందున పైన మూడు విధములును గలసిన దగును. ఉ:— సపమగరిమనిదమపన నిద. గాని ప్రస్తుతమున వైనుదహరించిన నాల్గు విధములు గల్గి సాహిత్యము గల్గిన దానిని మాత్రము వర్ణమని వాడుచున్నారు.

అలంకారమునకు శ్లో. విశిష్టవర్ణ సందర్భ మలంకారం ప్రచక్షతే ఏకైకస్యాం మూర్ఖనాయాం త్రిషష్టి రు దితా బుద్ధైః. (సం. రత్నాకరదర్శనములు)

ఇదిగాకభరతులు

శ్లో. “శశినా రహితేవ నిశా విజలేవ నదీ లతా విపుష్పేవ, అవిభూషితేవ కాంతా గీతి రలంకారహీనా స్యాత్.”

వైనుదహరించిన వర్ణభేదముల ననుసరించిక్రమముగ స్వరముల చేర్చుటయే అలంకారమనియు అది లేనిదే గానము శోభిల్లదని యువ్రాసియున్నారు.

శ్లో. మంద్రఽక్షరణేత్ర స్యాత్ మూర్ఖనా ప్రథమస్వరః, సవప ద్విగుణస్తారః పూర్వః పూర్వో థవా భవేత్, మంద్రఽక్షర స్తతస్తారః ప్రసన్నో మృదురిత్యపి, మంద్ర స్తారస్తుదీప్తః స్యాత్ మంద్రోబిందు శిరాభవేత్, ఊర్ధ్వరేఖా శివా స్తారో విపాత్తి ర్వచనాత్ పుతః.

ఒక్కొక్కమూర్ఖునభేదములతో నొక్కొక్క స్థాయియందున అరువదిమూడు అలంకారము లని వివరించిరి. వీని నామాదులు, వీటివివరము విశేషముగ రత్నాకరమున గలదు. గ్రంథవిస్తరమగుటచే నిట కొన్నిమాత్రము వ్రాయబడుచున్నవి. ససరిరిగగమమ; సససరిరి; సససస-రిరిరిరి; సాసాసారి-గాగాగామ; సగపని; సా రీరీ-గాగాగా (హసితాలంకారః శివప్రియః) సారీ-రీగా; సగా, గపా, పనీ (ఆక్షిప్తాలంకారః) సరిగా; గమపా; సససరిగా; మమమపదా (ఉద్గీతాలంకారము) మొదలైనవి. ఆరోహ్యాలంకారములు. ఇట్లే అవరోహ్యాలంకారములు: సగరీ-రిపమా; రిగసా-గపమా; సగా-రిమా - గపా; సరిసా-రిగరీ, సాగరిమాసా - రీమగపామా- గా పమదాగా (వ్యావృతాలంకారం); సగరిమ - మరిగస; సగమా - రిమపా; సరిగా - రిగమా; సా సీసీ రిసా; సరిగరి-రిగమగ; మామామాసమా, పపాపారిపా (ఊర్వి అలంకారము); సరిరిసా-రిగగరీ; సరిసగసా; సపరిధ - గని; - సరి-సరిగ- సరిగమ-...రిగ-రిగమ-రిగమప(క్రమాలంకారము); సరిపమగరి -రిగపపమగ; సగరి సగరిసా- రిమగరిమగరి- (రంజితాలంకారం) సపామగరీ-రిదాపమగా; సాసరిమాగా- రీరిగపామా- గాగమదాపా(వేణురలంకారం); సరిమరిసా- రిగపగరీ; సారిమరీసా-రీగపగరీ (లలితాలంకారము); సరిగరిసా - సరిగమగరిసా (హుంకారాలంకారము); సగరిసా- రిమగరీ; సగమామరిసా - రిమపాపగరీ (అవలోకితాలంకారం); ఇవి సంచార్యాలంకారములు. ఇవిగాక సప్తాలంకారములు గలవనిరి.

శ్లో. అన్యేపిసప్తాలంకారాః । గీతజైరుపదర్శితాః ।
తారమంద్రప్రసన్నశ్చ ! మంద్రతార
ప్రసన్నకః । ఆపర్తకః సంప్రదానోవిధా
తోఽప్యపలోలకః । ఉల్లాసితశ్చేతితేషాం ।
అధునా లక్ష్మకథ్యతే॥ (సం. రత్నాకరం)

వీని కుదాహరణములుగ వరుసగ ని
ట్లుదాహరించియున్నారు. సరిగమపదనిసాసా;
సాసానిదపమగరిసా; ససరిససరిసా; ససరి
సస; సగసగా; రిమరిమా; సరిసరిగరిగరి;
ససగసగా రిరిమరిమా; వీటిని పూర్వమున
ప్రసిద్ధాలంకారములనిరి.

శ్లో. అనస్తత్వాతుతే శాస్త్రే । నసామస్త్యేన
క్తితాః । రక్తిలాభః స్వరజ్ఞానం
వర్ణాంగానాం విచిత్రతా । ఇతి ప్రయో
జనా న్యూహుః అలంకారనిరూపణే ॥

అనగ నీయలంకార ప్రభేదము లనంత
ములు బ్రస్తరింపనగును. వీటిలో నింపగువా
టిని మాత్రము స్వీకరించునది. ఎఱుననువీటి
సాధనముచే రక్తిలాభము, స్వరజ్ఞానం అనగ
నాయాస్వరస్థానముల గుర్తెరుగుట వర్ణాంగ
ముల వైచిత్ర్యము తెలియనగుట యీ
అలంకారములకు గల ప్రయోజనమని నుడివి
యున్నారు. గాని ప్రస్తుతగానమందుఅలంకార
ములనిన సప్తతాళప్రభేదములను తెల్పునట్టి
విగా నున్నవి. అహోబలపండితునిచే రచింప
బడిన సంగీతపారిజాత మనుగ్రంథమున సప్త
ప్రసిద్ధాలంకారములను స్వరాలి (సరళి)
అనెడు ఝోంపటాతాళము (చతురశ్రజాతి
త్రిపుటతాళము) అనగ బ్రస్తుతమున వాడు

కలోనున్న ఆదితాళముతో జేరిన అలంకార
మునుగూడ చేర్చి ఎనిమిది అలంకారము
లని వేంకటమఘ యనువారు తమ చతుర్దం
డిప్రకాశికయందు నుడివియున్నారు. ఈఝోం
పటాతాళమునకు నాలుగక్షర- కాలముగల
యొకలఘువును రెండు అక్షరకాలము
గల దృతములు రెండును మొత్తముమీద
నెనిమిది అక్షరకాలముగల తాళమును బెలు
పును. సరిగమ- పద- నిస ఇపుడు వాడుక
నున్న సరళి, జంట మొదలగునవి యీతాళ
ముననే నున్నవి.

1. ధృవతాళాలంకారము: సరిగమ- గరి-
సరిగరి- సరిగమ, 14 అక్షరములు.
2. మధ్యతాళాలంకారము: సరిగరి- సరి-
సరిగమ- 10 అక్షరములు.
3. అటశాళాలంకారము: సరిగా- సరిగా-
మా- మా- 14.
4. హాకతాళాలంకారము: సరి- సరిగ
మ- 6.
5. ఝంపె: సరిగ సరిసరి- గ-మా- 10.
6. త్రిపుట: సరిగ- సరి- గమ- 7.
7. ఏకతాళము: (దీనికొకలఘువు) సరిగమ, 4.

ధృవతాళమున సరిగమగరి యను
ఆరక్షరకాలముగల లఘుశేఖరమని యుండె
డిది. దీనిని ప్రస్తుతమున సరిగమ- గరి అని
విడదీసి లఘువుగను దృతముగను విడదీసి
యున్నారు. వేంకటమఘయనువారు మూడు
ఘాతలే ధృవతాళమున వేయవలసినదిగా
నేర్పఱచినట్లు ఇప్పటికిని కొందఱు ధృవతాళ

మునకు మూడుఘాతలే వేయుచున్నారు. ఈ తాళములవిషయమై విపులముగ ముస్సుందు తాళాధ్యాయమున వివరింపబడును. ఈ ఎనిమిది తాళములుతప్ప తక్కినతాళములను గీతములందు జేర్చగూడదని వేంకటమఘయనువారు నుడివియున్నారు. ఇదిగాక యొక్కక తాళమునందునను తిస్రము= 3 అక్షరముల కాలము; చతురశ్రము=4 అక్షరములకాలము, మిశ్రము= 7 అక్షరకాలము, ఖండము= 5 అక్షరకాలము; సంకీర్ణము= 9 అక్షరకాలము= ఇట్లు 5 విధములగు జాతుల నేర్పఱచియున్నారు. ఒక్కొక్కతాళమున నైదుజాతులైనందున సప్తతాళములును $7 \times 5 = 35$ ముఖ్యతాళాలంకారము లగుచున్నవి. వీటికి గ్రమముగ ధృవతాళమునకు

1. శ్రీకర, వణి, పూర్ణ ప్రమాణ, భవన యనియును,
2. మధ్యమునకు=సమ, సార, 'దీర్ఘ, ఉదయ, రావ,
3. అట=లేఖ, గుప్త, లోయ, విదళ, ధీర,
4. రూపక=పత్తి, చక్ర, కుల, రాజ, బిందు
5. ఝాపె=మధుర, కదంబ, సుర, చణ, కద,
6. త్రిపుట=ఆది, శం, లీల, దుష్కర, భోగ,
7. ఏక=మాన, సుగ, రాగ, రత, వసు

అనియు 35 తాళములకు బేర్లు గలవు. వీటి కన్నిటికిని అలంకారములుగలవు. గ్రంథ విస్తరభీతి నిట విరమితము. పిమ్మట గీతము

“శ్లో. రంజకఃస్వరసందరోభీతమిత్యభిధీయతే”

శ్లో. ఉద్గ్రాహః ప్రథమస్తత్ర తతో మేలా షకధృవా! ఆభోగశ్చేతి తేహంచ క్రమాలక్ష్యభిదధ్మహే! ఉద్గ్రాహః ప్రథమో భాగః తతో మేలాషక స్మృత! ధృవత్వా చ్చధృవః పశ్చాత్ ఆభోగస్త్యన్తిమో మత | ధృవాభోగాంతరే జాతో ధాతు రన్యోఽన్తరాభిధః | సతుసాలగ సూడన్ధ రూపకే ప్లేవద్యశ్యతే. (సం. రత్నాకరం)

శుద్ధఛాయాలగ సూడ అనగ శాస్త్ర నియమంబులగల ఛాయను బొందిన గీతమున కర్థము. ఛాయాలగ శబ్దభవము సాలగము. సాలగ, సూడ, ధృవమధ్య, ప్రతిమధ్య, నిస్సారుక, అటతాళ, రాసతాళ, ఏక తాళములైన యేడుభేదంబులు ధృవము, ఉద్గ్రాహము లని రెండుఖండము లగును. ఈఉద్గ్రాహఖండమందుగల స్వరముల కంటె నుచ్చమైన స్వరములుగలిగిన ఆభోగము అను నొకఖండము గలదు. ఉద్గ్రాహఖండ ప్రథమ భాగన్యాయమునకు ధృవము అనిపేరు. ఇదిపదు నొకండక్షరములు మొదలు ఇరువదియారక్షరములవరకునుగల పదునాఱు భేదములకును, నామములును, రసములును తాళములు మొదలగు లక్షణాదికముల నుడివియున్నారు. ఇట్లే శేషించిన 6 తాళములకును చెప్పియున్నారు. ఇట్టిగీతము లిప్పుడు గానము. వేంకట మఘయనువారు జెప్పినట్లే తోమ్మిది తాళములు మాత్ర మిప్పటి గీతములందు గానగలుగు, రెండుఖండములుగల గీతములు కొన్ని, మూడు ఖండములుగలగీతంబులు మరికొన్నియుగలవు. రెండుఖండములు గల గీతములలో మొదటి

దానియందు ధృవఖండము మధ్య పక్షన్యాసం
బుగా నుంచబడియున్నది. మూడుఖండములు
గల గీతములలో ఉద్గ్రాహఖండము, ఆభోగ
ఖండము, మూడవది ముద్రతోజేరిన ఖండ
మగుచున్నది. దీనిలో మాత్రము అంతరి
గలదు. మొదటి ఉద్గ్రాహఖండమున ధృవం,
అంతరి, జావడ ఇవి వరుసగను, రెండవ ఆభోగ
మున ఆభోగము అంతరి, మూడవదాని
యందు ముద్రాఖండము మరల అంతరి-అనగ
మూడుఖండములకును నీ అంతరి యొకటిగనే
యుండును. ఇది పూర్వాచారము. ఈ యస్త
రమును విదవధాతువనియు త్రిఖండీతంబుల
మాత్రమే కనబడుచున్నదనియు తన చతు
ర్దండి ప్రకాశికలో వేంకటమఖిగారు చెప్పియు
న్నారు. అట్లే సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శిని
యందున వ్రాసియున్నారు. ఎచ్చటనో అరుదుగ
తక్క శేషించిన గీతములందు ఉద్గ్రాహ ముద్రా
ఖండంబులు నొకటిగనేయుండుటచే అంతరిగల
అనేకగీతములు ముద్రాఖండములు వదలి
వేయబడుటచే ద్విఖండయుతము తాచు
న్నట్లు గానబడుచున్నవి. రూపకతాళమున
గల కొన్ని గీతములలో ధృవరూపకమనియు
రూపక ధృవమనియు ద్వివిధములుగ నున్నవి.
దీనికి వివరంబు సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శిని
యందు గలదు. ఈగీతములలో

శ్లో. అష్టభాషాపదై ర్యుక్తం అయ్య అంబో
తియై ర్యుతం । స్వరరాగైః ప్రగాయన్తి
గీతమి త్యభిధీయతే ॥

అనియు గలదు. గనుకనే నీ గీతముల
యందు “అయ్య తియ్య అయ్యం వయ్య”

అను బహుప్రయోగముల గనుచున్నాము.
ఒకభావనేగాక ఎనిమిదిభావలతోగూడ గూడి
యుండవలెనను నిరూపకముగూడ బెట్టికొని
యుండుట దీనివలన గనుచున్నాము. ఇక
కీర్తన, పదము, దరువు, చౌకవర్ణము, తాన
వర్ణము మొదలగువాని లక్షణము నుదాహ
రింతము.

కీర్తనములందు మాతృఅనగ సాహిత్యము
దేవతాస్తుతిగను, పల్లవ అనుపల్లవచరణ
ములను త్రిఖండయుక్తముగను నుండుట గను
చున్నాము. కొన్ని కీర్తనాదులందు అందు
ముఖ్యముగ దీక్షితులవారి కీర్తనాదులందు చర
ణాంతమున దృతకాలమున కొంతభాగ ముండు
టయు గనుచున్నాము. ఇదిగాక లక్షణజ్ఞులగు
పూర్విక వాగ్గేయకారకు లగువారిచే రచి
యింపబడిన కీర్తనములందు పల్లవియందున
నుండుదానికి అనుపల్లవియందున ద్విగుణము
గను, చరణమున అనుపల్లవికే ద్విగుణము
గను అనగ 1: 2: 4 యీలెక్కను వరుసగ
నుండుట గాననగును. సామాన్యముగ కీర్త
నాదు లన్నిటియందునను మంద్ర, గాంధారము
మొదలు తార స్థాయి పంచమమునకు మ
ధ్యనే జంత్ర గాత్రములందు సంచారము
గల్గియుండుటయు తెల్లమగును.

పదము: కీర్తనాదులందువలె గాక దీని
యందు సాహిత్యము శృంగారరసప్రధానమై
నాయికా నాయకలక్షణ వ్యవహారాదులతో
పల్లవి అనుపల్లవి చరణములను గల్గి విశంబ
కాలమున భాడదగినవై యున్నవి. సామాన్య
ముగ మూడుచరణములు గల్గి కడపటి

చరణము గాయకము ప్రాంతము యొప్పును. చరణములు అన్నిట స్వర మొక్కతీరే యుండును. ఒకేఫణితి యని యర్థము. శబ్దార్థమును గుర్తెఱిగి రసానుభవముతో జక్కగ చాకమున శ్రావ్యమగునట్లు పాడుటయే సంప్రదాయము.

దరువు: పదమువలెనే శృంగారరస మను సరించుచుండి యొకటిగాని రెండు మూడు వరకునుగాని చరణములు గల్గి పదమువలె చాకమునగాక కొంచెము ద్రుతకాలమున పాడునట్టివై యున్నవి.

చాకవర్ణము: పదమునకు దీనికిని కొంత పోలిక గలదు. అనుపల్లవి ఆవర్తమునకు ద్విగుణమైన ముక్తాయిస్వరము పాడి పిదప పల్లవి నెత్తుకొని పాడునట్లును, తరువాత చరణమున నాల్గుఖండములుగను, మొదటిది చరణములో పల్లవివలెను, పిమ్మట విశంబ కాలమున బాడదగు ఏకావర్తస్వరము నొకదాని గల్గి, మధ్యమకాలమున నొకటి కొకటి ద్విగుణముగా గల్గిన ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ ఖండములు అనగ స్వరములు గల్గి, ఒక్కొక్క ఖండంతమున చరణమందలి పల్లవి బాడుచు, ఇట్లన్నిస్వరములు బాడినపిమ్మట అనుపల్లవి గల ముక్తాయిస్వరమును పాడుకొని పల్లవినెత్తి నిలువవలెను. ఇది పూర్వీక సంప్రదాయము గాని ప్రస్తుత గానమున చరణాంత ర్భాగ మగు స్వరముల బాడి చరణమందలి పల్లవిని బాడి విరమించుటయే వాడుకగానున్నది గాని మరల ననుపల్లవి గల ముక్తాయిస్వరము పాడి మరల పల్లవి పా

డుట యెందుచేతనో వదలివేయబడినది. వీటి సాహిత్యము విశేషముగ శృంగారరసయుక్త మే; ఎచ్చటనో స్వల్పముగ కొన్ని మాత్రము భక్తిరసయుతములు గలవు.

తానవర్ణము: సంప్రదాయజ్ఞులు దీనిని మధ్యమకాలమునందే బాడుచుండుట వాడుక. చాకవర్ణమునందువలెనే సాహిత్యము శృంగారరసప్రధానమే విశేషము; భక్తిరసము అరుదుగ గలదు. దీనియందునను అకార ఇకారాదులు గల్గి గాయకగాత్ర సాధనసాధారోహణ సోపానములలో నొకటిగ నలరుచున్నది. శ్రేషించిన పల్లవి అనుపల్లవి దీని నమరు ముక్తాయిస్వరము బిమ్మట చరణము, బిమ్మట చాకకాలమున బాడదగిన యొకస్వరము తరువాత మధ్యమకాలమున బాడదగిన స్వరములు, వీనిలో నొకదానికొకటి ద్విగుణముగ నావర్తములు గల్గియుండుట మొదలగు సంప్రదాయము చాకవర్ణమునందువలెనే దీనికిని గలదు. ఈవర్ణములు విశేషముగ ఝోంపటా తాళమున ననగ ఆదితాళమున గలవు. కొన్ని ఖండజాతి అటతాళమున గలవు. అరుదుగ ఖండజాతి త్రిపుటయందుననుగూడ గలవు. ఇందు అటతాళవర్ణములుమాత్రము విశంబముగ బాడుటయు గలదు.

సర్వజితి:— దీనిలో మధ్యమకాలము ననుసరించి శృంగారరసప్రధానమగు సాహిత్యమును, పల్లవి, అనుపల్లవి వర్ణములందువలెనే గల్గి ముక్తాయిస్వరమున సగము స్వరము సగము పాట గల్గి చివరను తగ్గిణితోం అను పాటయును చేర్చి పల్లవి నెత్తికొనునట్లుండ

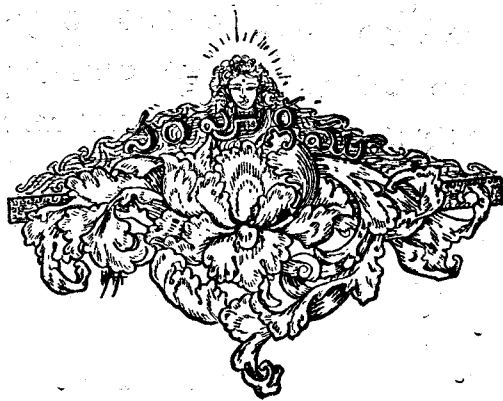
వతెననిరి. దీనికిని సాహిత్యము గలదు. ఇవియు శృంగార, భక్తిరసయుతములై యున్నవి. ఇది యనుగాక యిప్పుడు వాడుకలోనున్న స్వర జతులు వర్ణమునందలి యావర్తములవలె దీర్ఘములుగాక చిన్న చిన్న ఆవర్తములుగల్గి వర్ణములకు చిగువ సోపానములవలె నమరుచున్నవి.

జతిస్వరము:—ఇది సృత్యమునమాత్రముపయోగపడుచున్నది. దీనికి పల్లవి, అను పల్లవి చరణములందు ధాతుమాత్రమే గాన నగును. సాహిత్యము గనము.

జావళి:—ఇది అన్నివిధములను దరువు ననుసరించియుండి శృంగారరసప్రధానమై సంగీతమునకు ముఖ్యోద్దేశమగు భక్తిరసమునకు విరుగుడుగ సృజింపబడి వేశ్యలకు విట సాధన పరమానంగామోఘాస్త్రమై యొప్పారునట్టి దిదియే. దీనంబడియే మోక్షసాధనమగు సంగీతప్రాముఖ్యమగు సార్థక్యమును గోల్పోవుచున్నారు. దీని మహిమమువిషయమందఱికిని సుప్రసిద్ధమే. భక్తులు సాధులు దానిజోలికి బోకుండురుగాక.

తిల్లాన:—ఇది స్వరజతిని కొంచెము బోలియుండును. స్వరములు గల్గి పల్లవి అను పల్లవి గల్గి సాహిత్యము శృంగారభూయిష్టమై భరతానుసారముగ “దిరితిల్లానా” అను అన్యదేశీయగ్రామ్యపాట గల్గి ముక్తాయి తధిగిణతోం గలియుండును. ఇది వీణకు ముఖ్యము.

శబ్దము:—ఇది తాళము గల్గి భరతానుసారముగ సాహిత్యంబులు గలియుండును. ప్రస్తుతమున శబ్దము కొలుపుటయని వాడుకలో గలదు. మృదంగగతులను వాచా అనుకరించుట యగుచున్నది. దీనినే కొనగోలు అనియు భరతము కొలుపుట యనియుగూడ వాడుచున్నారు. ఇంకను వీటిసందర్భమున సంగీతరత్నాకరమున ప్రబంధాధ్యాయమున విశేషముగ వ్రాసియున్నారు. వాటియందు వృత్తాదులనుగూడ నిరూపించి అనేకముగ నుదాహరించి యున్నారు. గ్రంథాతివిస్తరభీతి నిట నింతటితో వీటివిషయము విరమింపబడును.

విద్వాంసుని నిర్వేదము

సాహిత్య వర్ణమండ

కలుషచరిత్రులైన క్షీణికాంతుల స్వార్థలవంబుపొంటుఁ బు
ణ్యులనుచుఁ బూర్ణ సద్గుణసమున్నతలంచు నుతించినట్టి యా
బలితపు దుష్కృతం బడుగువాఱ శిరస్థస్థలి సంతరింతు ని
ర్మలినమనస్కులైన సువిరక్తుల పాదపయోజ పాంసువుల్.

చ. తఱుంగని ఘోరతృష్ణలకు దాసుడనై మృగతృష్ణలకు జలం
బరయు వెడంగునట్లు ధనికావయసీమలఁ జుట్టిచుట్టి బం
గరువును బోని జీవితపుఁగాల మశేషము రిత్తపుచ్చితి
దరశపుటైహికార్థములు తథ్యముగాఁ దలపోసి, యక్కటా!

సీ. గంగిరెడ్డి యొసంగు కనకాంబరములు తీ, వ్రామయంబుల తాప మాఁగలవె?
కనకరా జోసరించు కడిదినత్కారముల్, విస్త్రసాభరము తప్పింపఁ గలవె?
బసివినాథుఁడు గూర్చు వసుగృహక్షేత్రముల్, శోకమోహంబులఁ జోషగలవె?
కల్యాణవిభుఁ డీయఁగల సీమ లుగ్రమృత్యు విజృంభణంబు పో ద్రోయఁగలవె?

తే. అకట! మున్నాళ్ల ముచ్చట కానచేసి, స్థిర సుఖై కాధ్వముఁ బరిత్యజించినాడ!
వ్యర్థమయ్యె నధీతశాస్త్రార్థమెల్ల, కటకటా! నన్ను వంటి వెంగలి కలండె?

సీ. ప్రతిఫల నిరపేక్షభావంబు తోప నం, తేవాసులకు విద్య నేర్పలేదు;
చదివిన నీతిశాస్త్రపు టర్థ మణువైన, స్థిరనిష్ఠ దగ ననుష్ఠింపలేదు;
వితతదేశక్షేమ రతినెల్లడఁ జరించి, ప్రజలయూహలఁ జక్కఁపఱుపలేదు;
చిరము నిల్చి జనాళి కరిది హర్ష ముగూర్చు, మేటికావ్యముల నిర్మింపలేదు;

తే. ఆత్మవైదుష్య సంస్థాపనార్థమైన, వికటవాదార్భటులను జీవితముచెల్లె;
ఎఱిఁగి యెఱిఁగి మాయకును గింకరుడనైతి; కటకటా! నన్ను వంటి వెంగలియుఁగలడె?

సీ. ధనికగేహములకు దారిచూపిన మిత్ర, లోభుఁడా! నీకుఁ గేల్మోడ్పు సుమ్ము;
పరగుణగ్రహణార్తివలనఁ గాచిన వయస్య! మత్సరుండు! జోహారు నీకు;
పెద్దలఁ గిరురించు విద్యనేర్చిన దేశికుఁడా! మదుండా! యేటికోర్లు నీకు;
జననిందలకుఁ దలంకనిసిద్ధి నిడిన దే,వా! కామ! యివెన మోవాకశతము

తే. లేను స్వాత్మోద్ధరణదీక్ష నూని సద్గురూత్తము శుభాంఘ్రికడ కేగుచున్నవాడ;
మనకు నేటికిఁ జిరకాలమైతితీత; పోవ సెలవిత్తురే నాకుఁ బూజ్యులార!

గన్న వరపు సుబ్బరామయ్య గారు

౧

ప్ర సేనజిత్తు కోసలములకు రాజు. అతని రాజధాని శ్రావస్తి. అతనికి బుద్ధుని యెడ గాఢమగు భక్తి కలదు. బుద్ధునకు దగ్గర చుట్టములగు కపిలవస్తు శాక్యులలో నొకరి కన్యను బెండ్లాడి బౌద్ధసన్న్యాసుల విశ్వాస మునకుఁ బాత్రుఁడయి తన్ములమున బుద్ధ దేవునిఁ దనభవనమునకుఁ గొనిపోయి నిరంతరముఁ బూజించుచుండ నతఁడు తలఁచెను. వెంటనే “మీలో నొకరికూఁతును నాకుఁ బెండ్లిచేయునది” అని శాక్యులకు దూతలచే వర్తమాన మంపెను.

శాక్యులు పంచశతసంఖ్యాకులు. ఉత్తమ వంశసంజాతులు. ధీరులు. వారిరాజధాని కపిల వస్తునగరము. పరాక్రమవంతుఁ డగు ప్రసేనజిత్తు శాక్యులయెడ ద్వేషించియుండెను. మఱియు నాతఁడు పుట్టువున శాక్యులకు సమానుఁడుకాఁడు. శాక్యులు తమతో సమానులు కానివారికిఁ దమకన్యల నిచ్చునాచారముగల వారు కారు. ప్రసేనజిత్తు పంపిన వివాహ వృత్తాంతము వారికి గొప్పచిక్కును దెచ్చి పెట్టినది. ఇటు ఆచారభంగము; అటు బలవద్విరోధము. ఏమిచేయుదురు? వారొక సభ గ్రావించిరి. దీర్ఘముగ నాలోచించిరి.

అంతఁ బ్రధాని మహానాముఁడు “నాకు దాసి యందు జనియించినకన్య యొక్కతె గలదు. ఆమె కడురూపసి. పేరు వాసభఖత్తియ. ప్రసేనజిత్తుకన్యను వివాహమగుఁగాక!” యనెను. అందఱు నేకగ్రీవముగ నందుల కంగీకరించిరి.

శాక్యమహానాముఁడు బుద్ధభగవానుని పినతండ్రికుమారుఁడు. శాక్యులకునాయకుఁడు. అతఁడు తనకూఁతు నిచ్చెదనని ప్రసేనజిత్తుని చారులతోఁ జెప్పెను. వా రీయుదంతమును దమరాజున కెఱిగించిరి. ప్రసేనజిత్తు సంతోషముతో “మేలు మేలు! అట్లులైన నామెను వెంటనే తోడ్కొనిరండు. కాని యొక రహస్యము కలదు. శాక్యులు పరమపంచకులు; సీచజాతికన్యకును దెచ్చి తమపుత్రికయని నమ్మించి మన కంటఁగట్టఁగలరు. కాబట్టి యాకన్య తనతండ్రితో నేకపాత్రమున భుజించినఁగాని మీరు నమ్మరాదు” అని మరల దనచారులను శ్రావస్తికిఁ బంపెను. వారు పోయి మహానామునితో “అయ్యో! మీ పుత్రిక మీతోడ నేకపాత్రమున భుజించినఁగాని తోడితేవలదని మా రాజుగారియాజ్ఞ” యనిరి. మహానాముఁడు తనకూఁతుతో నేకపాత్రమున భుజించి వారిసంశయమును బాపి,

ఉచితరీతిని వాసభఖత్తీయను వారలతోఁ
శ్రావస్తినగరమునకుఁ బంపెను.

పెండ్లికూతురు శ్రావస్తీ చేరెను. ప్రసేన
జిత్తు మిగుల వైభవముతో నామెను బెండ్లాడి
పట్టమహిషిని గాఁచెను. కాలక్రమ
మున నామె గర్భవతియై యొకకుమారుని
గనెను. ఆకుమారుఁడు విదూదభుఁ డనుపేర
దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండెను. యుక్త
వయస్కుఁడైన యాబాలుని విలువిద్య మొద
లగు వీరోచితవిద్యలను నేర్పుటకై మాతా
మహునింటికిఁ బ్రసేనజిత్తుఁడనెను. విదూదభుఁ
డచటికిఁ జేరిననాఁడే శాక్యబాలకు లందఱు
నాతని 'దాసీపుత్రుఁడు, దాసీపుత్రుఁడు' అని
గేలిచేసిరి; తిరస్కరించిరి; జ్ఞాధదేవాలయ
మునుండియు, తమసంఘమునుండియు బహి
ష్కరించిరి. జవ్వనము మొలకలెత్తుచున్న
యారాకుమారుఁడు శాక్యబాలకులచే నట్లవ
మానితుఁడై కోపముతో "నేను శ్రావస్తీకి
రాజునై గర్వితు లగు నీ శాక్యుల క్తముతో
నాసింహాసనమును గడిగెద" నని శపథము
చేసి యుత్తరక్షణముననే తరలి శ్రావస్తీని
జేరెను.

౨

శాక్యులమౌనము మంత్రులవలనఁ బ్రసేన
జిత్తునకుఁ దెలిసెను. శాక్యులదుర్ణయమున
కాతఁ డెంతయుఁ గుపితుఁ డయ్యెను. భార్య
కును, గుమారునకును ఒసఁగియుండిన రాజ
చిహ్నములను గైకొని వారిని నిర్లక్ష్యభావ
ముతో నేవకకోటిలోనివారివలె బరిగణిం
చుచుండెను.

దినములు కొన్ని చనినవి. ఒకనాఁడు
బుద్ధభగవానుఁడు ప్రసేనజిత్తుని భవనమునకు
విచ్చేసెను. అతఁ డామహాత్ముని యభోచిత
ముగ సత్కరించి శాక్యుల దుర్ణయమును,
భార్యాపుత్రులపరిత్యాగమును విన్నవించెను.
అతని పలుకులు విని "రాజా! శాక్యులదౌష్ట్య
ముచిత మని నే నంగీకరింపను. వారు కులీన
యగు కన్యకను నీ కొసఁగియుండఁదగుదురు.
కాని, మహారాజా! నాపలుకుల నింపుక యా
లకింపుము. వాసభఖత్తీయ ఉత్తముఁ డగు
రాజునకుఁ బుత్రిక. మహారాజవగునీకుఁబట్టపు
రాణి. విదూదభుఁడు నీకుమారుఁడు. సాంఘిక
జీవనమున వంశౌన్నత్యమును బరిగణించుట
యందుఁ బితృవంశమును బాటించురు. ఇక
నీభార్యకుఁ దల్లి యెవ్వరైన నేమి? కాశీ
రాజగు కాతవాహనుఁ డెవ్వఁడు? అతనికి
తల్లి కట్టెలమ్మి జీవించుచుండినదిగదా! ఆమెను
దెచ్చి వివేకవంతులగు పెద్ద లాతనితండ్రికిఁ
బెండ్లి చేయలేదా? ఆమె యాతని పట్టపురాణి
యయ్యెగదా! ఆమెతల్లి వంశము నెవ రెఱుంగు
దురు? నీవెఱ్ఱితలంపులు మానుము. నీభార్యా
పుత్రులను యథాపూర్వము గ నాదరిం
పుము" అనెను. ఆమృతత్యులులగు నావచన
ముల నాలకించి, కలఁకదేరి ప్రసేనజిత్తు సతీ
సుతులను రావించి మున్నటివలె మన్నించి
యేలుకొనెను.

౩

కొంతకాలమునకుఁ బ్రసేనుఁడు శరీర
యాత్రను జూలించెను. విదూదభుఁడు శ్రావ
స్తీకి రాజయ్యెను. చిన్ననాటనుండి ఆతని

హృదయమునఁ బొగలెగయుచున్న యవమా నాన్నిరగుల్కొనెను. గొప్పసైన్యమును వెంటఁ గొని అతఁడు శాక్యులపై దండయాత్ర వెడలెను. బుద్ధుఁ డీవార్తను విని తనబంధుజనుల రక్షింపఁ దలచి విదూదభుఁడు సేనలతో వచ్చుచున్న మార్గమున నొక్కచో నెండి మ్రోడైయున్న చెట్టుమొదటఁ గూర్చుండి యుండెను. ఆచెంత దట్టమగు చల్లనినీడగల యొకమట్టి యుండెను. విదూదభుఁడు మార్గమున నున్న బుద్ధదేవుని గాంచి చేరఁ బోయి వినతుడై “మహాత్మా! సాంద్రశీతల చ్ఛాయల వెదచల్లుచున్నవటవృక్ష మటుండ నీ మండువేసవియం దీయెండినచెట్టుమొదలఁ గూర్చుంటిరేల? ఆచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండుడు; తాపశాంతియగు” ననెను. “రాజా! నాకై శాఖోపశాఖలతోవెలసి నామనశ్శరీరములకుఁ జల్లదనమునొసఁగుచున్న నావంశవృక్షమును నీవు వ్రేళ్లతోఁ బెకలించి నశింపజేయనున్నావు. ఇక నెక్కడియాశ్రమ? ఎక్కడిచల్లదనము? నావంశమే నాకుఁ జల్లదనము నొసఁగు వృక్షము. నాబంధువులే యావృక్షముయొక్క శాఖలు, వారి సేమమే నాకు దట్టమగు నీడ. కావున నా కితరాశ్రయమేల?” యని బుద్ధుఁడు పలికెను. విదూదభుని మనసు కరఁగెను. “తమ చుట్టములను ముప్పనుండి తప్పింప వీరీషున్న గడఁపన్నిది. నే నీదండయాత్రను జాలించినఁ గాని వీరిటనుండి కదలునట్లు తోఁచదు.” అని తలపోసి బుద్ధునకు వందనములు చేసి సేనలను మరల్చుకొని యాతఁడు తన పట్టణమునకుఁ బోయెను. బుద్ధుఁడును దనంత

టఁ బోయెను. విదూదభునకు మనశ్శాంతి గుదురదయ్యెను. శపథ మాతనిని హృదయ శల్యమువలె బాధించుచుండెను. రెండవమారు శాక్యులపై నాతఁడుదండయాత్ర వెడలెను. మరలబుద్ధుఁడు వారించెను. మూడవపర్యాయమునట్లే యయ్యెను. తుదకు బుద్ధభగవానుఁడు తమంతఁ దెచ్చికొనినదాని సనుభవింపక తీరదని తలచి శాక్యుల సంగ్రహమును మానెను. విదూదభుఁడు నాలవపర్యాయము దండయాత్ర సాగించి కపిలవస్తు నగరమును ముట్టడించెను.

౪

శాక్యులు బుద్ధుని ఉపదేశము ననుసరించి, యుద్ధము చేయనొల్లక సత్యాగ్రహవ్రతమును బూనఁదలచి యందఱు సభ గావించిరి. ప్రధానియగు మహానాముఁడు సభను బరికించి యిట్లనెను. “మన మిక్కడ సభగూడుటకుఁ గారణ మందఱకును విదితమేకదా! విదూదభుఁడు పూర్వవైరమును బాటించి మనల ధ్వంసముచేయ నున్నాఁడు. మనపురమును శ్మశానవాటికఁ గావింప నున్నాఁడు. మన మాచారాభిమానములను వదలి యాతనిని శరణుసొచ్చితిమేని మనల నాతఁ డొకవేళఁ గాపాడవచ్చును. ఇట్టితఱిని గర్తవ్యమును నిశ్చయింప మిమ్ముఁ గోరుచున్నాను.” ఇంచుకతడవు సభయంతయు నిశ్శబ్దముగ నుండెను. కొందఱిహృదయములు కోపభరమునఁ బీడితములై యుండెను. దీర్ఘ నిశ్వాసములచే గొండఱప్రక్కలు వ్రీలుచు న్నట్లుండెను. కొందఱి నేత్రములు కోపఘూ

ర్జితములయ్యెను. కాని యొక్కరైనను నాలుక కదల్పజాలక తమచూడ్కులను సేనానివంకకు నిగుడ్చి యూటకుండిరి.

ధీరుఁ డగు సేనాని మెఱపు మెఱసినట్లు లేచి నిలువఁబడి నమ్ముడై పట్టాక త్తిపై జేయి నిడి, “ప్రభూ! నా నాల్కు నా ఖడ్గాగ్రమున నున్నది. నాపలుకులు తత్ప్రహారములయందు న్నవి. పెక్కేల? యోధాగ్రే సరులభాష మరణమే. తక్కినది దైవాయత్తము.” అని గంభీరముగఁ బల్కెను.

ఆ పలుకులచే శాక్యలమనములు నూతనోత్సాహపూరితములై యుద్ధాభిముఖము లయ్యెను. “బళి! బళి!! యుద్ధము, మరణము వీరకాంక్షితములు. యుద్ధమే యోధునిలక్ష్యము; రాజునానందము; ప్రజలయభిమానమును, తరలుఁడు; పోరుఁడు; జయింపుఁడు; కాదేని, వీరస్వరమును జూరఁగొనుఁడు ” అనుపలుకులు సభయందు మారుమోగునట్లు చెలరేగెను.

“కుమారులారా! పితృతుల్యుండగు గౌతముని యపదేశవాక్యముల మఱచితిరే” అను గంభీరవాక్కు ఆకలకలమునఁబడి వెలువడెను. అందఱు నాశ్చర్య చకితులై యాపలుకులు పుట్టిన దిక్కునకు మఱచి మహానాము నెదురఁ బీతాంబరధారియై నిలిచియున్న యొక వృద్ధభిక్షుకునిఁ గాంచిరి. మఱియు నాతఁ డాకసము వంకకుఁ జూచుచు నిట్లుపన్యసించెను. “యోధులారా! శాంతి కవచమును ధరింపుఁడు; రాజా! శాంతింపుము; దైవనిర్దిష్టమును దప్పింప మానవుల కశక్యము. యుద్ధమునకుఁ

బొండు; మరణింపుఁడు; శాశ్వతమగు కీర్తికాయమునుగడించి స్థిరజీవనములగుండు; కాని మ్హిరొక్కరినేనిఁ జంపకుఁడు; భీషులై పారిపోకుఁడు; ఓరిమితో జీవములను వీడుఁడు. అట్లులైనదైవము మిమ్ముఁ బ్రేమించును. మీకు శాశ్వతానందము నొడఁగూర్చును” అని పలికి కూర్చుండెను. అతఁ డుపన్యసించుచుండ నతని శరీరమునుండి దివ్యమగుతేజ స్సుదయించి చూపరకన్నులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెను. తరువాత మహానాముఁడు “మహాభాగ్యము! దేవతలారా! మేము ప్రార్థకర్మానుగుణమగు ఫలము ననుభవింప సంసిద్ధులమై యున్నాము. అంతిమక్షణమున మామానసములు దుష్కార్యములనుండి మఱలునట్లు లనుగ్రహింపుఁడు. దేశముయొక్క షేమలాభములు మీయధీనములు. మాదేశమును, మాజీవితములను, మాసంతానమును మీకప్పగించుచున్నాము. యుద్ధములఁ జచ్చినవారును, అకాలమరణమును జెందినవారును లెక్కకు మిక్కిలిగఁ గలరు. మనుజులు, తామెరులఁజంపక, ఒరులచేఁ దాము చచ్చుటకును, ఒరులయెడఁగల యసహ్యభావమును ప్రేమభావముగ మార్చుకొనుటకును ఇచ్చగింతురేని, యుద్ధమెంత శీఘ్రముగ నాఁగిపోవదు? తన్మూల మగు భయ మెంతవడిగ నశింపదు? యోధుఁడు రణరంగమును బ్రవేశించినపిదపఁ దానైనఁ జచ్చును; శత్రువునైనఁ జంపును ఇందేదియో యొకటి కాకమానదు. సోదరులారా! చావునకు భయమును జెందకుఁడు. ఉత్సాహముతో మృత్యుదేవికి స్వాగతము

నోసఁగి శాక్యుల యాన్నత్యమును బ్రపంచమునఁ జాటుఁడు.” అని పలికెను.

శాక్యులందఱు మహానాముని యుపన్యాసమును విని జయవాదములతో నతని నభినందించిరి. అత్యుత్సాహముతో సత్యాగ్రహవ్రతదీక్షను గైకొనిరి.

గీ

విదూదభుని సేనలు కపిలవస్తును ముట్టడించెను. శ్యాముఁడను శాక్యవీరుఁడు తన మిత్రులను గొందఱను బరికొల్పుకొని శత్రుసేనల నెదిరించెను. ఉభయ సేనలకును యుద్ధము భయంకరముగ జరిగెను. తుదకు కోసలుల నోడించి శ్యాముఁడు జయమునుగాంచి కపిలవస్తు నగరమును జేరెను. పాపము! అతఁడు శాక్యులు కావించుకొనిన శపథము నెఱుగఁడు. శాక్యుల తని నభినందించుటకుమాటుగఁ దమ వ్రతమునకు విరుద్ధముగా యుద్ధముచేయుటచే దేశబ్రహ్మని సైతము గావించిరి. విదూదభుఁ డదియెఱిగి చెదరిన సేనలను గూర్చుకొని మరల కపిలవస్తు నగరమును ముట్టడించెను. శాక్యుల తినరంభమునఁ జతురంగబలములతో నగరమును వెలువడి బారులుదీరి శత్రువుల కభిముఖులై నిలిచిరి. వారి యాయుధముల కాంతులచే బరిసరారణ్యభూములు మిలమిల మెఱసినవి. కోసల సేనలనుండి భీకరశంఖనాదములు, భేరీభాంకారములు, యోధుల సింహనాదములు చెలరేగి భీతిని గొలుపుచుండినవి. వీణావేణునినాదమునుబోలి వీనులకు విందుగూర్చు మధురస్వనము శాక్యుల సేన

యందుఁ బుట్టి మందమారుత తరంగములయందల్లనల్లన నూఁగుచు వీలెంచెను.

మఱునాఁడు సూర్యుఁ డుదయాద్రినలంకరింపకపూర్వము విదూదభుని సేనలు యుద్ధమునకుఁ దలపడినవి. వేఁ కొలఁదిగ నున్న శాక్య సైన్యము సుసన్నద్ధమై యిండుకయైనఁజలింపక రక్తమాంసవినిర్మితభిత్తివలె కూరాత్ములగు శత్రువుల యెదుర నిలిచెను. ఆహా! శాక్యవీరుల ధైర్యము! సత్యాగ్రహము !!

విదూదభుని సేనలు శాక్యవీరులను జించి చెండాడుచుండెను. శాక్యులు ధీరహృదయులై తమప్రాణములను శత్రువుల ఖడ్గధారల కర్పించుచుండిరి. కాని శత్రుల నిఱచుకేనియు నొప్పింప నొల్లరైరి. అదిగాంచి విదూదభుఁ డాశ్చర్యచకితుఁడయ్యెను. ఇట్లు రెండఘోరాత్రములు కడచినవి. శాక్యులందఱు మూలముట్టుగ నమసిరి. యుద్ధరంగ మంతయుపీనుఁగు పెంటలచేనిండెను. రక్తము ప్రవహించుచుండెను. కపిలవస్తు పరిసర ప్రదేశమంతయు నతిఘోరముగఁ గాన్పించెను. కోసల సైన్యము చెక్కు చెదరకుండెను. దురాత్ముఁ డగు విదూదభుఁ డీయధర్మవిజయమునకు మిగుల మురియుచుండెను.

కోసలరాజు కపిలవస్తు నగరమును బ్రవేశించెను. పట్టణమంతయుఁ బాడువారి స్మశానవాటికవలె భయంకరముగఁ గన్పించెను. గృహద్వారములు వివృతములై యుండెను. గారుచీకట్లు గ్రమ్ముచున్న పొగనుండి పట్టణమంతయు నొక్కమాటుగ రగుల్కొనినట్లు పెద్దమంటలు లేచినవి. ఆ కరాళాగ్నిజ్వాలల

బ్రవేశించి మృతభర్తృకలగు శాక్యసతీమణులు తమ భర్తలకడకు బోవుచుండిరి. పట్టణమంతయు ధ్వంసమయినది. శాక్యకన్య లేనూగ్గురు మాత్రము తలిదండ్రులను గోల్పోయి వాపోవుచుండిరి. విదూదభుడు వారలను జేఱఁగొని దుర్విజయగర్వితుఁడై శ్రావస్తికిబయలుదేరెను.

౬

అతఁడు మార్గమునఁ దొలుతటి దండయాత్రలయందు బుద్ధునిగాంచిన స్థలమును జేరి యచట సేనలను విడియించెను. దురాత్ముఁ డగు నాతఁడు శాక్యకన్యలను దన చెంతకు రప్పించి తన్నుఁ బెండ్లాడబూత్కరించెను. అభిమానధన లగు నా కన్యలు వానికోర్కిని దిరస్కరించిరి. దాసీ పుత్రుఁడగు నాసీచుని పెండ్లాడుటకెంతయు నొల్లరైరి. మత్సరపిశాచగ్రస్తుఁడు, కామాంధుఁడు నగు నా పాపాత్ముఁడు కడుఁగుపిత్తుఁడై యాకన్యకలఁ గాలుసేతులు నఱికి యొకగోతీయందుఁ బడవైవ నాజ్ఞాపించెను. హుతకులు త్తరక్షణముననే యాతనియాజ్ఞను నెఱవేర్చిరి.

ఈవృత్తాంతము నా చెంతనున్న బుద్ధదేవుఁడు విని శిష్యులనుగూడి శాక్యకన్యలు పడియున్నగోతీని జేరెను. శిష్యులచేత వారిని వెలుపలకుఁ దీయించి వారికి వస్త్రములను బ్రసాదించెను. ప్రాణాంతదశనున్న యాయనాధబాలికలకు బాధమతరహాస్యములను బోధించెను. మఱియు బంధనకారణములగు నిచ్ఛాపంచకముయొక్కయు పునర్జన్మకారణమగు మార్గత్రయముయొక్కయు, ఇష్టజన

వియోగముయొక్కయు, జననమరణకారణసూత్రముయొక్కయు, తత్త్వమును లెస్సగఁ వివరించెను. బుద్ధునిమహోపదేశముచే శాక్యకన్యల యజ్ఞానము నశించెను. అంతరాత్మలు పరిపూతములయ్యెను. అంత వారలు శాంతమానసలై శరీరయాత్రను జాలించిరి. అచ్చోట నొకస్తూపము వెలసినది. 'పంచశతశాక్యకన్యాస్తూప'మని దానికిఁ బేరయ్యెను.

౭

విదూదభునిశపథము చెల్లెను. మత్సరాగ్ని ప్రశాంతిఁజెందెను. కాని దుష్పాపఫలానుభవము మిగిలియుండెను. విజయోన్మత్తుఁడై శ్రావస్తికిబోవుచు విశ్రాంతికొఱకు "అశీర్వత్సీ" నదీతీరమున నాతఁడు విడిసెను. ప్రకృతికాంతయొక్క యుద్యానమో యనునట్లు లాచోటు కడురమణీయమై యాతని హృదయము నాకర్షించెను. సేనలకు నిచ్ఛావిహారముకొఱకుఁ గొన్నినాళ్లు సెలవొసఁగెను. తానును దనరాణివాసము నచటికి రప్పించుకొనెను. తెప్పలను సుందరముగ నిర్మింపఁజేసి వానియందుఁ బ్రియకాంతలనుగూడి యానదీజలముల విహరించుచుండెను. నదీతీరముల యందలి వృక్షలతాదులయందు విరియఁబూచిన పూవుల నుండి నెత్తావులఁ గొల్లగొనిన చల్లనిపిల్లగాలుల సోకుడులచే వారలు దేహములు మఱచియుండఁ గొన్నిదినము లట్లే కడచినవి. ఇట్లుండ నాకస్మికముగ శాసలఁగుమ్మరించి నట్లు లొక్క పెనువానకురిసెను. గొప్పప్రవాహము వచ్చి పది పౌంఁగెను. నదియందును, తీరములయందును విహరించుచున్న విదూద

భుని, వాని సేనలను నా ప్రవాహము నిరవశేషముగ గొనిపోయినముద్రగర్భమున దాచెను. దీనిచే నాతనిపాదము మాసేనేమోకాని యపకీర్తి కజ్జలముచే ముద్రితమగు చరిత్రము మాత్రము శాశ్వతముగ బ్రపంచమున నిలిచిపోయెను. అప్పుడు బుద్ధభగవానుఁ డిటుల నెను.

“హర్ష మనుజుఁడు కుసుమముతో గోయుచున్న మునిగి యానందవారిధి మురియుచున్న మనము కామితములఁ దన్నినకమున్న మరణ మాతనిఁ గొంపోక మాన దెట్లు భీమజలధార నిద్రితగ్రామ మట్లు.”

(‘సువర్ణమాల’లోని కథ కనువాదము.)

విరహోత్కంఠిత

పండిత ఈ. భాష్యకాచార్యులు గారు

మలయజగంధబంధురము మారుతమెంతయు దుఃఖదంబు, కోకిలకలకూజితంబు చెవి గాఢెడి ముల్కులఁబోలె, నయ్యయో తెలతెలఁగాయు వెన్నెలలు, దేటులపాటలు భేదదంబులౌ, నిల బ్రదుకంగ నెట్టులగు నిట్టి యుపద్రవరాశిముందట.

సీ. ఘనఘనాఘనముల ఘనగర్జితము విన్నఁ జిత్త ముత్తలపాటుఁ జెందుచుండె మెఱయుచుఁ గన్నుల మిఱుమిట్లుఁగొల్పెడి మెఱుఁగులఁ గన్న నా మేనువడఁకె చల్లనిగాల్చిపై నల్లనవీచిన నుల్లము జల్లని పెల్లునదరె తఱిగని పొరిగొనఁ దలఁచు మయూరంపు టజీముఱియాట నా గర్భవమణఁచె నాథుఁ డంశనుండ నాకేంపొనఁగుచున్న వీని కిప్పు డిటుల బెగడవలసె, నేను జేసినట్టి యేవిరోధములేదు పక్షపాతబుద్ధి భావ్యమగునె.

ఉ. ఎట్టెటా యోర్పుకొంటి మది నిన్నిదినంబులనుండియైన నీ కట్టిడిదై నమిప్పటికిఁ గాఱియఁబెట్టఁగ నెంచుచున్నదే నెట్టులనెఱు నీవిరహ మే వగ నీవగ నీఁగుదాన నా యట్టి చుభాగ్యరాశి సుఖ మందుట మ్రందుటగా! తలంపఁగ.

కాశీసోమయాజుల సుందరరామమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

(సంపుటము ౨, సంచిక ౫ తరువాయి)

ఏ డ వ ర ం గ ము

రాణి:—అయి యండవచ్చును.

[సత్యవంతుని పర్ణశాల. ప్రక్షేమ-అశ్వపతి, అతని భార్య]

అశ్వ:—తిరగ్గా, తిరగ్గా, మనవాళ్ళ పర్ణశాల చేరినాము! కాని, ఈ రెండేళ్లలో వెనుకటి ఆనవాళ్లు లేకుండా ఎలాగుచేసినారో! అప్పుడు వట్టి నన్నాస్తిసికటిరములాగుండేది.

రాణి:—ఇప్పుడు గృహస్థుగదా, క్రొత్తవి కట్టి రమ్యంగా చేసినారు. అయితే, ఇక్కడ ఎవరూ లేకేమి? అమ్మా, అల్లుడూ ఎక్కడికో వెళ్లివుండవచ్చును; కాని మన వియ్యంకుడు, వియ్యపురాలు అంధులే, వాకేరి? గతించివుండురా?

అశ్వ:—నాకొకటి పొడగడుతూంది. నారదుడు చెప్పినది ఈదినమేగదా? సత్యవంతుడు అడిగిలో ఎక్కడో ప్రాణము విడిచి ఉండవలెను. మరి మనసా విత్రి సహగమనము మానదుగదా? కాని, చేసేముందు తన అత్త మామలకది తెలియజేయడమపసరమని ఇక్కడికివచ్చి ఉండవచ్చును వస్తే “అంధులము, మాకు మరి దిక్కెవర?”ని వారు కూడా ఆమంటలో పడి పోయి ఉండవచ్చును.

అశ్వ:—కాని, ఆ అడుగులు చూడూ. ఒకటి చాలా పెద్దడుగులు, ఒకటి చిన్నవి. అమ్మా, అల్లుడూ ఆతోవను వెళ్లి ఉండవలెను; క్రొత్తడుగులు కూడాను. ఇప్పుడిప్పుడే వెళ్లి ఉండవలెను. మరి ఆవైపు చూడు. అవికూడా క్రొత్తడుగులే. సాధారణమైనవి. మన వియ్యపురాలూ, వియ్యంకుడూ వెళ్లి ఉండురా? కాని, అనుమానములో అనుమానము, అంధులే, ఎలాగు వెళ్లగలరు?

రాణి:—మరి వారుగాక ఎవరున్నా రిక్కడ? గట్టి అనుమానమే!

అశ్వ:—మరి ఆస్యమెందుకు? పిల్లజాడపట్టి పోదాము. చివరకు వారితోనే మనకున్నా. అమ్మ ఏదో వరవడి పెట్టనే పెట్టినది.

రాణి:—కాని, అటుచూడండి! ఆ ప్రక్క గదిలో దీపమున్నట్టున్నది. త్రాడువిప్పి చూతాం? (తీసి) నాథా, చూడండిటూ, సావిత్రిదేవి విగ్రహం, ఘుమఘుమలాడుతున్న సాంబ్రాణివాసన, ఆ క్రొత్త పువ్వులు,

ఆ అఖండదీపం, అమ్మ పూజచేసి ఉండవలెను, ఈదినము సత్యవంతునికి మృత్యువు రాకుండా చేయుమని.

అశ్వ:—దానికి సందేహమేమి ?

రాణి:—ఎన్ని గులాబీపువ్వులు తెచ్చినదండీ ! ఎన్ని జాతులపువ్వులున్నాయో ! అమ్మకు పువ్వులంటే ప్రాణం ! తల్లీ, సావిత్రి, నీవే కటాక్షించిన మాపిల్ల పెట్టినదీపము, కన్నవారిదీ, అత్తింటిదీ, ఎప్పుడూ వెలిగేటట్లు చేయవా ? నీకసాధ్యమంటూ ఉన్నదా ? నీప్రేమకు మేరున్నదా ?

అశ్వ:—అన్నీ తెలిసి అమ్మ వానిని వరించి నది, అల్పాయువనక, అరణ్యవాసమనక. మన కులదేవత కాపాడదా అని నిబ్బరముమీదనే అయి వుండవలెను.

రాణి:—అంతే, అంతే. కాని, ఇట్లూ వాకిలీ ఏమిటండీ ఇంతశుభముగా ఉంచినది ! పర్ణశాలచుట్టూ ఎంత పువ్వులతోట వేసినారో ! మావిట్లా, జీడిమావిట్లా పూత బట్టి ఎలాగువాసనవేస్తున్నవో చూడండీ ! అమ్మ కెంతోయిష్టం ఆవాసనంటే ! ఈ కాలములో, నేలకంటుతూన్న జీడి మామిడి కొమ్మమీద కూర్చుండి, మీది కొమ్మనుచేరబడి, ఉయ్యాలగుకొమ్మకూపుతూ, పుస్తకం పట్టుకొని పగలంతా వుండేది, నావెరితల్లి ! కొమ్మమీదకూర్చుని కోకిలస్వరంతో పాడుతే, ఉద్యానవనమంతా వినిపించేది, శ్రుతివేసినట్టు కోకిలలు గుతముచేస్తూంటే ! నాకన్నవాడా,

ఇవన్ని విడిచిపెట్టి వెళ్లిపోయినావా? మన మేడలూ, తోటలూ ఎందుకూ వీటిముందర? ఇక్కడ వేసవిలో మధ్యాహ్నముచలివేయదా? మరొక పర్ణశాలవేసుకొని మనముకూడా ఇక్కడ ఉండిపోతే బాగుండుననిపిస్తున్నది.

అశ్వ:—అటువంటిస్థలమే — వెళదాంపద. (సావిత్రియెదుట సాష్టాంగపడి నిష్క్రమింతురు.)

ఎ ని మి ద వ ర ం గ ము

[తాటిపం తెన - ప్రవేశము, అశ్వపతి, అతనిభార్య.]

అశ్వ:—ఈతాటిపం తెన బాబే వేసి ఉండవలెను. అంత అగాధం మీద ఒక్కడూ ఎంతేసిచెట్లు వేసినాడో ! ఆ దానిమ్మ పళ్లకు బుట్టలు కట్టినాడు. అన్నిజాతులు ఫలవృక్షాలూ వేసినాడు. ఆపల్లాలన్నీ కప్పి ప్రళస్తమైన త్రోవవేసినాడు. పర్ణశాల మొదలు ఇంతదూరమూ త్రోవకు రెండు వైపులా సరువిడిమొక్కలు వేసినాడు. కాని, ఇట్లుచూడూ. ఇక్కడనాలుగుబౌరలు పెద్దడుగులే కానొస్తున్నవి. ఆపైని మళ్లీ ఇద్దరడుగులూ ఉన్నవి.

రాణి:—ఆనాలుగడుగులూ అమ్మను చంకబెట్టుకొని వెళ్లి ఉండవలెను. ఆపైని అమ్మ ముఖమాటంపడి దిగి వేసి ఉండవలెను.

అశ్వ:—దయామయుడు సత్యవంతుడు, చేసే ఉండును. ఏదోఒక త్రోవ తొక్కనే తొక్కినాము; చివరవరకూ చూచితిరవలెను,

సావిత్రిమీద భారమువేసి. మనిషిపడు
కొన్నట్టులేదా? ఏమి?

రాణి:—అవును, నాథా! మనిషే—సత్య
వంతుడే కావలెను.

అశ్వ:—అనుమానమెందుకు? వేగముగరా,
చూస్తావేమి? పరుగెత్తు! అమ్మా, సా
విత్రి! (తెర)

తొమ్మిదవ రంగము

[ప్రవేశము అశ్వపతి, అతనిరాణి, సత్యవంతునిశవము.]

అశ్వ:—(శవమువద్దకు వెళ్లి)—ప్రాణము
లేదు, నారదుడు అబద్ధమేలచెప్పను?

రాణి:—కాని, అమ్మేదీ? అమ్మా, సావిత్రి,
బాబయ్యా, నేనూ వచ్చినాము. ఎక్కడు
న్నావు, తల్లీ!—పలకవేమీ, నాయనా?

అశ్వ:—ఇదిమనకు ఈనాటి దుఃఖముకాదు.
పెళ్లినాడే మొదలు. దినములు లెక్కపె
ట్టకొంటూ, తుదకు చూడవలసినదేమో
చూచినాము!

రాణి:—కాని, నాకన్నతల్లెదీ? నావరప్రసా
దిని ఏదీ?

అశ్వ:—ఈదగ్గర ఎక్కడో ఉండవచ్చును,
సంస్కారప్రయత్నంచేస్తూ. అనిగోకర్త
లు. బాబుకొట్టినవే అయి యుండవలెను.
అగ్గికొరకుగాని వెళ్లినదాయేమి, అమ్మ?

రాణి:—నాకడుపులోనే పెట్టినది ఆరని అగ్గి
నాచిట్టితల్లీ! ఎక్కడైనా ముఖం తిరిగి
పడిపోయినావా, అమ్మా? ఈవేడుక
చూపించడానికా రప్పించినావు, కన్న

వాడా? ఇక నీసహగమనము చూడడము
వేడుక ఒకటేనా బాకీ, నాయనా? ఈసా-
విత్రికళ్లతో ఎలాగుచూచేది, తల్లీ?
చూచి, ఎలాగుబ్రతుకుమన్నావు. సా
విత్రి? నీకేమి, ధీరవు, నవ్వుతునే వెళ్లిపో
తావు, మేమెలాగు భరించేది, తల్లీ?
(మూర్ఛిల్లును.)

అశ్వ:—మూర్ఛిల్లినది! ఈకష్ట మొకటా
నాకు? ఇక్కడెవరు పలుకుతారు?—అదు
గో తెలివి వస్తున్నట్టున్నది!

రాణి:—నాథా, మనమెక్కడున్నాము?

అశ్వ:—మన అందరిస్మశానములో! ఎక్కడా
ఉండామని వచ్చినామా ఏమి ఇక్కడికి?
భర్తతో సహగమన మన్నాడు. కాని
నేడు తండ్రికి పిల్లతో—

రాణి:—తల్లికికూడాను, రెండు సహగమ
నములూ ఒక్కమంటలోనే! ఎంతవనిచే
సినావోయ్, తండ్రి! అమ్మా, ఒక్కపిల్ల
వాణ్ణి, చిటికినవేలంత కందుని, భూమి
మీద పడవేసి ఉండువా!

అశ్వ:—అమ్మా, సావిత్రి! అంతా తెలిసుండి
యింత ఆలస్యంగా వచ్చినామని కోపం
వచ్చినదా? తల్లీ! అందరమూ కలిసే
పోదామమ్మా, కైలాసానికి. రా, తల్లీ,
వేగం, రా కాని, అమ్మ అగ్గితేవడానికి పర్ణ
శాలకు వెళుతూంటే, త్రోవలో ఏదో—

రాణి:—ఏదోఏమిటి? ఇలాంటి అరణ్యంలో
ఏమ్యుగాలయినా ఉంటాయి—ఏజంతువు

కడుపున పెట్టుకొన్నవో అమ్మను. (మూర్ఛిల్లును)

అశ్వ:—అన్నా, మాటమాటకీ మూర్ఛిల్లుతున్నదే! (శవమువైపు చూచి) వీరాధివీరా, ఈ పువ్వులెవ్వరు జల్లినారోయ్, తండ్రి, నీమీద? స్వర్గానికి నీవంటివాడు వస్తున్నాడని, దేవతలిచ్చిన స్వాగతమా, నాయనా, ఈ పువ్వులు? లేకుంటే ఇటువంటి పువ్వులేవీ ఈలోకములో? నా పిల్లకు మంగళసూత్రముకట్టి మమ్మల్ని తరింపజేసిన చేతులాయీవి? తల్లిదండ్రుల నేవలో ఎప్పుడూ మెలగి స్వర్గమునకు మెట్లుకట్టిన చేతులాయీవి? ఆనాడు నీకు పిల్లనియ్యడానికి వస్తున్నపుడు శత్రువుల మనుకొని విల్లెక్కుపెట్టిన చేతులాయీవి? ఆవిల్లెనా, నాయనా, యిది? నీతల్లిదండ్రులు ఇంకాకాకంటే, ఆరుగురమూ కలిసే పోదాం, తండ్రి! నీవు బ్రతికి ఉండగా, కలుసుకో—

రాణి:—అమ్మ యీభూలోకములోనూలేదు, చచ్చిపోలేదు.

అశ్వ:—మూర్ఛలోనే పలవిస్తున్నది! కాని, ఆమాటలు నిజమై యుండునా? ఈమూర్ఛ పోవడ మెప్పుడు? పిల్లను వెతకడానికి వెళ్లడం ఎప్పుడు?

రాణి:—(లేచి కూర్చోని) మీరు చూచినారండీ, అమ్మను?

అశ్వ:—అటూఇటూ వెళ్లి వెతుకుదాము, లే. కాని, మనమువచ్చిన త్రోవనేగొని, మరేటూ అడుగులుకానరావు! అమ్మ ఏమయి

నది? వాయుమార్గాన్ని వెళ్లినట్టు ఎలాగువెళ్లినదో? సముద్రములో నావ వెళ్లిస్తే త్రోవ వెతికినట్టున్నది మనము అమ్మను వెతకబోవడము! అయినా ఇటూ అటూ పిలుస్తూ తిరుగుదాము.

రాణి:—మా కేమి దారికానరాకుండ చేసినావా, సావిత్రి? (తెర)

ప ద వ ర ం గ ము

[సత్యవంతునిశవము, సావిత్రి.]

సా:—కొంచెము దూరమునుంచి) అదుగో, నాభర్తశరీరము! (దగ్గిరకు వెళ్లి) ఓవనదేవతలారా, మీదయవల్ల మళ్లీ నాకళ్ల పడినది. కాని, వైసీ, చుట్టూ, ఈ పువ్వులేలా గువచ్చినవి? ఈ క్రొత్తడుగు లెవ్వరివి? వనదేవతలవా? వారువేసిన పువ్వులాయీవి? లేక, ఇందాకాపడిన పుష్పవర్షమా? సవ్యతూ పడుకొన్నట్టున్నది! ఎప్పుడూ మీనగుమొగమే చూచినాను. సవ్యతోనే లెండి. (భర్త శరీరమును ముట్టుకొనును) అదుగో కదిలినారు! ఆహా! నాసావిత్రిదయ అపారము! ఎన్ని కన్నీళ్లు వచ్చినవో! ఏమీ, సుఖదుఃఖములకు ఈసాన్నిహిత్యము! వారు మృతినొందినప్పుడై నా ఇన్ని కన్నీళ్లురాలేదు! నేను కనబడకపోవడముచూచి ఏమంటారో, ఆపాదచాటునుండి వింటాను. మింటే, చెవుల పండువుగా, అష్టాదన్నమాటలే గదా వినవలెను? (దాగికొనును) అదుగో లేచి కూర్చున్నారు!

స:—ఏమిది! ఎక్కడున్నాను? ఈ అడివే
మిటి? కైలాసం లో కూడా అడవులా?
స్వర్గానికి పోయినా సవతి పోతున్నట్టు
కైలాసానికి పోయినా అరణ్యం తప్పదా
యేమి నాకు?

సా:—(తనలో) నాథా, కైలాసం చూచి వచ్చి
నారా? యము డననే అన్నాడు అక్కడు
న్నారని- ఆకబుర్లు వినాలి.

స:—(అటు ఇటు చూచి) కాని, ఈ అడవి
ఎప్పుడై నా చూచినానా? తెలిసిన దానివలే
ఉన్నది. తెలియడం యేమిటి? ఇక్కడ
కొంత కాలము లేనూ? కొంత కాలమేనా?
నేనెరిగిన చెట్లు కావు అవన్నీ?

సా:—చిత్రంగా ఉంది!

స:—ఇంత నేపూ నేను చూచి పరమానంద
ము పొందిన పార్వతీ పరమేశ్వరు లేరే? ఆ
గాంధర్వ గానమేదీ? కళ్లు మూస్తే కైలా
సం; కళ్లు విప్పితే, అడవి! (కళ్లు మూసు
కొని) అడుగో శంకరుడు; పార్వతి అడుగో!
(కళ్లు విప్పి) పువ్వులూ, వాటి వద్ద కాకులూ
బాడిద చెట్లు, అడుగో! ఎటు చూచినా
అడవే!—ఆ, ఆ వినిపిస్తున్నది ఏమిటి?
పులియాచ్ఛ కాదూ? ఈ ధనస్సు, ఈ బా
ణము లేమిటి? ఆ గొడ్డ లొకటి! ఎవరి
వివన్నీ? న లుగువైపులా తిరిగి చూస్తే, కని
పిస్తాడేమో, వీటియజమాని? (అటూ
ఇటూ తిరుగును.)

సా:—ఏమిదీ? నామాటేలేదూ! నన్ను
వెతుక్కొంటూ వెళతారనుకొంటే, తన

నుతానే వెతుక్కొంటున్నారే! కాని,
చూతాం; ఎప్పటికైనా ధోరణి నావైపు
తిరుగుతుండేమో.

స:—(వచ్చి కూర్చొని) ఈ విల్లెవరిదో చూతాం
దీని మీద పేరున్నదే! “సత్యవంతుడు”—
ఆ! సత్యవంతుడా! ఎవడతడు?

సా:—వెర్రి కుదిరింది; ఇక రోకలి తలచుట్ట
డమే బాకీ! నేను—

స:—ఈ చేతులెవ్వరివి! ఈ శరీరమెవ్వరిది?

సా:—అది మరీ బాగుంది!

స:—నాదివ్య శరీర మేదీ? (తనను గిల్లుకొ
నును) గిల్లుతే నాకు నొప్పెత్తినదే!

సా:—బలే!

స:—ఈ శరీరమునాదే! నన్ను నేనే గిల్లుకొ
న్నాను! మరి “నేనంటే? మహర్షులకు
తెలుసుకోవడము కష్టమయినది “నేను”
అంటే.

సా:—ఏరంతా ఈది ఒడ్డున మునిగిపోయి
నట్టున్నది నాపని! ఇందుకా తెచ్చుకొ
న్నాను యమునితో పోరాడి? “ఆయన్ను
బ్రతికించుకోవడము కష్టమా, ఈ వెర్రి
పోగొట్టడము కష్టమా?” అనిపిస్తున్నదే!
కాని నాసావిత్రి దేవి ఏమయినది, అపసర
మయితే?

స:—ఇవన్నీ నేను ఎరిగినవేనా? ఆలాగే
కొంచెము పొడగడుతుంది. కళ్లులేని
తల్లిదండ్రులున్నట్టు, వారి సేవచేస్తూ కా
లము గడుపుతున్నట్టు—

సా:—మార్గాన్ని పడుతూన్నది, దేవిని స్మరించేసరికి! ఇంకా—

స:—కొంచెముకాలము, అప్పురసలను మించిన—

సా:—అది నామాటేనా?

స:—మూర్తిభవించిన పవిత్రత, అసమాన పతివ్రత—

సా:—వేగముగా నా పేరు చెప్పి స్వర్గము జూరి వ్వండి—

స:—సాటిలేనిభార్యతో స్వర్గసౌఖ్యమనుభవించినట్లు—

సా:—ఇప్పుడుగదా, చెవులూ, హృదయమూ ఉన్నందుకు సార్థకము!

స:—కాని, ఆమె పేరు? (నొసలుపట్టుకొని ఆలోచించును) జ్ఞాపకమురా దేమి పేరు?—పులియార్పు మళ్ళీ! ఇటు వస్తున్నట్టున్నది! ఎందుకై నామంచిది గొడ్డలిచేత పట్టుకుంటు. (ఆలాగుచేయును)

సా:—ప్రపంచజ్ఞానము రావడము ఆరంభమయినది!—పులీ, గొడ్డలీ, పట్టుకోవడమూ. మరి వెళ్లి చూస్తాను. (వెళ్లి వెనుకనుంచి అతనిభజములమీద చేతులు వేయును)

స:—(ఉలికిపడి) ఎంతలో వచ్చిందో పులి! (దిగ్గునలేచి గొడ్డలిపైకెత్తి తిరిగిచూచును) ఇదేమిటిది? పులనుకొని తిరిగిచూస్తే, ఈ స్త్రీయేమిటి? ఎవరమ్మాయీ, నీవు? ఇప్పుడు పులిలాగు అరిచినది నీవేనా? నీ వెక్కడనుంచివచ్చావు, ఆకాశంమీద నుంచి దిగబడటం?

సా:—నేను అక్కడనుంచే దిగబడ్డాను. (తనలో) ఇంకా చెబుపూమరుపులోనే ఉన్నారూ!

స:—ఎవరికోసం వచ్చినావు?

సా:—మీకోసమే.

స:—(తనలో) సరే, కైలాసంనుంచి వచ్చి ఉండవలెను. అక్కడ నన్ను చూచి నాకో సంవచ్చింది కాబోలు? లేకుంటే, ఇక్కడ యిటువంటి ఆకారమెక్కడిదీ? అయినా, కేవలమూర్తిత్వమనిషివలె లేదు. నాతో నీకేమిషని, అమ్మాయీ?

సా:—తమర్ని వరించడమే షని

స:—ఇదేమిటిది? నీపేరు?

సా:—(తనలో) చెప్పివేయనా? చెప్పించనా?—మీరు మరిచిపోయిన పేరు.

స:—“మీరు మరిచిపోయిన పేరు” అన్న దానిపేరు?

సా:—మీరెవరిపేరు మరిచిపోయినారని ఇప్పుడిప్పుడను కొన్నారో, ఆమనిషిని.

స:—నాభార్యపేరు మరిచినాను. అది నీ కలాగు తెలుసును?

సా:—(తనలో) తమాష్ చేస్తాను.—సావిత్రిని ఆరాధించేవారికి—

స:—ఉండు! ఉండు! అది నాభార్యపేరని జ్ఞాపకముచేసినావు.

సా:—మీభార్యపేరు సావిత్రినా?

స:—అవును.

సా:—ఎక్కడ నున్నది?

స:—ఏమో తెలియదు.

సా:—మంచి మనిషేనా?

స:—మంచిమనిషేమిటి? దేవతాసమాను
రాలు.

సా:—ఆహా:—అటువంటిభార్య ఏమయి
నదో తెలియదా? మీరెక్కడనుండివచ్చి
నారు?

స:—కైలాసమునుండి.

సా:—(తనలో) జాగ్రత్తగా తీసుకొనవలెను
త్రోవలోకి—మీభార్య కైలాసములోనే
ఉన్నదా?

స:—నేనక్కడ చూడలేదుగాని అక్కడ ఉం
డదగినదే.

సా:—అలాగే? ఆమనిమీ ఆనవాళ్లేమైనా
చెప్పగలరా?

స:—ఎవరు వర్ణింపగలరు ఆసౌందర్యమును,
ఆగుణములను?

సా:—(తనలో) ఇంతవరకు ఓర్చినందుకు,
వినవలసినదంతా వినివేసినాను. ఇకగుర్తు
పట్టించి, ఆకైలాససౌఖ్యమును అనుభ
వించవలెను—నన్నెప్పుడైనా, ఎక్కడైనా
చూచినట్టున్నదా? ఇంతసేపూ పెడ
ముఖముపెట్టుకొని మాట్లాడుతున్నారు.
ఇప్పుడు బాగాచూచి చెప్పండి—

స:—పరశ్రీని ఎలాగుచూచేది?

సా:—పరశ్రీ ఏమిటి, తమర్ని వరించడానికి
వస్తే?

స:—(చూచి, తనలో) నాసావిత్రివలె ఉన్న
ది, మూడుమూర్తులూ— నీవలెనే ఉం
టుంది.

సా:—నాథా, నేను తమసావిత్రినికానూ?

స:—నేను భూలోకములో ఉండి కైలాసము
ను కలలోచూచినానా? లేక కైలాసములో
ఉండి ఇప్పుడు భూలోకము కలలో చూస్తు
న్నానా? కాని, కైలాసవాసులకుకూడా
స్వప్నములు వచ్చునా? రావే.

సా:—బాగుంది, నాథా, అందుచేతనే తమ
రిప్పుడు కైలాసములో లేరు.

స:—నేను కైలాసము చూడడము మట్టుకు
స్వప్నముకాదునుమా! కళ్లకు కట్టినట్టుం
టే! (కళ్లుమూసుకొని) అరుగో పార్వతీ
పరమేశ్వరులు!

సా:—అదీస్వప్నముకాదు, ఇదీ స్వప్నము.
కాదు—మీరు కైలాసమునకు పోయి,
అక్కడనుండి ఇక్కడికివచ్చినారు.

స:—అదెలాగు? చనిపోయి ఇక్కడనుండి
అక్కడికి వెళ్లడమంటే బాగుంది. కాని,
అక్కడనుండి తిరిగి ఇక్కడికి అలాగే
రావడమేమిటి, ఎక్కడాలేనివంత!

సా:—తమకు రెండూ జరిగినవి. అదీ, ఇదీ
ఈదినమే—మీకు యమదర్శనమయినట్టు
జ్ఞాపకమున్నదా?

స:—ఉన్నది.

సా:—ఆతరువాతనే కాదూ తమరు కైలాస
మునకు వెళ్లడం.

స:—మరేమి? ఆ తరువాతనే కాని, నాకు
యమదర్శనమైనట్లు నీ కెలాగు తెలుసునూ?

సా:—నాతోడమీద తలఉంచి తమరుపరున్న
ప్పుడుకాదూ, యముడు కనబడడమూ?

స:—అయి ఉం డ వచ్చును—అవునవును,
అప్పుడే.

సా:—అప్పుడే నాకూ యమదర్శన మైనది.
నన్నుకూడా మీతో తీసుకపోమ్మని
ప్రార్థిస్తే, తమప్రాణములే తీసుకపోయినాడు.
నేను ఆయన్ను వెంబడించి ప్రార్థించగా
ప్రార్థించగా ముందు తమతల్లిదండ్రులకు
కల్గిచ్చి—

స:—నాతల్లిదండ్రులకుకల్గిచ్చినాడా? ఆతరు
వాత! వేగముచెప్ప.

సా:—తుదకు తమకు ప్రాణమిచ్చినాడు. తమ
శరీరమును నేను ముట్టుకుంటే ప్రాణము
వస్తుందన్నాడు.

స:—ఆఁ!

సా:—నేను వచ్చి తమశరీరమును ముట్టుకొని,
మీరు లేవగానే, ఆపొద చాటునుండి
చూచినాను. త మ ర న్న మాట లన్నీ
విన్నాను. తమకు పూచిన బాడిదచెట్టు
యందు ఎప్పుడూప్రీతే! తమరులేచి అటూ
ఇటూ తిరగడమూ, తమర్ని తమరు గిల్లు
కోవడమూ— అప్పుడు నాకు పట్టరాని
నవ్వువచ్చింది సుమండీ!—

స:—చాలు, చాలు, మరి ఆనవాళ్లుచెప్ప
నక్కఱలేదు.

సా:—ఈయడవిలో నేనెక్కడనుండి వచ్చి
నానని అనుకొన్నారు వైతరణినుంచి
రాకుంటె?

స:—పులియార్పు సీపూ విన్నావా?

సా:—వినడమేనా? భయపడి అటూ ఇటూ
చూస్తే, దేనినో వెంటబడడం కనిపించి
నది. మీకంటే భయంలేదుగాని, నాకు
వళ్లు ఝుల్లుమన్నది. అప్పుడే—

స:—ఉండు, ఉండు! ఆవిలిచేది ఎవరూ,
“సత్యవంతా, తండ్రి, ఎక్కడున్నావో
యో? అమ్మా, సావిత్రి, ఎక్కడున్నా?”
అని?

సా:—గుర్తించలేరూ, నాథా?

స:—మాతండ్రిగారి మాటలుకావూ?

సా:—కాకుంటెమనిద్దరినీకలిపి పిలవడమేమీ?
అల్లరుగో, మా అత్తగారూ, మామామ
గారూ, అల్లాచెట్లమధ్యను:— మళ్లీ చెట్టు
చాటెనది!—

స:—కనిపిస్తున్నారు. ఈత్రోవనే వస్తున్న
ట్టున్నది—

సా:—మన అడుగుల జాడ బట్టి— నాథా!
యముడు వారికి కల్గి వ్వడమేలేకుంటే,
ఎలాగు?—

స:—అవునవును వారికి పోయినదృష్టిరాగా
నాకుపోయిన ప్రాణమేలరాకూడదు? నా
సావిత్రిని ఏమనికొని యాడగలను?

సా:—మనసావిత్రిని కొనియాడడము మన
వశమా?

స:—నిన్ను చూస్తూంటే నాహృదయము తల్లడిల్లుచున్నదే! ఏమిచేయడమో ఏమనడమో తెలియకున్నదే!

సా:—(తనలో) జననీ! సావిత్రి! నాభర్తను నాకిచ్చినావా?

స:—నేను కైలాసమునుండి రావడమూ, అది చూచిన కళ్లతో ఈ అడివి చూడడమూ ఆరెండు అనుభవములూ కలిసి పోయినవి—చూచావా? లోతులేనినీళ్ల అడుగున రాళ్లు! చెల్లప్రతిబింబమూ కలిసి పోతవి. అలాగు—

సా:—షర్బత్ లో పులుపూ తీపీ కలిసిపోయినట్లు—

స:—నీ అనుభవం నీకూ, నా అనుభవం నాకూ, స్ఫురించినవి. ఆరెండు అనుభవములమధ్య చాలా గాఢరాపడిపోయినాను. నీవు వాటిని వేరు చేసేవరకు—ఇప్పుడు మనస్సంతా తేటగానున్నది. సావిత్రి దయవల్ల(సావిత్రి భర్తవంటిమన్న దులు పుచున్నది.) నా వంటిమన్న దులు పుచున్నావా, సావిత్రి? దీని అర్థమేమిటో తెలుసునా?

సా:—తెలియడాని కేమున్నదినాథా? ఇక్కడ బాధచేత నేలమీద దొర్లినారు, మన్నంటినది. అది దులుపుతున్నాను.

స:—దానికంటే మంచి అర్థము చెప్పనా? ఈశరీరము ఈమర్మటిలో కలియకుండా నీవు చేసినావని, నీవు నా వంటిమన్న దుల పడము అర్థము.

సా:—నాథా, నాతలేమి, అంతపని చేయడానికి? మనసావిత్రి దేవి చేసినది.

స:—నీవు సావిత్రి దేవి వరప్రసాదినివికావా?

సా:—అలాగే అంటారు మాతల్లిదండ్రులు—

స:—అంతకంటే నీవు సావిత్రి దేవి అవతారమై యుండవలెను. లేకుంటే, చనిపోయినవానిని బ్రతికించడమేమిటి?

సా:—లేకుంటే, మృత్యుంజయులైన తమ ధర్మపత్నిగా ఉండడానికి అధికారము ఎలాగుకలిగినది? సావిత్రి అవతరిస్తే, మృత్యుంజయుడూ అవతరించవలెను. విష్ణువు రాముడైనాడు, లక్ష్మీ సీతయినది—అరుగో మాలత్యమామలు! ఎంతలో వచ్చినారో!

[సత్యవంతుని తల్లిదండ్రులు కొంచెము దూరమున ప్రవేశింతురు.]

తండ్రి:—ఆమె ఎవరైయుండునో, అంతచక్కనిది?

తల్లి:—ఈవనదేవతా యేమి? లేక, పార్వతీ పరమేశ్వరులు విలాసార్థము ఇక్కడ విహరిస్తున్నారా? (దగ్గరకువచ్చును.)

స:—అమ్మాజీ, తమకుమారుడు సమస్కరిస్తున్నాడు. బాబాజీ, సమస్కారము!

తండ్రి:—ఏమి, నాకుమారుడు, సత్యవంతుడవా?

సా:—తమకోడలు సమస్కరిస్తున్నది.

తల్లి:—ఏమీ! నాకోడలవా? సావిత్రి దేవను కొంటిని! మాకుదృష్టి ఎలాగువచ్చినదో గాని, వచ్చినందుకు నిన్ను చూచి తరించి

నది. సావిత్రి అని పేరున్నందుకు, సావిత్రి
దేవివలె కనబడుచున్నావే, తల్లీ!

సా:—కనబడడమే కాదమ్మాజీ: ఆమె అం
శయే! లేకుంటే, మీకు కళ్లెలాగు తెచ్చి
నది? చనిపోయిన నన్నెలాగు బ్రతికించి
నది?

తల్లీ:—ఏమీ, చనిపోయి బ్రతికినావా,
కొడకా! మనసావిత్రి బ్రతికించినదా?
మాకు కళ్లిచ్చినది, సావిత్రి? ఏమమ్మా?

సా:—అవున తతయ్యా, మనసావిత్రి.

తండ్రి:—నాకు నోట మాటరాకున్నది. ఏ
లాగు, తల్లీ! ఈవృత్తాంతం—కాని, ఆపిలి
చేది ఎవరు, “అమ్మా, సావిత్రి,” అని?

సా:—మాతల్లి గారి మాటలవలె ఉన్నవి!
కాని, ఇక్కడికెందుకు వచ్చినారు? మళ్లీ
పిలుస్తున్నారు! ఇదుగో, అమ్మాజీ, ఇలా
రండి, ఇక్కడున్నాను. (ఎదురుగా వెళ్లును.)
(అశ్వపతి, రాణి ప్రవేశింతురు) అమ్మాజీ!—
ఏమిటి, బాబాజీ కూడానా! వగట్టున
న్నారేమీ? నమస్కారము!

అశ్వ:—నీమాటవిని పరుగెత్తి వచ్చినాము.
తల్లీ—హా, అడుగో, నాతండ్రి, సత్యవం
తుడు!—ఇందాకావస్తే—నేను ఆ మాట
అనలేను. బావగారూ, నేను, అశ్వపతిని,
నమస్కరిస్తున్నాను. (వారిద్దరూ అలింగ
నము చేసుకొందురు.)

సత్యవంతునితండ్రి:—బావగారూ, నాకి
దంతా, స్వప్నమో, ఇంద్రజాలమో తెలి
యకున్నది!

అశ్వ:—నాకూ. అలాగే ఉన్నది! అమ్మా,
నారదుడు చెప్పినది ఈదినమే అని, మీ
అందరినీ చూతామని వచ్చినాము. అలాగు
జరిగినది! మేము చూచినాము—నీవు కని
పించకుంటే వెతుక్కుంటూ తిరిగి తిరిగి
వచ్చినాము — ఇదంతా, ఏమిటమ్మా,
ఒక్కమాటలోచెప్పు, నాయనా.

సా:—యముని, నేను వైతరణి అవతల ఒడ్డు
వరకూ వెంటబడి స్థాధించగా, మనకుల
దేవత ఆజ్ఞానుసారముగా, మా అత్త
మీమలకు కళ్లివ్వడమూ, మీకు కోరి
నందరిని కుమాళ్లను ప్రసాదించడమూ,
నాకు పతిభిక్ష పెట్టడమూ, నాకూ కుమాళ్లు
కలుగుతారని శలవియ్యడమూ జరిగినది.
నేను యమునివెంటబడి తిరుగుచుండగా
మీరిక్కడికి దయజేసి ఉండవలెను. ఇం
తట నేనువచ్చి మీఅల్లుని శరీరము
ముట్టుకోవడమూ, వారు మృత్యుంజ
యులై—

అశ్వ:—చాలునమ్మా, చాలును. నీవు సావి
త్రి దేవిమీద భారమువేసి నీమనోహరుని
చెట్టబట్టినావని అనుకొన్నాము.

సా:—సరిగా అనుకొన్నారే, బాబాజీ!

అశ్వ:—మేము మారాజ్యమును, మీమామ
గారి రాజ్యమును మీకిచ్చి—

సత్యవంతునితండ్రి:—బావగారూ, ఇప్పుడు
జరిగినవాటికి తీసిపోదే, తమరు శలవిచ్చి
నదే నిజమయితే రాజ్యభ్రష్టుడనై—

అశ్వః—మేము సావిత్రిని వెతుకుతూంటే, తమమంత్రి వీరసేనుడు, పరివారముతో కనిపించి—

సత్యవంతునితండ్రి:—వీరసేనుడా? చిత్తం.

అశ్వః—వారు తమశత్రువులను గెలిచి, తమ సాశ్వదేశము తమకు సంపాదించి, తిరిగి తమర్ని పట్టాభిషిక్తులుగా చేయడానికి వచ్చినారు. నేను తమపర్ణశాలకు పంపించి వేసినాను.

సత్యవంతుని తండ్రి:—ఏమి, పరమేశ్వరుని విలాసము! కాని, నాకు రాజ్యమేల, బావ గారూ, సావిత్రి, బాబయ్య ఉండగా? వారిద్దరికీ పట్టాభిషేకముచేసి, చిరంజీవి మాకొరకు కట్టి మాయిద్దరినీ, శిశువును తల్లి కాపాడినట్టు, కాపాడిన అపర్ణశాల లోనే, యమునిసాగించిన ఈసాగ్వీమతల్లి నిలిపిన సావిత్రి దేవిని పూజిస్తూ, ఉండడమే నా కోరిక.

సత్యవంతునితల్లి:—నాకోరికా అంతే.

అశ్వః—నారాజ్యభారముకూడా చిరంజీవి కిచ్చివేసి, తాను పునరుద్ధారణైన ఈ చోటనేకూర్చుండి తపస్సుచేసుకొంటాను.

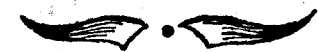
స:—మాకు మాబాబయ్యగారు రాజ్యమప్ప గించినట్టు, తమరుకూడా మాబావకు మద్ర దేశ మప్పగించిన తరువాత మాటగాని ఇప్పటిమాటకాదు.

సత్యవంతునితల్లి:—అంతేనా? మాపాత్రునికి తమపాత్రి నిచ్చి వివాహముచేసిన తరు వాతమాట.

సత్యవంతునితండ్రి:—మనమందరమూ, వా చామకోచరమైన ఇంత ఆనందముపొంది తరించిన ఇక్కడే, వెంటనే, మనసావిత్రి దేవిని కొనియాడి పర్ణశాలకుపోదాము— ఏదీ, తల్లీ, సావిత్రి, కానీ:—

అందరూ మోకాళ్ల బడి సావిత్రి దేవిగూర్చి పాడుదురు.— (తెర)

[నటుల కిష్టమైనది ఏదైన దేవిస్తోత్రము పాడవచ్చును.]

అ భి వ ం ద న ము

రాచర్ల తిప్పయ్య—సాహిత్య సరస్వతి

అలభవిష్యద్వ సంయగమంబు వచించు, పరభృతగాన ప్రవాహమందు

అలరు కెందామరలందు జుంజుమ్మని, రొదనేయు యెలదేటి కదుపులందు

అరవిరి మొగల విరియించి పరిమళం, బులగ్రోలు శీతలానిలమునందు

ఎలమావిపూపింపెదల మెక్కి మనసార, నలరు చిల్కలముద్దు పలుకులందు

భవ్య కమనీయవన సుసౌభాగ్యమందు, చెలగియుదయించుచున్న తేజగురులందు

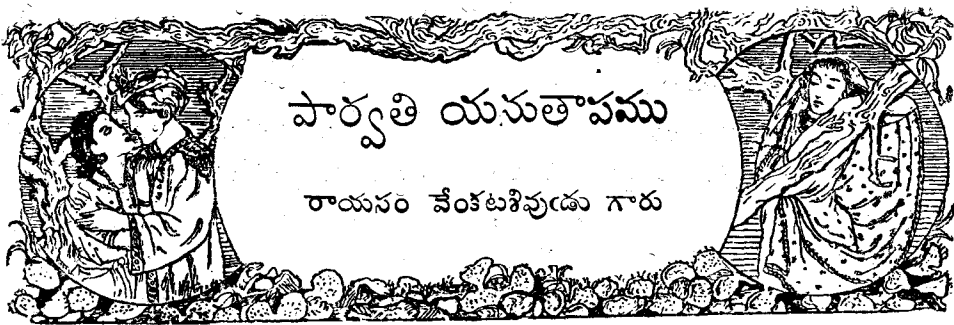
పెక్కుచందంబులన్ దాండవించునట్టి, ప్రణయ దేవత కిదే యభివాదనంబు.

జి. జామువగారు

- సరస రసాల నూతన కిసాలయ భోజన మారగించి సుందరతర మల్లికాకుసుమ ధామముల నృకరంద నిర్మలాం తరములఁ దానమాడుచు లతాచయఁడోలల నూగుచుఁ మనోహరముగఁ గూయుచుందువుగదమ్మ, వసంతమునందుఁ గోకిలా !
- చ. తరళసమీరఁడింభములు దాకి మరందముఁ జిందు మేలికొవ్విరులకుఁ దేటిమొత్తములు పేరెముఁలెత్తెడుచోటఁ బూవు జప్పరములచాయల నివమలవారి రహించెడుచోట హాయిగాఁ దిరుగుచుఁ గూయుచుందువుగదే ! మధుమాసమునందుఁ గోకిలా !
- చ. దరవికచ ప్రసూనముల తావుల ప్రోవుల సీను సన్నతెమ్మెరలుఁ బటేరము న్గోమరు మించు కురంగమదంబుఁ బచ్చక స్వరమును బుద్ధి కింపగునె ముందొకమాటు భవన్మనోహర స్వరమధురాంబుధిఁ బరవశత్వము నందిన నమ్మ,కోకిలా !
- చ. విరిసినబొండుమల్లియల వీధులఁ బుష్పాడితినైలందు, బంభరతరుణీమణు ల్జలుగుపాటలు వాడుచుఁ దోడుగా వసేందిర నలరింతువో ! మధునిఁ దియ్యనిపల్కుల సన్నతించువో ? విరహుల నేచ మన్మధునిఁ బిల్చెదవో యెలుఁగెత్తి కోకిలా !
- చ. హరిణకిశోరము ల్లునవనాంతర కుంజవిశాలసీమల నిరుగుట మాని కంచుకిత దేహము లొప్పుగ మోదబాష్పము ల్గురిసెడు గందపుండరులకుం బెనఁగొన్న భుజంగపాలియ బ్బురముగ మూర్ఛవోవుఁగదె మోహనగానముచేతఁ గోకిలా !

పార్వతి యనుతాపము

రాయసం వేంకటశివుడు గారు

౧. పార్వతీభాయి

కవున నుచితములగు నా
కావెంటం గొలిచి తిరుగునప్పుడు మితభా
షావిరచనమును వ్రతసం
భావనమును గౌరవంబుఁ బాపభయంబుకొ.
— భారతము.

గాంధీనగరమున పర్ణశాలలలో విడుదల లేర్పడుచు కొని దేశీయమహాసభాసభ్యులును ప్రేక్షకులును నిద్రావస్థయందుండిరి. పగలెల్లను క్రొత్త క్రొత్త విషయములు చూచుచును, చిత్రములగు నువంతములు వినుచును, నడయాడుచు నుండెడివారికి నిద్దుర వేగముగ నెలభించుచుండును. కాని సుషుప్తి కలువగువారు లేకపోలేదు. మైముఱచి నిద్రించువారిసొత్తుల నవహరింపఁ జూచువారును, శ్వాసకాసాది వ్యాధులకు లోనగువారును, కంటికిఁ గూర్చురాక, గడియలు లేక్కవైకొనుచు, రాత్రి గడపుదురు. ఇంక నేదైన గాఢమనోవృద్ధిచే బీడింపఁబడువారికి, రేయందు బసల్లొక్కటియే. వేదాంతలమనస్సువలె, వారిదియు దేశకాలనిమిత్తముల నతిక్రమించి, లక్ష్యమందు సుస్థితమై, చలించువకుండును!

కూర్చులేని కన్నుల గవగల పార్వతీభాయి పై కేర్పొనఁబడినవారిలో నెవ్వరని నిర్ణయింపఁగలము? ఆమె యేదేశపు చేడియయో కలసిమెలసి యుండు స్త్రీ ప్రేక్షకులును, విచ్చి కనేవకురాండునే చెప్పలేకున్నారు! పార్వతీభాయియొక్క స్వచ్ఛమగు తెలుగునుడికారమును బట్టి యామె యాంధ్రస్త్రీయని నలుగురును దలపోయుచున్నను, హిందీమాటాడుట మొదలుపెట్టెనా, ఆమె కంఠము మాటిపోయి, ఏయుత్తరదేశపు వనితయోయని వినువారు తలంపకపోరు! ఇదిగాక, యామె తెలుగు స్త్రీలవలె నగలుపెట్టుకొనక, సామాన్యముగ మేలు

ముసుగు వై చికొని మితభాషిణియైయుండును. దీనినిబట్టి యాయువిద ప్రయాగప్రాంతపు కాంతయని కొందఱును మహారాష్ట్రమానిని యని మరికొందఱును నూహించుచుందురు.

ఈవరవర్ణిని వయసెంతయో చెప్పుట సులభము కాదు. స్త్రీలవయోనిర్ణయముచేయుట లోకములో పురుషుడు విడదీయఁగల కఠినమస్యలలో నెల్ల కఠినమైనది! మేధావంతులగు మామిత్రులొకరు దీర్ఘలోచనము చేసి, యొకానొకస్త్రీ యామె కొవరితయంత లేచబ్రాయంపు నెలఁతయని నిర్ధారణచేసిరి! ఇంకొక బుద్ధిమంతుడు మాతను బుత్రికయనియోను, పుత్రికను మాతయనియోను దలపోసి, పిమ్మటవారితో జరిగిన సంభాషణమునఁ దన పొరపాటు గ్రహించి తత్తరపడసాగెను! కోమల ముఖ కాంతినిబట్టి పార్వతీభాయి యాశనస్థయని పరిగణింపఁపరియున్నను, ఆమెదిత ధరించెడి మొఱుకు వస్త్రములు, వైరాగ్యనిష్ఠయును, ఆమహిళామణి ముప్పదివత్సరముల స్త్రీయని నలుగురకు స్ఫురింపఁ జేయుచుండును.

పార్వతీభాయి మితభాషిణియు విరాగిణియునని యనుకొందమా? కాదుకాదు. ఆమెలత మితభాషిత్వము వృథాప్రలాపములదెసకుఁ బోకుండ నాలుక నాఁచనేర్పఱుచుకొన్న నియమ బంధనమెకాని, ఆపన్నుల నోదార్చునపుడును, దుష్టులకు హితబోధన చేయునపుడును నోరాడకుండఁ జేయు ప్రతిబంధముగాదు. ఆవలెది వైరాగ్యమంతయు, మనసును తుద్రవిషయములదెసకుఁ బోనీకుండఁ జేయునదియెకాని, పరులకష్టములకుఁ దాను వగవకుండునట్లును, వారి మానందమునఁ బాల్గొనకుండునట్లును చేసెడి సరికిరాదు!

జవ్వనులగు సాధారణైచ్చిక నేవకురాండ్రవలె పార్వతీభాయి, చూపరకనుల నాకర్షింపుటక మొఱయుచుండు డవాలిని తెల్లనిచీరమొదల భూషణంబులును

ధరించి యిటునట్లు తిరుగుచుండునట్టిదిగాదు. మెడలో వైచుకొనిన రంగుగుడ్డపట్టి తానుజేయవలసిన యుత్తమ ధర్మములు దనకు సర్వదా స్ఫురణకుఁ దెచ్చుచుండెడిగుఱు తనియె యామె భావించును. తన యధికారాన్నత్యము, మానవసేవచేయ తనకవకాశములు గల్పించు నొక యుపకరణ విశేషమని తలంచు నాసుదతి, అవిచూచుకొనియేల మిడిసిపడుచుండును? మహాసభ జరుగునంతసేపును, పార్వతీభాయి, స్త్రీప్రతినిధులయొక్కయు ప్రేక్షకురాండ్రయొక్కయు సేవయందె కృషిసల్పును. చోటు దొరకక యల్లాడుచుండెడి స్త్రీ కనుపట్టినతోడనె, యామె కూర్చుండుటకు పార్వతీభాయి యిరవు గల్పించును. నోరాటిపోవు బాలిక కాపురవతి మంచినీరు దెచ్చి యిచ్చును. పోరు పట్టియొడ్డి తల్లిని సభలోని ప్రసంగము వినకుండఁ జేయు శిశువు, పార్వతీభాయి యెత్తుకొనినతోడనె నేద దేటును. ఎపుడు పార్వతీభాయి నోట రెండుమెతుకులు వేసికొనునో యెచుడు గనిపెట్టలేదు. ఇంక భోజనశాలలోనికి వచ్చెడి భామినుల కుపచారములు చేయుటకె యామె కరములు వినియోగపడుచుండును. రాత్రులందు విచ్చిక సేవకురాండ్రు ప్రేక్షకులవలెనే హాయిగ నిదురించుచుండినను, పార్వతీభాయి మాత్రము తాను విశ్రమించునట్లుండియు, కన్నుల నందటి సంతక్షణ మారయుటకె విప్పియుంచును.

దేశీయమహాసభ కాకినాడలో జరిగిన దినములలో పార్వతీభాయి కన్నులు రాత్రులు నిద్దుర నెఱుంగ కుండుటకుఁ గారణము పూర్తిగఁ దెలిపితిమా? లేదు లేదు. జీవితము పరోపకారము చేయుటకె యేర్పడిన దీక్షాకాలమని గుర్రెఱిగినవారు, జనులసుఖదుఃఖములు తమవనియె భావించుచుండురు. సామాన్యుల హృదయముల సర్వదా యాకర్షించెడి యాహారవిహారాది కములు, పరోపకారపాఠశాలకుఁ దృప్తిపాఠములు. వారికిఁ బ్రియమగు భోగములును లేకపోలేదు. ధర్మనిర్వహణమే వారి కత్యంత సంతోషకారణము. పగల్గెను కార్యదీక్షలో డిస్సి, రాత్రి యొకింతసేపు నిద్రావస్థలో నేదదొ శరీర మెంత యపేక్షించినను, స్వామికార్యాచరణమున రేయుంబవల్లలో భేదము గల్పింపఁగూడదని పార్వతీభాయి తనదేహమునకు హితబోధ చేయుచుండును! చురుకుండు పగటిపూట సహాయ మంత గొప్ప

దిగా నెన్నక, చీకటిచేతను, నిద్రచేతను జనుల పరులదమ్ము నెఱుంగకుండఁజేయు రాత్రిపూటయే పార్వతీభాయి జాగరణము చేయఁబూసెను!

పాశకుడా! పార్వతీభాయి యాకారమును జాగరూకతతోఁ బరిశీలింపుము. ఏమి! యాకటికి కన్నులొకింత చెమర్చుచున్నవే! నీటి బీందువులు కనుకొలుకులనుండి రాలుమన్నవి. లోకసేవయే జీవితంపు పరమార్థముగ నిశ్చయించుకొనిన యాకాంతకు సాంతకష్టములున్నవా? పరమ విరాగిణియు, పవిత్రశాంతిమూర్తియునగు పార్వతీభాయి మనస్సు నిటు గలంపఁగల పూర్వపు పాపకృత్యములేమైన నామెతలంపునకు వచ్చినవా?

జేను. పార్వతీభాయి తనపూర్వపు సంగతులొకింత జ్ఞప్తికిరాగా పరితపించుచున్నది. తరతరములనుండి భూగర్భస్థముగటవలనఁ గడుంగడు కారిత్యమును దాల్చిన నేలబొగ్గు, వేలకొలది సంవత్సరములకుఁ బూర్వముకప్పుడు, కోమల పత్రపుష్పలతాభరితమైన మనోహర వృక్షమే! లఘువైన యంగారపదార్థము నేల పాడుకొని చిరకాలమునకుఁ బదప కఠినతమమరు వజ్రముగఁ బరిణామ మొందుచున్నది! పార్వతీభాయి పూర్వపు వృత్తాంత మెఱుంగనివారికి, పార్వతీభాయి నిక్కంపుఁ బ్రకృతియే తేటపడనేరదు!

౨. పార్వతీ విశ్వనాథులు

చ. ఇది గడుముద్దరాలు పనులేమియుఁ జేయఁగనీర దంత యున్.

— భారతము.

విశాఖపట్టామండలమందలి నేరేడువలన జమిందారు దివానగు సింహాచలముగారు పార్వతీ జనకుడు. అధిక లోకానుభవముగల దివాను, తన యేకైక పుత్రికయగు పార్వతికి మంచినరుని నెదకుటకై కృషిసల్పి, తన యల్లునికడ నుండవలసిన ముఖ్యలక్షణములు విద్యాధికతయు, గుణాధికతయు నని నిర్ధారణచేసికొని, అట్టి యువకుడు లభించినయెడల భాగ్యభోగములకేమియే వానికిఁ గొఱంతలేకుండఁ జేయ ధమకటైను. ఇట్లుండఁగా, అనాడు పట్టపరీక్షలో విజయము నొంది సుగుణములచే నొప్పారెడి యువకులలో విశ్వనాథము పేరెన్నిక గాంచి యుండుటచేత, అతని నివాసము దూరస్థమును కొండపైటి

సీమయు, అతని తల్లిదండ్రులు సామాన్య స్థితిమంతులు నైనను, సింహాచలముగ్రార పార్వతిని విశ్వనాథమున కిచ్చి పరిాయము జరిగించిరి. అది యేమి కాలవిపర్యయ మోకాని, యీక్రొత్తసంబంధము, ఈ భయ కుటుంబముల వారిని నూతనస్నేహమునఁ గలుపునూత్రమగుటకు మాటుగా, వారి కిదివఱకు లేని వైరములఁగల్పించు దుష్టమంత్ర ప్రయోగమయ్యెను! ఆగర్భశ్రీమంతురా లగు కోడలు తమ గృహమును లక్ష్మీయుతముగఁ జేయునని సంతసింప నుసిన కొండపిటివారు తమ క్రొత్తబంధువుల కలిమికిఁ గంటకించుకొనసాగిరి!

పుట్టినింటివారిసిరి చూచుకొని కోడలు తన్నుచిత రీతి గౌరవింపదని యత్ర సణుగుకొనుచుండును. మామ భాగ్యమునఁ బుత్రునకు తన సంగతి దివిటీక్రింద దీపముగ నని తండ్రి యంగలార్పఁ జొచ్చెను. జననీజనకు లహర్నిశమునుజేసేడి విపత్తిభోధనములు క్రమక్రమముగఁ దల కెక్కిన విశ్వనాథము, భాగ్యవంతుఁ డగు మామవలనఁ దనకుఁగలుగఁజూయెడి ధనగౌరవములు, విద్యాసౌందర్యములుగల యర్థాంగివలనఁ జేకూఁతెడి సౌఖ్యసంపదలును పరిగణింపక, అత్రవారియెడల నకారణ వైరభావమును బూనియుం డెను.

ఇంకఁ పార్వతి తల్లిదండ్రులన్ననో, విద్యాబుద్ధులందఱఁగఱుగఁడగు నల్లుఁడు లభించెనను సంతోషముపెండ్లి యుత్సవములతోనే యంతరించిపోగా, తమవియ్యము వారిపేదటికమును గుఱించియే యనుదినమును దల పోయుచుండిరి! కొండపిటిసీమ నికఁదుమహాతురు కొండ పిటిచేద్రాడువలె దుదిలేని దారిద్ర్య మనుభవించునని తల్లి పలవించుచుండును. సకలైశ్వర్యములతో సుకుమారముగఁ బెరిగెన తన ముద్దులనూతు రిక మోటు పడమటి వారియింట కటకటఁబడునని తండ్రి వగచెను. అత్రవారిని గొంచెపఱుచు నిట్టి క్రిందుదనపు మాటలు వినుచుండిన పార్వతి, యట్టి నిలుపేదల యింటికాఁపురమును గంటక సదృశముగ భావించుట అక్కజముగాదు!

3. వతిసతుల సంభాషణము

“అలుకంజెందిన యట్టి కాంత లుచిత వ్యాపారము లోనే రుచే?”

పారిజాతాపహరణము.

ఒకనాటిరాత్రి విశ్వనాథము నేరెడువలస పట్టణమందలి మామగృహమున కుచ్చిలోఁ గూర్చుండియుండెను. సకలవైభవములతో నాసౌధమొప్పుచున్నను అతని హృదయము తన కొండపిటిసీమ కుట్రరమునందె లయించి యుండెను. తనవిద్యాప్రజ్ఞల కనువగు నుద్యోగ మిష్పించుటకు మామ సిద్ధముగనున్నను, నూతనముగఁ దానారంభించిన యువ్యమములవంకకే యాతనివృత్తి వాటుచుండెను. పూర్వము తనయత్రవారినిగుఱించి తన యింటఁ జెప్పకొనునంత ఘోరముగ నచటి పరిస్థితులు లేకున్నను, స్వగృహమందలి స్వతంత్రజీవనమునందే యతడపేక్షగలిగి యుండెను. అత్రమామలు ప్రత్యక్ష రాక్షసులుగాక తన శ్రేయోభివృద్ధులు గోరుచుండెడి సుజనులేయని యతఁడు గ్రహించినను, వానిమనస్సు తలదండ్రులయొద్ద సుఖజీవనమునకే మఱుతెను. విద్యారూపసౌభాగ్యములతో నలరాతెడి భార్య ఎంతటి వినయవిధేయతలు గల సాధ్వీయై నను, సకలైశ్వర్యములుగల మామయింటఁ గాఁపురమున కంటె, స్వగృహమందలి నిరాడంబర జీవనమే మేలని యతఁడు తలంచెను!

ఇట్టియాఱులలో మనస్సు మగ్నమై యుండుటచేత నే, ఇప్పుడు లోనికివచ్చి నిలువఁబడినభార్య యాకారము కన్నుల కొకటిరెండుని మేషముల వఱకును విశ్వనాథము నకు గోచరముకాలేదు. అంతఁదనయెదుట సౌందర్యదేవతయపరావతారమువలె నిలిచియున్న సతీతిలకమునుగూర్చి యిదివఱకుఁ దనువారు చెప్పకొను సంగతులు స్ఫురణకు రాగా వానికి విస్మయము గలిగెను. లావణ్యమునకుఁదెలిసి పోని సౌజన్యము, ఆపాదమస్తకమును ఆ కాంత యం దాతని కనులకుఁ బొడగట్టెను. “ఆహా! ఇట్టి విగదా లోకములో భ్రమప్రమాదములు! పూలమాలను జూచి పామనుకొనునట్లు జను లితరులనుగూర్చియపవాదములు నుడువుదురు! ఈ లలనామణి సుగుణములు మెచ్చుకొననివా రెవరుందురు? ఇది ముఖ్యముగఁగనిపెట్టియానందింపవలసిన నా జననీజనకులె, పార్వతిని గుఱించి విపరీతాభిప్రాయ మూఁదియున్నారు!” అని యతఁడాశ్చర్యపడెను. అంతట భార్యభర్తల కీసంభాషణము జరిగెను.

విశ్వ:—“పార్వతి! మీ జననీజనకులు సజ్జను

లగుట కెంతో సంతోషించుచున్నారు.”

పార్వతి:—“రాక్షసులగుటకు వారు కొండవీటి సేవువారు కారులెండి!”

విశ్వ:—“ఇదివఱకు మీవాళ్లు దుష్టులనియే నే దలంచితిని గాని, యిప్పుడు నిజము తెలిసినది. కొండవీటి సేవులొగూడ సౌజన్యము నీ కన్నుల కగపడఁగలదు. లోకప్రతీతిచేగాక యనుభవముచేతనే మనము ఏవిషయ మేని నమ్మవలయును.”

పార్వతి:—“అలాటి యనుభవము నాబోటివాళ్లకు సాధ్యమా?”

విశ్వ:—“నా యుద్యోగమునకై మీ తండ్రి యెంతో పనిచేయుచున్నారు గాని, స్వతంత్ర జీవనము నందే నాకు వాంఛ.”

పార్వతి:—“ఎవరును వెనుకటిగుణము మానలేరు! మీకు మీదేశమునకు వెళ్లిపోవలయునని యున్నదా?”

విశ్వ:—“నేనొక్కడనెకాదు, మనమిద్దరమును! అక్కడ లోకోపకారకరములగు పనులు మనమెన్నియో చేయవలసియున్నది. మీపుట్టినింటిలోవలె నైశ్వర్యము లులేకున్నను, నిజముగు సంతృప్తిని సంతోషమును బొందఁ గలము!”

పార్వతి:—“అలాటి ప్రదేశములలో మీరు సుఖించిన సుఖింతురుగాని, నే నుండలేను!”

విశ్వ:—“మాయించికొనవచ్చుటకు నీకేమి కష్టమో చెప్పుము?”

పార్వతి:—“మీది దూరదేశము. నిర్జలప్రదేశము. నిర్దయాత్ముల యావాసము!”

పార్వతి యిట్లు మాటాడుచుండఁగ విశ్వసాధ మెన్నడును వినలేదు! ఆమెలత మితభాషిణియు శాంత స్వభావురాలనియు నాతని తలంపు. ఐనను, ప్రసంగ భోరణిని మెల్ల మెల్ల గ నాకాంతకుఁ గోపముపొచ్చి ఆ సుందరవనమునందలి పసిడివన్నె యరణకాంతియై, ప్రియునికోపము నాశ్వర్యముగ మార్పఁగా, మందహాస మతో విశ్వసాధము, “పార్వతీ! ఏల యిట్లు మమ్మందఱిని చుట్టవెట్టి చెండాడుచున్నావు!” అని యామెను శాంతిపఱుప నెంచి చేయి నిమరుదు, “కోమలీ! ఈసాధ

మునకుండు వృదుత్వము హృదయమునకు లేకపోవుట ఎంతచిత్రము!” అని పలికెను.

పార్వతి:—“ఈవృదుత్వమునకుఁ గఠినత తెచ్చిపెట్ట వలయునను వారిదయ యంతచిత్రము!”

విశ్వ:—“నీకోపమునకుఁ గారణమువిప్పి చెప్పుము?”

పార్వతి:—“కష్టము లెఱుంగక పెరిగిన నేను మీదేశమున గాసిబడఁజాలను. లేమియు శ్రమయు నాకు ఆగర్భశత్రువులు!”

విశ్వ:—“అట్లైన, మాతల్లి మాటలు నిజమే. ఆ ముసలామె కిదియే తుదిదెబ్బ!”

పార్వతి:—“ముసలామె యేమైననుసరే! నేను మీ దేశమున నడుగుపెట్టఁజాలను!”

౪. పార్వతి మనోనిశ్చయము

“వెన్నుని గుఱించి యిటు దప మున్నదాన!”

—ఈ త్రరమామాయణము.

మఱునాఁడు నేరేకువలస పట్టణమున, దివాను గారియల్లుడు ఎవరికిని జెప్పక పెద్దలిపోయెనని జనులు చెప్పుకొనిరి. మామగారింటుండ నిష్ఠములేక లేచిపోయె నని కొందఱు, భార్యమీఁదఁ గోపపడి యిటు వెడలెనని మఱికొందఱు నూహించిరి. పార్వతి దుశ్శీలయని యెవ్వ రనఁగలరు? ఐనను, ఆగర్భశ్రీమంతురాలనని యామెకొక గర్వము. సంపద మంచిదే. పరిశ్రమము చెందినవారికి మాత్రమేయది మేలుచేయును. ఇతరులకిది దారిద్ర్యమున కంటె నధికముగ చెఱుపుచేయును. కలిమి కష్టమున కోర్వము. కోపమునకుఁ బుట్టినిల్లు. గర్వము నుగ్రపాలతోఁ బెంచును. చింతవచ్చినను పులుసుచావదన్నట్లు భాగ్యము నశించినను, తత్సంపర్కదోషమున సంక్రమించిన దురా గ్రహాదిదుర్గుణములకు జనులు అగ్రమై యుండురు. విశ్వ ర్యమా! నీవిచ్చెడి సౌఖ్యములు తూభంగరము లైనను, నీవు కొనినవచ్చు దుర్వ్యసనములు శాశ్వతములు! నానిబారి నుండి తప్పించుకొనుటే దుష్టముగఁ దోచునపు డింక నాని నిర్మాతలము చేయఁ గడఁగుట ఎట్టి దుస్సాధ్యమగు కార్యము!

ఇంకఁ బార్వతి మనఃపరిశ్చేకు లెఱులున్నవో కొంత పరికిలంతము. మఱునాఁటి యుదయమున పడక విడిచి

పార్వతి తపస్సు.

భూతిపూసిన నింత నొడమెడుఁ దను కాంతి, తొడుప నెంతటి మెఱుంగదరియున్న
పంది కందిన నింత వలెదెను ముఖియోను, లెలమిన యెంత స్థల లిత మగునో
పాలయింపకయు నింత వెలెంగెడుఁ జూడ్కుల,ల్లార్చిన నెంత రమ్యంబులగునో
జడలు గట్టియు నింత సక్కునైవది వేణి, దీర్చిన నెలు లెంత వ్రేణి యగునో
యీడ విడిచిన మేఁదిగ యింత నయము, గలిగి యున్నది వారిక కలిగినేని
నెంత నవకమె యుండునో యింతి కనుచు, శివుడు నిరెరాజునత విశేషించె నరీ.

—నన్నెచోడుని కుమార సంభవము.

లేచునపుడు పార్వతివీనులకుఁ గడచినరాత్రి భర్తతోడి తన ప్రసంగము వివవచ్చుచున్నట్లు లుండెను. సంభాషణ మాకస్మికముగ నిలిచిపోవుటకుఁ గారణమేమో యని యావిడ యాశ్చర్యపడెను. పతి యాగ్రహమే దీనికిఁ గారణమని కొంతతడవువఱకు ఆసుందరికిఁ స్ఫురించలేదు. తాను గట్టికడపట వచించిన పరుషవాక్యములు ఆయనకుఁ గోపము తెప్పించెనని యిప్పుడామె తెలిసికొనెను. మానసియమగు జననిగట్టిదని పుత్రునిదేదట కఠోరమగు నిట్టిమాటలాడుట తప్పినదని యా కాలం గ్రహించెను. చీకటియుండఁగానే యెప్పుడో యిలునెడఁబోయిన పతి, ప్రొద్దెక్కినను రాకుండుటమాని, తన దుడుకుదనమే దీనికి గారణమని పార్వతికిపుడు బోధవడెను. అదివఱకు విచారమెఱుంగని యామానిని మనస్సు ఆదినయన వాల్మీకికలత పాలయ్యెను. “అత్తకేవైనను నాకేమి?” యను తనమాటలు పార్వతిచెవులకుఁ బలుమాటు దపులుచున్నట్లు లుండెను!

ఆదినయననెకాదు మఱునాడును విశ్వనాథ మింటికి రాలేదు. తపాలజవా నంత యొకయు త్తరము తెచ్చి యిచ్చెను. అది పార్వతిపేరవచ్చెను. మిక్కిలి తత్తర పాటుతో నామె దానిని విప్పిచూడఁగా నం దిటులుండెను.

రెయిలుమార్గము.

చి. సా. పార్వతికి,-

నీక్రేయస్సును గోరియే నీకీయు త్తరము వ్రాయుచున్నాను. ధర్మాచరణమింకొకసారి నీకు జ్ఞప్తి చేయుచున్నాను. సరియైన యనుతాపమే ముందుదారి చూపి నీకు సంసారముఖము నీయఁగలదు. నాపర దేశవాసదీక్ష నీసాన్నిధ్య సంప్రప్తివలననే పరిసమాప్తి నొందఁగలదు. పాదము దేశాటనమునందున్నను, మనస్సు నీయభివృద్ధి నే కాంక్షించుచుండు నీహితుఁడు-విశ్వనాథము.

నాచీరాత్రి తన వేగిరపాటువలన పతి కీనిర్బంధ దేశ సంచారము సంభవించుటకాయంతి యెంతయు వగ చెను. పరిసితు లిట్లుగునని యాకటికి కలలోనైన ననుకొనలేదు. సాంసారిక సౌఖ్యమున కుచ్చితబూతునందెన యాచేరువకు పతివియోగమునఁ జెప్పనలవిగాని యాశాభంగము గలిగెను. తన మనోనాయకు నెటులో మామయింటఁ

గాపురమున కొడఁబఱుపఁగలనని యాయంగన యనుకొనుచుండెడిది. తనపలుకులకు పతి యింత యలుగుననియొప్పు వానియలుక యిట్లు పరిణమించుననియును, ఆచాన యనుకొనలేదు. బాల్యమునుండియు నిరంకుశప్రవృత్తియు, సుఖాపేక్షయు జీవితధర్మములుగఁ దలంచుచున్న యాచేడియ, ఈప్రాతికూల్యమువలన భగ్నమనోరథయై, లోకములో నెవ్వరికిని గడ్డములు తప్పవని తెలిసికొనెను.

చిరకాలమిత్రమగు సుఖాపేక్ష నొక్కపెట్టునఁ గోనిచ్చెడుట ఎవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. ఆరాత్రి నిద్ర యందును పార్వతి మనమున కలవర మతిశయించి యుండెను. మఱునాటి సాయంకాలము తిరిగి తపాల జవాను తెచ్చిన యుత్తరమొకటి పతికి వ్రాయఁబడి యుండుట చేత, పార్వతి యది విప్పి చూడఁగా, అందు కొండవీటి నీమ వర్తమానములుండెను. కుమారుని కష్టములకుఁ దగ్గి లెంగపెట్టుకొని కుంచమెక్కి యుండుటయు, విశ్వనాథము గ్రాహంతరము పోవుటచేత నతఁ డచట నారంభించిన కార్యములకు భంగముగలుచుండుటయు, వార్ధక్య దశనుండిన మామ వీనినెల్ల సమర్థింపనేరక, ఒంటిరిగినైన వేగముగఁ దనయుని యింటికి రమ్మనికోరుటయు దాని యందు వ్రాయఁబడి యుండెను. ఆమానిని మనోనేత్రమున కీజాబులోని సంగతులు తనకర్తవ్యము నొకపెట్టున మెఱపుమెఱసిన చందమున స్ఫురింపజేసెను; ఆరహస్యమును గ్రహించిన యానాథ్య, సందియములు తొలగిపోయి, ఆనందభరితయయ్యెను. కష్టమా! ఇట్టిసహాయ కారివగు నిన్నేలజనులు నిష్కారణముగ నిందితురూ?

దివానుసింహాచలముగా రాసాయంకాలము ఉద్యోగస్థానమునుండి వచ్చినవెంటనే కుశలప్రశ్న చేయుటకై, కొమ్మరైగదిలోనికిఁబోయి, యామె చాలసందడి బడుచుండుట కచ్చెరువొందిరి. ఎచటికో దూరప్రయాణము చేయుటకై పార్వతి మాటయు ముల్లెయొక గట్టుకొనుచుండెను. వలదని తడదండ్రులెంతచెప్పినను పుత్రికవారిమాట వినక, యారాత్రి పయనమయ్యెను.

గి. ధర్మాచరణము

క. ఆమెలంతనయుసువినయ సామగ్రిని మృదుగభీర సంభావనలక

మామయ న త్తయ సంతో

మౌమృతమునఁ దేలి రంతరంగములఁ దగక.

మహాభారతము.

మనుజు లీలోకమున నిర్వర్తింపవలసిన యుత్కృష్ట కార్యములలో నెల్ల ధర్మాచరణమే యుత్కృష్టమైనది. విధినిర్వహణము తనను నేవించువారిని, తక్కిన ధర్మముల వలె లేనిపోని తర్కమిహాంసలకు లోనుచేయక, వారికి నిస్సందేహముగ తరణిపాయమును జూపించును. కష్టములను పలాయితము గావించును. తనభక్తులకు సౌఖ్యము నొడఁగూర్చి, స్వర్గమును భూతలమునఁ బాదుకొల్పును. విధికార్యనిర్వహణమునకుఁ దొడంగినకాళ్లకు ముంగుల గ్రచ్చుకొనవు. దుస్సహములైన ప్రచండభానుకిరణములు శితకరుని చలువచెఱుగులై హాయిసొంగును. దుఃఖజనకముగు పరిస్థితులు, సిగ్గుచేఁదలవంతుకొని ధర్మాచరణ దీక్షఁబూనువారి కడనుండి, తొలగిపోవుచుండును.

కొండవీటిసీమయందలి మామగారి గృహముపార్వతి సొచ్చి యిప్పటికి గొన్ని నెలలైనది. క్రొత్తగా వచ్చిన దినములలో పార్వతినందఱును జాతిమఱజూచుచుందురు. ఈభాగ్యవతి మూలమునగదా తమ ముగ్గులకొమరుఁడు పరదేశముల పాలయ్యెనని యత్తమామ లీనడించుచుందురు. ఈసుందరికిని దమకును రూపవిద్యాభాగ్యము లందుగల తారతమ్యమునుబట్టి సవయస్కలగు యిరుగుపొరుగు చేడియలు పార్వతీయనిన పెడమొగము పెట్టుచుందురు. ఆనాతిధరించు మిలమిలమనుసీమనూలు చీర కాంతులు మొఱకు కోకలుగట్టుకొండవీటి కోమలలకన్నులకు సూదులవలెఁ దగిలెను. ఈవిశాఖపట్టణపు సుందరి ధరించునగులును, వాడు సబ్బులు సుగంధద్రవ్యములును, ఆఫల్లెటూరి యిల్లాండ్రకేమియునచ్చక, పార్వతి తన యోశ్వర్యమును జూచుకొని విట్టువీరు వగలాడియని పొరుభావింపఁ జొచ్చిరి!

పార్వతి మనసునందెట్టి పరిపాకము గలుగుచున్నదో యాసుదతులకేమి తెలియును? పార్వతి యంతగ నెవరితోను మాట్లాడు బాలకాదు. తనదురదృష్టములజ్ఞుడడి యామానిని మఱిత మితభాషిణియయ్యెను. నిలుకడ మీఁద పార్వతి నిజస్వభావము వారికిఁ దెలిసినది. తనకుఁ గోడలుచేయు సపర్యలు కడుపునఁ బుట్టిన కూతురైనఁ

జేయదని యత్తచెప్పసాగెను. వ్రాతకోతలందును, కుటుంబ కార్యనిర్వాహకత్వమునందును, పార్వతి మామకుఁ గుడిభుజమయ్యెను. ఆప్యూనతి తమ యిలుసొచ్చినప్పటి నుండియుతిరిగి పాడిపంటలయందు తమకుఁగొఱంతలేకున్నదని యాగృహస్థులు గ్రహించిరి. పార్వతి యత్తయెడఁగనవటుచునత్యాదరమువలననే, కాటికిఁగాళ్లుచాఁపుకొనిన యాముదుసలి ముత్తైదువ, మరల యావనవతియగుచున్నదా యనునట్లుగ మిసమిసలాడఁ జొచ్చెను! ఆమె కిపుడు పార్వతి బహిఃప్రాణము. తమకుఁగోడలే కొడుకు మాతరునని యావృద్ధాంగన నలుగురికిని జెప్పుచుండును. అరవిందమువలె నున్నదనము నరూకాంతియు గలిగియుండు పార్వతి పాణితల మిపుడు, ఇంటిపనులు నిర్వర్తించుట చేత గట్టిపడుట కత్తయెంతయు వగచి, కష్టపుసములు చేయవలదని కోడలి నివారించి, అవి తానే చేయుచుండును. తమకోడలు సత్కులమున జనించిన యోగ్యురాలని గ్రహించి యామె తమ వియ్యము వారిని గౌరవింప నారంభించెను.

గృహకృత్యములు చూచుకొనుటయే కాక, భర్త యాప్రదేశమం దారంభించిన ఘనకార్యములు కొనసాగింపవలయుననియు పార్వతి యాశయును. విశ్వనాథము గ్రామమున లేకుండుటచే క్షీణించదొడగిన రాత్రిపాకశాల హిందీప్రచారములను పార్వతి పునరుద్ధరింపఁజూచెను. ఖర్చువస్త్రునిగ్గామునకుఁగూడఁ బ్రోత్సహము కలిగించెను. తనకదివఱకుఁ దెలియని నూతనోద్యమము లందుఁ జొచ్చుట కాసుందరి వెఱగందక, తనప్రియునకుఁ బ్రియుమగు సత్కార్యములు దనకును నాదరణీయములై యని చెప్పెను. మృదువగు చీరలు ధరించుచుండిన యా మృదులాంగి, తన ముద్దినగు చీరల నిపుడు మూలవైచి, ముదుగుస్వదేశవస్త్రములు గట్టుటకుఁ గొంక కుండెను. హిందీభాషాపరిజ్ఞానములేని యాబాల, ఆ గ్రామవాసినులకుఁ దానే యాభాష నేర్పఁబూను పెంతటి సాహసము! తాను జెప్పినచొప్పున నాచాన చేయఁగలుగుట యందలి రహస్యమేమనఁగా, స్వయంకృషిచే ప్రాతఃకాలమునఁ దాను హిందీనేర్చుకొనుచు, మధ్యాహ్న సమయమునఁ దమయింటికివచ్చు బాలల కామె పాఠము చెప్పుచుండును. తనకుఁగల యభినివేశమువలన నెట్టి నూతనోద్యమములును,

చిరకాలానుభవముగల వారివలె నాసాధ్య సాధింపఁ గలిగెను. వేయేలఁ ఆప్రాంతములందు వ్యాప్తిలోనున్న యున్నతోద్యమములలోఁ బార్వతి పాల్గొనుచు, దేశసేవకు రాండ్రలో నొకతెయని యామె పరిగణింపఁబడుచుండెను.

ఇట్లు క్రొత్తప్రదేశమునఁ గ్రొత్త యుద్యమములలో నిమగ్నయైయున్న పార్వతి యొకవిధముగ క్రొత్త మానిసి యయ్యెననియే చెప్పవచ్చును.

ఈనూతనజీవితమున పార్వతి కంతోమేలు కలిగెను. ఇట్టిమార్పు లేక, జననీజనకులయొద్దనే యాబాల దినములు గడుప నెంచినయెడల, దినమొకయేడుగా నామె కుఁ గాన్పించియుండును. పరోపకారదీక్షయే, మనఃకేశ నివారకమును, ఆత్మోజ్జ్వల సమర్థమును! కావుననే తాను ధన్యజీవితాని పార్వతి యిపుడు తలంచి, యీపరిణామము నకుఁ గారణమైనకాలమును, కాలాధిపతియగు నీశ్వరుని వినుతించుచుండును.

వినను, ఒక్కొక్కప్పుడు పార్వతికి వర్ణింపరాని దుఃఖము పొంగిపొరలివచ్చుచుండును. లోకమునఁ దా నొంటరిగ నుంటినని యాయబల భీతి నొందుచుండును. తలిదండ్రులు దూరమున నుండుటయు, పతిని వీడి దినములు గడపుటయును—ఇవి యాయంగనకంతో దుస్సహములగుచుండెను. పతి ప్రవాసమునకుఁ దానే కారణమని తలంచినపు డామానిని మనోవ్యధ యధికమగుచుండెను. అత్తను గూర్చి తా నానాఁడాడిన యన్యాయపుబుకున కాయంతియెంతయు వగచి, ఆఘోరపాపమునకు పరితృప్తయగుచుండును.

నిరతము కార్యదీక్షతో నుండు పార్వతి యిట్టి గూఢదుఃఖమునకు లోనగుచుండునని యెవ్వరికిఁ దెలియును? దుఃఖ ముప్పొంగినపుడు, ఆబాల తనగదిలోని శయ్యమీఁదజేరి, శమనమైనపిదప నెలికివచ్చును. ఒకానొక దినమున పార్వతి యిట్లు శోకవార్ధియందు మునిగియుండఁగా అత్త యామెదగ్గఱకువచ్చి, “అమ్మా! నేఁడు నీవేమి యిటులున్నావు?” అని యడుగఁగా పార్వతి సత్యము చెప్పవలసివచ్చెను. అంతఁ దనకొమరునివిషయము జ్ఞప్తికివచ్చిన యత్త కోడలితోఁ గలిసి శోకించెను. కాని, తనపుత్రుడు అనతికాలములోనే యిలునేరఁగలడని చెప్పి యత్త

కోడలి నోదార్చి, ఆమానిని మనస్సు దుఃఖవిషయములందు జొరకుండు నుపాయ మారయుచుండెను.

దేశీయమహాసభ, ఆంధ్రదేశ కేంద్రస్థానముగు కాకినాడను జరుగనున్నదని తెలిసి, పార్వతి, యచటికేగి సభాదినములలో నచటికేతెంచు మహానీయుల నేవజేసి ధన్యత నొందఁ గోరుచున్నానని చెప్పినపుడు, ఇట్టి వ్యావృత్తి వలననే నఁ గోడలిమనసు దుఃఖ విషయములు మఱచుట కలవిడునని యత్త తలపొసి, యామె పయనమునకు సమ్మతించెను.

౬. ఉంగరము దొంగతనము

క. తక్షకుఁ డీ కుండలము ల
వేషించుచునుండువాఁ డభేద్యుఁడు మాయా
దక్షుండు, వారివలన, సు
రక్షితముగఁ జేసి చనుము రవినిభలేజా!

—భారతము.

పార్వతి కాకినాడపురమున నడుగిడుటకుఁ బూర్వమే, ప్రచ్ఛన్నయై యటనుండఁగోరి వేరును వేషమును గొంతయు మార్చుకొనెను. అన్యదేశపు స్త్రీయని తెలుఁగువారు తలంచి, తనను లేనిపోనిప్రశ్నలు వేయకుండుటకై తా నీమార్పుచేసి కొంటినని పార్వతి యనుకొనుచుండెడిది. కాని యాముదితకుఁ దెలియకయే వేటొక యుద్దేశముమాడ నామె మానసమున నుండనేమో!

ఒకనాడు ప్రాతఃకాలమున బంగరులేయెండలో తపడుస్తులు మెఱయుచుండఁగ, దేశీయైచ్చిక భటులు గాంధినగరమధ్యమున స్థాపింపఁబడెనున్న జాతీయపతాకాస్తంభము చుట్టును జేరియుండిరి. పతాకస్థాపనమహోత్సవము దర్శించుటకై వేలకొలది జనులు బారులుదీరి నిలుచుండిరి. ముందరిబాట నిరు ప్రక్కలను స్త్రీలు చేరియుండిరి. వీరిలోఁబార్వతీభాయి యొకతె. అంతసేనానియగు జవహరిలాలుగాలి హిందీయుపన్యాసమును తెనుఁగువారి యుపయోగాధము భాషాంతరముచేసిన యొకయువకుని కంఠస్వరము తా నెపుడో విననట్లుగ పార్వతికిఁ దోచెను. కొంతసేపటికి స్ఫురణకువచ్చి, యాయువకుని వైపున కాసుండు దృష్టి నిగుడింపఁగా, గడ్డము మీసమును దట్టుమగ నావరించినవదనమామెకు చక్కుగోచరమయ్యెను.

కాని, విశ్వసాధమునకంటే నీతడు పాడుగుగనుండిన వేటాక పురుషునికంటే దోచెను. “ముఖమునుబోలు ముఖ ముండురీతిసే, కంఠమును బోలుకంఠము నుండదా?” యని తన్నుదా ప్రశ్నించుకొని, పార్వతీభాయి, త త్రరపడెడి తనహృద యావేగమును శమింపజేసికొనెను. ఆజనమూహ ముననొక వేళ తనప్రియుఁడుండినను ఆయననుగనుఁగొనుటెట్లని యామె యధైర్యపడెను. మానవసేవాదీక్షచే నాకో మలి హృదయము బంధింపబడి యున్నను, కన్నుగవమాత్రము ప్రియుని సుందరాకార సందర్శనముకొఱకు అపుడ పుడు జనసమూహము నారయించుచున్న మానవ్యకము.

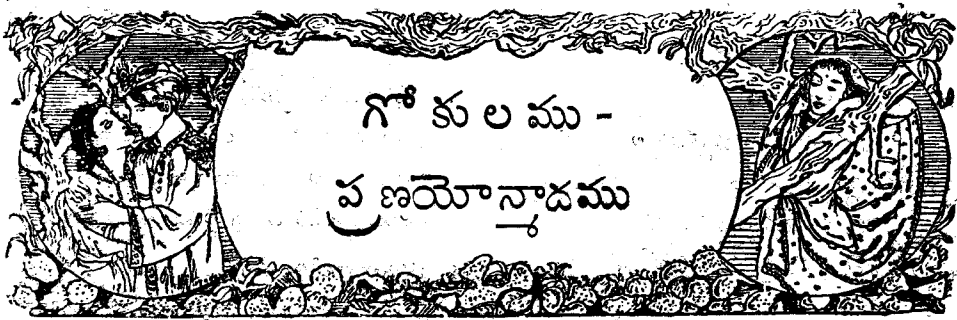
కాకినాడలో పార్వతీభాయికిఁ గలిగిన యొకటి రెండనుభవములను గుఱించి యిచటఁ గొంత ప్రస్తావించెదము. మొదటిదినములలో నైచ్చి కనేనకులు నేవకు రంధ్రును, గంటికి తెప్పవలెఁ డిమ్ము నహర్నిశము గాచుచుండురని యూహించి ప్రేక్షకులు పగ లేమఱియుండుటయు రాత్రులు మైమఱచి నిదురించుటయుఁ గనిపెట్టి, చుట్టుపట్టులనుండియు, విదేశములనుండియు, నచ్చిన చోరశిఖామణులు ఇచ్చావిహారము సలుపుచుండిరి. కనుమూసి కనుతెఱచునంతలో ప్రజలు తమ సొత్తును గోలుపోవుచుండిరి. తమవస్తువులు తుణమాత్ర వ్యవధానమున మాయమగుచుండుట కాశ్చర్యపడి, జనులు తమదగ్గఱనున్న నిరపరాధులమీఁదనే నిందమోపుట కారంభించిరి. ఇట్టి యపనిందలుమోప వెనుదీయకుండుమాదిలో స్త్రీప్రేక్షకులును గలరు. వీరమృమీఁద వెంకటమృయు, నూరమృమీఁద పేరమృయు లేనిపోని సందియములుపడి, దేశీయ మహాసభాతీర్థయాత్ర చేసినందుకు ఫలముగా, సొమ్ము గోలుపోవుటకుఁదోడు, ఆజన్మవిరోధములు సంపాదించుకొని పెక్కంధ్రు ఇలుసేరిరి! ఏయమ్మ సింగారమును గుఱించి యాయమ్మమాచుకొనునుగాని, పరుల

సొమ్ము భద్రపఱుపవలయు నను చింతగలవారు లేకుండిరి. పార్వతీభాయి జాగరూకతగల కన్నులు చిట్టి దొంగతనము లట్టై పట్టుకొనుచుండుటనుబట్టి, యామె విహరించు దెస దొంగతనము లంతగఁ దలమాపకుండెడిది.

పగలెట్లో పెద్దసొమ్ములను స్త్రీలు గాపాడుకొన గలుగుచుండిరికాని, రాత్రులు వారేమి చేయగలరు? ఒకనాటిరాత్రి స్త్రీప్రతినిధులుండు పెద్దగదిలో నందఱు విశ్రమించి యుండిరి. గదికిగదికి నడ్డముగ దడులు తడకలు నుండుటచేతను, తడకలే తలుపులుగ నమర్చబడి యుండుటవలనను, చోరల బారినుండి లోనివారి కంత రక్షణము లేకుండెను. మినుకుమినుకుమును విద్యుద్దీపములు జనులకంటే చోరులకే యొక్కొకతటి సహాయకరము లగుచువచ్చెను. చప్పుడైన, ముందరివాకిట దగ్గఱకుఁ బార్వతీభాయి పోయి యుండుట గనిపెట్టి, వెనుకవాకిలి తడక సందునుండి యొకచోరుఁడు చేయిపోనిచ్చి, అచట మంచముమీఁదఁ బడకొనియున్న స్త్రీనగను దీసికొననెంచెను. ఇది కనిపెట్టి పార్వతీభాయి వేగమె యచటికిఁజని, నగమీఁదఁజేయిచిన దొంగచేతి నదిమిపట్టెను. చోరుఁడంత నిద్రించు స్త్రీనగను వదలివైచి, పార్వతీభాయి చేతిని బట్టుకొని, వ్రేలియుంగరమును సంగ్రహించి పరుగిడెను. తనవస్తువుపోయినను, పరులసొమ్ము భద్రమయ్యెనని పార్వతీ సంతులించెను. దొంగకై వెతికిరికాని, వానిజాడ గానఁబడలేదు.

తాను బోగొట్టుకొనిన సొమ్ముధికమైన విలువగలది గాకున్నను, పాపము, పార్వతీభాయి యారాత్రి యుఁ బిమ్ముటయు ననేకపర్యాయములు తన వట్టిక్రేలిని జూచి దైవ్యమునొందెను. పరులచేఁ జిక్కిన యాయమూల్యమును నుంగర మిఁక దొరకదని గ్రహించి పార్వతీ మిక్కిలి విపద పడెను.

గోకులము - ప్రణయోన్మాదము

కాశీ వ్యాసాచార్యులు గారు

స్వా

మికార్యార్థసాధన చతురుఁ డతుల
శక్తిసామర్థ్యయుతుఁడు, వసంతుఁ డెలమిఁ
జెంత నడువంగ గోకుల ప్రాంతములకు
తైత్రయాత్రార్థమై పంచశరుఁడు వెడలె.

ఉ. గోకుల సన్నిధానమున
కుక్షి మునుముంద వసంతు డేగి త
త్రాప్తకట యామునకన్యఁడ
భంగతరంగరవంబు పీనులక్ష
సోకిన నాలకించి బహు
శోభనహా తరుహంతదేశమం
దే, కడువేగ దఁడువిడి
యింపంగఁ బూనె మనంబులోపలక.

చ. పటుతర శక్తి యుక్తి గుణ
భాసురులైన తిదీయయోధుల
ప్పట నిజనాథు మానసిక
భావ మెటింగి స్వకీయకార్యలం
పటులయి తత్క్షణంబు పరి
పంథుల చిత్తములక గలంప న
చ్చటఁ దమకార్య మానిరి
నిజప్రతిభావిభవంబు పెంపుకాన్.

మ. రసహీనాధికధూళిధూనరవిన
మ్రుమాన జీర్ణశథ
ద్యవనానీకములన్ ద్యజించి విటపి
వ్రాతంబు లాతావునం
దసమానారుణపల్లవాంబరము లా
హ్లాదంబునక దాల్చి ని
ర్భే సమంతంబులు నూత్నవైభవము
రాశీభూతమై యొప్పగక.

గీ. రమ్యకేసరపులక షర్వములతోడ
సరసశోరకమృదుతరోష్ఠములతోడఁ
దరుణపల్లవరుచిర పాదములతోడఁ
బొలిచె నాతావున నశోకధూరహములు.

చ. కలుషవిహీన నూతనవి
కస్వర కోమలకాంతి మోములక
జెలఁగ మహాన్నతాకృతులచే
నలరారుమఁ గోకిలావళి
కలనినదంబు లొప్పు సహ
కారచయంబులు స్వీయహస్తశా
ఖిల నిలువెల్ల సాచి సహ
కార మొనర్పంగఁబూనె నత్తటికొ.

నీ. సహకారపల్లవాస్వాదక మాయకం
తములఁ గోయిలులు పాడంగఁ దొడఁగె
బహుళపుష్పమరందపానమాద్యద్యుం
మందరస్వనము లందందుఁ జెలఁగె
నీలాభ్రసదృశతమాలవృక్షోన్ముఖ
కేకినినాదముతో చాకళించెఁ
తరుషండమండలాంతరశుకాద్విజ్ఞ
శ్రుతిపితృగీతికాశోభ దనరె

గీ. తరుణరవివర్ణ పల్లవాధరము లమర
నధికరుచిఁ దనరు లతాలతాంగు లెల్లఁ
బుష్పవతులౌట మది బొంగి పారలి ప్రకృతి
జనని, యొనరించె దెసల వసంతపూర్తి.

చ. స్మరతపనజ్వరార్తపరి
శాంతికినై తదర్యాధుములక
దరశనికుంజపుంజము
లుదారత నై జములైన చల్వపం

దిరుల విధంబునక నెగడి

నర్మలతోమలపుష్పకయ్యల

చ్చెరువుగ దిద్దె జిత్తములు

చిందఱవందఱచెంద నందునక.

గీ. భ్రమరరాజంబు, తనప్రియురాలితోడ
మల్లికాకుంజపుంజనీమలకుఁ జేరి
పటుతరాసక్తిఁ గుసుమైకపాత్ర మంద
తనివితీరంగఁ దా మరంసంబుఁ గ్రోలె.

చ. హృదయగతాభిలాషఁ జకి

తేక్షణపంక్తుల వెల్లగొల్పుమక

మృదుతరబాలసూసముల

మెక్కుచు, శ్యామలశాద్వలంబులం

దడటున సంచరించువారి

జాంగన డాయుచు నొక్కలేడి య

య్యదనున నాత్మశృంగమున

నల్లన గీతఁ దడియకాయముక.

సీ. తనసతితోఁ గపాతము వృక్షకొటరాం

తరమున గుసగుసతో జరుపఁదొడఁగె

కిరంబు సహకారభూరుహంబునఁ గాంత

తోడ సల్లాపంబు లాడఁగడఁగె

పాలతిఁచెక్కిల్లపై ముద్దులాడుచు శారి

కలు జంటజంటలై మెలఁగఁ దొడఁగె

పతివిరహంబు సైఁపక చక్రవాకియుఁ

బ్రయునకై దినమందె వెదకఁ గడఁగె

గీ. వింతవీంతలఁ జెలఁగు వసంతపూర్తిఁ

గనులఁ గాంచంగ గోకులంబునఁ దనరెడి

గోపగోపీజనంబులకును మనంబు

నందు నూతనభావంబు లింకురించె.

సీ. నెటికురు ల్వవరించి నిలుపుపాపటఁ దీర్చి

యెరకొప్పల సొంపులాలకువారు

తళతళలాడుమోములఁ గుంకుమము దిద్ది

మక్కున త్తులకాంతి మొనయువారు

చేతిగోటులపైని చిలుమువాయఁగ రుద్ది

పట్టెగాజుల బెంపువరలువారు

గొల్లఁడు సంతలోఁ గొన్నచీరలఁ గట్టి

కుడిపైఁటలఁ బసందు గొలుపువారు

గీ. బెళుకునడకలకలిమిచే నెలయువారు

పూట కొకక్రొత్తయందంబు సాటువారు

పలుతెఱంగుల ముస్తాబు సలుపువారు

నెలయుమండిరి పో గొల్ల నెలఁడు లఱచు.

చ. పనిగలదానిరీతి, యొక

భామిని వేమఱు నందునింటికిక

జని, యటఁ గృష్ణుఁ డెందు

నయినన్ గనవచ్చినఁ జూచి “నందనం

దన! కలదా? యశోదనద

నంబున” యంచుట ప్రశ్న లేమియో

పొనరిచి, రాకపోకలను

బ్రాద్దులు పుచ్చుచునుండె నొక్కటక.

చ. పురమునఁ బాల నమ్ముకొనఁ

బోయిన భామ యొక్క రు పీఠులం

దరిగెడివేళఁ గృష్ణుఁ డెందు

రైనను సంబరమంది “ఓయి సుం

దర! యిదె పాలనిచ్చెదను

ద్రాగెదవా?” యనివానితోఁ బరా

మరిసల స్వఙ్గొచ్చె బలు

మాటులు మారునిబారి మీటుచుక.

చ. కడవను వెన్నముద్ద లిడి

కాంత మఱొక్కతె యేటిసిటికై

వడిఁ జని వత్తునందుఁ దన

వారలతో వచియించి చెంగటక,

గడగొని, యాలమందలను

గానెడి కృష్ణుని డాసి, వాని క

య్యెడ నిజవస్తుసంతతుల

నెల్ల సమర్పణచేసి వచ్చెడిక.

ఉ. కాటుక నొక్కకంటఁ నిడి

కాంత యొక్కర్తుక యింతలోన నా

బాటనె, నందనందనుఁడు

వచ్చుచు నుండెనటంచు నెవ్వరో

సాటఁగఁ బ్రాంగణంబునకు

సాగుచు రెండవకంటిమాటయే

మాటుపడక జరించెడిఁ బ్ర

మాదమునక జనులెల్ల నవ్వఁగక.

చ. పులివలె నత్త తన్నుఁ గని

పొంచి మెలంగఁగ నొక్కకొంత, నె

ల్పల వడి గొల్ల సుద్దులను

బాడుమఁ గృష్ణుడు పోవ వానినే

తలఁచుచు నిస్పృహత్వ యయి

తత్సమయంబున నత్త పల్కు ప

ల్కులకును దాటుమాటు పలు

కుత్ పలుకంగఁ దొడంగె నార్తితోక.

గీ. దినదినంబున కొకరీతి మనములందుఁ

బ్రూయదీపకవస్తు సంభారములను

బాడుకొల్పు వసంతుఁడ డప్పట్టునందు

నొడలి యావన మానఁగా నొక్కనాఁడు.

గీ హాసచంద్రిక లమరు నాస్యంబుతోడఁ

గామినుల హృదయము నీరుగా నొనర్చు

తుహినకరములతోడఁ జంద్రుండు దోచి

యల 'పయోముఖి విమకుంభ' మటులఁ జెలఁగె.

చ. కనుగొని రేవెలుంగు వ్రజ

కాంతలు హృత్స్వరసిక్ జనించు నా,

ప్రణయతరంగడోలికల

పై నిజమానస రాజహంసముత్,

గొనకొని యూఁగులాడ యదు

కుంజరువిగ్రహ మొండె యూఁతగాఁ,

గొని, యెటులో చరించిరి, య

గోచరసర్వవిధానలై యుట.

ఉ. గొల్లత లంతఁ జిత్తుమనఁ

గోక్మలు గుబ్బటిలంగఁ బొంగుచుక,

నల్లని గొల్లవాని నయ

నంబులఁ జూచెడిభాగ్య మెప్పు సంగ,

ధిల్లనో? యాత్మకాంక్ష యెటు

దీరునో? యంచుఁ దదేకదృష్టితో,

సుల్లములక దలంచి తుణ

మొక్కయూగంబుగఁ బుచ్చుచుండఁగ.

కా. అంతర్నాడికలందు నూతనవికా

సాంకూతముతో రేగి ల,

త్పాంతస్థావరజంగఘంబులకు, మో

హానేశముకగూర్చునే, కాంతో

ల్లానితయామునీతలతా

గారంబున దొక్కచోఁ,

జెంత న్యోహనవేషగీతి వినవ

చ్చెక్ శ్రోత్రపేయంబుగ.

గీ. అనుపదమె దివ్యవేషగీతామృతంబు

భూసభోంతరములు నిండి, పొంగిపారలఁ

బుడమిఁ బడియున్న యెండిన మోడులేని

క్షణములోపలఁ జిగురింపఁగో దొడంగె.

చ. నెమరుల వేయుచుక సగము

నిద్దురఁ దూఁగెడి గోగణంబు, సం

భ్రమమున నట్టై లేచి, పలు

మాటులు దిక్కుల నిక్కిచూచి, శ్రో

త్రముల నిగిడ్చి, కంఠగత

రజ్జుల భగ్న మొనర్చి, తన్ని నా

దమునకు నూటిగా ద్రుతగ

తంబులఁ బాఱఁగఁజొచ్చె వెంటనే.

మ. ఘనవంశీనినదంబు వీనులకు సోఁ

కక, మన్యధాస్థూర్భటి

జనితోన్మాదమనస్కులై విగత ల

జ్ఞాసజ్జలై గోపికా

వనజాతేక్షణ లన్యకృత్యములఁ బో

వకద్రోచి శ్రీకృష్ణ మో,

హనరూప ప్రతిభాశుభాకృతి ది

ద్యుతాయ తలై య త్తటిక.

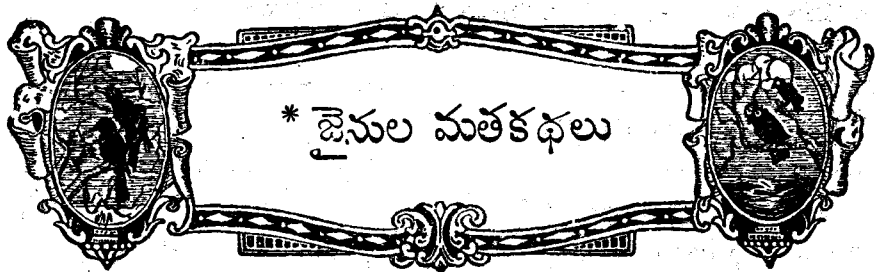
క. స్మరసాహాయ్యముఁ గొని త

త్తరణీమణు లంత నిజసదనముల విడి యా

మురహరుజాడలఁ గనుఁగొనఁ

దరలిరి ఒక్కొక్క రొక్కదారిని గొనుచుక.

౧ భట్టాకలంకుడు-జ్ఞానోద్ధ్యోతినీ కథ

పంచాంగుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

శ్లో. రత్నత్రయ పవిత్రాణాం మనీనాం గుణశాలినాం

వందేహం బోధసింధూనాం పాదపద్మద్యయం సదా.

పూర్వం మన యీ భారతవర్షంలో మాన్యభేటమని ఒకపట్నం ఉండేది. దాన్ని పాలించేరాజు శుభతుంగుడు. పురుషోత్తముఁ డతనికి మంత్రి. మంత్రి పురుషోత్తమునికి పద్మావతి యనేభార్య ఉంది. ఆదంపతులకు ఇద్దరు కొడుకులు. ఒకడు అకలంకుడు. రెండోవాడిపేరు నికలంకుడు. ఈ పిల్లలిద్దరూ మాంచిస్సగ్గద్రూపులు. ఒక్కరూపమే కాదు. ఆపిల్లల గుణాలు కూడా తల్లిదండ్రులను ప్రసిద్ధికి తెచ్చినవని పెద్దలంటారు.

జై నులకు మతసంబంధమైన వ్రతాలన్నా ఉపవాసాలన్నా చాలా శ్రద్ధాభక్తులు ఉంటవి. ఎన్ని అనాంతరాలు వచ్చినా వాళ్లు మతనియమాలను ఉల్లంఘించరు. అందులోనూ పురుషోత్తముడిలాంటి వారిభిషయంలో చెప్పవలసిందేలేదు. ఒకమాటుచిత్రం జరిగింది. ఏమంటే—అష్టాష్మికాపర్వం వచ్చింది. అష్టాష్మికాపర్వం అంటే ఇప్పుడు మనం సవరాత్రాలు చేస్తున్న మోస్తరుగా ఆకాలం వారి మతాచారముల ననుసరించి వారిదే వతను ఎనిమిదిరోజులు విశేష శ్రద్ధాభక్తులతో పూజా పురస్కారాలుచేసి నేర్పించే పండగ. ఈ పండగ ఎనిమిదిరోజులున్నూ నందిత్రేత్రంలో గడిపితే బాగుంటుందనీ, రవిగుప్తుడనే జై నముని చాలా మతరహస్యాలు తెలిసి

నవాడు అక్కడ వున్నందువల్ల ఆయనతో కలిసిమెలసి తత్వజ్ఞానచేసి తరించవచ్చుననీ పురుషోత్తముడు ఆలోచించి తనభార్యను పిల్లలను తీసికొని నందిత్రేత్రం చేరినాడు.

రవిగుప్తుడు ధర్మార్థమై శరణుజొచ్చిన పురుషోత్తమునికి కుటుంబంతోసహా ఆదరసత్కారాలుచేసి ఆ యెనిమిదిరోజులు బ్రహ్మచర్య నియమం ఏర్పాటుచేసి ధర్మోపదేశమును చేశాడు. లోకంలో ఎన్నెన్నిమతాలు ఉన్నాయో, వాటివాటి ప్రస్థానములలో గల భేదాలు ఏలాగంటివో మొదలయిన విషయాలు పండువలిచి చేత బెట్టినట్లు విశేషంగా చెప్పి సహస్వయము చేసినాడు. తత్రాపి జై నమతపు అధికృతనూ అసాంసా తత్వాన్ని చక్కగా చెప్పినాడు. పురుషోత్తముడు ధన్యస్మితను కొన్నాడు. ఇట్లా జరిగే ఈమధ్యలో రవిగుప్తాచార్యుడు బ్రహ్మచర్యవ్రత ప్రాశస్త్యమును వర్ణించడం తటస్థించింది. అసలే రవిగుప్తుడు గొప్పజ్ఞాని. ఆయెని సమస్తమతాలనూ సమస్తవిజ్ఞానాలనూ సమస్తసద్భావాలనూగనియైన జై నమతమునందలి బ్రహ్మచర్యవ్రతము నవలంబించడంలో ఆయన పెట్టినపేరు.

* ఈశ్వరి కతో వచ్చుకథలు జైనుల మతగ్రంథములగు ఆరాధనాసారము, సమయసారము మొదలగువానినుండి ఉద్ధరింపబడుచున్నవి. కావున చారిత్రక దృష్ట్యాగల విశ్రుతిపత్తులకు అనువాదకుని కెట్టిబాధ్యతయును లేదు. ఈ విధంగానే బౌద్ధులయొక్కయును శైవులయొక్కయును మతకథలనుకూడా సాధ్యమైనంతత్వరలోనే ఆంధ్రంలో పరివర్తించి ప్రకటింపవలెనని యున్నాను. ఇట్టికథలన్నీ వాఙ్మయంలో వుండవలెనని నాభావము. (పం. ఆ. శా.)

అచార్య రవిగుప్తుడు చేసిన బ్రహ్మచర్య ప్రశంసను విని పరవశుడై పురుషోత్తముడు గురుపాదుకలు ముట్టుకొని తానున్న తనపుత్రులున్న బ్రహ్మచర్యం అవలంబిస్తామని శపథంచేశాడు. కాని ఒకచిత్రం జరిగింది. పురుషోత్తముడు తాను ప్రమాణం చేసేప్పుడు ఎన్నిదిరోజులనే నియమాన్ని భావించాడు. అతనికుమారులకు ఈ తిరుగుడు తెలియనందున ఆజన్మమూ బ్రహ్మచర్యం ధరిస్తామనుకొన్నారు. తర్వాత అష్టాష్వి కాపర్యం ముగియగానే పురుషోత్తముడు తనకుటుంబంతో స్వస్థానానికి వచ్చి చేరి ఓల్లలకు పెండ్లిప్రయత్నాలు చేశాడు. కాని ఆండ్లబిడ్డరూ ఎన్ని చెప్పినా వినక తమనియమాన్ని సాగించుకొన్నారు. కేవలం నియమాన్ని సాగించుకోవడమే కాకుండా లోకయాత్రా నిర్వహణానికై కావలసినట్టి వ్యాపారములు వృత్తులు మొదలగునాటినికూడా వదలి సర్వదా విజ్ఞానమును ఆర్జింపసాగినారు. సమస్తశాస్త్రాభ్యాసచదివిరి. పిలుస్తూంటేమఱుకు సమస్తమతములందరి తత్త్వములను తెలిసికొన్నారు. కాని ఒక్కజాధమతంలోగల విశేషాలుమాత్రం చక్కగా తెలిసినవి కావు. కాని జాధమతం నేర్చుకోవాలె అనేశ్రద్ధ వీరికి అపరిమితంగా ఉన్నది.

ఆకాలంలో మాన్యఖేట నగరంలో జాధగర్వాలును చక్కగాచెప్పగల జాధవిద్వాంసుడు మణియెవ్వరున్నారేరు. కనుక ఈసోదరు లిద్దరూ మారునేపాలతో మహాభోగిస్థానంలో వుండే జాధగర్వాచార్యునిద్వకు విద్యార్జనకై వెళ్లిరి. ఆయాచార్యుడును వీరినితోలుదొల్ల చక్కగా పరీక్షించి విశ్వాసము కుదిరిన పిమ్మట తక్కిన విద్యార్థులతో బాటు మతగ్రంథాలను చదివింపసాగెను. ఇట్లా వుండగా ఒకనాడుజరిగిన చిత్రమేమంటే : జాధగరువు నూరు నూటయేబదిమంది శిష్యులను మట్టుపెట్టుకొని బోధ చేస్తున్నాడు. అప్పుడు సందర్భానుసారంగా జై నమతమునందలి సప్తభంగీసిద్ధాంతం చర్చల్లోకి వచ్చింది. జాధ గురువు చాలా చతురుడున్నా కుశాగ్రబుద్ధిన్నీ అగును. అయితేనేమి? పాతం సందర్భంలో అపహాతంపడ్డది. దాన్ని సంప్రదాయంలో సమన్వయం చేతామంటే దిక్కులో చదం లేదు. చాలా నేపటిదాకా తికమకలుపడి జాధగురువు మధ్య విశ్రాంతి

కని పేరుపెట్టుకొని పాతం ముగించి వెళ్లిపోయినాడు. వెంటనే శిష్యులుకూడా వెళ్లిరి. కాని అకలంకుడుమాత్రం అక్కడనే ఉన్నాడు. తాను జాధగురువు తరహాను కనిపెట్టియున్నందుచేత, ఎవ్వరూ లేకుండాచూచి ఆసప్తభంగీలక్షణంలో పంక్తిని దిద్ది సమన్వయముచేసి వెళ్లినాడు. తరువాత మఱుల కొంతనేపటికి పాతం ఆరంభంఅయింది. మొదట తలాతోకా కనపడని పంక్తిలో ఇప్పుడు జాధగురువుకు అద్భుతముగా పదార్థస్ఫురణ కలిగింది. హతాత్తుగా అట్లు తనకు ఆవిష్కమస్థలంలో సంతోష విచ్చిత్తి అయినందుకు ఆయన ఒకమోస్తరుగా సంతోషించాడు. కాని హృదయంలో ఆంకోశనం బయలుదేరింది. ఈ పంక్తిని నాశిష్యులలో ఎవరో దిద్దినమాట వాస్తవమే. లేకపోలే మొదట విషమంగా వున్నదికదా ఇంతలో ఎట్లా సాధునైంది? అందులోహూడా జై నమత సాంప్రదాయంలో ఆరి లేరనవా రెవరైనా అయితేనేకాని దీన్ని సమన్వయంచేయలేరు. నాశిష్యుల్లోనే ఒకవేళ ఎవరైనా ప్రచ్ఛన్నంగా జై నులున్నారేమో? జై నులకూ జాధులకూ సహజద్వేషం గదా. కాబట్టి ఈ విషయము పరీక్షచేసి తెలిసికోవాలె, అనుకొని ఒక్కొక్కరిని పిలిపించాడు. జై నదేవతావిగ్రహము నొకదానిని తెప్పించి శిష్యులనందరిని ఆవిగ్రహాన్నికాళ్లతో దాటి పోవలసినదని ఆజ్ఞ యిచ్చినాడు. అట్లే అందరూ చేశారు. క్రమంగా అకలంకుని వంతు వచ్చింది. అతడు దారము నొకదానిని చేత అడ్డుగానుంచుకొని దాటెను. జాధగురువు ఈవిషయాన్ని కనిపెట్టలేదు. తర్వాత ఇంకోనాడు విద్యార్థులందరూ నిద్రపోతున్నారు. జాధగురువుమల్లా పరీక్షింతామనుకొని, మంచికంపమాత్రలు మాటగట్టి, గాఢమైననిద్రలో వారుండగా, ఆసమీపములో క్రింద దొర్లింపజేశాడు. గణగణగణగణగణవని చప్పుడు మహాభయంకరంగా వినబడడంతో, విద్యార్థులందరూ కలతనిద్రలోలేచి, ఆమహావిపత్తేదో తెలియక తమతమ మతదేవతల ధ్యానముచేయసాగిరి. అకలంకనికలంకులుగూడా జినదేవతలకు ప్రీతిగా పంచనమస్కారమంత్రమును పఠింప మొదలుపెట్టిరి. ఈసంగతంతా జాధ గురువేర్పరచిన గూఢ చారులు కనిపెట్టి, వారిద్దరిని తీసుకోపోయి, జాధగురువు ఎదుట నిలిపినారు. ప్రచ్ఛన్న ద్వేషంతో తమమతాన్ని నాశనంచేయుటకు వచ్చినదో

నమ్మి తెల్లవారుదనుక బాగ్రతగా కాపాడి ఆపైని వారిని ఉరిదీయవలసిందని ఆజ్ఞయిచ్చెను.

తర్వాత అకలంకనికలంకులు ఇద్దరూ చాలా పరితాపపడ్డారు. చేసినపరిశ్రమ అంతా బూడిదలో పోసిన పన్నీరైందనుకొన్నారు. ఇట్లా అనేకవిధాల ఆలోచించుకొని కావలివారు కాస్తకన్నుమూయడంతోటే పారిపోవడానికి ఆరంభించారు. తెల్లగాతెల్లవారిండాకా ఎవ్వరూ కనుక్కోలేదు. తెల్లవారగానే పిట్టలు బారిపోయినవంటే బారిపోయినవనుకున్నారు. అయినా బాధగురువు మాత్రంనదలక గుట్టపునవారితో నెంటబడ్డాడు. ముందు ప్రాణాలమీది ఆశలుగూడా పడలుకొని అకలంకనికలంకులున్నూ వారివెనక బాధపైనికులున్నూ తొప్పుతూ పరుగెత్తుతున్నారు. చివరకు ఇక పరుగెత్తలేక నికలంకుడన్నాడు—“బాబూ! మనకెల్లాగూ జీవితం ముగియవచ్చినట్టు తోస్తున్నది. కాబట్టి నాకు ఒక్కవిధం తోచింది. అదితప్ప వేరేదెక్కలేదు. నీవు మంచిబుద్ధిమంతుడివి. సమర్థుడివిహూడాను. ఎప్పటికైనా నీవు అంటూ బ్రదికివుంటే జైనమతాన్ని ఉద్ధరిస్తావు. కాబట్టి నీవు నెంటనే—అదిగో! ఆకనబడుతూన్న సరస్సులో మునిగిపోయి కొంతసేపు ప్రాణములను స్తంభించేసికో. ఇంతలోనేను మామూలుగానే పరుగెత్తుతుంటాను. శత్రువులు నాపైబడి వారిపని ముగించుకొని వెళ్తారు. వారు వెళ్లిన తర్వాత నీవు తప్పించుకొనిపో.” అకలంకుడు ఈమాటలు విని గత్యంతరంగానక అల్లాగే చేశాడు. నికలంకుడు మఱి కొంచెందూరం పరుగెత్తాడు. ఇంతలో అక్కడ చాకలి యొకడు ఈపరుగెత్తడాన్ని చూచి ఏదో ఉపద్రవం వచ్చిందని వాడుగూడా నికలంకుడినెంట పరుగెత్తాడు. బాధలున్నూ ఇంతలో వారినిపట్టుకొని తలలు సరికితీసికోపోయి తమగురువుకు సమర్పించారు. మొత్తం రెండు తలలూ తనకంటబడంగానే బాధగురువు ప్రాణంకుతిలపడ్డది. పాపాత్ములకు చెయ్యరానిపని అంటూవుందా? కనుకనే నేమిదత్త బ్రహ్మచారి అన్నాడుగదా.

శ్లో. కిం నకుర్యంతి భోలోకే పాపినః పండితాఽపి,
జినధర్మవినిర్ముక్తా స్సహ విభాగ్యత్వ దూషితాః
యేషాంశ్రీమజ్జినేంద్రాణాం ధర్మశ్శర్మ శతప్రదః
లేశతోపినమృతోక్తే లేషాం కాకరుణాకథాః|అని.

తరువాత మఱికొంతసేపటికి అకలంకుడు సరస్సులోనుండివెలుపలికి వచ్చాడు. కొంతసేపు విచారపడి ఇంతలో నికలంకుని మాటలుతలమకొని సమాధానపడ్డాడు. చివరకు మనస్సు దిబ్బుచేసికొని దక్షిణంగా బయలుదేరినడుస్తూనడుస్తూ కొన్నాళ్లకు కళింగదేశంలోకి వచ్చిచేరాడు.

కళింగదేశాన్ని ఆకాలంలో హిమశీతలుడనేరాజు పాలిస్తున్నాడు. ఆయన రాజధాని రత్నసంచయ మనే పట్నం. హిమశీతుడి భార్యవేరు మదనసుందరి. ఈమె చాల విద్యావతి. ఆస్తికురాలు. తత్తాపి జినపాదపద్మా రాధనతత్పరురాలు. ఈమె క్రొత్తగా జైనమందిరాన్ని ఒకదాన్ని కట్టించింది. శాస్త్రోక్తరీతిని ప్రతిష్ఠాదులన్నీ మహావైభవంతో జరిపినట్టి పుణ్యాత్మురాలు. ఇట్లా వుండగా ఏమిజరిగిందంటే—స్థాల్పామాసంలో శుద్ధ అష్టమి నాడు జినేంద్రస్వామికి ఉత్సవాలు వచ్చినవి. ఊరూరి ప్రజా దేశదేశప్రజా ఆ వుత్సవానికి వచ్చారు. పండితులు వచ్చారు. పామరులు వచ్చారు. నానావిధాలవారు వచ్చారు. వీరందఱితోపాటు జైనపండితులగూడా అనేకులు వచ్చారు. జైనపండితులలో ముఖ్యంగా మతవిషయంలో ప్రచారంచేసే మనిసంఘంకూడా చాలామంది వచ్చారు. పట్టంఅంతా ఆనందంతో కళకళలాడిపోతున్నది.

హిమశీతుడిదగ్గర సంఘశ్రీ అనే బాధపండితు డొకడున్నాడు. ఆయన చాలా దిట్టమంచివాడప్రాధిమ గల పండితుడుకూడా ఔను. అయితేనేమి! ఆయనకు ఎంత పాండిత్యం వుందో దానికి ఇబ్బడిముబ్బడిగా అనూయ. పరమతానహనం—ఇత్యాదులగు సుగుణాలు అనేకంగా వున్నాయి. కాబట్టి ఆయన ఏంచేశాడంటే మదనసుందరిరాణిగారుచేయించే ఈ జైనోత్సవాలలో రథోత్సవాన్ని రాజుగారితోచెప్పి ఆపుడలచేయించాడు. కారణం ఏమిచెప్పాడంటే—జినస్వామికి రథోత్సవం చేయించడానికి శాస్త్రాలు ఒప్పుకోవు. ఏమంటారా? ఇదిగో వినండి.

“రథయాత్రాన కర్తవ్యజినేంద్రస్యకదాచన,
జినస్యశాసనాభావాత్”—అని కారికవుంది. ఈకారికప్రకారము రథోత్సవం జరపడానికి వీలులేదు. కాదు

జరిగించాలె అంటారా. ముందు నాతో శాస్త్రార్థం చేయండి. నన్ను గెల్చి నాచేత వచ్చిందుకొని ఆ తర్వాత చెయ్యవలసిందే గాని అందాకా మాడదు— అని అన్నాడు.

రాజుగారికి సంఘశ్రీ ఎంతచెప్పిలేంతా. ఆయన నంది అంటే నంది. పందిఅంటే పంది. అతన్ని తోసి వేసే సాహసం రాజుకు లేదు. ఈసంగతి సంఘశ్రీకిగూడ బాగా తెలుసు. కనుకనే బాగా నిలవదాక్కించాడు

ఏమైతేఏమి? చివరికి రథోత్సవం సాగలేదు. మదనసుందరి బాగా పట్టుపట్టింది రథోత్సవం సాగించి తీరు తానని. రాజుగారిని చేతిలో పెట్టుకొన్నాడు సంఘశ్రీ. కేవలం ఇంతమాత్రంతో పోకుండా ఆ ఉత్సవానికివచ్చిన పండితసంఘానికి బాగా విశదమయ్యేట్టుగా 'ఏవరై నా సరే పండితుడంటూవున్నట్టుయితే రాండి. నన్ను ముందు జయించండి. అట్టవం తీర్చుకోండి. లేదా నోరుమూసి కొని వెళ్లండి. అని' చాటింపచేశాడు. పాపం ఆపండితు లందఱూ ఏంచెయ్యగలరు. అతని నోటికివెబచి ఊరు కొన్నారు.

పాపం. రాణిగారి అవధి చెప్పతరంగాదు. ఆమెకు ఉండే ఆస్తికత్వం దైవభక్తి అసామాన్యములు. అయితే మాత్రం ఏంచేస్తుంది. రాజుగారివద్దకుపోయి ఎట్లాగై నా తనకార్యం గట్టెక్కజేయ్యమని వేసింది. ఆయన తన ఆశక్తతను ప్రకటించి యూరకొన్నాడు. అప్పు డామె ఉద్విగ్నస్వరాయంతో జై నదేవాలయానికిపోయిఅక్కడ వుండే పండితులతో మళ్లా సంప్రతించింది. ఏమి మహాత్ము ల్లారా!—మఱి ఇంతప్రయత్నమూ వృథాయేనా? గత్యం తరం ఏమైనాఉందా? అని అడిగింది. ఆమెమాటలకు ఆ పండితుల్లో పెద్దలంతా విచారం నూచిస్తూ అన్నారు. అమ్మా! మీమాటలు మమ్మల్ని నీరుచేసివేస్తున్నవి అయి తేఏంచెయ్యనూ? గత్యంతరం కనపడడం లేదు. ఈకోర తామకు కొరలు పెరికివేయించగలవాళ్లు బహుళః మాన్య ఖేటం ప్రాంతాలలో ఉండవచ్చు. మనం ఎవరినైనా అక్కడికిపంపిస్తేనే.

మదనసుందరి—(ఉన్నరుమంటూ) 'శ్లో. సశోష్టి మధ్యోపాంతే యోజనానాం శతేభిషక్'—అన్నట్టుగా కరవడానికి సిద్ధమై పాముతలకెక్కి మామంటున్నది.

ఇప్పుడో ఇంకోక్షణానికో కాటుకపడుగదా. ఇకప్రతి క్రియ చేయవలసిన వైద్యులను మాతామా! వందలకొ లది అనుడలదూరంలోమాట—అన్నా! ఏమి చిత్రమా!!

అంటూ ఆమె జనమందిరంప్రవేశించి— "ఎప్పటి దాకా సంఘశ్రీగర్వభంగంకాదో, ఎందాక పవిత్రమైన రథయాత్ర జరగదో ధర్మప్రభావకలగదో అందాక నేను భోజనాడలనన్నిటిని వదలివేసి ఇక్కడినుండి కద లనే కదలను"—అని ప్రాయోపవేశం చేసికూచోని పంచ నమస్కారమంతాన్ని జపిస్తూన్నది. ఇట్లా రెండుగోజు లు జరిగిపోయినవి. మూడోనాడు అర్ధరాత్రి అయ్యేస రికి చక్రేశ్వరీదేవి ఆమెకుప్రత్యక్షమైఅమ్మాయీ, మదనా! ఎందుకింత ఉద్వేగంపొందుతావు. లే. నామాట విను. తేపు ఇక్కడికి అకలంకుడనే పండితుడు రాబోతు న్నాడు. ఆయన నీప్రతిసలనన్నింటిని నెరవేరుస్తాడు. అని చెప్పి అంతర్ధానమైపోయింది.

తర్వాత అనుకున్నట్టుగానే మర్నాడు అకలంకుడు వచ్చాడు. మదనసుందరి తెల్లవారకముందే ఆయనకోసం నాలుగునైపులకు నల్లరినిపంపి అకలంకుని రాకనుకనిపె టుతూనేవుండి, ఆయనరాగానే తాను ఎదురుగాపోయి సమస్తోపచారాలతో పూజచేసి తీసికొనివచ్చింది. అక లంకుడు తనకెదురుగా వచ్చినవారినందరినీ ధర్మవృద్ధిని ప్రశ్నించగా వారందరూ ప్రకృతవృద్ధిని చెప్పుకొ న్నారు. రాణిగారు చాలాదీనభావంతో ఉండటాన్ని చూచి భట్టాకలంకుడన్నాడు—'అమ్మా ఎందుకు పరితాప పడతారు? ఈసంఘశ్రీ లెక్కఏమి? సాక్షాత్తు బుద్ధుడే మళ్లా అవతరించినప్పినా సరే వాడంలో డొక్క బద్దలు చేస్తాను. మీరు భయపడవద్దు' అని తర్వాత అకలంకుడు సంఘశ్రీని వాదానికిరమ్మంటూ వాదపత్రికపంపినాడు. హిమశీతలుడు దర్బారుతీర్చున్న సమయంలో ఆపత్రిక పోయిచేరింది. సంఘశ్రీ ఆపత్రికయొక్క పోహణమాచి హడలిపోయినాడు. అయినాపైకి బెట్టుగానే వున్నాడు తర్వాత హిమశీతలుడు భట్టాకలంకుని పిలిపించి సంఘశ్రీ తో వాదించడానికి ఆజ్ఞ యిచ్చాడు. వాదం ఆరంభమైంది. శరపరంపరగా పోతున్నది అకలంకుడివాదపద్ధతి. సంఘ శ్రీకి అంతుపట్టడంలేదు. అయినాయుక్తి ముండావాడు గనుక ఏంచేశాడంటే — "అయ్యా! ఈవాదం ఇట్లా

పూటా అరపూటాలో తేగేదిగాదు. ఒకనియమంగా కొన్నిదినాలు జరగవలసివుంటుంది. కాబట్టి తేటటి నుండి ఒకనియతంగా వాదం ఆరంభిస్తాము—” అని చెప్పాడు అకలంకుడుకూడా ఒప్పుకొన్నాడు. ఆనాటికి సభ ముగిసింది.

సంఘశ్రీ సభలోనుండి ఇంటికి పోతూనే తన ఉపాసనాదేవత అయిన తారాదేవిని ధ్యానించాడు. కొంత నేపటికి ఆమె ప్రత్యక్షమైంది. సంఘశ్రీ జరిగినవిషయం అంతాచెప్పి వాదంలో తనకు బదులుగా వచ్చి వాదించ మని ఆమెను కోరినాడు. తారాదేవిచెప్పింది. నాయనా సంఘశ్రీ! నేను ప్రత్యక్షంగా సభలోకిరాను. నీవు తెర ఒకటి అడ్డంకట్టించుకొని అందులో కూచోని క్రొత్త ఘటాన్ని ప్రతిష్ఠించి నన్ను ఆసుటంలోకి ఆహ్వానించి వాదము ఆరంభిస్తినా, నేను తెరలో నీకుబదులుగానుండి వాదిస్తాను. అయితే రెండునియమాలున్నాయి. వాద మధ్యంలో తెరతోలగినా, లేక చెప్పినదాన్ని మళ్లాచెప్ప వలసి వచ్చినా, నేను అంతర్ధానం పొందుతాను” సుమా! అని. సంఘశ్రీ సరే అన్నాడు.

మఱునాడు రాజసభకు పోతూనే మిమశీతలుడి తో చెప్పి సంఘశ్రీ తెరగట్టించుకొని తాను తెరలో కూచోని దేవిని ప్రతిష్ఠించేసి వాదానికి ఆరంభించాడు. సంఘశ్రీకి బదులుగా తారాదేవి కలశంలోనుండి దివ్య స్వనముతో వాదించడం ఆరంభించింది. అకలంకుడుకూడా మాంచి కంఠస్వరముతో అమృతమైన ప్రతిభతో ప్రతి వాదం ఆర్థంభించాడు. పిడుగులు పడినట్టి వాగ్ధోరణితో మెఱపులవర మెఱసే యుక్తిప్రత్యక్షులతో వారి వాదం నడుస్తున్నది. ముందు తుణికవాదం నడిచింది. తర్వాత అనేకాంతమత ముపన్యస్తమైంది ఇట్లాఅనేకవిషయాల మీద శాస్త్రాధిపతులు జరుగుతున్నవి. ఒకరి ప్రతిభకంటే ఇంకొకరిప్రతిభ మించుతున్నది. ఒకప్పుడు శాస్త్రబలపక్షం లోనూ ఇంకొప్పుడు జైనులపక్షంలోనూ జయ జయ ధ్వనులున్నూ ధన్యవాదాలున్నూ బయలు వెడలుతున్నాయి ఇట్లా ఒకరోజూ రెండురోజులూ కాసుండా ఆరు నెలలు వాదం జరిగింది. తెరపి తెంపి కనబడడంలేదు. అకలంకు దొకనాడు—ఇన్నాళ్లు వాదించినా అంతు లేల లేదు. సంఘశ్రీ చదివిన చదువంతా పింతి? చద్దిభోజనానికి

గూడా చాలుతుంటే చాలదొకదా! అయితే నేను! ముక్కుమూరనీయకుండా చెప్తున్నాడు. ఇక గలేమి? అనుకొన్నాడు. చాలాచింతపడ్డాడు. ఆచింతతో నేకన్ను మూసినాడు. ఇంతలో అతనికి అతని కులదేవతయైనచక్రేశ్వరీదేవి దర్శనమిచ్చి, జరిగినకథ అంతా చెప్పింది. చివట కాతారాదేవిని పరాధవంచేసి పంపవలసిన యుక్తినికూడా అతనికి చెప్పింది.

మర్నాడు పొద్దున్నే నిద్రలేచి కాల్యకృత్యములు తీర్చుకొని, స్వప్నవృత్తాంతాన్ని సగంసగం నమ్ముతూ, అనుభవజ్ఞానమును సంస్మరిస్తూ తెంపుచేసికొని, ఆరోజుతో, తానో, లేక సంఘశ్రీయో ఎవరో ఒకరు పరాజయం పొంది తీరాలనిండే అవి నృథసంకల్పించేసికొని, సభకు వెళ్లి కూర్చున్నాడు. మామూలుప్రకారం సభవారంతా రాజుతోసహా తీర్థిహూర్చున్నారు. వాదం ఆరంభమైంది. ఇదివఱకు ఎప్పుడున్నూ పూర్వపక్షం తెజలో నుండి సంఘశ్రీవై పున వచ్చేది. ఈమాట అట్లా గాకుండా అకలంకుడు తానే ఆరంభించాడు. పూర్వపక్షం ముగియగానే తెరలోనుండి అనువాదం ఆరంభమైంది. అనువాదంచేసి తనప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పిందాకా పూరుకోని, అకలంకుడు—“ఏదీ! అనువాదం మళ్లా చెయ్యి” అని గద్దించాడు. ఆగద్దించు పిడుగులు పడ్డట్లు న్నది. సరి ఆదెబ్బతో జవాబులేదు. ఒకమారు-రెండు మార్లు-ఇట్లాగద్దించి, జవాబురాకపోయ్యేటప్పటికి, గుభాలునలేచి అకలంకుడు ఆపరదాను చించిపారవేసి-ఆయా వేళంలో తారాదేవిని ఆహ్వానంచేసి ఉన్నఘటాన్ని రెండుముక్కలయ్యేట్టు కాలితో తన్నినాడు. తారాదేవి అంతర్ధానం అయింది. సంఘశ్రీ తెల్లసాయ్యాడు. నోరు పడ్డది. మాటలేదు. అప్పుడు అకలంకుడు ఏంచేశాడంటే—

మహాప్రభూ! ఈభవ్యలోకమున్నూ దేవరవారు తామున్నూ చిత్తగిస్తున్నారగదా సంఘశ్రీచేసిన కృత్రిమాన్ని? అయ్యా ఈవిషయాన్ని నేను మొదటే ఎఱుగుదును. అయినా కానీ ఇతగాడివాదం ఏపాటిదో తమకు చూపించేందుకే ఇన్నాళ్లున్నూ నేను ఓపికపెట్టాను. ఈకుత్తితుడు లోకాన్ని మోసంచేయడానికి వాదానికి తెరగట్టించుకొన్నాడు. ఇన్నాళ్లు వాదంచేసింది దేవి

తారాభగవతిగాని వీడుగాదు. నేను జ్ఞానోద్యోతనమునకై ఇన్నాళ్లు వాదించేశాను. సంఘశ్రీ అనగా ఎంతండి. బిష్ణు-సాక్షాత్తు బృహస్పతివచ్చినా లెక్కయేమి? అయితే ఇదంతా అహంకారంలో చెపుతున్నా ననుకొంటారు కాబోలు.

శ్లో. నాహంకారవశిక్వతేన మనసా
 నద్వేషిణౌ కేవలం
 నైరాత్మ్యేన ప్రతిపద్యతే నశ్యతి జనే
 కారుణ్యబుద్ధ్యామయా;
 రాజ్ఞశ్రీహిమశీతలస్య సదసి
 ప్రాయోవిదగ్ధాత్మనో
 బాధాఘ్న కలా నివిజిత్య సుగతః
 పాదేన విస్ఫూలితః.

—నేమివత్తుని కావ్యమునుండి.

[నేను 'నాయంతటిపండితుడూ వాదీ ఇంకో డున్నాడా' అనే అహంకారానికి గురియైన మనస్సుతో ఇక్కడ వాదానికి ఆరంభించలేదు. మతేమంచే, విజ్ఞాదున్నా, మంచిప్రతిభగలిగి తానుతీర్చుకొనే లోకమును తీర్చగల చేయగల ఒకపండితజనుడు ఈవిధంగా నైరాత్మ్యమును (అనగా నాస్తికత్వమును) సాంది చెడిపోతున్నాడే అనేకరులతో మహారాజున హిమశీతలపి సభలో వాది విజయమునకు ఆరంభించితిని. సాధ్యమైనంతవరకు ఇక్కడ ఉన్న-విదగ్ధులనిపించుకొన్న- బాధులనందఱిని జయించి, పెంకిబుద్ధితో వాదమునకు డిక్కొన్న బాధుని కాలదన్నితిని.]

అని తనప్రతిజ్ఞను వినిపించినాడు. తర్వాత అది మొదలుకొని హిమశీతలండు తన యాస్థానములో ఉన్న

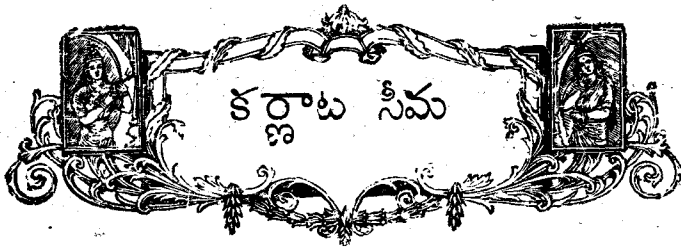
బాధపండితులనందరినీ వెళ్లగొట్టి, తనవారూ తానుకైన మతము నాశ్రయించినారు. పండితోత్తముడైన ఆ ఆకలంకుని నానావిధములయిన పూజలచేతను పూజించినారు. అనేక రత్నభరణాలు సమర్పించినారు. మహారాణి మదనసుందరి భట్టాకలంక దేవునికి మహావిభవముతో విజయోత్సవమును చేయించినది. పండితులనేకులు లుప్సాంగి అతనికి బ్రహ్మరథమును పట్టిరి. భట్టారకుడగు అకలంక దేవుడును అతివిభవముతో మానమువహించియూర కొనక నిత్యమును తనయొక్క దివ్యములగు జ్ఞానోపదేశములచేత ననేకులను శిష్యప్రశిష్యులను సిద్ధపఱచి దేశదేశాంతరములందును జినదేవునియొక్క ప్రభావప్రకర్షతలను భవ్యజీవులకు సుగమములుగా నుండు నట్లులు అనుగ్రహించుటకై ఏర్పాటుచేసినాడు. తాను అజరామరణమును, అనితరసాధారణమును, అనేకకోటి బ్రహ్మకల్పములకై నను శాశ్వతముగానుండు కీర్తిని సాంది సుఖించెను. కాబట్టి భవ్యాత్ములగు పెద్దలెల్లరును భట్టారకాకలంక దేవును వివిధంగా జ్ఞానోద్యోతనమునొనర్చి వాసినిగాంచెనో ఆవిధముగా నేతమతమపవిత్రతజీవితములను జ్ఞానప్రభావనకై వినియోగించి ధన్యులు కాగోరెదను.

శ్లో. సజయతి జినదేవో దేవదేవేంద్రపదన్ద్యుః
 త్రిభువనసుఖికారో యస్యజ్ఞానప్రదీపః;
 గుణగణముణీర్బుద్ధో బోధసింధుర్మునీంద్రో
 దితతు మమ శివాని శ్రీప్రభాచంద్రదేవః.
 ఇది జై నలుమ తకథలలో శ్రీమద్భట్టారకాకలంక దేవునియొక్క జ్ఞానోద్యోతని యన్న కథ-ముగిసినది.

పేరి శాస్త్రేణ ధీమతా

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

ధణిరాజ వాక్యగుంభము లెల్ల దుదముట్ట, నేర్చి మించిన పాణినియులార !
 పంచవాదమ్ము లాబాధాంతముగఁ దర్క, శాస్త్రమ్ముఁ జదివిన జాణలార !
 పూర్వమిమాంస సంపూర్తిగా జన్నంబు, లాచరించెడు సోమయాజులార !
 బాదరాయణసూత్ర పారంపరీ నిరుద్ధస్వాంతులైన విద్వాంసులార !
 శక్తి లేకుండఁగాఁ గవినంఘమందుఁ, జేరఁబోకుండు “పేరి శాస్త్రేణ ధీమతా” యటందు రకట ! ధీమతాపదమున, కవల నల పేరి శాస్త్రీణా యనఁగలేక.

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

విడిచుట్టుగాఁజుట్టి నడికట్టు బిగగట్టి ముదుకకోకలుగట్టు పూవుఁబోండ్లు
 చల్లాడములు దొడ్డి నల్లకంబడులం న ములవేలఁ దిరిగెడు మోటు'గాండ్లు'
 భోజనశాలల పొంతనే వసులవి ణ్మాత్రంపుకంపులు 'మూతయిండ్లు
 నందుకొందుల సరాసరిగఁ బోవఁగ వీలు పడని యాతెద్దల బారుకాండ్లు
 'గొప్ప తిరుగండ్లు; నిఱుకులొ కుఱుచబండ్లు, 'నెన్నఁదగుదిండ్లు; చిలుము కంపెనయమధ్య
 గిండ్లు; * శిథిలంబు లూరవాకిండ్లు; నీదు, ప్రాక్తనతఁ దెల్పునమ్మ! కర్ణాటసీమ!

1 మూతయిల్లు :— కన్నడదేశమున గృహనిర్మాణమున నొక విశేషము కలదు. సామాన్యముగా నేపాటిగృహస్థయినను మిద్దె మేకట్టును. మిద్దెముందరివైపున, విలువగల స్తంభములతో, పనితనముగల పైకప్పుతో, చక్కని చిత్తరువులతో, శృంగారమగు పంచ పాళి నిర్మింపబడును. అందు సింహద్వారమున కిరుప్రక్కలను మిగుల నున్నతములగు రెండు వేదిక లమర్పబడియుండును. ఆ యిలుతేనికి గల ధనధాన్యాదికము లా వేదికల గర్భముల దాపబడును. ఆగచ్ఛటరుగులమీద మిగుల పొడవులయిన,

2 గొప్ప తిరుగలి:— ఈ తిరుగలి యడుగుతాయి భూమిలో పాతివేయబడును. బల శాలురగు నలుపురుపురుషులు కలసిగాని యీ తిరుగలితో విసరజాలరు. ఎనుబది సంవత్సరముల వయస్సుగల యొక ముదుసలి తన సామర్థ్యమును చెప్పుచు, తనయింట నున్న తిరుగలిని చూపి "స్వామీ! యీతిరు

గలితో కుంచెడురాగులను నేనొక్కడనువినరే వాడిని. ఇప్పుడు నాకొడుకులు నలుగురు కలసి యు విసరజాలకున్నారు. మా కాలమునకు యీకాలమున కెంతటి భేదమో చిత్తగించండి" యనెను.

3 (ఆను) దిండ్లు వేయబడి యుండును. గృహభర్త కదియే కచ్చేరి సావడి. అంతట సింహద్వారమున లోనికి పోతిమేని ఆతనికిగల పశువు లన్నియు నందు కట్టబడియుండును. ఎద్దులు, ఆవులు, బట్టలేకాక, గుఱ్ఱములును, గొత్తెలును, మేకలును అందేయుండును. వాని మలమూత్రములకంపులతోగలసి గేదెలకుడితి నీరు ముటిగి దుస్సహమగు దుర్గంధమును గొట్టుచుండును. ఆ ప్రదేశమున కెట్టయెదుట్ట మిట్టమీద కనుబడునదియే వంటయిల్లు. భోజనము నేయవారికిని పశువులకును రెండుగజముల దూరముండునని నేర్పు జెప్పజాలను. అందే పడుకగదియును. ఇంతయింటికిని (మొదటి)

సింహద్వార మొకటియేకాని మఱిద్వారము లేదు. కిటికీయైన నుండదు. తుదకు వంట యింటి పొగ ధారాళముగా బోవుటకు సందు నులేదు. ఇంచుక వెలుతురునకయి, యింటి కప్పు ప్రదేశమున, నొకటి రెండు గవాక్షము (ఎద్దుకన్నంతవి) లుండిన నుండును. సంపన్న గృహస్థుల భవనములును యీషద్ధతినే యుండును. కాని యిప్పుడిప్పుడు కట్టబడుచున్న మేడలు మాత్ర మీ అనారోగ్య పద్ధతినిగాక మిగుల నాగరక పద్ధతిలో కట్టబడుచున్నవి.

4 ఊరవాకిలి :— కర్ణాట సీమలోని అనేకగ్రామముల కీమూర వాకిలిగలదు. ఊర వాకిలియనగా ఊరికంతయు నొకటే వాకిలి. ఆయూరివారికి రాకపోకల కదియేమార్గము. దొంగయైనను దొరయైనను ఆవాకిలి వచ్చిపోవలసినదే. ఆవాకిలి మిగుల విశాలము గను, బలిష్ఠములగు ద్వారబంధములతోను దుర్భేద్యములగు రెక్కతలుపులతోను అమర్చబడియుండును. ఆవాకిలి ప్రదేశ మొక పెద్ద మిద్యే. అందు రెండు వైపులను రెండు అరు

గు లుండును. గ్రామాధికారులు అందు గూర్చుండి తమ వ్యవహారములను జరుపుచుదురు. పురాణములయినను హరికథలయినను ఆ ప్రదేశమున జరుగవలసినదే. ఉబుసుపోకకు చీల్లపేక లాడుకొను యువకులకును తగినచోటదియే. అది యిది యననేల ఏ వినోదము జరిగినను, ఏ ప్రదర్శనము జరిగినను ఆవాకిట జరుగవలసినదే. ప్రొద్దు కుంకగనే—దృఢములగు గడియ ప్రానులతో ఊరవాకిలి మూయబడును. కొన్ని గ్రామములలో వెట్టి తలారు లావాకిట బండుకొనుటయు గలదు.

ఇంటికంతయు నొకటేద్వారము; ఊరి కంతయు నొకటేవాకిలి; ఈషద్ధతి యీసీమ కేల గలిగెనని విచారింపగా “పిండారీల దోపిడీ తల్లకు తట్టు కొనలేక ఆభాధనుండి తప్పించుకొనుటకై గృహములను, గ్రామములను ఇం బందోబస్తుగా కట్టవలసివచ్చె”నని తత్రత్యువలన తెలిసినది. ఏమయినను “ఊరవాకిలి పద్ధతిమాత్రము” ఇప్పటికిని ఏ సీమనైనను అవశ్యాచరణీయమే.

ప ద్ధి ని

శ్రీమాణి. దూపాటి కొండమాచార్యకవి గారు [“మణిమాల”నుండి]

పంకమున బుట్టియును లోక శాంధవునికి
ప్రియముగూర్చెడుదానవై విశ్వజనని
కాలయమవౌచువెలసితి వమ్మనీవు!
కులమదేల! ప్రధానము గుణమగాదే!
ఆత్మనాథుండు కనబడు సంతదనుక
వరమనోహరగాత్రివై వరలుచుందు!

అతడు దృగ్గోచరముగాని యపుడు నీవు
కనులవిప్పక యోగివై గ్రాలుచుందు!
కం. పరపురుషుని గనఁబోవక
నిరతము సీనాధుఁగూర్చి నెమ్మనమందా
స్మరియింపుచు విలసిలెడు
పరమపతివ్రతపు తల్లి ప్రణతులొనర్తున్.

తంజావూరు

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

- చెడిరనిగిల్వముల్ చెలంగు తంజావూరు, సాధంబులను జూచు సమయమందు
నామావశిష్టమై భూమిలోఁ గలసిన, కాకతీయ గృహశి గాంచునపుడు
భిన్నభిన్నంబులై శృంగారముగ నొప్పు, హనుకొండకోవెల లరయునపుడు
ఒంగోలు రాజులయన్నతి నెఱిగించు, ఎండ్లూరికోటలో నేగునాడు.
- సి. ఎవనిహృదయంబు రెండుగానవియకుండు, ఏరసికుంటు నీర్ ప్రవహించకుండు
తావక పురాతనవిభూతిఁ దలంచి తలంచి, సంతపించుచునుంటి తంజాపురంబ!
- సి. మావెద్ద లిచ్చట మానవాధీశుల, కాశ్రితులని చెప్పనట్టివారు
తెలుంగు నాయకుల రోజులలోన మాపూర్వ్యులేతెంచినవిచియుంచువారు
మా మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యంబునం దిట, నిలచిపోతి మటంచు బలుగ వారు
దాపున మామూరు భూపతుల్ మావారి, రప్పించి రిటకని చెప్పవారు
- సి. ఎందఱో షరదేశస్థు లిచటగలరు, మున్ను గాయకులకుఁ గవిముఖ్యులకును
వేదవేదాంగ విదులకు విడిదివగుచు, శ్లాఘ గనియుందువమ్మ! తంజాపురంబ!

సాధము

- సి. చోళరాజులు తమసాత్తని లోనఁ దలంచి నిజ గూర్మి ప్రేమించునాడు
ఆంధ్రనాయకులు స్వీయంబని దృఢముగా, భావించి నిన్నుఁ గాపాడునాడు
ప్రబలులయిన మహారాష్ట్రులు తమకొక, కాణాచియని నిన్నుఁ గాంచునాడు
ఆంగ్లభూపతులు స్వాయత్తంబుగాఁగఁ జేసికొనియు నిన్ను పేక్షించునాడు
- సి. నొక్కరీతిగనుంటివి పెక్కు వికృతు, లిలను భౌతికసృష్టికిఁ గలుగుచుండ
మార్పు లేఱుగకయుండు బ్రహ్మంబుమాడ్కి, రాజధనమ! తంజాపురీ రాజగృహమ!
- సి. ఆరాజు లానాడు పేరొలగం బుండి,రని చెప్పకొనెడి మహాగృహములు
ఆనాటి నృపతుల యాయుధాగారంబు, లవి చెప్పకొనెడి సాధనిచయంబు
ఆమహాప్రభువుల యాదరంబందిన, వని చెప్పకొనెడి దేవాలయములు
ఆమన్నదొరల మహాయంత్ర సాధంబులని చెప్పకొనెడి దీర్ఘనిలయములు
- సి. ఆపనులు స్వప్నవార్తలై యరిగినను శి,లాక్షరంబులపగిది చిహ్నంబు లగుచు
నేటికిని గానవచ్చెడి నీమహావ, రణమునందుఁ దంజాపురీరాజగృహమ!

రఘునాథవిలాసహేలులొని (పతికృతి

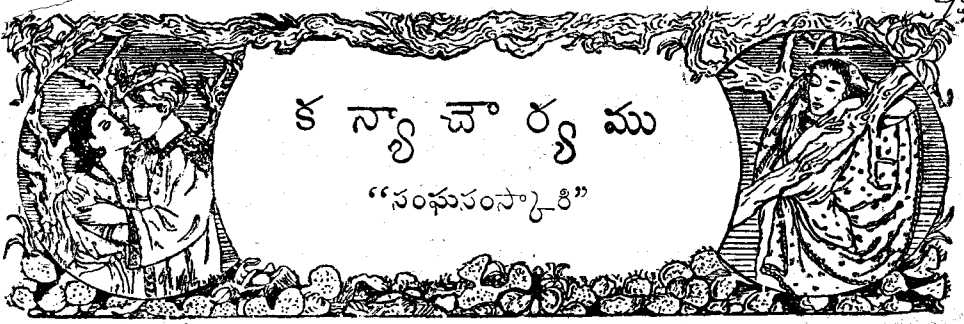
- సి. ఎంతగానెంచితో యీసరస్వతిమహల్, వర్ధమానంబు గావలయునంచు
ఎంతగా మురిసితో యీపుస్తకాగార, మగణితవృద్ధికిఁ దగునటంచు
ఎంతగాజూచితో యీప్రాచ్య విద్యామహావైభవసీతి నాత్మయందు
ఎంతగా నెమరితో యీపాత్రములకునై, శ్రద్ధతో నెల్ల దేశంబులందు
- సి. బళిర! తావక భారతభారతీ ప్రభావ విజ్ఞానపూర్వక ప్రబలభక్తి
పూజ్యతమహాట వేనోళ్లఁ బూగడఁదగదె? ఆర్య! శ్రీశరభాశీ మహాత్మవర్య!

రతి విలాసము

పరవశయై పడి రతిని, ప్రేరణపైతీ లేచి చూచి భిగిడవు నీకే
శ్వేదంబు గాన కన్నులు, బురుషాకృతి మన్ననస్యపుంజము గాంచెన్.

—నన్నె బోడుని కుమారసంధివము.

౧

నాకు చిన్నప్పటినుంచి అపరాధపరిశోధనలంటే ఎక్కువ యిష్టంగా ఉండేది. ఆవిషయమై ఎవరన్నా కబుర్లు చెప్పకుంటూ ఉన్నా లేకపోతే అపరాధపరిశోధకనవలలు కనుపించినా యితరవిషయాలన్ని మరచి పోయి నామనస్సంతా వాటిమీదనే ఉంచేవాణ్ణి. నేను పెద్దక్లాసులలోకి వచ్చినప్పుడు పరీక్షముందుకూడా ఆంధ్రప్రచారిణి వారు ప్రచురించిననవలలను, ఆంగ్లభాషలో కానం

డైలు, మారిన లెబ్లాన్కు వ్రాసినకథలను చదువుతూంటే నాన్నే హితులు పరీక్షలసంగతి మరచి పోతున్నానని నన్ను మందలించుచూ ఉండేవారు. మా హాస్టలులో ఏవైనా చిన్న దొంగతనాలు జరుగుతూంటే 'ఏమోయి డిటెక్టివ్! వార్డెను గారెంటో కోర్టుపోయినవట; పదో గదిలో పొడుండబ్బి పోయినదట; నువ్వు దొంగను పట్టుకొనకపోతే చాలాకష్టం.' అని నన్ను వేలాకోశంకూడా చేస్తూ ఉండేవారు. కాని నేనుమాత్రం వారిని లెఖిపెట్టేవాణ్ణి కాదు.

“ఏమోయి యివ్వాలి.....వాగ్వాదం విన్నావుకాదు”

౨

ఇట్లా ఉంటోండగా ఒకనాడు సాయంత్రం కాలేజీనుంచివచ్చి నా గది ముందర పడకకుర్చీలో కూర్చుని ఏకో ఆలోచించుకొనుచుండగా నా మిత్రుడు సుబ్బారావె వచ్చాడు. ప్రక్కన ఉన్న కుర్చీ నొకదానినిదగ్గరకు లాగి అతన్ని దానిమీద కూర్చుంకమని “ఏమోయి యివ్వాలి క్లాసులో మనమాస్టరుగారికి పిల్లలికి జరిగిన వాగ్వాదం విన్నావు కాదు” అన్నాను.

“ఆ సంగతి కేంగాని బజారులో పోలీసుస్టేషనుదగ్గర ఒక వింతవిషయం నాచెవిని పడింది” అన్నాడు. పోలీసు స్టేషను, వింతవిషయం, అనగానే అంతవర.

దాక అలసటనల్ల మందంగా పడుకున్నవాడిని గభక్కునలేచి “ఏమిటది” అని నామిత్తుణ్ణి అడిగాను.

సుబ్బారావు ఒకవేళాకోళపు నవ్వు నవ్వాడు. కాని విన్నదాన్ని అంతా చెప్పమని సుబ్బారావుని నొక్కి అడిగాను. అంతగట్టిగా అడుగుతూంటే బాగుండదనుకున్నాడో ఏమో సుబ్బారావు కథమొదలు పెట్టాడు.

“ఈపూర్వోక్తల్లా భాగ్యవంతులైన కనకం చిట్టి రామయ్యగారింట్లో నిన్నరాత్రి రెండు రూములవేళ ఒకవీత దొంగతనం జరిగిందట. నిన్న వారిమూడోఅబ్బాయి పుట్టిన దినమట. డబ్బున్న వాళ్ళల్లో అటువంటి పండగలు వైభవంగా చేయటం ఆచారం గనుక, చిట్టిరామయ్యగారుకూడా ఆచార విరుద్ధం గాకుండా మిత్రులనందరిని ఆహ్వానించి మేళ తాళములతో, కాకులవలె మూగిన వైదిక బృందానికి భూరిసంభావనలతో, పదిమంది చెప్పకొనేటట్లు బీదసాదల సంతర్పణతో తగు రీతిని కొడుకు పుట్టినరోజుపండుగను చేసారట. పగలల్లా చేసిన పనిభారంవల్ల కాబోలు ఆరాత్రి వారందరు తొమ్మిదిగంటలు కొట్టక మునుపే నిద్రపోయినారట. దాసదాసీజనం కూడా యజమానులకు ముందే గాఢనిద్రలో మునిగిపోయినారట. ప్రతిదినం అందరు పండుకొనిన తరువాత చిట్టిరామయ్యగారు అన్ని తలుపులు బాగుగా మూసియున్నవో లేవో, ఆడవారందరు నగలన్నిటిని తీసి జాగ్రత్త చేసిరో లేదో చూచి పరుండుట మామూలట. కాని, పాపం, పగలుపడిన శ్రమవల్ల ఆయ

నకు ఒళ్లుతెలియక రాత్రిభోజనంకూడా మానేసి గ్రహచారవశాత్తు యింటిగొడవే మరచిపోయి పడకటింటికి వెళ్లిపోయినారట. వారి పెద్దఅమ్మాయి పదహారేండ్లది, —అందంగా కూడా ఉంటుందట, —తమ్ముడి పుట్టినపండగ గనుక సహజసంతోషంవల్లను, మంగళహారతి పల్లెం పట్టినప్పుడు తండ్రిగారొక పెద్దకాసైనను యివ్వకపోతారన్న సంతోషంవల్లను కాబోలు, చక్కగా అలంకరించుకొని ఇల్లంతా తానేమై మనలొందట. రాత్రికాగానే అందరితోపాటు రెండుమెతుకులుతిని, —చిన్నపిల్ల కాదటోయి, —నిద్రకూరుకొనిరాగానగలను తీసి దాచకుండాగనే రెండవ అంతస్తులో తూర్పుదిక్కుగా తోటకు ఆనుకొనియున్న గదిలో లోపల గడియవైచుకొని పండుకొన్నదట. ఆరోజున అమావాస్యఅగుటచేత చీకటి దట్టంగా పట్టియున్నదేమో, చిట్టి రామయ్యగారి గుట్టుమట్టు తెలిసినవా డెవడో తోటలో నుంచి ఆ అమ్మాయి పడుకున్నగది కిటికీ గుండా లోపలికి ప్రవేశించి—చెప్పటం మర్చిపోయినాను, ఆ అమ్మాయిపేరు సుబ్బలక్ష్మమ్మట—సుబ్బలక్ష్మమ్మ బంటిమీది నగలు చాలనుకున్నాడో ఏమో, ఇంటిలోపలి భాగానికి చొరబడకుండా నగలను పిల్లతో సహా తీసికొని పారి పోయినాడట. తెల్లవారి ఏడు గంటలైనను సుబ్బలక్ష్మమ్మ లేవకపోవటంచేత పరిచారికలు తలుపుగొట్టిరట. జవాబులేదు. ఆసంగతిని చిట్టిరామయ్యగారితో చెప్పగా ఆయన వచ్చి పిలుపునకు పలక్కపోవటంచేత ఆత్రంతో తలుపును గట్టిగా త్రొక్కిరట.

గడియ ఊడి తలుపులు తెరువబడినవి. సుబ్బ
లక్ష్మమ్మ గదిలోలేదు. అసలే కొంటిదికాబట్టి ఏ
మంచంక్రిందన్నా దా క్కుం దే మో అని
మంచంక్రింద నలుమూలలచూచారట. ఎక్క
డనులేదు. ఇంతట్లో ఇంటిల్లుపాదిగ గదిలో
ప్రవేశించారట. ఏడుపులు పెడబూబ్బలు.
పోలీసువారికొరకు వార్తలు వెళ్లగా వారు
వచ్చి అంతా పరీక్షించి కావలసినసంగతులను
చిట్టి రామయ్యగారివలన తెలిసికొని సుబ్బ
లక్ష్మమ్మ నగలకోసం ఆశపడి చిట్టి రామయ్య
గారి ఆదోక తెలిసినవాడెవడో ఆపనిచేసి
యండునని ఊహించి ఊరి నలువైపులకు భటు
లను పంపిరట. నేను పోలీసుస్టేషనుదగ్గర
జనంగుంపులు గుంపులుగాఉండగా వెళ్లి భోగ
ట్టాచేయగా ఇలాచెప్పారు. సంగతియిది. ఇక
నువ్వేమిచేస్తావో. నాకు చూడబోతే దీని
కిటుకు బైటికి తీయడానికి నీవొక్కడవే సమర్థు
డివిలాగ కనబడుతున్నావు. ఇన్నాళ్లనుంచి
పరీక్షలన్నమాటైనా లేకుండా డిటెక్టివు
నవలలను చదువుచున్నందుకు చిట్టి రామయ్య
గార్ని ఒకదరికి చేర్చాలి. ఆయన చూడబోతే
ముసలివాడు. ఈకష్టంవల్ల బాగా కృశించి
పోయాడు. అన్నిటికంటే ముఖ్యం వేరొక
విషయం సుబ్బలక్ష్మమ్మకు యింకాపెళ్లి కాలే
దట. కులాభిమానం చేత యీవిషయంలో నీవు
శ్రమపడితివా—పరీక్షమాట దేవు డెరుగును—
కాని, చిట్టి రామయ్యగారు సుబ్బలక్ష్మమ్మను
యిచ్చి నీకు పెళ్లి చేస్తారు. సుబ్బలక్ష్మమ్మ
అందమైనదని అదివరకేచెప్పినా. పైన నీయి
ష్టం.” అని, హాస్యరసపు పాలుకాస్త ఎక్కువ

గలవాడేమో సుబ్బారావు నవ్వుతూ చెమ
త్కారంగా ముగించాడు.

సుబ్బలక్ష్మమ్మ ఏమైయుండునా అన్న
ఆలోచనలో పడ్డానుగాని, ఆవిషయంలో అంత
దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూన్నట్లు కనబడితే కొంటి
అని సుబ్బారావు ఏమనుకునిపోతాడో భయం
చేత కొంతవరకు కప్పిపుచ్చాను. కొంచెం
నేపు మాట్లాడి అతని త్రోవని అతను వెళ్లాడు.

3

మాహాస్థలుకు దగ్గరగానే రైలుస్టేషను
ఉంది. పదిమంది కూడేవోటుగదా కొత్తవిష
యాలు ఏమైన తెలుస్తాయేమో అని అక్క
డకు వెళ్లాను కాని ఉపయోగం లేకపోయింది.
వెంటనే హాస్థలుకువచ్చి భోజనంచేసి గదిలో
పడుకున్నాను. సుబ్బారావుచెప్పినసంగతులన
ఒక్కొక్కటిగా జ్ఞాపకంచేసుకుంటూ తర్క
మొదలుపెట్టాను. దొంగ యింటిలోపలి భా
గానికి వెళ్లకుండా సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలో
నుంచి తిరిగి వెళ్లిపోవటం అనుమానంగా కను
పించింది. వాడు నిజంగా డబ్బుకే? ఆశపడి
వచ్చాడా, అట్టే తే యింటియితరభాగాలకు
వెళ్లకుండా ఉండుట ఎందులకు? దొంగలకు
ఆశాజరిమితి అంటే ఉండదుగదా. ఈరోజున
కిది చాలును; తరువాతిమాట వేరొకసమయ
మందున చూచుకుందామన్న ఆలోచనకల
గటం దొంగలస్వభావానికి విరుద్ధం. పోనీ, సుబ్బ
లక్ష్మమ్మ గది లో నుంచి యింటిలోపలికి
వెళ్లటంకష్టమా? గది గడియతీసినంతమాత్రాన
యిల్లంతయు తిరిగి చక్కపెట్టవచ్చునే. అదీ
గాక, అలికిడివలన ఎవరైన మేలుకోబట్టి పారి

పోయెనందమా? ఆరాత్రి యిట్లో ఎవరు లేనట్లే. అందరుకూడా ఒళ్లుమరచి నిద్రపోతున్నారు. ఇకను యిట్లో ప్రవేశించటానికి రెండవ అంతస్తుపైనున్న సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలోనుంచి ఎందుకుపోవాలి. అన్నిటికంటే ఇది సులభమార్గమా? ఒకవేళ సులభమనియే అట్లా చేసాడనుకున్నా మొదట ఊహించుకున్నట్లు ఇంటి ఉపరిభాగానికి పోకుండా ఉండటం ఎందులకు? అని ఈవిధంగా పరిపరి విధాల ఆలోచించాను. దొంగ డబ్బును తస్కరించటానికివచ్చి యుండడని తాత్కాలికంగా ఒకసిద్ధాంతం చేసుకున్నాను. బహుశః సుబ్బలక్ష్మమ్మను ఎత్తుకొనిపోవుటకే ఆరాత్రి దొంగ చిట్టిరామయ్యగారి యింట ప్రవేశించియుండునని కూడా ఒక ఆలోచన గలిగింది. రాత్రి బాగా నిద్దరపట్టలేదు. పైగా పోలీసువారి సిద్ధాంతానికి విరుద్ధంగా ఉండటంవల్ల నాది నిజమేమో అనుకున్నాను.

౪

తెల్లవారినది; ప్రాతఃక్రియలు నెరవేర్చుకొని కాఫీతాగి, దుస్తులనువేసికొని చిట్టిరామయ్యగారి యింటికి వెళ్లాను. జాతీకనక ఆయన కొచ్చిన ఆపత్తుకు సానుభూతిని కనపరుస్తూ మాట్లాడుతూ దొంగతనం జరిగిన గదికి యిద్దరం వెళ్లెం. గదిలో ఒకమూల దోమతెరవేసిన డబుల్ కాటానున్నది. కిటికీకి ఆనుకొని ప్రక్కగా ఒకబల్ల ఉన్నది. దానిమీద బంకించంద్ర చటర్జీ వ్రాసిన రెండు నవల లున్నవి. అందులో ఒకదానిని చేతులోపట్టుకొని పుటలు తిర

గేస్తూ “మీ అమ్మాయి చదువుకొనేదా” అనగా చిట్టిరామయ్య గా ‘రవు’ నన్నారు. గదిలో వేరొకమూల తుకుకర్రతో చేసిన డ్రాయరొకటి కలదు. దానిని చూచి దీని తాళములేదైనా పగలగొట్టబడ్డదా అనగా లేదని జవాబువచ్చింది. దొంగతనం విషయమై ఇంకేమైనా విశేషాలున్నవా అని ప్రశ్నింపగా “ఏమీ లేవు నాయనా! ఆ దొంగముండకొడుకు నగలను అన్నిటిని సావకాశంగా తీసుకొందామని పిల్లను ఎత్తుకొనిపోయినాడేకాని దానివంటిమీద ఉన్న వాటిలోకల్లా పెద్దదైన కట్టకాసులపేరు మంచంమీదనే పడిపోయినది. ఇంతకు మాదురదృష్టంకాకపోతే ఎప్పుడూ అలవాటులేనిదీ లోపలగడియ వేసుకోవటం ఎందులకు? తలుపులు తెరచివుంటే ఎవరికైనా మెళుకువ వచ్చేదేమో” అని కంట తడిపెట్టుకున్నారు. ఆయనను ఓదార్చి పోలీసువారికి ఆవోకీ చిక్కలేదా అన్నాను. “లేనట్లే. నిన్న వారీ గదిని సోధాచూడగా ఒక జేబురుమాలు మాత్రం కనుపించింది. దాని అంచున “చి. రా.” అను పొడి అక్షరములున్నవట. అదేమైనా ఉపయోగంగా ఉంటుందేమో అని వారు పట్టుకెళ్లారు” అన్నారు.

జేబురుమాలు, దానిఅంచున “చి. రా.” అని వినగానే అరిమిత్తమైన ఆశ్చర్యంకలిగింది. ఎందుకందురా? గదిలో బల్లమీద చూచిన పుస్తకంమీదకూడా “చి. రా.” అను అక్షరములేఉన్నవి. ఆజేబురుమాలు వారియింట్లో ఎవ్వరిదికాదని చిట్టిరామయ్యగారు గట్టిగా

చెప్పారు. మొదట నాకేమి తోచిందికాదు. ఈ జేబురుమాలు-కనకదొంగదే అయిన ఎడల వాడు సుబ్బలక్ష్మమ్మకు చిరఃరితుడే అయి వుండునని అనుకున్నాను. ఇంకా ఆదొంగ యింటిలో ప్రవేశించటంలో ఉద్దేశం ధనాపేక్ష కాదని స్థిరపడింది. ఎలాగా, ద్రవ్యాపేక్షయే యైనట్లైతే కట్టకాసులపేరు క్రింద పడనీయడు. పొరపాటందామా, అమూల్యము లగు వస్తువుల విషయంలో వాటిని దొంగి లించుకుందామని వచ్చినవాడు పొరపాటు పడడం అసంభవం. నిన్నరాత్రి నాతాత్మ లిక సిద్ధాంతం బలపడింది. వింతదొంగతనంలా కనిపించింది. దొంగను ఏవిధానన్నా పట్టుకో వాలని కుతూహలం కలిగింది. అప్పటికే 10 గంటలైంది. భోజనంచేసి మల్లావధామని హాస్టలుకు వెళ్లిపోయాను.

భోజనంచేయగానే చిట్టి రామయ్యగారి యింటికివచ్చిచేరాను. ఆయన చుట్టకాల్పు కుంటూ మేడమీద హాలులో పత్రిక చదువు కుంటూ కూర్చున్నారు. నన్ను చూచి ప్రక్కన కూర్చోమని సంజ్ఞ చేశారు. పదినిమి షాలు, సంభాషణ ఏలా మొదలుపెట్టవలసి నది తెలియక, మాట్లాడకుండాకూర్చున్నాను. చివరకు 'పత్రికావిశేషాలేమిటాడి' అని ప్రశ్నించగా "అన్నివిశేషాలకన్నా నాకూ తురు విషయమే నాకు ఎక్కువగా ఉన్నది. వచ్చే మాఖమాసంలో పెండ్లి చేతావన్న తలంపుతో ఉన్నాను. విధి ఇట్లాఉంటే మన కోర్కె తెక్కడసాగుతాయి?" అన్నారు.

సంభాషణ అనుకూలంగానే వెడుతున్నం దుకు సంతోషించి "అమ్మాయికి 16 యేండ్లు టగా. పెండ్లి యింకను చేయలేదా" అని కొంచెం ఆశ్చర్యంతో అడిగాను.

"లోకమంతా అల్లాగే అంటున్నారు. అందులో నాలో తేమిలేదు. మా అమ్మాయి పాశ్చాత్యవిద్యాభ్యాసం చేసింది. పెళ్లి అంటేను, మనసంఘమతాచారాలంటేను నూత నోద్దేశాలు గలది. వర్ణాశ్రమధర్మం మన దేశాభివృద్ధికి నిరోధకంగా ఉందని. నాతో ఒకటి రెండుసారు లంది. ఎవరి వివాహవిషయంలో వారియిష్టమే జరగాలిగాని వేరొకరు ఎంత ఆప్తులైనా జోక్యం గలగ చేసుకొన గూడదు అని సహజయుక్తితో సూచిస్తూ ఉండేది. ఇవన్నీ నేను గ్రహించి యుక్త వయస్సు దాటినా కొంతకాలంపాటు పెళ్లి చెయ్యకుండాఉంటే అభిప్రాయాలు మారుతాయేమో అని ఇంతవరకు ఆపాను. స్కూలు ఫైనలు ప్యాసుఅవటంతోనే చదువు మానిపించాను. స్వసాంప్రదాయాన్ని పాటించటం మంచిదని బోధిస్తూ ఉండేవాణ్ణి. నేనూ మన ఆచారాల్లో కొంతమార్పు కావాలన్నవాళ్ల లోవాడినేకాని లోకానికి వెరిచి నా అభిప్రాయాన్ని కప్పిపుచ్చాను.

నాకు కొంచెం నవ్వొచ్చింది. ఆపుకోటానికి ప్రయత్నించాను. కాని చిట్టిరామయ్య గారుగ్రహించి "నాసంగతి నాకేనవ్వొస్తోంది. కాని నాహృదయములో బరువును కొంత తగ్గించుకోటానికి నీతో యీచరిత్ర అంతా చెప్పుతున్నాను" అన్నారు.

“అబ్బే అందుకుకాదండి నే నవ్వించి. అందరిలాగా చిన్నప్పడే ఏశుంకకో మీ అమ్మాయిని కట్టిపెట్టకుండా, చదువు చెప్పించి పెద్దదాన్ని చేసినందుకైనా కృతజ్ఞతలేకుండా మీమాట తృణీకరించిదే” అని నవ్వాచ్చింది అన్నాను.

“నేను అప్పుడప్పుడు తలిదండ్రుల మాట ఏవిషయంలోనైనా సరే వింటుండవలెనని మనపూర్వులు మనకంటే తెలివిగలవారని మా అమ్మాయితో చెపుతూ ఉండేవాణ్ణి. నా ఉపదేశంవల్ల కాస్త దార్లో పడుతుండను కున్నాను. ఇంతలో మాపాలిటి యముల్లాగ మా అమ్మాయికి ఒక స్నేహితుడు దావరించాడు. మొదట ‘ఎవరో యీవూరి కాలే శీలో బి. ఏ. చదువుతున్నాడట. చదువు సలాగా మానిపించానుగదా యింటిదగ్గర ఏవో రెండు యింగ్లీషుముక్కలు చెపుతాడని అమ్మాయి సరదాపడుతుందని మా ఆవిడ చెపితే సరే అన్నాను. వాడు రావటం మొదలుపెట్టినప్పటినుంచీ అమ్మాయి మళ్ళీ పెడత్రోవ తొక్కటం ప్రారంభించినట్లు నాకు కనబడ్డది. అంతా ఎందుకు ఒకనాడు అమ్మాయి గదిముందరినుంచి నేను వెడుతుండగా ‘మన పూర్వులు పిల్లలు గర్భంలో ఉండగానే తాంబూలాలు పుచ్చుకొనేవారట’ అని చెప్పి వాడు అమ్మాయిని నవ్విస్తున్నాడు. ఆరోజు నుంచి వాడిని నాగుమ్మంలో అడుగుపెట్టనివ్వలేదు. ఇష్టంవచ్చినట్లు వెళ్లనిస్తే పాకంముదిరిపోతుందని మాఖమాసంలో ముహూర్తం పెట్టాను. మాకర్కం యిలావుంటే పెళ్లి ఎట్లా

సాగుతుంది కనక” అని చెప్పమండగా పోలీసు సబిన్ స్పెక్టరు వచ్చినట్లువిని చిట్టిరామయ్య గారు వెళ్లిపోయినారు.

సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలోని నవల అక్కడ దొరికిన జేబురుమాలు. ఆ బి. ఏ. కుర్చవాడి వా అని ఆలోచనపోగా వెంటనే కాలేజీకి పరుగెత్తి రైటరునడిగి బి. ఏ. క్లాసు హాజరు పట్టిని తీసికొని పేరుతరువాత పేరుగా చూస్తుండగా ‘చింతలదొడ్డి రాజేశ్వరరావు’ అని ఒక పేరు కనపించింది. ‘చిం.రా.’ అను పొడి అక్షరములకు యీ పేరు తగియుండటం, ఆ పేరుకు ఎదురుగా నిన్న, యివాళ హాజరుగుర్తు లేక పోవటం అనుమానంగా కనిపించింది. చిట్టి రామయ్యగారి మాటలవలన సుబ్బలక్ష్మమ్మకు రాజేశ్వరరావుకు ప్రేమతో కూడిన స్నేహం ఉన్నట్లు తేలినది. సమయం మించబడితే మాఖమాసంలో పెళ్లిపోవునేమో అని యిద్దరు ఆలోచించుకుని చేసినపని ఆరాత్రి జరిగిన దొంగతనమా అన్న ఊహ నాకు తోచింది. రైటరు సహాయంవల్ల పెద్ద రిజిస్టరు తీయించి రాజేశ్వరరావు చిరునామా కోసం చూచాను ‘చిం. రాజేశ్వరరావు వాడప్పిల్లి, గోదావరిజిల్లా’ అని వున్నది. దానిని నాడైరీలో ఎక్కించుకొన్నాను. ఏది ఎట్లా ఉన్నా ఆపూరుపెళ్లి రాజేశ్వరరావు విషయం కొంత భోగట్టాచేయటానికి వాడప్పిల్లి వెళ్లటం నిశ్చయించాను. అక్కడకు వెళ్లే ముందర సుబ్బలక్ష్మమ్మ రూపరేఖలనుగురించి తెలిసికొంటే బాగుండునని చిట్టిరామయ్య గారి నొకరులను అడిగితే ఆమెయింటికి వెళ్లి

భాటోను ఒకదానిని నాకిచ్చారు. దానిని తీసి
కొని హస్తముకు వచ్చాను.

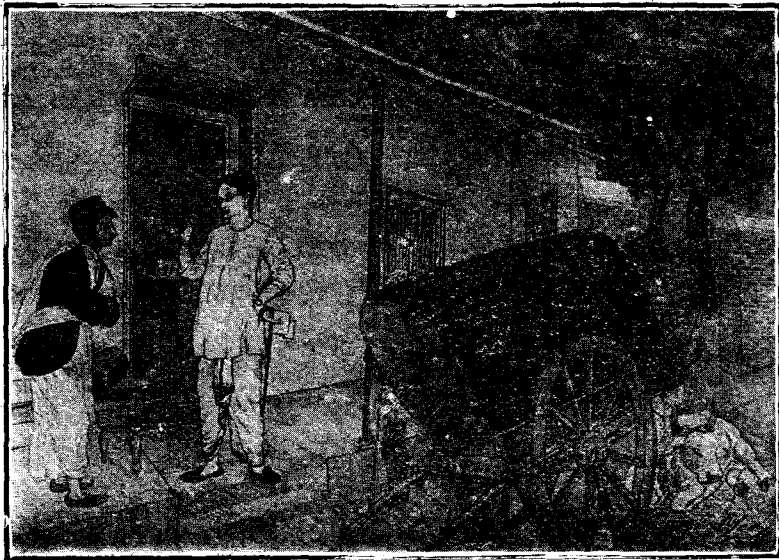
భోజనం అంతట తరువాత వాడపిల్లికి
దారి కనుక్కుందామని ఆనుట్టుపట్ల ఊళ్లన్ని
తెలిసిన మాం హస్తము వంటవాడి దగ్గరకు
వెళ్లాను. వాడుమంచి తెలివైనవాడు. బ్రిటిషు
సామ్రాజ్యానికి ప్రధాన మంత్రిగా వేస్తే
బాడ్వినుకన్నా బాగా రాజ్యంచేస్తాడని పిల్ల
లంతా అంటూవుండేవారు. వాడపిల్లి యెక్క
డుంది గంటయ్యా' అని అడిగినప్పుడు వాడు
నన్ను చేసినక్రాసుకు ఆగలేకపోయాను. ఎల్లా
గైతే, దారిని కనుక్కుని మరునాడు ప్రయా
ణం పెట్టాను.

౩

తెల్ల వారగట్టలేచి మామూలు పన్నెన
తరువాత నాతోలుసంచిలో రెండు గుడ్డలు
కొత్తగావచ్చిన 'భారతి' పత్రికను, సుబ్బ
లక్ష్మమ్మభాటోను పెట్టుకొని బయలుదేరాను.
సాయంత్రము 5 గంటలయేసరికి వాడపిల్లి
చేరాను. కొంచెం నీరెండ ఉంది. బండిని
తిన్నగా చింతలదొడ్డి రాజేశ్వరరావుగారి
యింటికే పట్టించాను. వాకిటనున్న నౌకరు
నన్ను చూచి "అయ్యగారు అమ్మగారు తోట
లోకి సికాళిక్కెళ్లారు బాబు" అని తోటవేపు
చూపించాడు. నాసంచిని వాడిదగ్గరపెట్టి
తోటలోకి నిమ్మళంగా ప్రవేశించాను.
తోటంటే మరేమిలేదు దట్టంగా చింత చెట్లు
పెరిగిఉన్నాయి. రాజేశ్వరరావుగారి యింటి
పేరు సార్థకనామమే అనుకుంటూ తోటలో
ఇటుఅటు చూచాను. దూరమునుంచి రాజే

శ్వరరావుగారు ఒక అడమనిషి చేతులతో
చేతులు వేసుకొని నావైపే వస్తున్నట్లు కనిపిం
చింది. ప్రక్కనఉన్న ఒక చెట్టుచాటున దాగి
ఆత్మతో వారివైపు చూస్తున్నాను. వారు
చూపుమేరలోకి వచ్చారు. రాజేశ్వరరావు
గారు నాగరిక విద్యార్థులలాగ పెద్దగాలివేస్తే
పడిపోయేటట్లుగాక దృఢంగా ఉన్నాడు.
మనిషి పొడగరి. పొడుగుకు తగిన లావు
తలకు కొంచెంగా క్రాపింగు కళ్లకు జోడూ
లేకుండాపోలేదు. ఖద్దరు కంటమెడచొక్కా
తోడుగుకొని బోడనరం ఖద్దరుపంచనే కట్టు
కున్నారు. కాళ్లకు రంగూను స్లిప్పరులు
ఉన్నవి. చేతిలోని బెత్తంతో విలాసంగా
క్రిందకొడుతూ ప్రక్కనున్న ఆమెతో చను
వుగా కబుర్లు చెబుతున్నారు. రాజేశ్వరరావు
గారి మీదనుండి నాదృష్టిప్రక్కనెడన్న శ్రీ
స్వరూపమిదికి దుమికింది. పైనుంచి క్రిందికి
ఒక్కసారి చూచాను. పట్టలేని హాశ్వర్యం
కలిగింది. ఆవ్యక్తిని వర్ణిద్దామన్న కుతూహలం
ఉందిగాని సుబ్బలక్ష్మమ్మ భాటో ఎలా
యున్నదో ఈవ్యక్తికూడ అచ్చు ఆలాగానే
ఉన్నదనిచెప్పి ఊరుకుంటాను. అయినను
తోందర పడకూడదనుకొని వారు భాగా
దగ్గరలోకిరాగా చెట్లచాటునుంచి నేను యింటి
వీధిగుమ్మందగ్గరకువచ్చి వాకట్లోవున్న బల్ల
మీద కూర్చున్నాను. పావుగంటకాలంలో
వారిరువురుకూడా వచ్చారు. నేను నిలబడి
రాజేశ్వరరావుగారికి సమస్కారంచేసి ఒక
కాగితం అందిచ్చాను. దానిని చదువుకొని
ఆవిడతో 'వీరు భారతికి ఏజెంటు, నన్ను

చందాదారుగా ఉండమని అడుగుతున్నారు' తొమ్మిదిగంటలనగా పరుండటానికి విడిపోయి అన్నారు. ఏం చేతనోకాని 'అలాగే ఉండ నాం. చావడిలో మడతనుంచుమీద నేను

“ఇప్పటికే చీకటిపడిపోయింది- ఈపూట యిక్కడ భోజనంచేసి రేపు వెళ్లవచ్చు” వచ్చును’ అని ముక్తనరుగా పలికి లోపలికి పరున్నాను. నిద్రపట్టలేదు. చావడిని ఆను కున్నగదిలో రాజేశ్వరరావుగారు సాయం

“ఇప్పటికే చీకటిపడిపోయినది. ఈపూట యిక్కడ భోజనంచేసి రేపు వెళ్లవచ్చు” నని నన్నుగూర్చి రాజేశ్వరరావుగా రన్నారు. అనుకూలంగా వ్యవహారం నడుస్తూఉందిగనక ఆలోచించకుండా రాజేశ్వరరావుగారి వాక్యం ముగియకుండా ‘చిత్తం’ అన్నాను. ఆయన లోనికివెళ్లారు. మార్గాయాసంతీర్చుకుందామని నేను బల్లమీద ఒరిగాను.

ఇంతలో వంటవాడు భోజనానికి నన్ను లేపాడు. రాజేశ్వరరావుగారు, ఆయనతో వచ్చిన ఆడమనిషి, నేను కలిసిభోజనంచేసాం. తరువాత నేను రాజేశ్వరరావుగారు దేశపరి సితులను గురించి మాట్లాడుకొని రాత్రి

త్రం చూచిన ఆడవ్యక్తితో మాట్లాడు చున్నట్లు వినవచ్చినది. నెమ్మదిగా గది గుమ్మందగ్గరకు వెళ్లి ఓరవాకిలిగా వేసియున్న తలుపులగుండా లోపలివారిని చూస్తూ వారి సంభాషణ నాకేమైన ఉపయోగంగా ఉండు నేమోఅని కూర్చున్నాను.

“మీతండ్రిగారు పోలీసువారికి రిపోర్టు యిచ్చినారట. ఆయన ఆపూరిలోకల్లా పలుకు బడికలవాడుకనుక పోలీసువారు శ్రద్ధతో పని చేసి మనగుట్టును బైటపెట్టగలరు. ఇకముందు ఆలోచన ఏమిటి?” అని రాజేశ్వరరావుగా రన్నారు.

“మగవారు ఆడువారికంటె ఆలోచనా పరులని లోకు లనుకుంటారు కనక మీరెలా చెప్పితే నేనల్లా చేయటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను. యివ్వాలి మనయింటికివచ్చిన మనిషినిచూస్తే నాకనుమానంగానే ఉంది. ఏలాగైనా మనం మాత్రం మాతండ్రిగారి కంటపడగూడదు” అని మాటకు మాటకు సంబంధం లేకుండా, నిరుత్సాహంతో ఆమె అన్నది.

రాజేశ్వరరావుగారు కొంచెం ఆలోచించి “ఏవిధంగా చూచినా మనం యీపూరిలో ఉండటం మంచిదికాదు. మనం కనక రేపే బైలు దేరి కలకత్తా వెళ్లిపోయి—అక్కడ బ్రహ్మ సమాజం అధ్యక్షుడు చాలామంచివాడట, ఆసమాజంలో చేరి వెంటనే పెళ్లిచేసుకున్నా మా మనకిక నిర్భయం. మీవాళ్లకి మన రహస్యం తెలియకుండా దూరానికి దూరం గాను ఉంటాము. మహాపట్టం గనక విద్యా వంతులమైన మనకి జీవనోపాధికి లోటులేకుండాను ఉంటుంది” అని ఆవిషయాన్ని మరీ నొక్కి చెప్పకుండా, అటులజరగకపోతే ముష్ట రావచ్చునను అనుమానాన్ని సూచించు చూపులతో ఆమెను చూచి రాజేశ్వరరావు జవాబుకొరకు ఎదురుచూస్తున్నాడు.

కొంచెం సిగ్గుతో తలవంచి ‘సరే’ అని చటుక్కున పూరకుంది.

నేనిక అక్కడ ఉండలేదు. మడతమం చంమిదికివచ్చి పడుకున్నాను. కాలం మారు తున్నా ఆచారాలు మారకపోవటం చాలా అనర్థకం అనుకున్నాను. రాజేశ్వరరావు సుల్బక్షిమృదు, ఆమె యిష్టంమీదనే లేవ దీసికొని వచ్చాడని నిర్ధారణ అయిపోయినది.

ఇకముందు నేను చేయవలసినదేమిఅని ఆలోచించినాను. వీరు నిజమైన ప్రేమచే ప్రేరేపింపబడి బంధుకోటికి లోకానికికూడా వెరవకుండా యంతపనిచేసారు. ఈ నిశ్చలమైన ప్రేమలతను తెంచి రాజేశ్వరరావుగారికి కారాగృహంలో మరణం కలిగేటట్లు చేయటం నాకు తగునా అన్న సందేహంతోచింది. ఆరాత్రి గడిచింది. భారతికి చందాదారుగా చేరినందుకు రాజేశ్వరరావుగారికి కృతజ్ఞతను తెల్పి మాపూరికి బైలుదేరాను.

సాయింత్రం మాపూరికి వచ్చాను. దాల్లోనే, చిట్టిరామయ్యగారి కిసంగతి తెలిసినా ఆనిర్మలప్రేమ ప్రవాహానికి అడ్డుపడరని నమ్మి, వారితో చెప్పటానికి నిశ్చయించాను. వెంటనే చిట్టిరామయ్యగారి దగ్గరకు వెళ్లి సంగతి సంగ్రహంగా చెప్పి, కలకత్తా వెళ్లమని సలహా యిచ్చాను. ఆయన అభిప్రాయం ముఖంలో కనబడలేదు. భార్యను పిలిచి ‘అమ్మాయిసంగతి నాకు కొద్దిగా తెలిసింది. నేను యీరాత్రి మెయిలుకు ఊరుకు వెళ్ల వలసివుంది. వారం రోజులలో సుబ్బలక్ష్మిని వెంటబెట్టుకొని వస్తాను. యింట్లో మీరు ఖంగారు పడవద్దు’ అని చెప్పారు.

ఆరాత్రే ఆయన వెళ్లిపోయినారట. ఇప్పటికి పదిరోజులైనది. యింకా రాలేదట. సంగతి ఫలానా అని ఉత్తరంఅయినా వ్రాయలేదట. ఈవిషయం పోలీసువారికి ప్రజలకు తెలిసినదట. ఎవ్వరుకూడా ‘ఇదమిద్ద’మని చెప్పలేకుండావున్నారు. చౌర్యం వింతదిగనుక ప్రజాభావశూన్యానికి ఎంతత్వరలో తెలిస్తే అంత మంచిది గనుక పర్యవసానం తేలకపోయినప్పటికి పత్రికలలో ప్రకటించినందుకు క్షమాపణ కోరుకుంటున్నాను.

ప్రతాపభానుచరిత్రము

[శ్రీ తులసీరామాయణము లోనిది]

భాగవతుల సృసింహశర్మ గారు

మహేశ్వరుడు పార్వతితో జెప్పుచున్నాడు

కం. శ్రీరాముఁ డవతరింపఁగఁ, గ్రారాత్ముల సంహరింప ఘోరాటపుటన్
భోరాము లనుభవింపఁగ, నోరామ ! మఱిండుపాతు వున్నది విచుమా.

కం. కేకయ దేశాధీశుఁడు, లోకైక బలుండు ధర్మలోలుఁ డరిదురా
లోకుఁడు, సుశ్లోకుఁడు, లక్ష్మీకరుఁ డననొప్పా సత్యకేతువువఱున్.

కం. గుణధాము లతనిపుత్రులు, రణభీములు; వారిలోన రాజిల్లునభో
మణినాఁ బ్రతాపభాను, డణమధ్యా ! రాజ్యమేలె సతఁ డతిబలుండై.

కం. నానారిపు భూజానుల, సేనాతామిస్త్రపతిలి జెదరంజేయం
గానోపుప్రతాపముఁగల, భానుండగు నాప్రతాపభానుం డబలా !

కం. అరయన్ రెండవపుత్రుం, డరిమర్దనుఁ డాతఁడహహ !! యరిమర్దనుఁ డీ
యురువురుసోడరు లిరవుగ, ధరణిం బాలించి రతులధర్మనిరూఢిక్.

కం. రాగాభివృద్ధి గోరరు, భోగానుభవంబుకొఱకుఁ బొక్కరు, ప్రజలన్
రోగార్తుల విడనాడరు, త్యాగార్జితకీర్తి ధనులు తరుణీ ! వారల్.

కం. భూషింప రథికవేషుల, ద్వేషింపరు పరులసిరుల వికటంబునకేన్
భూషింప రన్యతభాషుల, ఘోషింపరు తాల్మి దూలి ఘోరాపదలన్.

ఉ. పాపమనంగ నెట్టిదియొ స్వప్నమునందు నెఱుంగ రెట్టి స
తాపము లేనివారు, సతతంబును వైదికధర్మ కర్మ ని
ష్ఠాపరు లెల్లభంగులఁ బ్రజల్; పరికింపఁ బ్రతాపభాను ధా
త్రిపతి బోలువారుగలరే ? త్రిజగన్నుత రాజకోటిలో.

గీ. రాజనీతికి శుక్రండు రాజ్యహితుడు, పాడిగలవాడు ప్రజలఁ గాపాడువాడు
ధర్మరుచి యను నచివుండు ధర్మపరుడు, ఆప్రతాపభానునిమంత్రి; యబ్జవదన !

ఉ. భండననీమ కేగి, బలవద్రివుకోటి జయింపఁ జాలు త
మ్ముండు విధేయుడై తనదుపొంతనె యుండగ, రాజనీతికిన్
మండనుడైన ధర్మరుచి మంత్రపరుడయి చాతురీధురీ
ణుండయి యుండ నాన్యపుని నొంపఁగనోపునె యెట్టి భూపుడున్.

శా. సప్తార్చిప్రతిమాన బాణవితతిన్ సైరింపఁగా శక్యమే ?
సప్తశుండు ప్రతాపభానుఁ డనుచున్ ట్కొకాంతు లగ్గింపఁగా
సప్తద్వీపములన్ జయించి, వసుధన్ శాసించె నాతండు, సం
ప్రాప్త శ్రీజితయక్షనాయకుఁ డనన్ రాకేందుబింబాననా !

కం. ధర్మార్థ కామమోక్షము, లర్మిలీఁ దను గొల్పువార లందఱుఁ బడయన్
శర్మము వర్ధిల్లగ, రిపు, మర్మస్పృక్కర్మమెఱిగి ట్కొవిధఁ డేలెన్.

గీ. అతని దండనీతిం బొంది యమరధేను, వనఁగ నొప్పారె భూదేవి వనజగంధి !
ఈతిహాధలఁ గలనైన నెఱుంగరాదు; అతుల సౌఖ్యంబులం గాంచి రఱులజనులు.

కం. వాపీకూప తటాకము, లేపారఁగఁ, బుష్పవనము లెల్లడఁ గ్రాలన్
స్థాపించె దేవ గృహముల, ట్కొపాలుడు పాపమేఘుర్ధుంర్ధూనిలుడై.

కం. సత్రంబుల, బహుపుణ్య, ట్కేత్రంబులఁ బాదుకొల్పి ట్కేమంకరుడై
ట్కేత్రంబు రహింప, నహో, రాత్రంబు నతండు ప్రోచుఁ బ్రజలన్ గరుణన్.

కం. ఎప్పుడు ద్రికరణశుద్ధిగఁ, దప్పక కార్యం బానర్చి తత్ఫలము నతం
డప్పనము నేయు శ్రీహరి, కొప్పదె నిష్కామకర్మ యోగి యునంగన్.

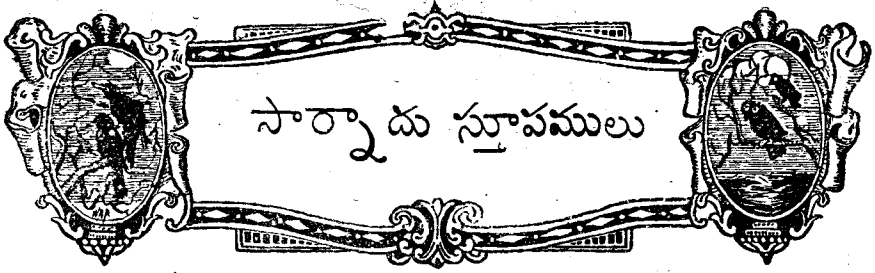
ఉ. పాటలగంధి ! యాత్మపరివారముతోడ హయాధిరూఢుడై
హాటకపుంఖి బాణనిచయంబు శరాసనమున్ ధరించి, యా
భేటకవేషమూని, పరికించి వనాటలు త్రోవఁజూప, విం
ధ్యాటవి కేగె నొక్కసమయంబున తేడు మృగాంతకుం డనన్.

కం. వేటరియై యప్పోటరి, వ్రేటునకున్ వేనవేలుమ్మగములు గూలన్
వేటాడి మాటలాడుచు, వాటంబగు బాట మగిడి వచ్చుచునుండన్.

కం. టిక్కించి చెవుల గుట్టపు, డెక్కలనడి నాలకించి డీకొనఁగ నొడల్
నిక్కించి ఘురురించుచు, నొక్కడఁ బాద ప్రక్కనొక్క యొంటరి చెలఁగెన్.

- ఉ. అవ్వని నల్లగొండ నడయాడఁగ నేర్చె ననంగ, నేపుమై
గ్రొవ్వి చరించు పంది నృపకుంజరుఁడుం గని యార్చి కెప్పునన్
జివ్వన గుట్టముం గదియఁజేసి, శరాసన మెక్కువెట్టి తా
తెప్పున బాణమున్ విడిచె తొప్పల వైచినయంత మాత్రలో.
- కం. ఘుప్పించి యవ్వరాహము, మెప్పించుచు వేటకాండ్ర, మెడవంచి వడిన్
గుప్పించి యెగసి, గుటిలోఁ దప్పించినయట్లు తూపుఁ దప్పించుకొనెన్.
- కం. అదలఁడు పాటిన పందికిఁ, గదలఁడు లోతిచ్చపాటు గడలు కొనంగన్
మెదలఁడు పంతముఁ గుంతము, నదలఁడు, ధరణీవిభుండు పర్వతపుత్రీ!
- కం. బుటరికై భూపాలుం, డొంటరియై యేగియేగి యొక కొండదఱిన్
గంటకమయకాంతారము, నంటుకొనెన్ ద్రోవఁదప్పి యలసెన్ సొలసెన్.
- కం. ఈపాటి యేకలంబును, భూపాలుఁడు చంపలేకపోయెను; వినమ
ద్రోపాలుఁడు శ్రీపాలుఁడు, గాపాడినఁ జంపువాఁడు గలఁడే? లలనా!
- కం. అడలెన్ గుట్టము వడికిన్, బడలెన్ బెనుదప్పివలన, బలిమియు మేనన్
సడలెన్ వృక్షచ్ఛాయకు, నెడలెన్ భూనాయకుండు విశ్రాంతిఁగొనన్.
- కం. 'తక్కితి వివేకమంతయు, నక్కట! యాభేటమనెడు వ్యసనంబునకున్
జిక్కితి'నని భూపాలుం, డొక్కించుక విశ్రమించి యూటటఁగాంచెన్.
- ఉ. ఊటటఁగాంచి లేచి నరపోతముఁ డెంతయుఁ దల్లడిల్లి, నే
వీటిఁడినైతిఁ బందికి వివేకముఁ దక్కితిఁ ద్రోవఁ దప్పితిన్;
ఆటడి పోకకున్ దగిన యూటట మొందితి; నెంతతోలినన్
బొటదు వారువంబు, పరివారముఁ జేర నుపాయ మున్నదే?.
- మ. తటిఁగెన్ సత్తువఁ, దప్పితిన్ దెఱపు, దుర్దాహంబుచే నోరుపా
డఁజె, బెల్లకటఁ దూలిసోలఁ దురగం, బారాటముంబాపగన్
దెఱు గింకెయ్యది? నాలుకం దడువఁగా నీరంబు లేదయ్యె; నన్
దఱిమెన్ దుర్విధి భీకరాటవికి భూదారాపదేశంబునన్.

కె. నరసింహాచారి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౪ తరువాయి)

కొన్ని చోట్లయందు కేవలము శిథిలములు కాక యుండు స్తూపాదుల యడుగున తత్సంబంధములు కాక వేరుపునాదు లుండుటవల్ల (Foundations) నచ్చట తత్త్వార్థ మేదో స్తూపముగాని, ఆలయముగాని, మతముగాని యుండి యది శిథిలముకాగా కాలక్రమమున నాకట్టడముయొక్క పునాదినే యాధారముగాఁ జేసికొని వేరుస్తూపమునో, ఆలయమునో, మతమునో కట్టినట్లు తోచుచున్నది. మరికొన్ని ప్రదేశములయందు పురాతన కట్టడములు శిథిలములై చాలకాలముకాగా వాటి పునాదులు పూడిపోవుటవల్ల నూతనముగ నా స్థలములయందు ఆలయములగు గట్టువారి కచ్చట తత్త్వార్థము వేరుకట్టడము లుండియుండినవి తోచకపోయి యుండవచ్చును. ప్రధాన ఆలయముమట్టును చిన్నచిన్న స్తూపములు, చైత్యములు, దేవాలయములు, స్తంభములు, రాతిగొడుగులు విగ్రహములు భక్తులచే వారివారి ప్రార్థనాదికములకై ప్రతిష్ఠింపబడినవి పెక్కులు కలవు. సార్వాదు గొప్ప పుణ్యక్షేత్రమయినందున యాత్రాపరులు విశేషముగా నందుఁగూడ వారివారి భక్త్యనుస్మయముగా యథాశక్తిని మ్రొక్కులుచెల్లించుకొనుచుండిరి, కాన వారికి గావలసిన లోహశిలావిగ్రహములును, పరికరములును ప్రార్థన స్తూపములు (Votive stupas)ను అచ్చటనే తయారుచేయుట వల్ల నాక్షేత్రమునకు గొప్పవ్యాపారమునుగూడ జరుపుచుండియుందురు. ఇందుల కాధారముగా నచ్చటవిగ్రహములు, కరగిపోయు సామగ్రులును, లోహములును గూడ చిక్కినవి. తిరుపతి, వారణాసి, రామేశ్వరము, జగన్నాథము మొదలగు పుణ్యక్షేత్రములకు బోయినయాత్రికులు సరలివచ్చునపు డాక్షేత్రములనుండి దేవునివిగ్రహములనో

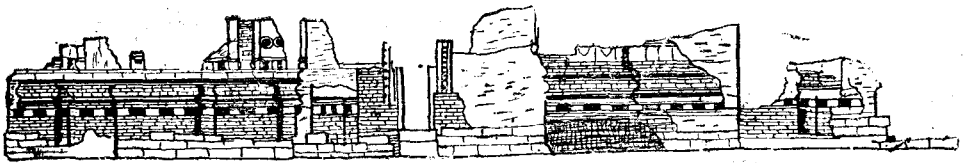
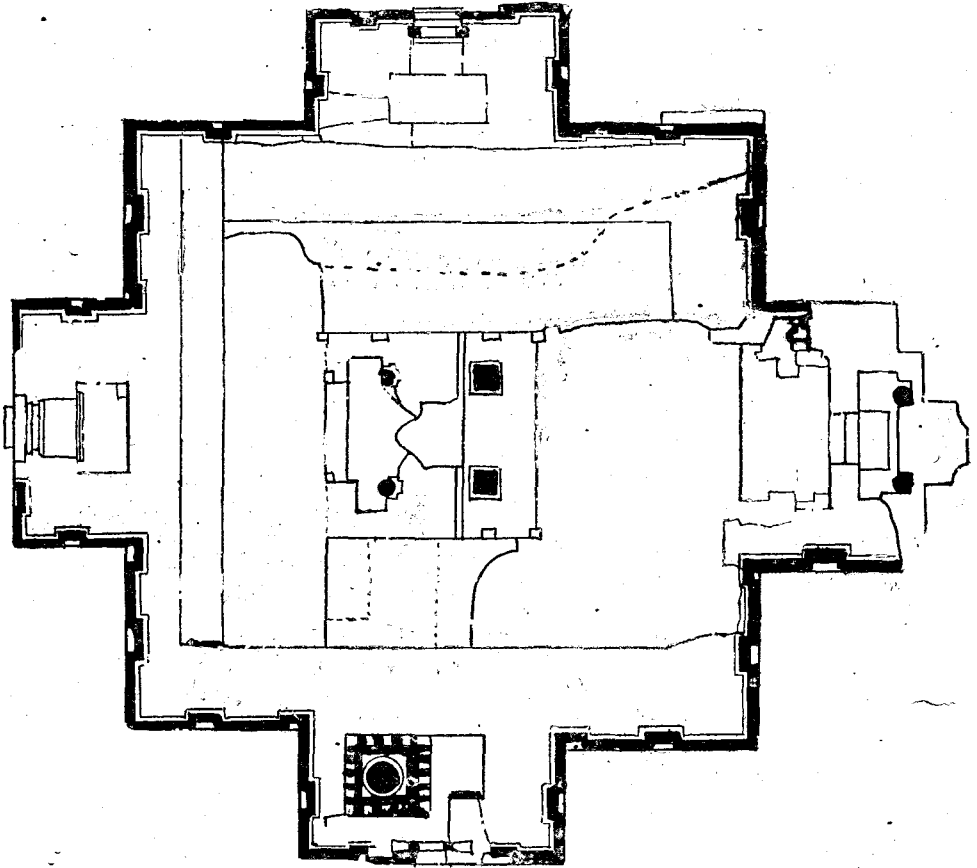
చిత్రపటములనో లేక ఆలయములలోలభించెడి ప్రసాదమునో కడుభక్తితో గొనిపోవు రీతిగా నీ జాడక్షేత్రమును దర్శించిపోవు యాత్రాపరు లిందుండి చిన్నబొమ్మ స్తూపములను, కురంగ-చక్రచిహ్నములను, నిమ్మములను దీసికొనిపోయి వారివారి గ్రామములలో స్వగృహముల యందుగాని, ఆలయములయందు గాని ప్రతిష్ఠించుకొని పూజించుచుండిరి. బర్మాలోని పగాన్ (Pagan) పట్టణమునందుగల యాలయములలోగూడ నిట్టి పూజనీయములగు కురంగచక్రచిహ్నములను ప్రతిష్ఠింపఁబడి యుండుట వల్ల యాత్రికు లీమూరదేశముల నుండిపూడ హిందూదేశములోని సార్వాదు, గయ, మొదలగు జాడక్షేత్ర దర్శనార్థము వచ్చి వెళ్ళుచుండినట్లు తెలియుచున్నది.

ఈక్షేత్రమునవై భవదళయందుండినకాలమునందేకాక, శిథిలమై నామమాత్రావశిష్టమై యుండు నీకాలమునందుఁ గూడ లంక, బర్మా, టిబెట్టు, సయాము, జపాన్ మొదలగు దూరదేశములనుండి జాడయాత్రికులు హేమంతము తువున వచ్చి దర్శించిపోవుచుందురు.

ధామేక్ స్తూపము

దీని ఎత్తు భూమట్టమునకుపైన 116 అడుగులుండి పునాది 39 అ. కలిగియున్నది. ఈస్తూపము కూడ తత్త్వార్థ మచ్చటనుండిన యొక పురాతన కట్టడపుపునాదిపై కట్టబడియున్నది. దీనియందు ముందుకు మిగిలి వచ్చియుండు 8 ముఖములు కలవు. ఇందు 7 ముఖములకు వైయంచు సరళముగానున్నది. (Straight edged). పశ్చిమముననుండు 8వ ముఖముమాత్రము వైయంచు విలువంపు కలిగియున్నది. స్తూపముమట్టును చెక్కబడిన తీగ

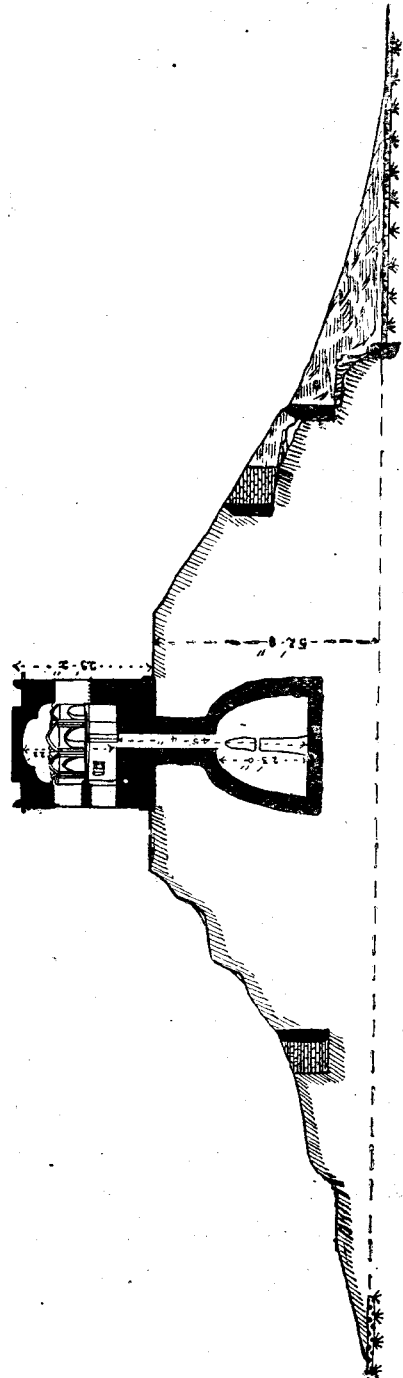
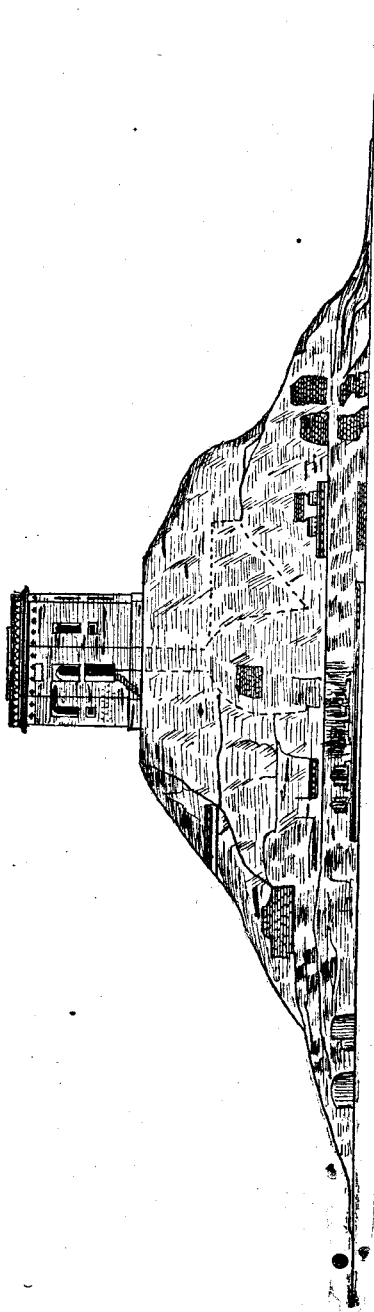
పని (Scroll work) ఈ రీతి ముఖమువద్ద ఎక్కువ విగ్రహము పశ్చిమాభిముఖముగా నుండుటవల్లను ధామేక్
యందముకలిగి పసమాప్తి నొందింపబడినందున తక్కిన స్తూపముయొక్క పశ్చిమముఖము ప్రాముఖ్యతను కనుప
ముఖములకన్న నీముఖము ముఖ్యమైనదనినూచించుచున్నది. అచుచున్నందునను నిదియు మైత్రేయుని జ్ఞాపకార్థమై
మైత్రేయుని జ్ఞాపకార్థము కట్టబడిన యములలో కట్టబడి యుండును.

క. ప్రధాన ఆలయముయొక్క స్థాన, ఎత్తును

[భారతి రెండవసంపుటము నాల్గవసంచి తొంబదితొమ్మిదవపుటయందలి చిత్రమును చూచునది]

*. మైత్రేయుడు గౌతమబుద్ధునిచే తనతర్వాత బుద్ధు డగునట్లు వరమివ్వబడినవాడు.

చౌఖంబిస్థానము

థామేక్ స్థాపమున నొకయరమైలు దూరమున చతురశ్రమున నొక ఇటుకరాతిదిబ్బ కలదు. దీనిపై నొక యష్టముఖ శిఖరము క్రీ.శ. 1588 సంవత్సరమున మొదలు

చక్రవర్తియగు హుమాయూను జ్ఞాపకార్థముగా నతని కుమారుడు ఆకబరుచే గట్టబడినది కలదు. అందొకశాసనము ఆరబిక్ లిపియందు చెక్కబడి యును గాని

భావమేమనగా “ప్రస్తుతము స్వర్గము నలంకరించియుండు హుమాయూన్ చక్రవర్తి యొక నాడిచ్చబికివచ్చి కూర్చుండునట్లును గ్రహించినవాడై తన తేజముతో సూర్యుని తేజము నినుమడింప జేయగలగును గాన ఆయన పుత్రుడును భృత్యుడునగు అక్కర్లు ఈ ప్రదేశమున నొక యున్నత శిఖరమును నిర్మించ నిశ్చయించుకొనెను” చాళిండిస్తూపముపై గల శిఖరమునుండి చుట్టుపట్టజూచినయెడల పచ్చికబయళ్లును మామిడితోపులును కన్నులపంపి నై యొప్పుచుండును. ఉత్తర—పశ్చిమదిశలయందు ‘నయాలము’ పూర్వదిశయందు ‘సారంగతలము’ అను జలభాగములు కలవు. ఇది నైసర్గికములు (నదులు) కాక జనలచే ద్రవ్య ఏర్పాటుచేయబడినవిగానుండి గట్టలయందు వీటినుండి త్రవ్వయెత్తబడిన పట్టిదిబ్బలు కలిగియున్నవి. ఘాటీపుర మార్గమునకు వెనుక నొకదిబ్బపై ‘మహావీరాలయము’ ఒకటి కలదు. చాళిండికి దక్షిణమున దూరములో వారణాసిలోని యున్న తస్మాథములును, ఔరంగజేబుగోరియును కనబడుచుండును. ఈస్తూపము రిముఖములుకలిగియున్నది.

బుద్ధుడు గయనుండి సార్నాదునకు వచ్చుచుం గాతన్నగౌరవపరచుటకై కుట్రలుపన్నుచుండినకాండియది పంచయతులను కనుగొనినప్రదేశమున గట్టబడినట్లు హియకొట్నాంగుచే షర్ణింపబడిన స్తూప మీచాళిండియే యనదగియున్నది.

స్తూపములు బుద్ధుని జ్ఞాపకార్థముగా గట్టబడినవి కాన సాధారణముగ ఆకారమున భోరగిలవేయబడిన బుద్ధుని భిక్షాపాత్రమును బోలియుండునట్లు కట్టబడియున్నవి. ఇట్టి యాకారమును స్తూపనిర్మాణమున ననుసరించుట కొక చిన్నకథ కలదు. బుద్ధుడు గయను వదిలి సార్నాదుకు పోవుచుండగా మొట్టమొదట నిద్దరు వణిజు లెదురుపడిరి. వారు తమయొద్దనుండిన యాహారమును బుద్ధునికిగూడ గొంచెమిడి యాదరించిరి. ఇందుకు బ్రతిగా నాయన వారికి తనమతమును బోధించి వారు పూజించుటకై తనకేళములను, నఖములను ఇచ్చెను. వాటిని కడుగొరవముతో గొని తమ గ్రామోన్ముఖులైన వణిజులూపదార్థముల బూజించు క్రమమును దెలుపుచుని బుద్ధుని వేడుకొనిరి. బుద్ధుడును వారికోరిక నెరవేర్చు దలచి భూమిపై మొదట దన ‘సంఘాతీ’ని పరచి దానిపై దన ‘యుత్తరసంగము’ను ‘శంకషీక’ను పెట్టి వాటిపై దన

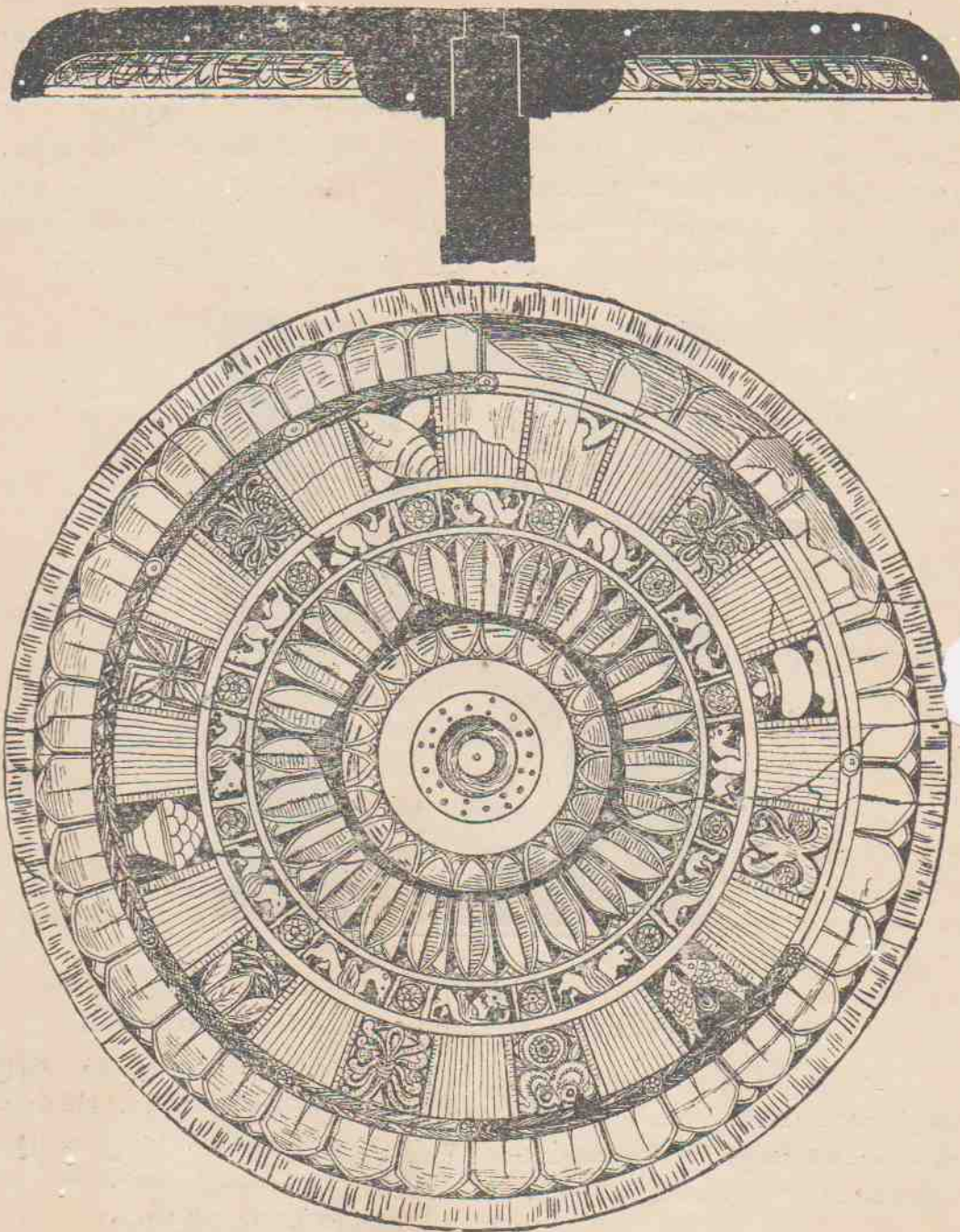
భిక్షాపాత్రమును మూసి దానిపై తన దండమును నిలువబెట్టి తనయభిప్రాయమును వారికి దెలిపెను. వారును తమగ్రామములకభోయి తామెరిగిన యారూపమును గల నూపమును నిర్మించిరి.

శిలా విగ్రహములు
రాతిగొడుగు

సార్నాదులో నొక గొప్ప బుద్ధవిగ్రహమునకు రాతితో జేయబడిన గొడుగుకలదు. ఇది విరిగిక్రిందబడి యున్నది. దీనివ్యాసము (Diameter) 10 అడుగులు. ఇది భోరగిలవేయబడిన తామరపువ్వుమును బోలియున్నది. గొడుగులో మధ్య నొకదిమ్మెయు దానిచుట్టును చెక్కలు గలిగిన గజ, సింహ, మకర, వ్యాఘ్ర, మరంగ, ఉష్ట్ర, వృష భాదులచిత్రములు 12 చెక్కబడి యున్నవి. వీటిమధ్య చదరవీళ్లును వాటిలో తామరపువ్వుములును కలవు. వీటి వెలుపవలయమున 12 శార్దూచిహ్నుములు చెక్కబడియున్నవి. ఇందుముఖ్యమైనవి శంఖము, ఊదుకొమ్మ, స్వస్తికమును చిహ్నము, ఫలపాత్రము. (తీరత్వ చిహ్నము (బుద్ధుడు, ధర్మము, సంఘము అను 3 రత్నములు) వత్స్యము, మంగళకలశము మొదలగునవి.

కొన్ని శిలావిగ్రహములు
తారాదేవి

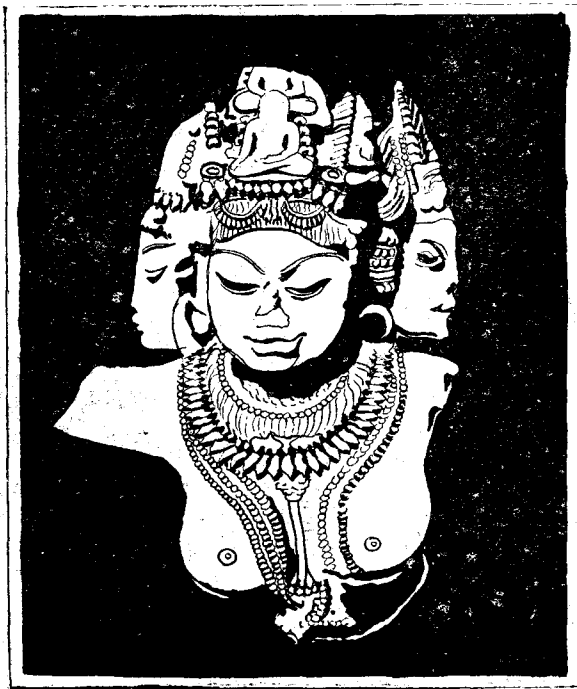

రాతిగోడగు (వ్యాసము 10 అడుగులు)

తారాదేవి విగ్రహము థామేక్ స్థూపమునకు ఉత్తరదిశను కొంతదూరమున గణగొన బడినది. కిరీటమున ధ్యాని బుద్ధుని విగ్రహము చెక్కబడియున్నది. రెండు చేతులును మధ్య విరిగియున్నవి. విరిగినచోట రంధ్రములు. రంధ్రము లుండుటవల్ల ఇంతకుపూర్వ మొకప్పుడు కిరిపడిన భాగములను వేరురాతిలో చెక్కి యతికించి నట్లు తెలియగలదు. ఇరుపార్శ్వముల యందును క్రింద రెండు స్త్రీవిగ్రహములు కలవు.

యజ్ఞేయునది యని విగ్రహమునడుమన (పీఠమున) గల ధర్మచక్రపాలనాచిత్రమువల్ల చెలియుచున్నది. విగ్రహమున కిరుపార్శ్వముల యందును రెండు కురంగములు కలవు. చక్రమునకును రెండుప్రక్కలను కురంగములుకలవు. విగ్రహము శిథిలముకాక దొరకుట చిత్రము. శిరస్సునకు గల ఫరిశేష చక్రమున నిద్దరుదేవతలు పుష్పములఁ జల్లుచుండునట్లు కలదు. ఇందుగల యలంకారచిత్రము (Design) చక్కగాఁ జెక్కబడియున్నది.

చతుర్ముఖితారాదేవి

చతుర్ముఖ తారాదేవి

తారాదేవి చతుర్ముఖియని మాడ కొనియాడబడుచున్నది. ఒక్కొక్క శిరస్సునందును చిన్న బుద్ధవిగ్రహములు చెక్కబడి యున్నవి. తారాదేవియొక్క భూషణములు మిక్కిలి యందముగాఁ జేయబడియున్నవి.

బుద్ధ విగ్రహము

ఈవిగ్రహము బుద్ధుడు గయనుండి సార్నాదు నకువచ్చి, తన ప్రథమబోధ యొనర్చిన విషయమును చెలి

అవలోకితేశ్వర విగ్రహము

తామరపుష్పముపై నిలుచుయుండు ఈవిగ్రహమునకు రెండుచేతులును విరిగియున్నవి. కిరీటమునందు ధ్యానిబుద్ధుని విగ్రహము కలదు. పుష్పపీఠము క్రింద నిద్దరుదేవతలు ప్రార్థించుచున్నట్లు కలదు.

బోధిసత్వ విగ్రహము

ఇందుమాడ కిరీటమున బుద్ధవిగ్రహము కలదు. హస్తము వరదముద్రయల దున్నది. క్రింద బోధిసత్వుని పూజించు స్త్రీ కలదు.

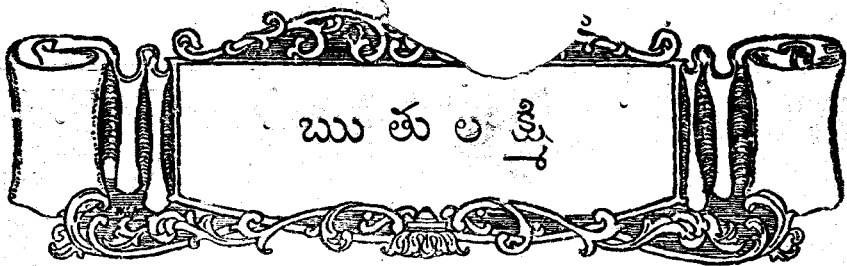
బోధిసత్వ విగ్రహము

అనలోకేశ్వర విగ్రహము

బుద్ధవిగ్రహము

మిత్తింటి నరసింహమూర్తి గారు [కవితా నికేతనము]

(సంపుటము ౨. సంచిక ౫ తరువాయి)

నీనాథు గుప్పించు నీలాలు జార

శుక్తియు ముత్యాలు సొంపుగ జేయు

చంటిబిడ్డడు నిట సంతసమందు

కొత్తగా పెండ్లాడు కొమరిత లెంతో

మగనిపై భక్తిని మన్నించి మదిని

నీరూపు దలతురు నిశ్చలంబుగను

నిను జూచి పురిలోని నెచ్చెలు లెల్ల

ంగారముల దిద్ది నేమించు నిచ్చ

కన్నెలు వృద్ధతా పున్నెంపు స్త్రీలు

జవరాండ్లు బిడ్డల చంక బెట్టుకొని

ఇంటింట బోయి పేరంటముం గొండ్లు

మెనుక ముందర గట్టు వేణిలో పూలు

జుదెంపు వాటుగ నవరించి సిల్కు

పాల బుగ్గలతోడ పాపడు నగుచు

పాదంబులను సాచు పారాణి కొరకు

తమ తల్లి భూషణ దాము ధరించి

సెనగల మూటల చేర్చి బట్టుచును

ముద్దుగ తమ తల్లి మ్రోల నడచుచు

హెచ్చరికను జూపు నింపుబిడ్డలును

గుంపుగనీవైపు గూడివత్తురదె

అందులో వచ్చెడి అందమాయునతి

పుతడిబామ్మ దా ముత్యాలకోవ

పచ్చనిదేహంబు పరువైనరూపు

కుటుచ విగ్రహ మెంతో బరువుగర్భమున

బంగారుపిచ్చుక భాతినిదోప

చిన్నివన్నెల చీర చెంగుచాటునను

చల్లని హృదయంబు చక్కగ నవ్వ

పారిజాతపుదండ వై హార మొప్ప

కంటె కాసులపేరు కలువరింపంగ

ససుపునిగులుదేరు పాదమ్ములకును

గోరింటరక్తిమ పారాణి పెట్టి

గల్లుగల్లుని మ్రోగు కడియ మందెలను

మెత్తనిపదముల మెల్లగ నిడుచు

చిరునవ్వు మోమున చెంగలింపంగ

భావంబుహృదయాన పల్లవింపంగ

కాటుక కన్నుల కలయంగజూచి

కస్తూరితిలకంపు కమ్మనితావి

స్రాణంబులకువిత ప్రాణంబులీయ

కర్పూరహారతుల్ కరమునబట్టి

మోహినీదేవికి మోహంబుగఱపి

నీతమ్మ కినుమంత శిలంబు నేర్పి

రాధకు తనదైన రమ్యత దెలిసి

సిరులచే మించిన చిట్టిమూలక్ష్మి

సత్కులబున బుట్టె సమ్మానమిమ్ము

చేరివచ్చుచునుండే చేతి నందిమ్ము.

గిరిరాజుబిడ్డలు గేరింతతోడ
 నవయావనంబున నాధునిజేర
 దేహ ముప్పొగుచు తేజముల్లూర
 పుట్టినదాదిగ పోషించినట్టి
 తండ్రిపాదము వీడి తటలెడువేళ
 ఇసుమంతకన్నీరు ఇరుగడ దోచ
 ఎఱ్ఱనై చూపులు నేరులకొప్పె
 తండ్రిగారింట రత్నా లొడిగిట్టి
 పందిళ్ల పాన్పుపై ఫలవృక్షతతుల
 దారిలో వనలక్ష్మి సారెలుబెట్టు
 గందంపుమ్రాకులు చందన మలదు
 ఫలియించి మారేడు పండ్ల నొసంగు
 ఇరువంక వృక్షముల్ శిరములు వంచి
 కుసుమపు షర్వముల్ గొల్లగ గుఱియు
 తామ్రపర్ణి యొసంగె తరళముత్యములు
 కావేరి కొనివచ్చె కలకంఠరవము
 కృష్ణవేణియు దెచ్చె కెంపులు రనలు
 కోనసీమనుగల కోవిదులెల్ల
 వేద శాస్త్రముల వేదిక నెక్కి
 సామగానములతో స్వస్తులు చెప్ప
 - గోదావరిదేవి కేదారసీమ
 చేమూత యొసంగంగ చేరి నడచుచు
 అత్తవారింటికి నరుగు పడుచని
 పసుపు కుంకుమలిచ్చు పౌరాంగనాళి
 బాల వృద్ధాదులు పట్టంగలేసి
 సంతోషమున జేరి సాగిలి మ్రొక్క
 ఈవంక కావంక కెంపుగ చూచు
 పైబడి ప్రార్థించు పామధులకును
 కలపచే గృహదానములను చేయుచును
 ప్రక్కకుచేరియు పాదంబుగొలువ

పాదరజ మొసంగి భాగ్యమిచ్చుచును
 వారి వారికిపుణ్య ఫలములకొలదో
 పంచివెట్టుచు సారె బయలు వెడలెను
 నీపాదములకు దా నెమ్మితో మ్రొక్క
 ఈవంకకును వచ్చి యెఱిగియున్నదదె
 శిరమున చేయుంచి తేమంబుగోరి
 పతియుదానును గొప్ప ప్రణయమొప్పంగ
 సంసారసౌఖ్యంబు చక్కగ నొంద
 ఆశీర్వాదింపుము అక్షత లుంచి.
 తొలికోడి కూయకే తొందరపడుచు
 కాసారముల కేగి కమలమ్ము దెచ్చి
 పాలవెల్లిని గట్టి మారేడుదూసి
 విఘ్నేశు బూజించి వినయంబు దప్పి
 పల్లెరు దారుల బాగుగ బోసి
 సంసారులిండ్లను ధ్వంసంబుజేసి
 లోకులు ధట్టంగ లోమెచ్చికొంచు
 కేరింతగొట్టుచు నూరి బాలకులు
 కోలాట మాడుచు కొమ్మల నెక్కి
 శ్రీకృష్ణుడేనంచు చెంగునదాటు
 పచ్చాకుకట్టల బాలునిగొట్టు
 తద్దలరోజుల ముద్దియ లాడ
 తామును మేల్కొంచి తరుముచు వచ్చు
 బలరాము డేనంచు పట్టులగాచు
 చిలకలపై చేరి చెడుగుడులాడు
 శోభనమ్ములు సీకు చొరుచుకరాను
 ప్రాణేశు డేవేళ ప్రణయమ్ము గురియ
 సంతసంబందని సత్వంబు గలదె?
 ఆవంకగనుగొను మబల లందరును
 దూరాన బిడ్డల ద్రోసిపుచ్చియును
 సీరున్న చెలకలో దీరుగ నిలచి

వరియాకు కుదులుల వంగుచు బెట్ట
చేనున్న గోజుల చిటుత మ్రోతలకు
నలుగురికంతాలు కలియగజూచి
జలిబిలిపాటల చేరి పాడంగ
మూన దిరుగకుండ మొలకలెత్తెడిని
దారిలో బాలుడు తాండవమాడు
మించిలో పడులు మేలుగగూయు
పసిరిగ పశువులు బండువమేయు
దీర రోగియు నెంతో తేజంబుగాంచు
వరియును దేహంబు పల్గురు బెంచు
పట్టలేక తనువు పచ్చనై వెలయ
సిరులొప్పువయసున సిగ్గులు దోప
ఫలములభారాన తలవంచి నిలచె.
నీమేని చెమటలు నీలిమ దోచె
మేఘుండు డస్సియు మేలంబుమానె

తక్కు బెక్కులతోడి తారలగూడి
నిశినాధు డింతలో నిగిని మెరసె
పండువెన్నెలతోడ పక్కుననవ్వె
అది చూచి మేఘుండు అదరిపడుచును
వెలవెల బోవుచు వెనుకకు క్రుంగె
సిగ్గుచే ఋతులక్ష్మి శృంగారమొలచె
వరిలక్ష్మి ముగ్ధయై పరువుగలేచి
పొలమున నొకవంక పొందుగ నిలచె
నిర్మలంబైపాతె నీరమ్ములన్ని
ప్రజలకు పండువల్ ప్రబలంగ దొడగె
పితృదేవతలకెంతో ప్రీతియు బుట్టె
గాంధర్వు లాలాపగానముల్ నేయ
ప్రమథాదిగణమెల్ల అంకెలు వేయ
నందీశ్వరుం డాడి నాట్యంబు జేసె.

ఆమ ని

మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, బి. ఏ.

అనుపమోత్సాహాలీల సుమాళివ్రాలి,
భవ్యమకరందపాన విభాసకేళి
దేలి, మంజుల గానసుధాలహరిని
జమ్ముమత్తమిళింద బృందమ్ము లహహ !
నునుజివుల్లను మేసి మనోహరముగ
గూయుచున్నవి కోయిలల్ కొనరికొనరి;
శుకపికంబులొనర్చు విశుద్ధరవము
విందుగూర్చుచున్నది వీనులకును
వివిధవర్ణ పర్ణాంబర విలసిత్తాంగి
ప్రకృతితన్వంగి, సమ్మోద భరితయగుచు,

సురుచిరోత్ఫుల్ల సుమకృతాభరణయగుచు
నాధుండగు మాధవునిమ్రొలనాట్యమాడు
నార ! జగమెల్ల శోభామయంబుగాఁగ.
ఏది యెట్లున్న నేమి, యదృష్టహీను
లైనవారికిఁ బాసఁగునే! యాత్మ హితము
వరవసంతుండు వనమెల్ల వరలఁజేయ
పాప మాజాజితవ దౌర్భాగ్య మేమొ.
వృక్షసంతతిమరియాద వీడి, దుర్మ
నోవ్యధనుగుండుఁ బాపింపనోచ కకట
యీశ్వరాజ్ఞ బలీయమై యెసఁగుఁ గాదె.

తుక్కా పంచకము

మానవల్లి రామకృష్ణ కవి గారు, యం. ఏ.

ప్రపాథమాసపు భారతీసంచికలోఁ దుక్కా-
 దేవి రచించెనన్న శ్లోకపంచకమును
 గూర్చివ్రాయుచు వానిలో రెండు వల్లభదేవుని
 సుభాషితావళిలో నుదాహరింపబడి యుండు
 టయు, నొక్కటి ముకుళభట్టుచే నభిధావృత్తి
 మాతృకయను గ్రంథములో నుదాహరింపఁ
 బడియుండుటయఁజూడ నాశ్లోకములు కృష్ణ
 రాయలభార్యయగు తుక్కాదేవి రచించి
 యుండుట సంభవింపదని వ్రాసియుంటిని. ము
 కుళభట్టు కాశ్మీర దేశమును క్రీ. శ. 850 కాల
 ములోఁ బరిపాలించుచుండిన యవంతివర్మ
 కాలములో శంకరావతారమని పొగడ్తగన్న
 భట్టకల్ల టుని కుమారుడగుటచే నీపద్యములు
 క్రీ.శ. 1520 ప్రాంతములోనుండినకృష్ణరాయ
 నిభార్య రచించియుండుననుట వీలుగాదని
 నాయభిప్రాయమును నాధారముగా నందుఁ
 జూపితిని. భట్టకల్ల టుఁ డవంతివర్మకాలములో
 నుండెనని కల్హణుడు రాజతరంగిణిలోఁ జెప్పి
 యున్నాడు. ఈతుక్కాపంచకముమీఁది నా
 విమర్శమును వేడుకగా నాక్షేపించుచు శ్రీ
 రంగస్వామిసరస్వతిగారు కార్తికమాసపు సంచికలోఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. అందుఁ గృష్ణ
 రాయలు గజపతికూతుఁ డెండ్లాడెననుటయు,
 తుక్కాశబ్ద మనేకులకు నామమగుటచే గజ

పతికూతున కాపేరు వాడుకలో నుండవచ్చు
 ననియు, నాశ్లోకపంచక మామె యితర కవుల
 చాటువులవలననో కావ్యములవలననో సేక
 రించియుండవచ్చుననియు, భట్టకల్ల టునిగూర్చి
 కల్హణుని యభిప్రాయము విశ్వాసము కా
 దనియు, గజపతి పండితుడై పండితాదరము
 చూపినందున నతని కుమార్తెయు విదుషియై
 యుండనోపుననియు ఫలితార్థము తేల్చినట్లు
 తోచుచున్నది.

ఈయంశములలోఁ దుక్కాదేవి ప్రా
 నుల పద్యముల సేకరించెనని వారంగీకరించు
 నప్పుడు మాయభిప్రాయము గతార్థమయ్యె.
 ఆమె కవయిత్రి యని పెక్కుండు చరిత్రము
 లలోవ్రాయుట కీ శ్లోకపంచకమే కారణము
 కాని పక్షమున ఆమెకవనధోరణి విని యానతిఁ
 గీర్తింప మాకును గుతూహలము కలదు. కేవ
 లమును బూర్వకవిపద్యములఁ గృష్ణరాయలకు
 నపదేశభంగిగాఁ దుక్కాదేవి పంపియుండిన
 యెడలఁ గృష్ణరాయఁడు ప్రియురాలినమయో
 పస్థితికి మెచ్చుకొని తుక్కా వైదుష్యమునకై
 నను దానితో సాంగత్యము గోరఁగల సామా
 న్యరసికుఁడు కావలయును. అట్లు కాకున్నసం
 స్కృతవాఙ్మయమున కేవలము పరిశ్రమ పాట
 వములేక తత్కృతములుగానే భవించి

యామెను జేపట్టి యుండవచ్చును. ఎట్లైనను దుక్కాదేవికి గవనశక్తి గలదా యను నంశము నందిగ్ధమే.

ఈసందర్భములో ముకుళభట్టు తండ్రి యగు భట్టకల్ల టునిగూర్చి కల్పణుడు వ్రాసిన కాలము నమ్మదగినదికాదని శ్రీ సరస్వతి గారు వ్రాసినవ్రాతను బరిశోధింతము. కల్పణుడు తనకుఁ జాలఁ బూర్వకాలమువారి చరిత్రములు వ్రాయుటలోఁ బూర్వబడియుండవచ్చును. తనకంటెను మూడు శతాబ్దాలకుఁ బూర్వమేయుండిన కల్ల టుని విషయములో కల్పణుని కాలనిర్ణయము ప్రమాదదుష్టమని నేను సాహసించి చెప్పఁజాలను. కల్పణుని ప్రామాణ్య మేటఁ గలయనిండు. 1180 క్రీ. శ.

నుండిన కల్పణునికంటెను భట్టకల్ల టుడు రువాతివాడగునా? కృష్ణరాయలు క్రీ. శ.

1509 లో నుండినవాడు. తుక్కాదేవి

కంటెను కల్ల టునిఁ బేర్కొనిన కల్పణుడు 350 సంవత్సరములు పూర్వమున శ్రీ సరస్వతిగారే యంగీకరించి తీరవలయును. ఈ యంశము స్పష్టముగాఁ జెప్పక “పేరుగన్న కృష్ణరాయలకు భార్యయైన తుక్కాదేవి ఈ యెద్దు జ్ఞోకములు నేకరించి యుండదనుట యెంతసాహసము” అని వ్రాసిరి. నేకరించుట కంతటి గజఁపికూఁతురును నాంద్రభోజుని భార్యయుఁ గావలసిన యావశ్యములేదు. సామాన్య స్త్రీయును జేయఁగలదు. నేకరించు పని యామెచేతఁగాదని యెవరు సాహసించి యెఱిగిరి? అట్లు చెప్పినవారిపై శ్రీ సరస్వతి గారికి గోపము తప్పక రావలసినదే.

ముకుళభట్టు ప్రాచీనుడని వారి స్పష్టముగా నంగీకరింపనందున నేను మరలఁ గొన్ని యాధారములఁ జూడఁదలఁచినాఁడను.

(1) భట్టకల్ల టుడును, గల్పణుడును దుక్కాదేవికి దరువాతివారనియే క్షణకాల మంగీకరింతము. ముకుళభట్టు భట్టోద్భటుని కావ్యాలంకారసంగ్రహమునకు వ్యాఖ్య రచించె. దానిలోని పంక్తులను గుంతలకుఁడు వక్రోక్తి జీవితములోఁ దృతీయోన్మేషమున ఖండించెను. కుంతలకుడు లోచనవ్యాఖ్యాత యగు నభినవగుప్తునికంటెబూర్వముడని యతని నాట్యశాస్త్రవ్యాఖ్యానమువలన స్పష్టమయ్యె.

(2) ముకుళభట్టుశిష్యుడు ప్రతిహరేందు రాజు కొంకణదేశస్థుడు. క్రీ. శ. సుమారు 930 లో నుండినవాడు. గురుప్రశంసను తన యుద్భటాలంకారవ్యాఖ్యలో విస్తరించెను.

(3) ముకుళభట్టు కుమారుడు హర్ష టుడు జయదేవచ్ఛందమునకు వ్యాఖ్య గూర్చెను. దాని నభినవగుప్తుడు తన నాట్య శాస్త్రవ్యాఖ్యలోఁ బేర్కొనియె. అభినవ గుప్తుని గ్రంథములన్నియు క్రీ. శ. 1030 లోఁగా విరచింపఁబడియె.

(4) కావ్యాలంకారసూత్రములు వామ నాచార్యుడు రచించి చనిపోగా నందుఁ గొన్ని భాగములు చెదపట్టఁగా ముకుళభట్టు దానిఁ దెప్పించి పూరించెనని తెలియుచున్నది. అభినవగుప్తుడులు వామనుని బూర్వనిగాఁ బ్రశంసించి యున్నారు. వామనాలంకార వ్యాఖ్యాతలలో నతిప్రాచీనుడగునహదేవుడు

తద్గ్రంథమునకు ముకుళభట్టసంబంధ ముట్లు వివరించుచున్నాడు.

వేదితా సర్వకాస్త్రాణాం భట్టోభూఽన్యుకూభిః
లభ్యా కుతస్త్వి దాదర్శం భట్టామ్నాయం సముద్భృతమ్.
కావ్యాలంకారకాస్త్రం య త్తేనైత ద్వామనోదితమ్

వామనభట్ట రాష్ట్రకూట జగత్తుంగుని సభ దర్శించినట్లు తోచుచున్నది. ముకుళ భట్టును నతనికి సమీపకాలమువాడే.

(5) క్రీ. శ. 1100 కాలములో నుండిన మమ్మటుడు శబ్దవ్యాపారవిచార మను గ్రంథమున ముకుళుని యభిధావృత్తి మాతృకలో నీక్రిందిశ్లోకము నుదాహరించెను.

“వస్తురవ్యక్తస్య వాచ్యస్య రూపభేదా ద్విభిద్యతే.”
అభి-6.

(6) క్రీ. శ. 1180 ప్రాంతములోనుండిన హేమచంద్రాచార్యుడు కావ్యానుశాసన వ్యాఖ్యానమున

“అస్యాభిధితిః నవ భట్టయుకూభిః, తైర్హి రూఢిమపి ప్రయోజనతయా ఉపన్యస్య లక్షణతయా ప్రవర్తితా | యదాహుః ‘రూఢేః ప్రయోజనవాద్యైః వ్యవహారోఽనలోక్యతే’ (ఇతి కావ్యాను-పుట 25)

అనెను. ఈ శ్లోకార్థ మభిధావృత్తిమాతృకలోనే (12 శ్లో) యుండుటగాక దీని కుపస్తంభముగానే తుక్కాపంచకములోని శ్లోకముదాహరింపబడియె.

(7) కావ్యప్రకాశవ్యాఖ్యాతయగు మాణిక్యచంద్రుడు (క్రీ. శ. 1200 కాలము వాడు) ముకుళభట్టును ఖండించె.

(8) విద్యారణ్యులవారి భ్రాతయగు భోగ నాథుడు రచించిన కావ్యాలంకారసుధానిధి

యను మహాగ్రంథమున ముకుళభట్టు రచించిన యభిధామాతృకలోనిశ్లోకముఖండింపబడియె. భోగనాథుడు క్రీ. శ. 1380 కాలమువాడు. కల్పణునికల్లటుఁ డేకాలమువాడైనను ముకుళునిఁ బేర్కొన్న వీరందఱును గృష్ణరాయ నికేజాలఁ బూర్వులు. కావునఁదుక్కా కర్తృత్వము శ్లోకములకుఁ బొందుపడదుగదా!

ఇక గజపతికూతురేరు తుక్కాయని యెట్లు సిద్ధాంతమయ్యె? కృష్ణరాయలు గజపతి నోడించి యతనికుమారిఁజే బెండ్లియాడుట నిశ్చయమేకాని యామెపేరు తుక్కాదేవి యనుట కాధారమేమి? వా రుదాహరించిన,

“ప్రతాపరుద్రస్య గజేశ్వరస్య
పుత్రీం పవిత్రీకృత భూతధాత్రీమ్;
ప్రత్యగ్రహీ ద్యః ప్రకటప్రతాపా
భద్రాం సుభద్రా మివ పాండవేయః.”

అను శ్లోకమువలననే గజపతికూతురు “తుక్కా” కాదనియు భద్రాదేవియో లేక సుభద్రాదేవియో యని యేర్పడును. కళింగ రాజులకుఁ గులదైవములు జగన్నాథములోని కృష్ణుఁడును, సుభద్రాదేవియుఁ గావున వారి విడ్డలకు సుభద్రయని నామముంచుట యాశ్చర్యముకాదు. సరియైన యన్వయమును వదలి పేరు చెప్పక కవిపద్యము వ్రాసెననుట యంత సమంజసముకాదు. ఒకవేళ తుక్కానామము సుభద్రకు దాదులో విదూషకులో పెట్టియుం దురేమో! గజపతిపాండిత్యపరాక్రమములును, గృష్ణరాయని యాంధ్రభోజత్వమును మన మెంత మెచ్చుకొన్నను తుక్కాదేవి యొకతే యుండి యామె కృష్ణరాయల పత్నియై యీ

శ్లోకపంచకముగాక వేటపద్యములు రచించి యుండునేని యామెకీర్తి కొనియాడఁదగినదే. అట్టిరసికురాలి కవితాసాభాగ్యము లనుభవింపక కేవలము మాటవానికి నిలిచెనన్న కృష్ణ రాయఁడు వ్యర్థుడనియే నిందింపవచ్చునుగాని యట్టిసిగి నిరూపింపఁబడలేదు.

గతానుగతికముగా సందిగ్ధాంశములను గూడ సత్యోత్తరములుగా (?) నితరులు వ్రాయుచుండుటవలనఁ దుక్కాకథామూల

మును శోధింపవలసివచ్చెను. గాని శ్రీనరసస్వతి గారికిఁ బ్రామాణ్యభంగారోపణము చేయుట మావృతముకాదు. వారి వ్రాతనాధారము గాఁ గొని యితరులు పరంపరగా వ్రాయుటచే నింత చర్చింపవలసివచ్చెను. ఇట్లే కవి చరిత్ర కారులవ్రాత లాధారములుగా నెన్ని క్రొత్త క్రొత్త దొంతులు నిరాధారములయ్యెను భావ నాగగనాంగణమున గంధర్వనగరజ్యోతుల వెదచల్లుచున్నవి!

శ త ప త్ర ము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక 3 తరువాయి)

వెడమొగ మదేల? ననుజూచి పెట్టుకొందు వెవ్వరేఁ గొండెములఁ జెప్పిరే? సఖుండ! ఇంతదాఁకఁగదా మన మెన్నియెన్నో ముచ్చటలు సెప్పకొంటిమి, పువ్వుదోటఁ, బాదరుటిండుల, సైకత భూములందు వెన్నెలబయళ్ల వాహ్యళి వెడలి మధుర గానములు పాడుకొంటిమిగాదె కలిసి యేను నిన్నెడఁబాసి పోయినది యొక్క గడియక్రిందట నీలోపుగా నకారణముగ నీకెట్లు గలిగెను విముఖవృత్తి?

నాదు దీపంబు తైలశూన్యమనికాని కాల, పరిమితి యింతనికాని తెలియదాని నిర్వాణకాలంబు దగ్గఱించి నట్టులున్నది మిను మిన్నులాడుచుండే నేను నెమ్మదిఁ జేయంగఁ బూనియున్న కార్యములఁ జేయలేద యొక్కండునేని నిలిపియుంటిని సోమరివలెఁ బరుంసి ముందు నాగతి యేమో! తెల్పుము సఖుండ! అలలు కాలనర్పము పడగల విభాతిఁ బైకి నాల్కలు గ్రోయుచు వచ్చుచుండె

యముని సైనికసందోహమనఁ దిమిగి
 లాది జంతువుల్ చట్టముట్టుడుచుండఁ
 మృత్యుదేవతాయత, గళచ్ఛిద్రము లఞ
 ననఁగు నాన ర్తములు వివరించియుండఁ
 జవ్వనను బలివేయు కసాయియొక్కఁడు
 వాడికత్తితోఁ బైనుండి వచ్చుచుండఁ
 ఓం! యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు
 వెలయు నవరంజరెక్కలు విప్పి వచ్చి
 పైనివ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను
 గ్రుచ్చికొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాడ
 పవలురేయును నా కెండవాన లనక
 కష్టములను భావించి నాయుష్టములుగ
 కృపిని సలిపితి మావిడివిత్తు విత్తి
 ఆరసాలదేవతకు నేనన్యహంబు
 జీవితంబు నై వేద్యంబుఁ జేసినాడ
 నద్ది పెరిగెను నవనవ లాడుచుండఁ
 నెపుడు ఫలియిండునాయని యెడఁద యూట
 లూరుచుండ నయ్యెను వసంతోదయంబు
 చెట్టుపూచి కన్పండువు నేయుచుండఁ
 రేకకడఁ జూచినాడ నాపాపమేమొ!
 ముసిడిపండులతో నిండి పోలిచెఁ జెట్టు
 నేమి వచియింతు నా దురదృష్టరీతి.

కన్ను తెలిదమ్ములును మనఃకైరవంబు
 నడుగుఁదామరదోయియు హస్తకోక
 నదము లివ్వన్ని గలిపి దండగను గ్రుచ్చి
 తండ్రి! నీకు సమర్పింపఁ దలఁచినాడ
 నాదు పిల్లనగ్రోవి, చే నూఁది దేవ!
 తావకాలయమంటప స్తంభములను
 జిగురు వెట్టంగ నొనరించి శీతలమయ
 కాయమానంబు నిర్మింతుఁ గాంక్షదీఱ.

అలరు శంపాలతాప్రగ్రహములు గలుగు
 నారివాహాశ్వములఁ గట్టఁబడిన పుష్ప
 రథముపై నెక్కి యూరేగు రమ్యమూర్తి
 దివ్యతేజస్వి గనుగొంటిఁ దృప్తిగంటి
 అల నదీసైకతములకు నరిగి యచటఁ
 దనకటాక్ష వివర్తశీతలతరంగ
 ములను బ్రకటించు నాకృపాపూర్ణవార్ధి
 గనులపండువుగా నేఁడు గాంచినాడ
 కోకిలాధ్వని శ్రుతిసేసికొని వసంత
 రూఢగీతంబుఁ బాడి భూరుహములెల్లఁ
 జిగురువృట్టంగఁ జేయుచుఁ జిత్తములను
 బరవశము సేయు గాయకపరునిఁ గంటి.

[The sarota or sapodilla—Achras sapota]

“ కృ పీ వ లు డు ”

ద్రాక్షను ఫలజాతులలో సపోటాచెట్టుకటి పేర్కొనదగినది. మన దేశమున నిటీవల ప్రవేశపెట్టబడిన ఫల జాతులలో నిది యొకటి. బంగాళా రాజధానిలో నీ తోటలు విస్తారముగ గలవు. కలకత్తా ప్రాంతములనుండి కాబోలు మొదట విశాఖపట్టణపు జిల్లాలోనికి తీసికొనిరాబడి ఇపు డాజిల్లాయందేకాక దాని కిరుప్రక్కలనున్న గుజరాం గోదావరిజిల్లాలలో గాడ నీతోటలు పెంచబడుచున్నవి. తక్కిన లుగుజిల్లాలలోగాని, దక్షిణదేశమున గాని యీఫలవృక్ష మంతగా గానరాదు.

సపోటాచెట్టు సామాన్యముగ అంటు మామిడిచెట్టువలె పెద్దదిగను నుడుగును. కొంచె మించుమించు పగడచెట్టును బోలి యుండును.

[1 వ పట్లముచూడుడు]. దానివలెనే యిదియు నేకాలమునగాని ఆకులన్నియు రాల్చివేయక పచ్చగ నుండును. ఈచెట్టు కొంచె మించు మించు సంవత్సరమంతయు పూయును. కాని వర్షాకాలాంతమున మెండుగపూయును. పూవు పగడపూవునుబోలియే యుండును. కాని దాని పరిమళమునకు బదులు ఇందోక విధమగు దుర్వాసన గలదు. కాయ గుండ్రముగ గాని అండాకారముగ గాని యుండును. రెండవపట్ల మున నాలురకముల సపోటాకాయలు చూప

బడెను. అందు మొదటిది మిక్కిలి పెద్దదిగ నెదుగు గుండ్రరకము. ఈరకపు కాయ లొక్కొకటి 10-20 తులములవరకు తూగును. నాల్గవది గుండ్రని చిన్న కాయల రకము. ఈ కాయలు 6-12 తులముల వరకు తూగును. రెండవది కోలగానుండు పెద్దకాయల రకము. ఈరకపు కాయలును 6-12 తులములుతూగు ను. మూడవది అన్నిటిలోను చిన్న రకము. కాయ కోలగనుండును. గుత్తులలో తక్కిన రకములందుకంటె హెచ్చుకాయ లుండిను. ఈరకపుకాయలు 3-8 తులముల వరకు తూగును. సామాన్యముగ 1, 4 రకములకంటె, 2, 3 రకములు కాపునందును, పండ్ల రుచి యందునుగూడ శ్రేష్ఠములు.

సపోటాకాయ పచ్చిగ నున్నప్పుడును పండినపుడునుగూడ పైని గోధుమ వర్ణము గలిగియుండును. కాని పండినపుడు పైని నును వెక్కును. పచ్చికాయను గోటితో గోకినయెడల నడుగున ఆకుపచ్చగ నుండును. పండబారినకాయ నట్లు గోకినయెడల కొంచెము పసుపుపచ్చగ నుండును. ఇదియే కాయ కోతకు సిద్ధమయినదా లేదా యని నిర్ణయించు విధము.

1-వ పటము

పలుచగనుండు పైతోక్కను తీసివేసిన
యెడల లోపలి గుంజు కొంచె మెరుపుతో
గూడిన పసిమివర్ణము గలిగి ఉండును. దీని
నడుమ నీతాఫలపుగింజలవంటి నల్లనిగింజలు
ఒకటిరెండుండును.

సపోటాచెట్టు సమస్త దేశములం దంత
టను సులభముగ పెరుగును. బంగాళా రాజ
ధానిలోను, ఉత్తరాంధ్ర దేశమున నేకాక ఈ
చెట్లు చెన్నపురిలోను, కోయంబత్తూరు
లోను, పశ్చిమ తీరమునను, బాంబాయి

౧. తేనాంపేటలోని వ్యవసాయకోద్యానవనమునం దొక పెద్దచెట్టు గలదు. అడయారులో నొకతోటగలదు.

౨. వ్యవసాయకళాశాలతోటలో కొన్ని చెట్లుగలవు.

౩. గోవా ప్రాంతములందు కొన్ని తోటలు గలవట.

ప్రాంతములందును పెరిగి కాయుచున్నవి. కాని సముద్ర ప్రాంతములందు లోపలిభాగమునందు

మున ఎడమచేతివైపున న కపాలమొక్కయు కుడిచేతివైపున నాటటకు సిద్ధముగ నున్న అంజ్ఞాకటియు చూపబడెను.

2-వ పటము

కంటె బాగుగ కాయునని కొందరి యభిప్రాయము. ఈవిషయ మింకను బాగుగ పరిశోధింపవలసియున్నది.

సపోటాచెట్లు గరపనేలలందు బాగుగ పెరుగుచున్నవి. గింజలను నాటినసపోటామొక్కలను బెంచవచ్చును. కాని యిట్లు పెంచిన మొక్కలు నెమ్మదిగ నెదుగును. అంత బలిష్ఠముగ నుండవు. కావున బలిష్ఠముగ నెదుగు పాలమొక్కలకు గాని, ఇష్టమొక్కలకు గాని సపోటాకొమ్మలను అంటుకట్టి (మామిడిఅంట్లవలెనే) ఆయంట్లను నాటట మంచిది. 3వ పట

3-వ పటము

సపోటాఅంట్లను నాటటకు తొలకరియు శీతకాలమును అనుకూలములు. ఇవక చేయు నేలలలో శీతకాలమునను, చేయని నేలలలో తొలకరిలోను నాటవచ్చును. సపోటాఅంట్లను మామిడియంట్లవలెనే 12 గజముల కొక్కొకటిచొప్పున నాటవచ్చును. చతురముగ నీ దూరమున నాటినయెడల ఎకరమునకు 33 మొక్కలు పట్టును. అదేదూరమున ముగ్గురిగ నాటినయెడల 33 మొక్కలు పట్టును. బాగుగ దున్నిననేలలో సుమారు 1 గజము వెడల్పును లోతునుగల గోతులనుదీసి బాగుగ

నారనిచ్చి మంచి మంటినిపోసి మొక్కలను నాటవలెను. బాగుగచీకిన పశువులయెరువును 1; 2 తట్టలు గోతిలోపోసి పై మంటితోకలువ వచ్చును.

తొలకరిలో రెండుమూడుసార్లును, శీత కట్టు 3, 4 సార్లును, మొక్కలమధ్య దున్నుటయు, అప్పుడప్పుడు పదునుకనిపెట్టి మొక్కలకు నీరుపోయుటయు వాని మొదట గొప్ప త్రవ్వటయు, గడ్డిగాదములను తీసివేసి శుభ్రముగ నుంచుటయు దప్ప వీనికి చేయవలసిన యితరపను లంతగా లేవు.

సామాన్యముగ నపోటాచె ట్లెరువు నేయకయే బాగుగ కాయుచుండును. కాని తగిన యెరువువేసిన కాపు విస్తరించుననుటకు సందేహములేదు. సామాన్యముగ పశువులయెరువు లాభకరముగ నుండును. ఇతర యెరువు లేవేవి లాభకరముగ నుండునో యింకను పరీక్షింప వలసియున్నది.

లేత మొక్కలకేకాక కాపుపట్టిన పెద్ద మొక్కలకుగూడ వేసవికాలమున నీరుకట్టుట మంచిది. ఇట్లు చేసినయెడల పిండెలురాలిపోక నిలుచుటయే కాక, కాయలు పెద్దవిగ నెదుగును. సామాన్యముగ నెల కొకతడిచొప్పున మొత్తముమీద 4, 5 సార్లు తడుపుట చాలును.

నపోటాచెట్లకు తెగుళ్లుగాని చీడలుగాని అంతగా పట్టవు. కావున నీచెట్లు మామిడిచెట్ల కంటె నమ్మకముగ కాయును. కాని, తోట

లలో నేకారణముననోకాని కొన్ని చెట్లు బొత్తిగా కాయకే గొడ్డుపోవుట గలదు. బాగుగ పూచియు పిండెలు కట్టవు. గర్భోత్పాదనమున లోప మేమైన గలదేమో కనుగొనవలసి యున్నది. బాగుగ కాయచెట్ల కొమ్మలకే అంట్లు కట్టునెడల నాయంట్లు బాగుగ కాయుననిచాల మంది యభిప్రాయము.

నపోటాపండ్లు కొంచె మించుమించుసంవత్సరము పొడవునను లభించును; కాని వేసవిలో నివి మెండుగ దొరకును. 6 సంవత్సరముల వయసుగలచెట్లు సంవత్సరమునకు 3-6 రూపాయలవరకు ఆదాయమునిచ్చును. లేకరి 7 సంవత్సరములవయసుగల చెట్లనుండి 14, 15 రూపాయలచొప్పున దీయగలిగెను. 10 సంవత్సరములపిమ్మట చెట్టు 1-కి 10-25 రూపాయలు రావచ్చును. 15-20 సంవత్సరముల వయసుగలచెట్లు ఒక్కొక్కటి 50-60 రూపాయలపండ్ల నిచ్చుట గలదు.

నపోటాపండు కొందరు వెరి తీపి గలదని యన్నను చాలమంది రుచికరమును ఆరోగ్యకరముననుగు ఫలముగ నెంచుచున్నారు. పరిమాణమునుబట్టి చూచినయెడల నీపండునకు వచ్చువెల సామాన్యముగ నేయితరఫలమునకు వచ్చుటలేదని చెప్పవచ్చును.

నపోటాపండ్లిప్పుడు గోదావరిజిల్లానుండి, కృష్ణాజిల్లాకును, బొంబాయికిని ఎగుమతి యగుచున్నది.

ధన్యుడు

వేమూరి సీతా రామయ్య గారు

లనయిన బరాంగనలఁ గన్గొన నొల్లమి ప్రాణమానముల్

దలఁగిన మాటదప్పమి కృతంబు మొఱంగమి కల్మిలేములన్
గఱగమి, నొచ్చియున్ బరులఁగాటియపెట్టమి సర్వసామ్యపుం
గలిమి యొసంగునట్టి గుణగణ్యుఁడు ధన్యుఁడు నోజగమ్మునన్.

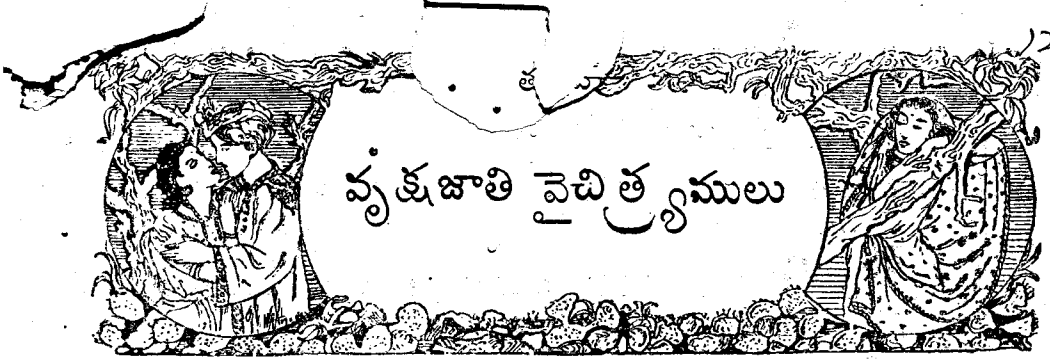
తనకులభించుపాటి ధనధాన్యములం బరితృప్తి నొంది, య
న్యూనకు శరీరమమ్ముకొన, కోపినయంత పరోపకారమున్
బానరుచు, చెల్ల వేళల “విభో! కరుణాంమయి దేహి పాహిమా”
మనుచుఁ జరించునాతఁడు కృతార్థుఁడుగా వివరించిచూడఁగన్.

నిలిచినఁ గూరుచున్న శయనించిన మేల్కొనినన్, వయస్కులన్
గలసి ప్రసంగముల్ సలిపినన్, విహరించిన; వేనిచిత్తమున్
దలఁగవు శ్రీమహేశు చరణంబులు, దూరపుష్ప్రీధనాదికం
బులగు మహోగ్ర దుర్విషయముల్ కృతకృత్యుఁ డతండు భూస్థలిఁ.

తన జనియించుదేశము, మతంబు, గులంబును, వేనిపుణ్య న
ర్తనమున నొండె, నొండె మహితంబగు పాండితి, నొండె నొండు మే
ల్గొనములమేటి సద్యశము కొల్లగొనున్, గనఁగా జగద్విల
క్షణగుణ శోభితుం డతఁ డొకండ కృతార్థుఁడు చూడ నిష్కూహిన్.

పరధనమున్ విషంబుగ నెవండు గణించునో, వేనిగేహమున్
దఱిసి యాచకాళి వితథస్పృహమై మగుడంగఁబోవదో
యెఱుంగఁడో వేడు పాక్షికపువృత్తి నెవండు స్వసంస్తుతిఁ మదిన్
మురియఁడో, యాతఁడే సుకృతి, పుట్టఁగ గట్టఁగ నేమి తక్కురుల్.

వృక్షజాతి వైచిత్ర్యములు

౧. కీటకభక్షకము లగు చెట్లు

చెట్లు మాంసమును భక్షించునని చెప్పిన అబద్ధముగా దోచును. కట్టుకథవలె గాన్పించును. అతి సున్నితములును, లలితములును నైన ఆకులతో నొప్పురు చెట్లెక్కడ? మాంసము తినుటెక్కడ? నమ్మదగిన విషయముగాదు; ఇదియంతయు ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తల కల్పన అని తోచును. కాని దేవునిలీల ఊహాతీత మైనది. సృష్టివైచిత్ర్యము లనంతములు. మనము నమ్మినను నమ్మకపోయినను కీటకములను తిన నలవాటుపడిన చెట్లు తినుట మానవుగదా? ఇట్టిచెట్లు కీటకాహారము దొర

కకపోయిన ఏపుగా పెరుగవు. ఈకీటకములను పట్టుకొని జీర్ణముచేసికొనుట కనువగు సదుపాయము లాచెట్లయందే యమరియబడును. ఈ రకపుచెట్లనేకము లనేకజాతులలో జేరినవి కలవు. వానిలో ముఖ్యమైనవి కొన్ని ఇందు వివరించెదను.

కోశపృక్షము (Pitcher plant or Nepenthes)

ఇదిఒక చిన్నచెట్టు. దీని ఆకు కీటకవలను పట్టుకొనుటకు వీలుగానుండునట్లు చేబడియున్నది. ప్రతిఆకును మూడుభాగములుగా విభాగింపవచ్చును. మొదటిభాగము కాడతో కూడిన సాధారణపుటాకు. ఈయాకు కొన రానురాను సన్ననై తీగెవలె మారును. ఇదియే రెండవభాగము. ఈతీగెచివర నుండు మూతతో కూడిన సంచి వ్రేలాడుచుండును. ఇదియే మూడవభాగము. కీటకములను పట్టుట కుపయోగించున దీమూడవభాగమే. ఈ సంచిలో నెల్లప్పుడును సగమువరకు నీరుండును. పురుగులు చిక్కిన సమయమందు తప్ప తక్కిన సమయములలో సంచి తెరచియుండును. ఈ గలు, దోమలు మొదలగునవి జలమున కాశించి యాసంచిలో దూరును. వెంటనే సమయమునకై పొంచున్నట్లు సంచిమూత పడిపోవును. పుష్ట రాయల పత్ని

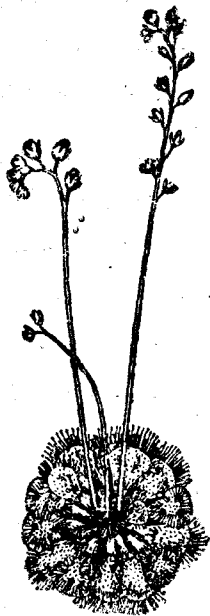

కోశపృక్షము

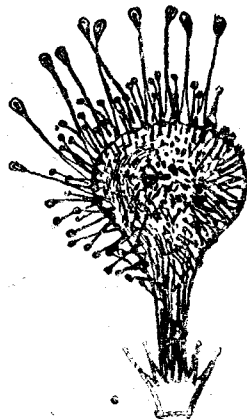
ఊపిరి యాడక లోపలి ఈగ కొంత నేపు బయటకు రాఁబ్రయత్నించును. కాని ఫలముండదు; నీటియందుపడి చచ్చిపోవును. ఈలోపల లోపలి భాగమునుండి అన్నరసము (Gastric juice) వంటి ద్రావకము స్రవించును. ఆద్రావకములో చచ్చిన కీటకము కరగిపోయి చెట్టుయొక్క అన్ని భాగములకు బోవును. ఇట్టి చెట్టు కీటకమును జీర్ణించుకొనగానే మరల మూత తైరచుకొని ఇంకొకసారి ఎరను పట్టుటకు సిద్ధముగా నుండును. ఈ ప్రకారము ఈ చెట్టు ఆకులచివర నేర్పడిన సంచుల మూలమున మాంసాహారము భక్షించుచున్నది.

సకాద్య (Sun dew)

ఇది తేమనేలను పెరుగు చిన్న చెట్టు. తరచెట్లవలె దీనికి వేళ్లమూలమున ఆహారము భూమినుండి రాదు. కాని కీటకములను

సకాద్య

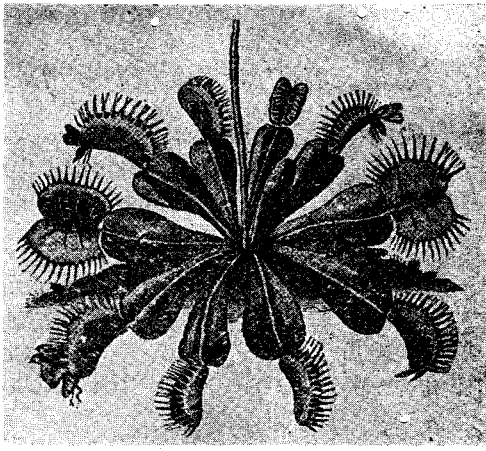
సకాద్యయొక్క ఆకు

పట్టి నంపాదించు ఆహారము ఈ లోపమును తీర్చుచున్నది. పైన చెప్పిన చెట్టువలెనే ఇచ్చట కూడ ఆకులే పురుగులను పట్టుట కుపయోగించుచున్నవి. కాని ఆకులరూపును, పురుగులను పట్టువిధమును వేర్వేరు. ఇచ్చట ప్రతిఆకును కేసరములు గలిగి గుండ్రముగానుండును. ఈ కేసరములు ఆకుమధ్య పొట్టిగానుండి చివరకు రానురాను పొడుగగును. ఆకుచివరనుండునవి ఆకుపచ్చవర్ణమున నుండును. అనేక జీవకణములు (Cells) కలిసి ఒక్క కేసర మగును. అది రంగుగలిగిన రసముతో నిండియుండును. ప్రతి కేసరముయొక్క చివర భాగము కొంచెముల్కాపుగానుండును. దీనినుండి జిగురుగా నుండురసము స్రవించును. బుద్ధిపూర్వకముగానేమి, విధివశముననేమి పురుగులు ఈ కేసరములమీద వ్రాలినప్పుడు జిగురుపదార్థము మూలమున వాటి కంటికొనిపోవును. తప్పించుకొనుటకు వీలుండదు. వెంటనే ఒకవిధమగు సరముల ద్వారా ఈసంగతి క్రమముగా అంచులనున్న కేసరములకు తెలియును. ముందు ఆపురుగు ప్రక్కనున్న కేసరములు దానిమీదవంగును. తరువాత నెమ్మదిగా వీటి ప్రక్కనున్నవి వంగును. ఇట్లే ఒకటతరువాత నొకటివంగి యాపురుగు చెట్టుముట్టి కదలకుండ జేయును. ఇట్టి కేసరములన్నియు పూర్తిగా వంగి కీటకమును పూర్తిగా కమ్మివేయుటకు నాలుగైదు గంటలు పట్టును. ఇంతకంటె తక్కువ కాలము కాని ఎక్కువ కాలము కాని పట్టవచ్చును. ఇది ఆకుయొక్క వయస్సునుబట్టియు, చిక్కిన పదార్థమునుబట్టియు, సమయమునుబట్టియు నుండు

ను. చిక్కిన కీటకములలో చెట్టు కెక్కువబలము నిచ్చుపదార్థమున్నను, అది బ్రతికియున్నదై నను కేసరములు మూసికొనుటకు తక్కువ కాలము పట్టును. పండిపోయిన కేసరములు బల హీనములుగా నుండును గాన సహజముగా వాటికి ఎక్కువకాలముపట్టును. ఏదై నఅహార మునుఆకుమీద వెంట వెంటనేయుంచి కేసరము లకు వెంటవెంటనే పనిగల్పించిన నని ఒకసారి కంటెనికొకసారి త్వరితముగామూసికొనును. ఒక్కొక్కఆకు దినమునకు పదమూడు పదు నాలుగుపురుగులను ముఖ్యముగా ఈగలను పట్టగల శక్తిగలదిగా నుండును. ఒక్కొక్క ప్పడు కణదురీగవంటి పెద్దపురుగులను గూడ పట్టును. ఇక ఇట్లు పట్టినకీటకమును జీర్ణించు కొనుటకువీలగునాహారముగాజేయవలయును. విశ్రాంతిగానుండు సమయమున ప్రతిఆకుమీ దను ఒకవిధమగు రసముండును. దీనికి ద్రావక లక్షణమెక్కడను కనబడదు. కేసరములు పం గినకొలదిని ఆరసమునకు ద్రావక లక్షణము లధికమగుచువచ్చి వంగుట పూర్తియగు నప్ప టికి నది పూర్తిగా ద్రావకమగును. ఈ ద్రావ కము ఏపదార్థమునైనను చెడిపోకుండ నుంచు గుణముకలది. ఇది కీటకమును కరగించి అన్ని భాగములకును పంపుట కనువగునట్లు చేయు ను. ఈ ప్రకారమిచ్చెట్టు వలసిన మాంసాహార మును పొందుచున్నది.

హెహినీమక్షికజాలవృక్షము (Venus fly trap)

ఈచెట్టుఆకునకు మూసికొనుచు తెరుచు కొనుచునుండు శక్తిఉన్నందువల్ల అది తనకు వలయు కీటకములపట్టి భక్షింపగలుగుచున్నది.

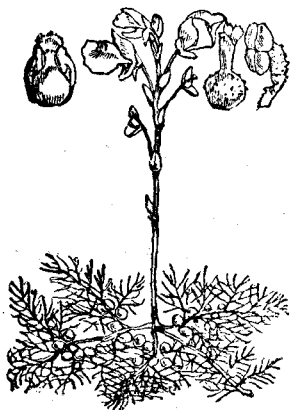
హెహినీ మక్షికజాలవృక్షము
మట్టు ఆకు వెడల్పుయినకాడ

దీనిఆకుతోడిమె మిగుల వెడల్పుగానుండి చూ చువారల కాకువలెగాన్పించును. తోడిమెచివ ర మూసికొనిపోవుటకు తెరుచుకొనుటకు వీలు గానుండు రెండుభాగములు గలిగిన యాక గలదు. ప్రతిఆకునకును పళ్ల వలెనుండు అంచు కలదు. ఆకునడుమ రెండువైపులను జ్ఞానగ్రా హకములైన మూడేసిముండ్లుండును. వాటిలో దేనినైన ఏపురుగైనను తాకినట్లైన సకృష్ట లోని కేసరములవలెగాక ఆకుయొక్క రెండు భాగములు వెంటనే మూసికొని పోవును. అచ్చట వ్రాలినపురుగు పైకితప్పించుకొని పో కుండ జిగురు పట్టియుంచును గాన జాగుచేయు టకువీలున్నది. కాని యిచ్చటనన్ననో జిగురు లేనందున అట్లుచేయుటకు వీలులేదు. ఇట్లు మూసికొనినందువల్ల ఏర్పడిన సంచి ఆచిక్కిన పురుగు జీర్ణమగువరకును జంతువుల జీర్ణకోశ మువలె ప్రవర్తించును. పైనిచెప్పిన ఇతరచెట్ల వలెగాక ఇచ్చట ద్రావకము లూరుటయగిది

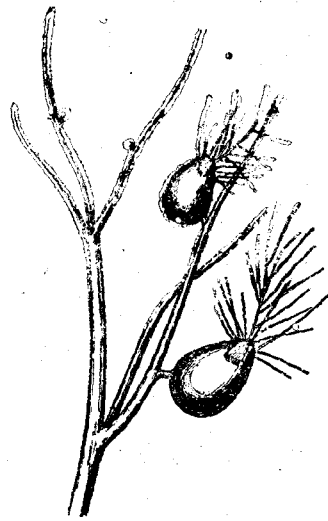
కొకవిశేషము కలదు. ఆకుమీఁననుండు వంగ పండుచాయగల జీవకణములు పురుగులోని నత్రజన్య ఆహారము లోనికి ఇనికిన తరువాత గాని దానిని జీర్ణముచేయు ద్రావకములను స్రవింపజేయవు. ఈచెట్టుయొక్క ప్రతియాకు నకు ఆరుముళ్లున్నట్లు చెప్పియుంటిని. ఈముళ్లే ఆకు మూసికొని పోవుటకును తెరచుకొనుట కును కారణభూతములు. ఏ ముల్లయినను తాకినవెంటనే ఒకవిధమగు నరములగుండా ఆకు చివరవరకు స్పర్శజ్ఞానము కలుగును. ఈ ప్రకారము జ్ఞానగ్రహణమునకు ఆరుముళ్లు నుండి ఆరునరములుగలవు. ఇట్టిచెట్టు మాంస భక్షణమున జంతువులనుబోలుటయే కాక నరములు మొదలగువాటిని బట్టికూడ వాటిని బోలుచున్నది.

బ్లాడరువర్టు (Bladder wort)

ఈచెట్టు నీటిలో పెరుగును. సాధారణముగా మురికినీటియందు బాగుగ వర్తిలును. ఇది సాధారణముగా నీటియందు పెరుగుచెట్ల కుండునట్లు సన్నముగానుండు ఆకులతోఅనేక విభాగములుగల కొమ్మలు గలిగియుండును.

బ్లాడరువర్టు

బ్లాడరువర్టు

302

ఈకొమ్మలకు చిన్నచిన్న సంచులుండును. ఇవి నీటితోను గాలితోను నిండియుండును. ప్రతి సంచియొక్క మూతచుట్టు మూడు మొదలు ఏడువరకు ముళ్లుండును. మూతికొక మూత యుండును. అది ముందరిభాగమునమాత్రము కొంచెము తెరచియుండును. ఆకు లోపలిభాగమున రెండులేక నాలుగుభాగములు గలిగిన ఉద్రోహము (Processes) లుండును. ఇట్లు ఈ సంచియే పురుగులను పట్టుట కుపయోగపడుచున్నది. ఈచెట్టునకుచిక్కుపురుగులు నీటిలో వసించునవియే. ఇవి యేవిధముగా ఎందువల్ల మూత నెత్తి సంచిలో ప్రవేశించునో గ్రహించుట కష్టము. లోపల ప్రవేశించినతరువాత కీటకము కొంతసేపు గిలగిల తన్నుకొని బయటికి వచ్చుటకు వీలులేక చచ్చిపోవును. తరువాత ఆచెట్టునకు పనికి వచ్చు పదార్థమంతయు ఉద్రోహములు పీల్చి చెట్టుయొక్క యన్ని భాగములకుబంపును.

ఇట్లు కీటకములను తిని జీవించుచున్న చెట్లొకనుకలవు. ఒక్కొక్క టాక్సొక విధమున తనకు గావలసిన మాంసాహారమును భక్షిం

బట్టరువర్ష

చుచున్నది. బట్టరువర్ష అను చెట్టుయొక్క ఆకులు పురుగులువ్రాలినప్పుడు చుట్టకొని పోవును. అప్పు డాకుమీదనుండు జీవకణముల నుండి రసము స్రమించి ఆపురుగులు జీర్ణమయి పోవును. పైనజెప్పిన చెట్లన్నియు సాధారణముగా మన దేశమునందు కనబడవు; గనుక వాటికి తెనుగుపేర్లు ఇచ్చుటకు వీలయినది కాదు. జడపదార్థము లనుకొనుచెట్లకూడ కీటకములను జంపి పొట్టపోసికొనుట చూడ సూలదృష్టి కగోచరములగు సప్తసివేచిత్రము లెన్నిగలవో చెప్పలేముగదా?

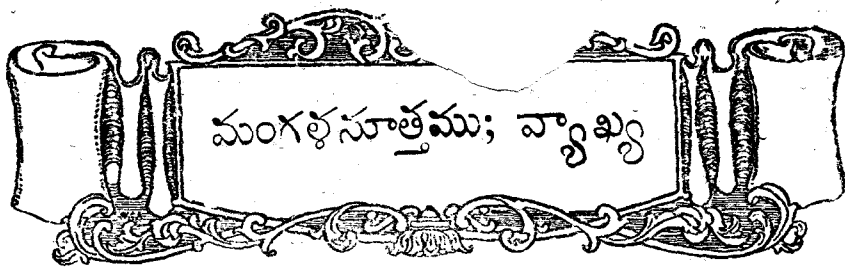
—‘అంబిక’

కవీంద్రగానము - కాలయానము

బి. టి. నరసింహాచార్యుల

ప్రకృష్టకొమ్మ కాచెట్టుకీచెట్టు
కాపువ్వుకీపువ్వు కరిగిపాడితివి
ఆకొండకీకొండ కాగుట్టకీగుట్ట
కాపుట్టకీపుట్ట కరిగిపాడితివి
జలధరంబులమధ్య ఝంఝానిలః
యులుముఘోషలమధ్య మె

కొమాండూరు వె.కటాచార్యులు గారు

మంగళసూత్రము బౌద్ధమత గ్రంథములగు కుంకుకపాత కుంకుక నికాయములలో నొకభాగమునకు చెందియున్నది. కుంకుకపాతము ప్రథమ బౌద్ధసమావేశమునందు చదువఁబడెనందురుగాని వేర్వేరుకారణ, విమర్శనానంతరమున బౌద్ధసమావేశమైన చాలకాలమునకుగాని, మంగళసూత్రము పూర్తికాలేదని తెలియుచున్నది. ఏదియెట్లున్నను, 207 సం॥రములు క్రీస్తుకు బూర్వము అశోకచక్ర యాధిపత్యమున జరిగిన బౌద్ధతృతీయ సమావేశమునకు పూర్వము ఈ మంగళసూత్ర మిక్కిలి వ్యాపించియుండెను. ఈక్రింబుద్ధభగవానునివలన ఆచరణ ప్రజాసమితికి అనుగ్ర

ంచ నేవనా శమమ్"

కలిగియుండుట తనను తాను వశపర్చుకొనుట ఉత్తమమైన మంగళశ్రము.

"బహుసచ్చంచ సిప్పంచ వినయోచ సుఖితో సుభాషితాయావాచ ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్"

మంచి వినికిడియు, పనిపాటలయందు నేర్పును, వినయమునందు శిక్షణయు కల్గి ఎవరి పల్కులు సుభాషితములై యొప్పునో, వారలకు మంగళశ్రము.

"మాతాశిశు, ఉపత్తానమ్ పుత్తదారశ్శసంఘహా అనాకులాచకమ్యంతా ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్"

తలిదండ్రుల నేవించుట, దారాపుత్రుల పోషించుట, తొట్టుపాటులేని కర్మలాచరించుట ఉత్తమమైన మంగళశ్రము.

"దానంచ, ధమ్మచర్యాచ జ్ఞాతికాంచ సంఘహా అనవజ్ఞాని, కమ్మాని ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్"

దానధర్మములు చేయుట, జ్ఞాతులను పోషించుట, పాపరహితములైన కర్మలుచేయుట మిక్కిలి శుభప్రదము.

"అరతి, విరతిపాపా మజ్జపానాచ, సన్దమో సుమాదోచ ధమ్మేసు, ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్"

కాపములనుండి తొలగుట, సురాపాచేయకుండుట, ధర్మగుణమునందు దము లేకుండుట శుభప్రదము.

“గారవోచ నివాతోచ సంతుష్ఠీచ కతన్న త
కాలేనఘృసేవానామ్ ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్”

గౌరవము, వినయము, సంతృప్తి, కృతజ్ఞత, సరియగుకాలమున ధర్మముల నాచరించుట యెక్కువ శుభప్రదము.

“ఖంతాచ శోవాచస్యతా సమానంచ దశ్యానమ్
కాలేన ధమ్మశకచ్చా ఏతమ్ మంగళమ్ తమమ్”

ఓర్పు, ఇంపగుపలుకులు, మునులు యోగులు మొదలగు విద్యాధికులదర్శించుట, సకాలమున ధర్మచర్చకు గడగుట ఉత్తమ మార్గములు.

“తపోచ బ్రహ్మచర్యంచ ఆర్యసచ్చేన దస్సనమ్
నిబ్బాన సచ్చకార్యాచ ఏతమ్ మంగళ ముత్తమమ్.”

తపస్సు, బ్రహ్మచర్యము, ఆర్యసత్యముల తెలిసికొనుట, నిర్వాణము పొందుటయే మనుజుని ముఖ్యశయము.

“పుత్రస్య లోకధమ్మేహి చిత్తం యస్యనాకంఠతి
అశోకమ్ విజమ్ ఖేమమ్ ఏతమ్ మంగళమ్ తమమ్.”

లోకధర్మములచే నృజింపబడియు వాటికి లోనై యుండియు, నెవ్వనిమనస్సు చలించనో, యెవ్వనిమనస్సు సుఖముగానుండునో, ఎవడు శోకింపకుండునో వానిదే ఉత్తమజీవనము.

ఏతదికాని కత్వాన సబ్బతా మపరాజితో
సబ్బతా సొత్తిమ్ గచ్చతీ తమ్ ఏతమ్ మంగళమ్.”

ఎట్టి కర్మలుచేయుటచేత అన్నిస్థలము లందును జయింపబడి సర్వత్రాసుఖముల పొందుచున్నారో వారలకు ఇదే ఉత్తమమైన మంగళము.

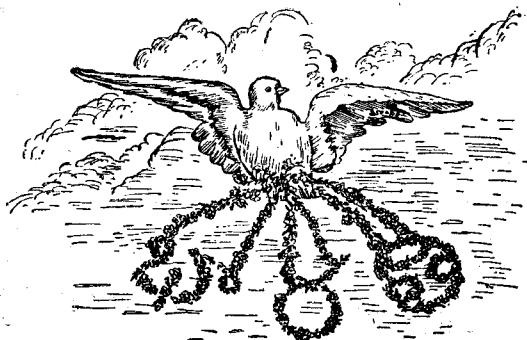
మంగళసూత్తము

(పఠనానంతరము తెలిసికొనవలసిన సంగతులు)

మానవజాతియందు ముఖ్యమైన బ్రహ్మచర్యాశ్రమవిధులను వాటిని నడచుకొను మార్గములను మనకు మంగళసూత్తము బోధించుచున్నది.

అంతరాత్మను తెలిసుకొని, భగవాన మనోవాక్యాయ కర్మలందు పూడించి, పా ఆయనదయకు పాత్రులై యుండవలెనని యది బోధించును.

మరణానంతరము భగవానునిలో మన ఆత్మను విక్రమముచేయవలె ననునది మంగళ సూత్తము మనకు బోధించును.

భారతము

క. విను పౌరుషమును దైవము

క్షేత్రంబు పురుషకారము
ధాత్రిశ్వర! బీజమరయదైవమురెండుకా
సూత్రపడఁ గూడెనేనియుఁ
బాత్రమగుంగర్మకరుడుఫలమున కెందున్.

ననరెండును గార్యఫలము నందింపఁగ నె
ట్లనఁ గారణములు గావున
జననాయక! నదృశ్యములు విచారింపంగఁ.

క. విను పురుషుఁడు గావింపని
పనులకు దైవమదియెట్లు ఫలమొనరించుకా
జనములు కార్యము నడుపఁగ
ననుకూలతనిచ్చుఁగాక నయ్యైఫలముల్.

గీ. సారమతిఁ బరికింపంగఁ బౌరుషంబు
కంటె దైవము ముఖ్యంబుకార్యసిద్ధి
కెచటనేనియుఁ బౌరుష మెనక మెనఁగె
నేని యది దైవదత్తంబ యింత నిజము.

గీ. పౌరుషంబు దైవంబు తొడ్పట్టులేక
ఫలముఁ బొందంగనేరదు పార్థివేంద్ర!
విత్తునహకారిగాకున్న రిత్తనేల
వంధ్యమగుఁగాక తా ఫలవంతమగునె?

గీ. కార్యఫలములయెడఁ దాన కర్తననుట
కడునెఱుంగమిసువ్వె; తాఁ గర్తయేనీ
తగిలి తనదైన కార్యజాతంబులెల్లఁ
జెడక ఫలియించునట్లుగాఁ జేయరాదె.

గీ. మేలు రెండులోకంబుల మేలుతెచ్చుఁ
గీడుచేసినఁ దప్పదు కీడెయగును
గానఁ బుణ్యవర్తనమున కానుకూల్య
శీలమగు దైవమది ఫలసిద్ధిజేయ.

ఆ. వె. పౌరుషంబు చూపె ఫలమంద్రుకొంక, అ
ట్లనక దైవ మిచ్చునంద్రు గార్య
ఫలము గొంద; తెట్లు ఫలము భూతస్వభా
వమయటంద్రు గొంద; అమిత తేజ!

పంచతంత్రము

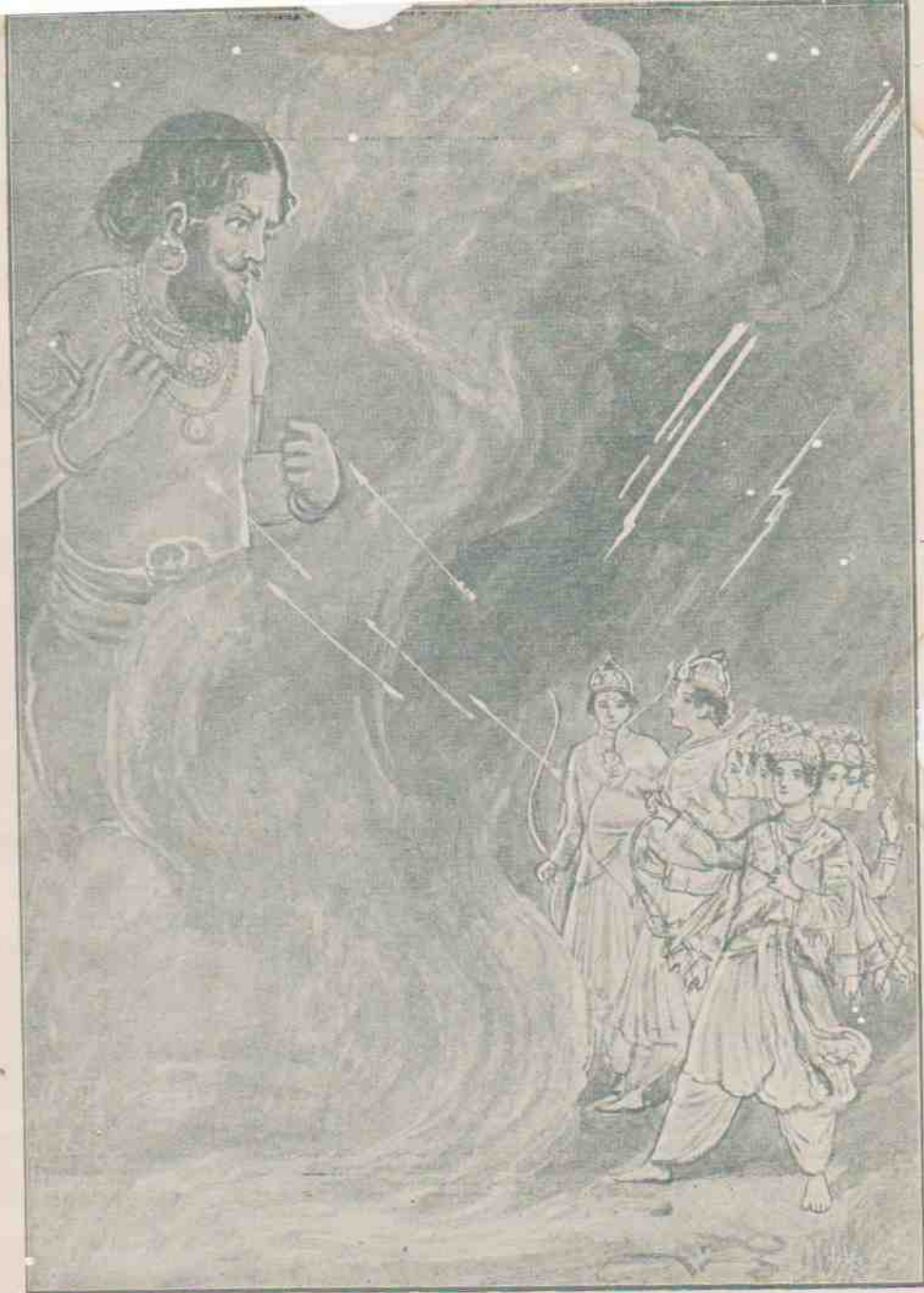
క. అనలుం బించుకయైనఁ బ
వనుచే వెలుగొందుమాడ్కివర్ధనముంబొం
దును సత్కర్మాచరణం
బునదైవంబానుకూల్యమున గురుముఖ్యా!

క. అలతులకు దైవయత్నము
బలవంతంబైన నెల్ల పనులొదవు, మహా
బలుల కది లేకయుండినఁ
బలుకులు వేయెల కడమపడు నర్వంబుకా.

మార్కండేయ పురాణము

క. నేయిపాలుపడిన దీవియ
మాయుకరణిఁ గర్మసిద్ధిమలిగిన హీన
త్వాయత్తంబై, తానును [శా!
మాయును దైవానుకూల్యమహిమ మహీ

గీ. జనులు మున్న కై పెక్కియశక్త్యమని మ
నంబులోపల స్రుక్కి కార్యంబునందుఁ
బూని యద్యోగమొనరింపరేని యెట్లు
దాని సఫలతా ఫలతలు దారు గంద్రు?

శ్రీ రామాయణము

ప్రాచీనాంధ్ర తెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?

(రెండవసంపుటము - రెండవసంచిక తరువాయి)

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

“మన మేజాతివారి చరిత్రమునైన విమర్శించునపు డతీతకాలారంభము మొదలు కొని విమర్శ నారంభించవలెను. మనము వెనుకకుఁబోయి విమర్శించినకొలఁది బురాణకథలు (Myths), ఐతిహ్యములు (Traditions) ప్రచురముగానుండుకాలము మనవిమర్శలోనికివచ్చును. ఇంకను నావలకుఁబోవుటకుఁ బ్రయత్నించితిమేని చిట్టచీకటివలె నావలనేమియుఁ దెలియనికాలమునకుఁ బోవుదుము” అని యొక యాంధ్రమహానీయుఁడువక్కాణించెను. * ఐతరేయ బ్రాహ్మణము, సాంఖ్యాయనశ్రేత సూత్రములు మొదలగు వైదిక గ్రంథములందును, పురాణేతిహాసాది గ్రంథములందును ఆంధ్రుల ప్రశంస గన్పట్టుచున్నందున, ఆంధ్ర జాతియొక్క సత్యచరిత్రముఁ దెలిసికొనఁగోరువారు వేదశాస్త్రపురాణేతిహాస గ్రంథముల నామూలాగ్రముగాఁ బరిశోధించుట మాత్రమేగాక, వానికి సమకాలీనములగు విదేశములయొక్కయు, విజాతీయసంఘములయొక్కయు, చరిత్రములనుగూడ బరిశోధించి

విమర్శింపవలసియుండును. అంతవఱకు నాంధ్ర జాతియొక్క సత్యచరిత్రము బోధపడుట దుస్సాధ్యము. ఈనావిమర్శ ప్రాచీనాంధ్ర జాతివారి సత్యచరిత్రమును తెలిసికొనవలయునని కాని నేడాంధ్ర దేశమని వ్యవహరింపఁబడుచున్న యీ దేశముయొక్కగాని, యీ దేశమునకు సంబంధించిన యేరాజవంశముయొక్క ప్రత్యేకచరిత్రమునుగాని తెలిసికొనవలయుననికాదు. ఇయ్యదిసాంఘిక సంబంధమైన చరిత్రముకొఱకుఁ బుట్టినదికాని రాజకీయసంబంధమైన చరిత్రముకొఱకుఁ బుట్టినదికాదు. ఈనాయుద్దేశమును తెలిసికొనఁజాలక శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారు (మామిడిపూడి) కథాశేషమును కోవపూరితము గావించుచున్నారు.

“వీరభద్రరావుగారిది పురాణఫక్తిగాని చారిత్రక ఫక్తికాదు” అని యధిక్షేపించిరి. ఏదేశ చరిత్రమునకైనను మొదట నాదేశములోని పురాణకథలును, ఐతిహ్యములునే యాధారభూతములయినవి. మనకును వేద

* శ్రీ విజయనగరము సంస్కృత కళాశాలాపండితు లగు శ్రీమన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు గారి ‘ఆర్యభాషా విభాగము’ అను గ్రంథమును జూడుడు.

శాస్త్ర పురాణేతిహాసములే శరణ్యములుగా వున వానినుండియే చరిత్రాంశములను సేకరించుట తప్పదుగావున మనకు బురాణాభిక్తి యే గాని చారిత్రకభిక్తి యెక్కడనుండి రాగలదు? పురాణాభిక్తి మన సంప్రదాయమున కనుగుణ్యమైనది. చారిత్రక భిక్తి మన సంప్రదాయమునకు విరుద్ధమైనది. కానిండు, మంత్రములకు చింతకాయలు రాలవు. మన రంగయ్యగారు నిషాదరంగమునుండి యంధ్ర రంగములోనికి బ్రవేశించినందునకు వారికెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను.

అంధ, అంధ్ర పదములు చెవి కొక్కటే మోస్తరుగనుండునట్లు కనుపించుట తప్ప మఱి యేసంబంధ మీరెట్టికి లేదు" 1 అని శారదా వ్రాసియుండియు నిప్పుడు 'సంస్కృతపద గు 'అంధ్ర'ము ప్రాకృతము అంధ' గమాలుటకలదు' అని యొప్పుకొని అంధశబ్ద మాంధ్రశబ్ద పర్యాయపదముగ వ్యవహరింప మొదలు పెట్టినారు. 2 ఇంక నాకు భయములేదు; విచారమునులేదు. వారి దూషణములు నాకు భూషణములు కాగలవు. ఎట్లందురా? వినుడు. "వీరు 'సర్వమంధమయమ్ జగత్' అను సిద్ధాంతమును నెలకొల్పుటకు కంకణము గట్టుకొనియున్నారు. అందుచే వీరు వ్యాసములకు 'అంధపురాణ' మని పేరుపెట్టిన యోగ్యముగ నుండునని మనవిచేయుచున్నాను" అని హెచ్చరించిరి. 3

అంధ పురాణ మన సంధ్రపురాణ మనియే. వారి యభిప్రాయము. ఏమన, ప్రాచీ

నాంధ్రులను ప్రశంసించుచు నాంధ్ర విష్ణువున కంకితము గావించినట్టి యీ నాపురాణమున కంధ్రపురాణమని పేరు పెట్టుట యుచితమే. మా చదువరులెవ్వరును దీనిని దూషణముగా భావించుట కఘోరములేదు. ఏమన:- విష్ణుపురాణములు 'సర్వం విష్ణుమయమ్ జగత్' అనియు, శివపురాణములు 'సర్వం శివమయమ్ జగత్' అనియు ప్రతిపాదించుటకు పూనుకొన్నట్లు "నేను 'సర్వమంధమయమ్ జగత్' అనుసిద్ధాంతమును నెలకొల్పు నుత్సహించుచున్నానని నుడివిరి. ఇదివఱకు సంధ్రజాతుల వారు విశ్వమువేలు, జగత్తు వేలునుకొని, విశ్వనాథులకు జగన్నాథునకు భేదము గల్పించుకొని శైవపురాణములు, వైష్ణవపురాణములు రచించిన మాటవాస్తవము. ఆకాలమందును విశ్వనాథునకు జగన్నాథునకు భేదము పాటించనివారు లేకపోలేదు. చూడుడు.

"అవమోరంతరం నాస్తి శబ్దై రస్యై ర్జగపతే"

"శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే"

"త్వాం ఏవాస్మ్యే శివోక్తేన మార్గేన శివరూపిణం"

"బహ్యచార్యవిభేదేన. భగవాన్, సముపాశతే"

"యేవిభేదం కరిష్యంతి మానవామూఢచేతసః,

నిరయంతే గమిష్యంతి విభేదా న్నాత్రసంశయః"

"యోహరిః సశివః సాక్షాత్ యః శివః సస్వయంహరిః ఏతయోర్భేదమాదిష్టా న్నరకాయ భవే న్నరః"

ఇట్లు శివునకు విష్ణువునకు భేదములేదనియు నెవ్వరు భేదమును పాటింతురో యామూఢులు నరకమును భొందుచున్నారని భాగవతాదిపురాణములే ఘోషించుచున్నవి.

ఏడాది క్రిందట గౌతమశ్రమముని పూర్వాచారపరాయణులగు పెద్దలచే గీర్తి పడబడునట్టి పడమటి గోదావరిమండలములోని కొవ్వూరునందు గాంధీభాండాగార సభ్యులచే సమకూర్పబడి నేనభ్యర్థించుచున్న యొకసభలో 'ఆంధ్ర' శబ్దమునుగూర్చి చర్చించుచు నుపన్యసించినవారిలో సనాతన ధర్మ పరాయణులలో నగ్రేసరులని చెప్పదగిన పండితులు బ్రహ్మశ్రీ ఉపద్రష్ట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. వారికింగలవ్యాకరణశాస్త్ర పాండిత్యము సంతయుఁ గనబడుచు 'ఆంధ్రు' డన విశ్వనాథుడయిన శివుడనియు జగన్నాథుడైన విష్ణువనియు, గూడ సర్థముకాగలదని సదర్థమును వక్కాణించి సభ్యులనెల్లరను సంతోషపరచునట్లుగా వినిచి యచ్చెరువు గల్గించిరి. కాని వీరి యభిప్రాయములో నాంధ్రులన నార్యులయిన బ్రాహ్మణులే గావున బ్రాహ్మణేతరకులములకు వేసికొనాంధ్ర నామము వర్తింపదనితమయూగ్రహమును వెల్లిపుచ్చుచు వక్కాణించిరి. ఇట్టివాని కొందఱిని నేనిది నటకే యెఱింగియుండుటచే, "ప్రాచీన నాంధ్రులెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?" అను ప్రశ్నము దీర్ఘకాలము యోజించి యిరుప్రక్కల భారము సమానముగా తూగునట్లు సరిగాఁజూచి తూచి వేసినదిగాని సామాన్యమైనది కాదు. కనుక విశ్వనాథుని సేవించు నాంధ్రులకును, జగన్నాథుని సేవించు నాంధ్రులకును గలస్వల్పభేదములను బాటింపక యభేదమును బాటింపవలసియుండునని ప్రబోధించుటకొఱకే యీ

యంధ్ర పురాణము పుట్టినది గావున దీనిని వెక్కిరించు నుద్దేశముతో శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారు దీని 'అంధపురాణ' మనుచున్నారని దోషాలోపణముగావించి యొకపాపభారమును వారిశిరసుపై నుంచునంతటి కఠినచిత్తుడను గా కున్నాడను. ఈదోష కళంకమెంత మాత్రమును వారి నంటకుండునటుల మాయాంధ్రవిష్ణుపువారివాక్కులపై మాధుర్యమును జిలికించుగాక. ఇంక నీప్రశంస విడిచివెట్టుదము. మన వేంకటరంగయ్యగారు వివాదవిషయము మఱియొకదాని నొప్పుకొని నా మార్గమునంగల కంటకములను దొలగించి నాకు మహాోపకారమును గావించియున్నారు. అదేదియన, "మొదటినుండియు 'ఆంధ్రులు' 'తెనుఁగు'వారు ఒక్కరే అని నాయభిప్రాయము." అని భారతిలో శ్రీనాథుని భీమేశపురాణ విమర్శాప్రశంసలో వాక్రుచ్చియున్నారు. ¹ ఆంధ్రవాఙ్మయములో తెనుఁగు, తెలుఁగు శబ్దములు పర్యాయపదములుగా వాడబడుచున్నవి. లోక వ్యవహారమున గూడ నట్లే గానంబడుచున్నది. తక్కువ తరగతులవానిలో తెనుఁగు శబ్దమే బాహుటముగా వ్యవహరింపబడుచున్నది. కనుక తెనుఁగు, అంధ్రము ఒక్కటియేయని యొప్పుకొనువారు 'తెనుఁగు, అంధ్రము'నుండి తెలుఁగును వేరుపఱచుట బ్రయత్నింతురని మన మూహింపనవసరము గాన్పించదు. ఆంధ్రులనుండి తెలుఁగువారి వేర్పఱుపఁ బ్రయత్నించు పరిశోధకులు గొందఱు లేకపోలేదు. వారిలో ముఖ్యులు,

ద్రావిడులు. అందు ముఖ్యముగా శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారిని డాక్టరు యన్. కృష్ణస్వామయ్యంగారిని మొదట పేర్కొనవలసి యుండును. వీరిలో రెండవవారు వ్రాసిన దానిని చదువరుల కిదివఱకే విశదపఱచి యున్నాను. ² మొదటివారయిన పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు

“But the Andhra kings and the Andhra tribes have disappeared without any trace from the 3rd century A D”

కాన, అంధ్రరాజులును అంధ్రజాతులును క్రీస్తుశకము మూడవ శతాబ్దమునుండి యేవిధమైన జాడయుఁగానరాకుండ నదృశ్యులయి పోయిరి.” అని ‘ఇండియన్ అంటిక్వరీ’ సుపత్రికలో వ్రాసియున్నారు. ³ వీరు భయము శాతవాహను లాంధ్రులు కారని మన వేంకటరంగయ్యగారివలె జెప్పసాహసింపలేక యా లాంధ్రులువేఱు, తెలుఁగువారువేఱు అని వ్రాసియున్నారు.

శ్రీ వేంకట రంగయ్యగారు వక్కాణించినచారిత్రక ఫక్కియొక్క తత్వ మొకించుక మాచదువరులకు బోధపఱుపవలసి యున్నది. వీరాంధ్రులను వికారస్వరూపులగు నిషాదులని మొదట శారదలో విన్నప్తముగా వక్కాణించిరి. ఇప్పుడు భారతిలో క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దిలోఁ బరిపాలనముచేసిన రెడ్డి రాజులను సుద్ధాంధ్రులనిరి. శ్రీమద్రామాయణ మహాభారతముల కాలములనుండి క్రీస్తుశకము ౧౮ గవ శతాబ్దివఱకు నాంధ్రదేశమునఁ

గాని భరతఖండమునఁగాని పరిపాలనముచేసిన లాంధ్రులెవ్వరు కిరికంటికి గాన రాలేదు. అంధ్రదేశమును బరిపాలించిన శాతవాహనులుగాని, పల్లవులుగాని, చాళుక్యులుగాని, చోడులుగాని వీరి యభిప్రాయములో నాంధ్రులుకారు. గనుక వారు తెలుఁగువారునుకారు; తెలుఁగువారునుగారు. పదునాలుగవ శతాబ్దిలోఁ బరిపాలనముచేసిన రెడ్డిరాజులతో నాంధ్రవ్యక్తిత్వము ప్రపంచములో బైట పడ్డది. అంతవఱకు క్షీరసాగరమున శేషతల్పమునఁ బన్నుండిన శ్రీమహావిష్ణువువలె బ్రపంచముతో నేనిధమైన సంబంధము లేక యాంధ్రజాతి హాయిగా నిద్రపోవుచుండెను. ఇట్టి కరుణాభుత్వమును శ్రీ వేంకట రంగయ్యగారు చూపుటకు సమకట్టినను పి. టి. శ్రీనివాసయ్యగారు 3 వ శతాబ్దిలోనే లాంధ్రులను భరతఖండమునుండి యదృశ్యులను గావించిరి. ఇట్టి నిర్భాగ్యస్థితియందుండిన తెలుఁగువారిని నాంధ్రులనుండి వేఱుచేసినప్పుడు తమలోఁ జేర్చుకొందురా యని యడుగుదురేమో యన్నభయముచేతఁ గాఁబోలు డాక్టరు కృష్ణస్వామయ్యంగారు తెలుఁగువారు తమిళులకుఁ జేరినవారుగాక పురాతనకాలమున బండిపోటు దొంగలని ప్రసిద్ధిగాంచిన బడుగు లగుటవలనవారిని తమిళులతోఁ జేర్చఁ గూడ దగిరి. నేడిద్రావిడ పరిశోధకు లాంధ్రుల కెవ్విధముగాను భుక్తిముక్తులను బ్రసాదించు దలపెట్టలేదు. మన సోదరులయొక్కపోక లీరి తినినుండుటచేతనే వీరభద్రరావుగారు వీరికి

భయంకరముగా గనుపట్టునట్టి పురాణాభక్తి-
నవలంబించవలసివచ్చినది. ఈ ఘక్తి-ననుస-
రించిపోవుదుమేల క్రమక్రమముగా నాంధ్రు-
లను గూర్చినసత్యము బయల్పడకమానదు.
ఆంధ్రులకు నాఝ్యులకు నెట్టి రక్తసంబంధము-
గలదో, మఱియు నాంధ్రులకు నాఝ్యులు, ద్రావి-
డులుగాని తదితరస. ఘములకు నెట్టి రక్తసం-
బంధముగలదో దానినంతయుఁ దెలిసికొనుటకు
నా పురాణాభక్తియే తోడ్పడగలదు గాని
మఱియొక ఘక్తితోడ్పడఁజాలదు. వీరి ఘోష-
యిట్లుండఁగా మైసూరు నివాసులయిన మఱి
యొక ద్రావిడపండితులు ఏ. గోవిందాచార్య
ప్రొఫెసర్, సి. ఇ. ఎమ్. ఆర్, ఏ, ఎస్. ఎమ్,
ఆర్. ఎస్. ఏ. ఎం. ఎం. ఎస్. అనువారు:—

“Perhaps the modern Andhras who inhabit the Northern Circars and a good portion of the ceded Districts and the Nizam's Dominions as far as the central Indian States might have been the product of the intermingling of the advance Dravidian wing in the Cholas and the Kolarians, where-of the Odhras seem to be an offshoot, from the numerical superiority of the Odhras the name Andra, might have been given to this mixture of the races. In those days the differentiation of Telugu and Tamil does not seem to have taken place. And the Cholas must have spoken a tongue which was the parent of modern Telugu and more akin to Tamil. It was in fact, the Tamil of the first sangham of the Tamil land.”

ఉత్తర సర్కారులలోను, దత్తమండలములలో విశేషభాగములోను, మధ్య హిం

దూదేశ సంస్థానములవఱకు వ్యాపించియున్న
నైజాము రాష్ట్రములోను నివసించి యున్న
నవీనాంధ్రులు ద్రావిడులకు పురోభాగమున
నున్న శాఖలవారగు చోడల యొక్కయు,
ఓడ్రులుపశ్చాత్తాగమున్నకోలేరియనులయొక్క-
యు సమ్మేళనమువలన నేర్పడిన మిశ్రజాతి
వారయి యుండవచ్చును. అధికసంఖ్యాకు-
లయిన యోధులనుబట్టి, ఆంధ్రశబ్దమునకు
సులభముగా సామ్యము గల్పించునట్టి అంద్ర
అనునామ మీ మిశ్రజాతివారికిఁ గల్పించి
యుండవచ్చును. ఆకాలమున తెలుఁగుభాష
కును తమిళ భాషకును భేద మేర్పడినట్లు
గనుపట్టదు. మఱియు చోడులు తెలుఁగు
భాషకు తల్లివంటిదియు, తమిళభాషకు నెక్కువ
సంబంధముగ లట్టియు నొకభాషను మాట్లా-
డుచుండి యుండవలయును. ఇది నిశ్చ-
యముగా తమిళకములోని మొదటి సంఘము-
నకు సంబంధించిన తమిళ భాషయై యుండెను
అని ‘ఇండియన్ అంటిక్వరీ’ అనుపత్రికకు
Indian Antiquary వ్రాసిన ‘దక్షిణహిందూ
దేశమునకు వచ్చిన బ్రాహ్మణవలన’ Brah-
min Immigration into South India
అనువ్యాసములోఁ దమ యభిప్రాయమును
దెలిపియున్నారు. వీరి యభిప్రాయములో
తెలుఁగుశబ్దమునకు బదులుగా తెనుఁగుశబ్దము
నువాడి ఓడ్రశబ్దమును దొలగించుట జరిగించి
యుండిన యెడల సత్యమును గొంతవఱకు
సమీపించిన వారగుదురేమో? ఏమన తెలుఁ-
గునకుఁ బ్రాచీననామము తెనుఁగై యున్నది.
తెన్ అనఁగా దక్షిణము. తెనుఁగువారనఁగా

దక్షిణాపథవాస్తవ్యులు; వారుమాట్లాడుభాష తెనుగనుటకు సంశయింపబలిచేదు; చోర శబ్దముయొక్క వికృతియే చోడశబ్దము; చోరులనఁగా దొంగలని యర్థము. వీరినే ఋగ్వేదములో దస్యులని వ్యవహరించుచుండవచ్చును. దీనిని గోవిందాచార్యస్వామిగారి క్రిందివాక్యములలో నంగీకరించియే యున్నారు చూడుడు.

“Thus we see that even during the Rig-Vedic times the Aryans and the Dravidians must have come in contact with each other, it was, however, chiefly with the Dasyus that the Aryans had to fight and the Rig-Veda speaks of many hundreds of Dasyus sent to sleep by Indra and many forts belonging to them destroyed by the advancing Aryans. It was the Dasyus the Choras or the Choias that formed the more advanced northern wing of the Dravidian race settled along the east coast and penetrating even into the plains of Hindustan through the low lying lands and of the Gangetic Delta.”

ఈ రీతి ఋగ్వేద కాలమున సహా ద్రావిడులు సార్యులు నెండోరుల సమావేశము కలిగియుండవలయునని మనము కనుగొనుచున్నాము. అయినను ముఖ్యముగా దస్యులతో సార్యులు దలపడి పోరాడవలసి యుండెను. అనేక శతసంఖ్యలు దస్యు లిందునివలన బ్రాణములు గోల్పోయిరియు, వారి దుర్గములు పెక్కులు ముందుకుఁ ద్రోచుకొనివచ్చునార్యులచే నాశనము గావింపబడినవనియు ఋగ్వేదము

దము వాకొనుచున్నది. తూర్పుతీరమునంతయు మాత్రమేగాక హిందూస్థానములో గంగానది ప్రవహించు పల్లపుభూములుదాక వ్యాపించియుండిన దస్యులులేకచోడులు దావి డులయొక్క ముంగటిమునుముగా నేర్పడిన వారుగా నుంఁరి.”

ఋగ్వేదములో దస్యులని వక్కాణింపబడియుండెను గాని ద్రావిడులని వక్కాణింపబడియుండలేదు. ఆ కాలమున ద్రావిడులను వ్యవహారనామ మేతెగకు నున్నట్లు తెలియరాదు. ఋగ్వేద మంత్రములకుఁ దరువాతిది యైనయైతరేయ బ్రాహ్మణములో ‘ఆధ్రాడిజాతులు’ కొన్ని మాత్రమే దస్యులుగాఁ జెప్పబడినవి. కనుక నప్పటికి ద్రావిడనామము వ్యవహారమునఁ గానరాదు. దస్యులు చోరులుగ నార్యులచే దప్పగా గ్రహింపబడియుండవచ్చునని గోవిందాచార్యస్వాములువారిభిప్రాయపడుట విశేషతమైన విషయముకాదు. దక్షిణాపథనివాసస్థులగుటచేత చోడులు దక్షిణాత్యులనంబడుచుండిరి. దక్షిణాత్యులు తెనుగువారే. తెన్ అనఁగా దక్షిణమే. తెంగలులు మాట్లాడుభాష తెనుగుగాని మఱియొకటికాదు. ఉత్తరమున Tamalittis తామ్రలిప్తినుండి వచ్చిన తత్త్రియశాఖలవారిచే మధురానగరమున తెంగలులచే మాటలాడఁబడుచున్న తెనుగుభాష మొదటి సంస్కారమును గాంచి తమిళభాషయని నూతననామమును దాల్చియుండవచ్చును. గనుక గోవిందాచార్యులుగారు చెప్పినట్లు చోడులభాష తమిళభాషగాక

తెనుగు భాషయై యుండవలయును. తెనుగు భాష మధురాపురప్రాంతదేశమున తమిళభాష గాను నుత్తరమున తెలుగు, కన్నడ భాష లుగను విడిపోయినది. ఆంధ్రప్రాకృతము మాట్లాడబడు ప్రదేశమున మాత్రము తెనుగుపదము తెలుగుపదమునకు బర్యాయపదముగా నిలిచినది. కనుక గోవిందాచార్య స్వామిగారు వక్కాణించిన మొదటి సంఘము వారి తమిళభాష తప్పక తెనుగు భాషయై యుండవలయును. దీనిని బలపఱచు విషయము మఱియొక్కటి గలదు. పండిత సంప్రదాయకోటిలో జేరిన వారును, ఆంధ్రులలో ప్రముఖులును, నెల్లూరున హైకోర్టువకీలుగనున్న బ్రహ్మశ్రీ వంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు భారతిలో ‘ద్యాదశ లింగము’లను నొక చక్కనివ్యాసమును వ్రాసియున్నారు. ¹ ఈసందర్భమున వివరించుటకు నెంతయు నొప్పియుండి ముద్దులు మూటగట్టుచున్నవారి వాక్యములను గొన్నిటి నీదిగువ నుదాహరించు చున్నాడను.

“మనకావేరికి పేరు పెట్టినవా రొకవుడు నర్మదా తీరములనుండినవారనుట కొక నిదర్శన మగపడుచున్నది. అరవదేశములోని వడమలను ద్రావిడ బ్రాహ్మణ తెగలో వడ దేశవడమలు, తెన్ దేశవడమలు అని రెండు శాఖలుగలవు. “వడమ” అనుదానిక ‘యుత్తరము’ అనువ్యుత్పత్తి అరవవారు చెప్పచున్నారు. ఈ యుత్తరపు వారిలో ముందు దక్షిణమున జేరినవారు. బహుశః తెన్ దేశ

వడమలు అని పిలువబడిరి కాబోలును. అనగా ముందు వచ్చినవారు దక్షిణవడమలు, వెనుకటివారు ఉత్తరవడమలు “వడమ” శబ్దమువ్యుత్పత్తిర్థమును గోలుపోయి రూఢ్యర్థమును బొందినది. ఉత్తరాది వారగుటయందు న్యూనతయేమైన నున్న యెడల అదివడమలకును అన్వయింపగలదు. తెలుగువారు మాత్రమెయుత్తరాదివారుగాను. జన్మవిస్మృతి యెంతపని చేయగలదు?

వడమ లొకానొకప్పుడు తాము నర్మదా తీరనరములనుండిన దాని మఱువక తమ నిశ్య సంధ్యావందనమున నర్మద ననుదినము స్మరించుట గలదు. వారు సంధ్యలలో నీ శ్లోకము పఠితురు:—

“నర్మదా యై నమః ప్రాతఃనర్మదా యై నమోని
నమోఽస్తు నర్మదేతుభ్యం త్రాహిమాంవిషసర్వత

బహుశః వీరిపూర్వికులు నర్మదాతీరము లో నిరవులు గుదిర్చికొనిన కొంతకాలమున కాప్రదేశము విషనర్పభూయిష్టమై వానయోగ్యముగాక పోయినది కాబోలును. “కవేరీ స్వాపత్యంస్త్రికావేరీ” యను సుత్పత్తి అకావేరికిగూడ సరిపడగలదు. కావున + వరి = కావేరి యనునొక యుత్పత్తియు సాధ్యముగ నున్నది. కావేరీనీళ్లు కావువర్ణము గలిగి యుండుటచే కావేరి యైనదని కొందఱు చెప్పుదురు. ఇదియు స్వాభావిముగనే యున్నది. కృష్ణాయమునానదులు వర్ణప్రాధాన్యముగలవి. బ్లూనైల్ (Blue Nile) వైట్ నైల్ (White Nile) యను పేర్లు గమనింపుడు.

ఇదంతయు నిటులుండ మనదక్షిణ కావేరికి పౌరాణికనామము “మరుద్ వృథ” యని తెలియుచున్నది మరుద్ వృథయే కావేరి యగు నెడల మనదక్షిణ కావేరి జన్మవృత్తాంతమునకు నర్మబాతరణముచేసి సింధూప్రాంతముల కేగవలసి యున్నది. మరుద్ వృథయనునది “ఇమంమే గంగే యమునే” ఇత్యాదియు క్కులలోఁ జరింపబడిన వైదికనదులలో నొకటి. అసిక్న (Chenab) యను, వితస్తా (Hydaspes or Jhelem) కలసి ప్రవహించునది కీపేరని రాధాకుముద ముఖర్జితన గ్రంథమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శంకర ప్రోక్తమగు కావేరి కీచిక్కులన్నియులేకుండ నర్మదోఁపనదీత్య మంగికరింపకును.

కావేరి నర్మదలపొందున కింకాక ప్రమాణమును జూపనగు. కలకత్తా హైకోర్టుజడ్జిగ నుండిన పార్గిటన్ న్యాయమూర్తిగారు వ్రాసిన ఏస్ పంటు ఇండియన్ హిస్టారికల్ ట్రెడిషన్ (Ancient Indian Historical Tradition) అను గ్రంథమున కావేరి నర్మదల ప్రసక్తమైన నర్మదకు కావేరి యను నొక యుపనది యున్నటుల సప్రమాణముగఁ జూపఁబడినది. ఉపనది యయ్యను ఈ కావేరి యుత్తమజన్మచే విరాజిల్లుచున్నది.

ఈమె యవనాశ్వని మనుమరాలుగఁ బుట్టి కాన్యకుబ్జరాజగు జహ్నుని భార్యయై యవనాశ్వని శాపవశమున నదియై నర్మదం గూడినదట.”

ఈవ్యాసములో ద్రావిడ దేశములోని వడమలందఱు నుత్తర దేశమునుండి దక్షిణము నకుఁ బోయిన యుత్తరాదివారేయని ఋజువు చేసిన విధము బహుశ్లాఘనీయముగా నున్నది. మనము ద్రావిడుల, నరవలని వ్యవహారించుచున్నారము. ఈయరవలు శేషనాగులో వసునాగులో అనితోచుచున్నది. వీరుతల్లెమండలము నుండి కాంచీపుర ప్రాంత దేశమునకుఁ బోవుట చేతనే యాప్ర దేశమునకు ‘అరవ వడదలైనాడు’ అనుపేరు గలిగెను. తల్లెయనునదియే తెలుగుదేశము “వడదలై” అనునది ఉత్తర తెలుగుదేశము; ఉత్తర తెలుగుదేశమునుండి వచ్చి కాంచీపుర ప్రాంత దేశము నాక్రమించుకొన్న వసునాగులనే ‘అరవవడదలై యార్’ అన్నారు. వడ అనఁగా ఉత్తరముకదా! తల్లె యార్ అనువారె తల్లెంగులు, కొన్ని ప్రాచీన భాషలలో ‘ంగ’ బహువచన ప్రత్యయము గానుండెను. తల్లెంగుశబ్దమే క్రమక్రమముగా తెలుగుశబ్దమైనది ఓర్త దేశమును బరిపాలించిన భంజవంశపురాజులు పెక్కండు తమది ‘అండ’ జవంశమనియు, తల్లెరాష్ట్రము నుండి వచ్చినవార మనియుఁ జెప్పుకొని యున్నారు. తల్లెంగులరాష్ట్రమే తల్లెరాష్ట్రమని మఱియొక ప్రత్యేక వ్యాసమునఁ జర్చించి నిరూపించుచున్నాను. శాతవాహనరాజులలోఁ గడపటివాడైన పులమావి చక్రవర్తికి సేనాధిపతిగనున్న శివస్కంధ వర్మనాగ శాతకర్ణియను నాగరాజు కాంచీపురము నేలు

చుండినట్లును, వాని కొమార్తను మొక్కలవ బ్రాహ్మణుడు వివాహముఁ జేసికొనఁగాఁ బుట్టిన కుమారునకు శివస్కందవర్మయని పేరు పెట్టినట్లును, మాతామహర్జితమైన యీరాజ్యమునకుఁ బ్రభువైనట్లునుఁ దెలియుచున్నది.¹ కాబట్టి, ఆంధ్రచక్రవర్తియగు పులమావికి సేనాధిపతిగనుండు 'శివస్కందవర్మనాగశాత కర్ణి' యనునాతఁడు కాంచీపురము నేలుచుండుటయు, 'శ్రీపులమావి'నాణెములు కొన్ని కాంచీపుర తీరమునఁ గన్పట్టుటయుఁ జూడ నీ భాగము తెలుగువారిచే జయింపఁబడి పరిపాలింపఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అప్పుడి ప్రదేశమునకు "అరవవడదలై నాడు" అను పేరు వచ్చియుండవచ్చును. దీనిక్రిందనే 'అరవై' నాడు కలదు. అనఁగా సుత్తరమునుండి వచ్చిన తెలుగు వారాక్రమించుకొన్న యరవనాటి ప్రదేశమునకే 'అరవవడదలై నాడు' అనుపేరు వచ్చినట్లుగా మనము తలంపవలసియుండెను. ఇప్పటివడమ బ్రాహ్మణులు విశేషముగా దక్షిణమునకుఁ బోయిన దీకాలముననే.

డాక్టరు కృష్ణస్వామయ్యగారి కిట్టి సంబంధములు గోచరింపక పోవుట యాశ్చర్యకరముగానే యున్నది. ఆంధ్రులు, తెలుగువారు నొక్కరని యొప్పుకొనుచు శ్రీమామిడిపూడి వేంకటరంగయ్యగారు శాతవాహనుల యాంధ్రులు కారని పెద్ద ఘోష పెట్టుచున్నారు. వీరికి నిజముగా సత్యమునందే విశ్వాసమున్న

యెడల నీక్రింది పురాణవాక్యములను సహేతుకముగా ఖండించి శాతవాహనుల యాంధ్రులు కారని స్పష్టముగా ఋజువు చేయఁగలిగినప్పుడే వారివాదమును మెచ్చఁదగియుండును.

పురాణములలో సత్యంత ప్రాచీనములైన వని సుప్రసిద్ధ చరిత్ర పరిశోధకులచే సంగీకరింపఁబడినట్టి మత్స్యవాయు పురాణములలో కాణ్వవంశీయుడైన సుశర్మయను రాజును జంపి వానిభృత్యుడయిన యాంధ్రజాతీయుఁడు వసుధర నాక్రమించుకొనునని స్పష్టముగా నీ క్రిందిగ్లోకములలోఁ జెప్పఁబడియుండెను.

"కాణ్వాయ నాస్తతోభూపాస్సుశర్మాణం ప్రగృహ్యతేష్ శృక్లానాంచైవ యచ్ఛేషం తుపయిత్వా బలీయసః, శిశుకోహ్యం సజాతీయః ప్రాప్స్యి తేహం వసుధరామ్ త్రయోవింశ త్సూరాశా శిశుకస్తు భవిష్యతి.

(మత్స్య పు. ఏకసప్తమ్యుత్తరద్విశతతమాధ్యాయం)
 కాణ్వాయనష్ట(సంతో)తోభృత్యః సుశర్మాణం ప్రసహ్య శృక్లానాంచైవ యచ్ఛేషం తుపయిత్వా బలంతదాసింధుకోహ్యంధ్రజాతీయః ప్రాప్స్యి తేహం వసుధరామ్.
 (వాయు. పు.)

మత్స్యపురాణములో ఆంధ్రభృత్యవంశములో జన్మించిన మఱియేడుగు రాంధ్రరాజుల వంశ మంతరించిన వెనుకఁ బరిపాలింతురని 'అంధ్రానాం సంస్థితా (తే?) రాజ్యేతేహం భృత్యాన్వయేన్మపాః సప్తైవాంధ్రాభవిష్యన్తి' అని వక్కాణింపఁబడి యుండెను.

వాయుపురాణములో మూడువందలసంవత్సరములవఱకు భూమిని పొందుదురని 'ఆం

1. Report on Epigraphy for 1910-1911. G O. Public 28th July Part II No. 7 Page 61
 Ancient History of the Deccan by G. J. Dubreuil. Page 108.
 II. 6. 18

ధ్రాఘాక్ష్యంతి వసుధాంశ తే ద్వేచశతంచవై
అనిస్సప్తముగా వ్రాయబడియుండెను. ఈ
యాంధ్రజాతీయుల నామములే. శాసనము
లలోఁ గన్పట్టుచున్నవి. సుప్రసిద్ధ చరిత్రకరి
శోధకులెల్లరు శాతవాహన రాజుల నాంధ్రులని
యంగీకరించియుండగా నీచరిత్రసంప్రదాయ
ముల నేరితిగా నెగురఁగొట్టఁ గలరో యూహిం
పఁ జాలకున్నారము.

(శ్రీ) వేంకటరంగయ్యగారు (మామిడి
పూడి) వెనుకముందు పాఠఃజూచుకొని వాక్య
ముల వ్రాసిన బాగుగా నుండును.

“తూర్పుచాళుక్యుల కాలమున ‘ఆంధ్ర
దేశమును మాటవ్యవహారములోఁ గాన్పించక
పోవుటకు కారణమొకటి యని తోచుచు
ఉంది. ఈరాజులు మొట్టమొదట ఆంధ్రదేశ
లో నొకభాగమగు వేంగీమండలమును
మాత్రముజయించి వశపఱచుకొనిరి. అందుచే
వీరికి వేగీశ్వరులనియు, వీరిరాజ్యమునకు వేగీరా
జ్యమనియు పేరువచ్చెను. కాలక్రమమున ఆం
ధ్రదేశములోని మఱికొన్ని భాగములను జయిం
చిన తర్వాతకూడ ఆపేరే రూఢమయ్యెను.”
అనువాక్యములు వ్రాయుట మిక్కిలి శోచనీ
యము.¹

ఏడవశతాబ్ది మొదటనున్నదండి మహా
కవి దళకుమారచరిత్రమును రచించెను. అం
దువేంగీదేశమును బరిపాలించుచున్న చాళుక్య
రాజగు జయసింహుని ‘ఆంధ్రనాథే జయసిం
హేన’ అని యాంధ్రనాథునిగా వర్ణించుటయె

గ. యాంధ్రదేశమును వర్ణించుచు నాతని
రాజధానియగు వేంగీపురము నిట్లు వర్ణించి
యున్నాఁడు చూడుడు.

“ఆయాసిషం చదినైః కైశ్చిదంధ్రనగ
రం! తస్యవాత్యా సన్నేసలిలరాశి సదృశస్య
కలహంస గణదళితనళినదళ సంహతిగళిత కిం
జల్మశకల శారస్యసారసశ్రేణి శేఖరస్య సర
స్తీరకాననేకృతనికేతన స్థితః”

ఇందొక మహాసరస్సు గలదనియు, నది
సారసనిలయమనియు సలిలరాశి సదృశ మని
యు, జలవిహంగములతోఁ గూడినదనియు,
ఆంధ్రనగరమున కనతిదూరముగా నుండెనని
యు, వర్ణించినాడు. ఇయ్యది కొల్లేటి వర్ణన
గావునఁ దత్సమీపమనందలి వేంగీనగరమే
యంధ్రనగరమై యున్నది. ఈదళకుమారచరి
త్రమునఁ బేర్కొనఁబడిన యాంధ్రరా జగు
జయసింహుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుడు.
ఇతఁడు క్రీ.శ. ౬౩౩ మొదలుకొని క్రీ. శ.
౬౬౩ వఱకు వేంగీపురము రాజధానిగ వేంగీ
మండలమును పాలించిన వాడే. ఇతనిదేశము
నాంధ్రదేశముగాను, ఇతని నాంధ్రరాజును
గాను, ఇతని రాజధాని నంధ్రనగర మనియు
దండియంతటికవి వర్ణించియుండఁగా ఈనామ
ములు వ్యవహారమున లేవని తలంచుటయెట్లు?
ఇతఁ డొక్కడేనా? ఆకాలమున నీ దేశము
నకువచ్చిన చీనాయాత్రికుండగు “యువాన్
త్స్యాంగు” అనువాఁడు అం-తా-లో అనఁగా
అంద్రమని వ్యవహారములో లేనియెడల నెట్లు

ప్రస్తావింపఁగలిగెను? ఇట్టివెన్నియైనను దెలుప
వచ్చును. “ఆంధ్ర దేశమునందు వ్రాయఁబడిన
సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములలోని చరిత్రాంశ
ముల నన్నిటిని మనమొకను క్రోడీకరించలేదు”
అని వేంకటరంగయ్యగారు వ్రాయుచున్నారు.
అవి యెందుకు? నెత్తినవేసి కొట్టుకొనుటకా?
ఇదివఱకు క్రోడీకరించిన విషయముల యందు
గౌరవములేక కాలితోఁ దన్ని వేసెడు వేంకట
రంగయ్యగారి పలుకులకేమైన నర్థముగలదా?
పురాణములన్నియు నైకకంఠ్యముగా శాతవా
హను లాంధ్రులని దెల్పినను వీరికి విశ్వాసము
లేక శాసనములలో శాతవాహను
లాంధ్రులని తెలుపలేదు గనుక చారిత్రక
ఫక్కి ననుసరించి వాని నిరాకరించి శాతవా
హను లాంధ్రులు కారనిరి. చాళుక్యుల శాసన
ములలో ఆంధ్రదేశము, ఆంధ్రరాజులు పే
ర్కొనఁబడలేదు గనుక చారిత్రకఫక్కి నను
సరించి దండిమహాకవి ఆంధ్రదేశమును ఆంధ్ర
నగరమును, ఆంధ్రరాజును పేర్కొన్నను
దాని నిరాకరించిరి. అయినను, ఆంధ్రులచరిత్ర
మింకముందు క్రమముగాను సమగ్రముగాను
వ్రాయుటకొఱకుఁగాఁబోలు శ్రీనాథుని భీమేశ్వర
పురాణమును బరిశోధించి విమర్శించు
చున్నారు. శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారివంటి
చరిత్రాధ్యాపక ముఖ్యులుగా నుండువారు పరి
శోధించి విమర్శింపవలసినవి భీమేశ్వర పురా
ణమువంటి యాధునిక గ్రంథములుకావు; మగ
శబ్దమునుగూర్చిపరిశోధనము చేయవలయును.
మగవారెవ్వరో తెలిసికొనవలయును. అప్పుడు
గదా యథార్థము తేటపడునది.

మగవారి ప్రశంస

అచ్చ తెనుఁగుభాషలో పురుషునకు ‘మ
గఁడు, మగవాఁడు’ అనియు, స్త్రీకి ‘ఆడది,
ఆడుది’ మగున, అనియు పేర్లుగలవు. స్త్రీకి
పర్యాయపదములు పెక్కులు గాన్పించును
గాని మగవానికి పర్యాయపదములు తెనుఁగు
భాషలోఁ గానరావు. మగఁడు దీనిమొదటి
రూపము మగండు. మగవాఁడు దీని మొదటి
రూపము మగవాండు. ఇప్పటివ్యవహారములో
పురుషునకు మగవాఁడనిమాత్రమే వాడు
చున్నాము. పూర్వము మగడనికూడ వాడు
చుండెడివారు. మగండనఁగా పురుషుఁడు. (౧)
“చూచిన మగలైనఁ జొక్కెడునట్టి సౌందర్య
సంపద సొంపుదాల్చెననియు” కీక్కన నిర్వచే
నోత్తరరామాయణము మొదటియాశా
మ, మగండన భర్త. (౨) “ఆ. మగఁడు
మగువమాడ్కిగాకున్నెనా, నేన భీష్ములేమిఁ
జేసి నేఁడు” (భారతము. భీష్మ. ప. ౧. ఆ.)
మగండనరాజు. (౩) “మ. అపుడప్పక్కి మ
గండు రక్కసుల జియ్యందాకే యిబ్బంగిను
గ్రపు గయ్యంగబొనరించి మూర్ఛిల” (రామా.
ఆ. ౧.) మగండనశూరుఁడు. (౪)
“కం. పాండవుల నాజినోర్పు ని
తండని మీరాజు నూతనముని బొగడున్
గండడచె భీముఁ డిట్టి మ
గండు గలఁడె పిదప నెట్లుకయ్యము నెల్లన్.”
(భార. కర్ణ. ౨. ఆ.) ఇంక, ఆడది దీని
మొదటిరూపము ఆండది; ఆడుది, దీనిమొ
దటి రూపము ఆండుది. ప్రాచీనచరిత్ర పరిశో
ధనమువలన మగజాతియనియు, అండలేక

అండజాతియనియు రెండుజాతులు ప్రాచీనకాలమున భరతఖండములో బ్రసిద్ధిగాంచినటులు దెలియుచున్నది. వీని ముక్కు మూలములు గానరావు. ఈ రెండుజాతు లొక్కజాతినుండి పుట్టినవో భిన్నజాతులనుండి వచ్చినవో పరిశోధించి తెలిసికొనవలసి యున్నది. మగజాతినిగూర్చి నేడు కొంచెము పరిశీలించుము. మన వేంకటరంగయ్యగారు కూడ నేలవిడిచిన సాముఁ జేయక దీని పరిశోధించి యథార్థమును గ్రహింతురుగాక!

తెనుఁగు భాషలో మగటిమి యన పౌరుషముని గూడ యర్థముగలదు. మగ యన పుంస్తవమున కర్థముగలదు. ఇది యెద్దియో మహాజాతియై యుండవలయును. మన ముఁగు భాషలోనిట్టి యర్థములున్నను, మారుఁడను నర్థమిచ్చునపుడు కన్నడములో 'మగ' అనియు, తమిళములో 'మగన్' అనియు, కూతుండ్రను నర్థమిచ్చునట్లునరవములో 'మగల్' అనియు వ్యవహరింపఁబడుచుండెనుగాని తెనుఁగుభాషలోఁగల పై నుడివిన యర్థములున్నట్లు నాకుఁ దెలియరాదు. భరతఖండములో "మగధ"దేశమని యొక దేశము పురాతన ప్రసిద్ధిగల దొకటి గాని పించుచున్నది. అదియైనను మగజాతినిబట్టి 'మగధ' యనిపేరు గాంచినట్టు గానుపించుచున్నది. దేశమకంటెను బూర్వమున మగజాతి యున్నట్టు గానుపించుచున్నది. వారు నాగరికులు, భాగ్యవంతులు, బలాఘ్యులుగఁ గనుపట్టుచున్నారు. వీ రార్యులందఱుమా యన్న మొదట నార్యగణములోఁ జేరని వారుగ

నున్నారని వేదమువలనఁ దెలియుచున్నది. త్రికాండశేష మనుకోశములో 'మాగధాః కీకటచుతాః' అనియున్నది. కాని కీకటదేశము ఋగ్వేదమున నీక్రింది ఋక్కులో వర్ణింపఁబడి యున్నది.

"కింతే కృష్ణ్యంతి కీకటేషు గావో నావీరందుప్రహ సతః పంతి ఘర్మం ఆనోభర ప్రమగందస్య వేదో వైశ్చ శాఖం మఘవా న్రంధ యనః.
(బు. వే. మం. 3.౫3.౧౪.)

ఇందనార్యులదగు కీకటదేశము వర్ణింపఁబడినది. దీని తాత్పర్య మిట్లున్నది. "నీయావులు కీకటములోనేను చేయుచున్నవి; ఇవి హవిస్సునకై పాలియ్యవు; అగ్నిని బ్రజ్జ్వలింపఁజేయవు; ప్రమగందుని సంపద మూకుఁ దీసికొనిరమ్ము. ఓయింద్రా; నీచమనుష్యుని మా స్వాధీనముచేయుము." ఇందు పేర్కొనఁబడిన 'కీకట ప్రమగంద' శబ్దములు ముఖ్యములయినవి. విశ్వామిత్రుని తెగవారు ఇంద్రుని గూర్చిచేసిన ప్రార్థనయిది. 'కింకృతాః, కింక్రియాభిః' అను శబ్దములయొక్క అపభ్రంశమే కీకటశబ్దమైనదని నిఘంటుకారుఁడగు యాస్కుఁ డభిప్రాయపడినాఁడు. అనార్యులు నివసించు ప్రదేశము కీకటమని యాస్కుఁడు చెప్పినాఁడు. వడ్డికొఱకు ధనమప్పిచ్చువాఁడు మగందుడనియు, మగందశబ్ద మనలు మంగద శబ్దమనియు మన్-నాకు, గద-తిరుగవచ్చునది అనునర్థముగనుక తిరుగవచ్చునను నాసతో మఱియొకనికి ధనమప్పిచ్చువాఁడు మంగదుఁడనియు, మగందుని కుమారుఁడు లేక సంతతివాఁడు ప్రమగందుఁడనియు, యాస్కుఁడు

తన నిరుక్తమునఁ జెప్పియుండెను. ఇంకొక
యర్థముగూడఁ జెప్పెను. ఈ ప్రమగందశబ్దము
ప్రమదకశబ్దమై యుండవచ్చుననియు, ప్రమ
దకుండన నీ ప్రపంచమునే శాశ్వతమని నమ్మి
తక్కినవానియందెంతమాత్రము విశ్వాసము
లేని నాస్తికుండని యర్థము చేసికొనవచ్చునని
గూడ వక్కాణించెను. (నిరుక్తము ౬-౩౨)
సాయనాచార్యులవారు తన భాష్యములో
నిరుక్తకారు ననుసరించి యర్థము వ్రాసెను.
ఆర్యకర్మయందు విశ్వాసములేక కేవలము
ప్రపంచవ్యామోహముననుండి వడ్డివ్యాపార
ముచేసెడు మగందుల కాటపట్టగు కీకటదేశ
మని తాత్పర్యము తేలుచున్నది. ఈ మగందు
లచే నివసింపబడు కీకటదేశము మహాభారత
కాలమునాటికి మగధదేశమై యుండవచ్చును.
వైదిక కర్మల నాచరించు వారిచే నాకాలమున
స్వర్గమునిచ్చు వైదిక కర్మలకంటె వడ్డివ్యాపార
ము మొదలగు కర్మలు నీచమైనకర్మలుగాఁ
దలంపఁ బడుచుండుటచేత నాకర్మలను జేయు
వారిని నీచులనుగాఁదలంచి వారివలన విశేష
బాధలు కలుగుచున్నందున వారిని స్వాధీను
లను గావించుటకై ప్రార్థనలు చేయఁబడుచుండె
ననుమాట వాస్తవము. అయ్యది ఆర్యానార్య
జాతిభేదమునకు సూచనగాదు. ఏమనఁగా మగ
జాతివారిలో మఘములను గావించి పూజ్య
తను గావించినవారిని 'మఘవాన్' అనిరి.
వైదిక దేవతలలో నొక్కఁడగు నింద్రుని
'మఘవాన్' అందురు. "మఘః యాగోస్యా
స్తీతి మఘవాన్" యాగముగలవాడని యర్థ
ము. "మహ్యతే పూజ్యతేమఘవా" పూజింప

బడువాడు. "మహాపూజాయాం" మగవానికిటు
వంటి పూజ్యార్థము తమిళ భాషలో లేకుం
డుటయు, తెనుగు భాషలో నుండుటయు
జూడ నీభేదము గన్పట్టఁ గలదు. మఱియు
నింకొక్క విశేషముగలదు. పై నుదాహరించిన
ఋగ్వేదమంత్రములో 'ఇంద్రుని' 'మఘవాన్'
అనిసంబోధించియుండెను. అప్పటి కంకను
వర్ణభేదమున్నట్లు గన్పట్టదు. మఘవాన్ శబ్ద
మునకు రెండర్థము లుండుటచేత యాగముల
మూలముననే పూజ్యతగలిగె ననునది తరు
వాతవచ్చిన యర్థము. తెనుగు భాషలో
మగవాడన రాజునకు శూరునకు గూడ సర్థ
మేర్పడి యుండుటచేతను, మఘములు చేయు
టకుఁ బూర్వమే పూజ్యత వహించియుండిన
వారని స్పష్టముకాగలదు. ఇదివఱకు అందఱ
శబ్దమునకు ఇంద్రశబ్దమునకు సంబంధమే
గొంత కనుబఱచి యన్నాను. ఇప్పుడు తెను
గుభాషలో పురుషవాచక పదమైన మగశబ్ద
మునకు మఘశబ్దమునకు సంబంధము చూపు
చున్నవాడను. బుద్ధిమంతులు సత్యమును
మాత్రము గ్రహింపవలసియుండును. ఆర్యా
నార్య శబ్దములు జాతిభేదములు గల్పించునవి
కావనియినావ్యాసము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ
శము. 'మగవాడు, మగఁడు' అనుశబ్దములు
'మఘవాన్' శబ్దముయొక్క ప్రాచీనరూప
ములు. 'మఘవాన్' శబ్దమునుండి పుట్టినవి
కావని నాయభిప్రాయము. అయిన నింకను
బరిశోధించి తెలిసికొందము. జరాతుష్ట్రుల
జెండా అవెస్తా (ధర్మోవస్థానము) వేదము
నందు 'మగవాన్' లేక 'మఘవాన్' అనుశబ్ద

ము గన్పట్టుచున్నది. ¹ మఱియు 'హెరాడటస్' అనుచరిత్రకారుడు ప్రాచీన పారశీక దేశమునఁ బురోహితులను 'మగీ' లందురనియు, వారు పారస మీడుల తేగలకు సంబంధించినవారనియు వక్కాణించి యున్నాఁడు 'మార్టిన్ హాగ్' అనునాతఁడు 'అవెస్తా' గాథలలోని 'మఘవాన్' అనువాకే 'మగీ' లైయుందురని తలంచెనుగాని పెక్కుండు అంగీకరించలేడు. ఈవిషయమును గూర్చి క్లిరి శేషులయిన సి. పి. టీలేగారు 'ఐరేనియనుల మతము' అని వ్రాసిన గ్రంథములోఁ జర్చించి యున్నారు. దీని భాషాంతరీకరణము జి. కె. నరిమన్ అనువారిచే 'ఇండియన్ అంటిక్వరీలో' ప్రకటింపఁబడినది. ² 'మఘవాన్' లేక 'మగవాన్' అనఁగా దమూఖురైన గొప్ప భువులని యర్థము చెప్పచున్నారు. బాబిలోన్, అస్సీరియా, దేశములలో (మగీ—మగా)లను వారికి మాంత్రికులని యర్థము. క్రైస్తవ వేదమగు బైబిలులోని 'జరిమియ' అనుగ్రంథములో 'నెబూచెడ్నెజ్జర్' అను బాబిలోని యారాజు "యహూదీ (జుదియా—యదుదేశము)" దేశముపై దండెత్తిపోయినపుడు 'Rab-Mag' (రబ్-మగ్) అనువాడు వెంబడించుచుండెనని చెప్పఁబడియుండుటచేత నాతని మగీ లేక మగాలలోనివాఁడగ గొందఁబ్రాయపడుచున్నారు గాని యతఁడు బాబిలోను రాజయొక్క సామంతప్రభువనియె

హిబ్రూగ్రంథకర్తలయొక్క యభిప్రాయ మని టీలేగారు వ్రాసియున్నారు. అతఁడు మగీలకథి నాధుఁడయైనయెడల నతఁడు మీడియానుండి బాబిలోను బ్రవేశించియుండవలయును. అట్లు కాదని తోచుచున్నదని వ్రాసివారు. సుమ్మేరియనుల భాషలో 'మగ' శబ్దమునకు 'గొప్ప' అనియు, 'శక్తిగల' అనియు 'ప్రకాశ'మనియు 'ప్రభువనియు' నర్థములుగలవనియు నర్థముగలదే కాని పురోహితుఁడని మాంత్రికుఁడని యర్థములేదని టీలేగారు వ్రాసియున్నారు. కాని 'మగ' శబ్దము రెండర్థము లోను వాడఁబడియున్నది. ఒకటి చెడ్డది. రెండవది మంచిది. పూర్వకాలమున దేవతలకు గురువులుగా నుండు 'మగీ' లేక మగాలను' వారు స్వసంఘములపై వారికుండు మాంత్రికశక్తులనుజూపి యకార్యకరణములు చేయువాకుగ నుండిరని తేలుచున్నది. అందువలన మగవారిలోనే రెండుశాఖ లేర్పడినవి. ఆకాలమున మగజాతి వారిలోని గురువులిట్టి కార్యములు చేయుచుండుటచేత వీరి సంఘగురువులని పేరుపెట్టి యన హోయలయిన ప్రజలు దూషించి యుండరు. వీరవలంబించిన దురాచారము మూలముననే యాకాలమున వైదికకర్మలచేయువారిలో భేదములుదయించియుండును. మగజాతివారొకప్పుడు మహోత్సవమైనదశ ననుభవించినవారగుట సీశ్వయము. అట్లు కానియెడల మగ శబ్దముతో సంబంధించిన Magnate, Magni-

1. In the Gathas, however, in some places the magvans are mentioned in whom Martin Haug saw the magians that were to be and whom he attempted to bring into rapport with maga, which is repeatedly met with. This view is now surrendered by all scholars.

2. The Indian Antiquary Vol XXXIV-1905 P. 60

ade, Magnanimity, Majesty శబ్దములు భాషలోనికి వచ్చియుండవు.

ఓ చదువరులారా! పరిశోధకులారా!! మీ కొక్క ప్రార్థనము గావించుకొనుచున్నాడను. దయతో జత్తంపుడు.

తెనుగుభాషలో 'మగ' శబ్దమునకు గల యర్థములే సుమేరియనుల భాషలోగల 'మగ' శబ్దమునకుండినవని చెప్పబడియుండుట చేత వారికిని ప్రాచీనాంధ్రులకు నేమైన సంబంధముండునేమో మనము విచారించవలసి యుండును. ఉండినయెడ వారు భరతఖండమునకు వచ్చినవారో లేక భరతఖండమునుండి 'సుమ్మెరియా' రాష్ట్రమునకుఁ బోయినవారో తరువాత విచారించుకొందము. మన మహాభారతములో మేరువున కుత్తర భాగమునఁ గ్రొంచ ద్వీపము గలదనియు, అందు క్రొంచపర్వతము గలదనియు, దానికి సమీపమునఁ గుశలదేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువున మనోనుగ దేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ నుష్ణ (ఉత్తర) దేశ మున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ ప్రావరక దేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ అంధకార దేశ మున్నదనియు నీ క్రిందిశ్లోకములలోఁ జెప్పబడియున్నది.

శ్లో. క్రొంచస్య కుశలో దేశో వా మనస్య మనోనుగః
మనోనుగాత్పరశ్చోష్ణో దేశః పరుకులూద్భవా.

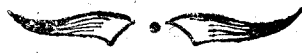
శ్లో. ఉష్ణాత్పరః ప్రావరకః ప్రావారాదాంధ కారకః
అంధకారక దేశాత్తు మని దేశః పరః సృష్టతే.

అంధకార దేశమునకు దిగువఁ జేరి ముని దేశ మున్నదనికూడఁ జెప్పబడి యుండెను. (మ. భా. భీష్మ. ప. భూమిఖండము. అ. ౧౨.)

మై వ క్కణింపబడినవానిలోఁ గుశలదేశమే కృష్ణ దేశమనియు, ఉష్ణ దేశముఁ ఉత్తర దేశమనియు, (Ushuns or Ugurs) అంధకార దేశమే అంధ దేశమనియుఁ దలంచుట కవకాశము గలదు. ఉష్ణ దేశములోని ప్రజలును ఉత్తరులని యెట్లు తెలిసికొనుచున్నామో, అంధకార దేశములోని ప్రజలును అంధులని తెలిసికొనవలసి యుండును. ఈ దేశములన్నియు, చరిత్రకారులచే 'సుమ్మెరియా' రాష్ట్రమని యే ప్రదేశమునకుఁ బేరుపెట్టబడెనో యా ప్రదేశము నందే యుండుటచేతను, పైనిచెప్పిన 'మగ' శబ్ద సంబంధముచేతను మన ప్రాచీనులకు నాసుమ్మెరియనులకు గొప్ప సంబంధమున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఈ సుమేరియనులు, ప్రాచీన పారశీక పార్థియా, మీడియాలను జయించి వాని మీదుగాఁ బోయి బాబిలోన్ అస్సిరియా రాజ్యములను జయించి యచ్చట 'కీష్' రాజ్యములను స్థాపించినటుల చరిత్రమున వలనఁ దెలియుచున్నది. మనయింద్రుడు ఋగ్వేదమంత్రములలోఁ బెక్కులు దూర ప్రయాణములు గావించినటులు గనుపట్టుచున్నది. దీనికి నిదర్శనముగా యాస్మిటీసునదీ తీరమున Baghaz-Keui (బఘాజ్-కీయుయి) అను ప్రదేశమునఁ గనుగొనబడిన యొక శాసనములో మిత్తాణిదేశ ప్రభువుచే జేయబడిన యొక సంధి పత్రమున 'ఇంద్రుడు, వరుణుడు, మిత్రుడు, నానశ్శ్యుడు' సాక్షులుగా నుదాహరింపబడి యుండుటచేతను, ఈ శాసనము క్రీ. శ. పూర్వము యదనవ శతాబ్దిలోనిదిగా బరిశోధకులచే నిర్ణయింపబడి యుండుట చేతను, జరాతుష్త్రులు తమవేద

ములో 'ఇద్దని అద్దనిగ' వక్కాణించి
దయ్యముగా భావించి యుండుటచేతను, మన
కను వారికి నత్యంత ప్రాచీనకాలముననే,
యెక్కువ సంబంధములు గలిగి యున్నట్లు
గన్పట్టుచున్నది. ఈనాగరికతల కన్నిటికి
మూలస్థానము మన హిందూదేశమే యని
తోచుచున్నది. అనగా నీజాతులన్నియు
మొదట మన దేశమునుండియే యాస్వర్గభూ
ములకుఁబోయియారాజ్యములను స్థాపించినట్లు

నొకటిలిసికొనుచున్నాము. దీని యాధార్య
మునుగ్రహించుటకు మనకు సాధనములు దొ
రకున్నవి. శ్రీవేంకటరంగయ్యగారివంటివా
రాంధ్రజాతులవారి పూర్వచరిత్రమును దెలిసి
కొనఁ గోరుదురేని వారు పరిశోధింపవలసినది
శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణముగాదు. పైని
నేను కేర్పొనిక విషయములను బరిశోధింప
వలయును. అంధపురాణ మని తెలియక
యెదో ప్రసంగించుటకాదు.

ఎచటి కేగితిరి?

కె. అన్నంరాజశర్మ గారు

అమ్మ నాయనలార! మీ రరిగి నట్టి
దేశమెయ్యెదియో నాకుఁ దెలియరామి
పనంకులమైన ప్రపంచ మందె,

హేయకాయంబు నింకను మోయుచుంటి.

కలువపూతెక్కల హిమంబు గారువేళ,
అమృతరసలిప్తమైన పూర్వాబ్ధి మీరు
జలదనాకను గూర్చుండి, చనెదరంచు
గాంచుఁతుందును బాష్పముల్ కనులదొరగ.

కారు మబ్బులు నిండిన కాశరాత్రి,
మేఘపక్షిని ఛేదించు మించులందు
గానవచ్చెదో యని కనుల విచ్చి,
కాంచుచుందు విహాయనీ గహ్వరమును!

బాహ్య దృష్టికి గనరాని పరమభూమి
నెందు వసియించుచుంటిరో యెఱుంగఁగాని
సుతుండనైపుట్టి ఋణమును సుతతయైన
బాపికొననైతి మీరలు బ్రతికి యుండు.

భౌతికజగం బసహ్యమై ప్రాణశల్య
మగుచు దోఁచెను మీరు లేనంతనాకు
కర్మతంత్రుల బంధనాగారమందు
నిలువనేటికి దివి మిమ్ము, గలిసికొనక

రమ్మరమ్మని విజనలోకమ్మునుండి
వీనులం గూరుకేకల వినియె నేను
రేయి బవలును జీవనిశ్రేణి నెక్కి
వచ్చుచున్నాను వంతలవరద దాటి.

భావవీధిని మీవ్యక్తి ప్రతిఫలింప
చెప్పరాని విరాగఁపు చింతతోడ
జాటు కన్నీటి ధారలన్ సరులఁగూర్చి
పంచి యిచ్చుచు నుందునే ప్రణయవిధిని.

ప్రకృతి జీవితనాటక భాగమెల్ల
విరతి యొనరించి నన్నొటి, విడిచి చనిన
నాటనుండియు మిమ్ము స్వప్నములఁగాంచి
సతము దుగళింపు శ్లోకముల్ చదువుచుందు.

“మల్లెపువ్వుల”

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునకు మూలముగా వై. సుబ్బారావు
 కన్నకొనబడిన ఆంధ్రుడు శ్రీయుత
 దివారుబసాదరు సర్. రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడుగారు

సమైక్యకాల అధ్యక్షుల సభ్యుల సభ్యుల
 ద్వారా జయంతి చిహ్నమేర్పరచు పంతులుగారు
 ఎం. ఎస్. సి. కె. హెచ్. జి.

పరపతి సంఘములు లేక 'బ్యాంకులు'

అవి చేయగల్గు పనులు

రంగనాయకులు (డి. యి. పి) ఆక్స్‌ఫర్డ్ సి. యన్. డబ్ల్యు.

మన దేశమునందు పరపతిసంఘము లనగా కోపరేటివు బ్యాంకులని సామాన్యముగా ప్రజలు తెలుతురు. 'కోపరేటివు' బ్యాంకు లనగా, సహకారపరపతిసంఘములని యర్థము వచ్చుననియు, ప్రస్తుతము ప్రభుత్వముచే స్థాపించబడి, కోపరేటివురీష్ట్రాయి, అసిస్టెంటు రిజిస్ట్రారుల యాజమాన్యముద్వారా సాగించబడు 'కోపరేటివు బ్యాంకులు' సహకారపరపతిసంఘములుగాని, పరపతిసంఘములు కావు. బ్యాంకు లనగా పరపతిసంఘములు; పరపతియనగా నమ్మకముచే కల్లు విలువ. ఒకమనిషి కెక్కువ పరపతి యొక్కచోట నున్నదనగా ఆమనివయం దితరప్రజలయం దాప్రదేశమున యెక్కువ నమ్మకము కలవనియు, అందుచే నతనికి, అప్పుకల్లుట, అతనినలహోబంది యతనిహామీపై యప్పు గోరువారికి యప్పుకల్లుట సాధ్యమనియు తెలియవలయును. ఆమనిషికి ఆప్రదేశమున పదివేల రూపాయల పరపతి యున్నదనగా, ఆతనికి పదివేలరూపాయలవరకప్పు అచోట దొరుకుననియు, అంతకంటె హెచ్చుగా యప్పుదొరుకుట కష్టమనియు యర్థము. కనుక, మనము పరపతి యనుమాటను రెండువిధములుగా, ఇంగ్లీషునందున్న 'Credit' అను మాటను వారెట్లుపయోగింతురో యటులనే యుపయోగింతుమనియు, పరపతిసంఘములు లేక బ్యాంకుల గూర్చి విచారించునప్పు డొక్కయర్థమునే యెల్లప్పు డుపయోగింపవలయుననియు తెలియవలయు. ఒక్కయర్థము 'పరపతి' యనగా నమ్మకము. రెండవయర్థము, ఆర్థికసంపద ననుసరించి, ఆనమ్మకముద్వారా గల్లు విలువ. ఒకమనిషిని మరిచివాడనియు, ఇతరులపేరు కోరువాడనియు, అమితానుభవముకలవా

డనియు యెరింగినను, ఆతనికి వ్యాపారము తెలియదనియు, ఆతనికి ధనము ఖర్చిడుట. తెలియననియు తెలిసినచో, ఆతనికి 'పరపతి' యాప్రదేశమున గలదని మొదటి యర్థముప్రకారము తెల్పవచ్చు. మరొకమనిషి, తీసుకున్న యప్పు తిరిగి సరిగా యిచ్చుననియు కొంతయాప్తిగగ్గి, జయప్రదముగా వ్యాపారము చేయగలడనియు తెలియవచ్చుచో, ఇతరులాతని కప్పునిచ్చుట కంగీకరింపుచో, ఆతని కచ్చట రెండవయర్థముద్వారా పరపతి యున్నదని చెప్పవచ్చు.

కనుక రెండవయర్థానుసారమే మనమిచ్చట'పరపతి'యనుమాట సుపయోగించుచున్నారమనియు, అట్టిపరపతి కగ్గినవారికి 'పరపతి' నిచ్చు సంస్థలే బ్యాంకులు లేక పరపతిసంఘములనియు తెల్లము. ఇచ్చటగూడ నొక విషయము గ్రహించవలయు. పైన తెల్పినటుల నొక మనుష్యున కొక ప్రదేశమునందు కొంత మొత్తము, అప్పుద్వారా లేపుటకే శక్తికలదు. ప్రస్తుత మింత లేపగలడను సాధారణమృకమెగాని, గట్టిగా, లేపగలడా లేడా యను ప్రశ్నవచ్చుచో దృఢమగు సమాధానము చెప్పలేకపోవచ్చు. అట్టిప్రశ్నకు సమాధానము నిచ్చుటకు 'పరపతిసంఘము' ద్వారా సాధ్యమగు. కనుక పరపతి సంఘ మిచ్చు 'పరపతి' అనుమాటనకుండు పరపతిపై సాధారణపడియుండు, కనుక 'పరపతి' యనుమాటకు వచ్చు మాడార్థముల నెప్పుడు ముందుంచుకొని, 'నమ్మకము' అను మొదటి యర్థమును వేరుగా వంచి, నమ్మకముచే గల్లువిలువ' యను రెండవయర్థమును, నమ్మకముచే గల్లు విలువయొక్క పరిమితి యను మాడవయర్థమును, మనప్రస్తుతవిషయమున కుపయోగించునని గ్రహించవల

యును కాన, 'బ్యాంకులు లేక' పరపతిసంఘములు చేయుపని యేమి? అనలు పరపతి సంఘములేవి? యను ప్రశ్నలకే ప్రశ్నలు కలవు? ఇతరులకు పరపతి నిచ్చునవి పరపతి సంఘములు లేక బ్యాంకులు; ప్రజలకు 'పరపతి' యొట్టులుండునో యట్లులేనే, పరపతిసంఘములకు లేక బ్యాంకులకుమాడ 'పరపతి' యుండుగదా! బ్యాంకు కిచ్చిన ధనమెచ్చటకు పోవనియు, భద్రముగ నుండుననియు, అడిగినప్పుడు తిరిగిచ్చుననియు కల్లనమ్మకము, బ్యాంకు కున్న 'పరపతి' కనుక బ్యాంకుచేయుపని ఇతరులకు పరపతి నిచ్చుట, ఇతరులవద్దనుండి పరపతిబొందుట' లేక ఇతరుల కప్పు నిచ్చుట, ఇతరులనుండి యప్పుగొనుట. బ్యాంకు యనగా అప్పు లిచ్చి పుచ్చుకొనుటతో వ్యాపారము చేయు సంస్థయని పైన తెన్నినదానిబట్టి తెలియుచున్నది. 1 పరపతిసంఘములు సహకారపరపతిసంఘములు కావు. 2 'పరపతి'యను మాటకు చూడర్థములు కలవు. (అ) నమ్మకము. (ఆ) నమ్మకముచే కల్ల విలువ (ఇ) నమ్మకముచే కల్ల విలువయొక్క పరిమితి. 3 ఇతరులకు పరపతి నిచ్చునవి బ్యాంకులు 4 బ్యాంకులు చేయు ఇతరులకు పరపతినిచ్చి, ఇతరులనుండి పరపతి నొంది బ్యాంకు యనగా అప్పు లిచ్చి పుచ్చుకొనుటతో వ్యాపారముచేయు సంస్థయనియు నర్థమే.

మనదేశమునం దిట్టిసంస్థలు ప్రస్తుతపుబ్యాంకులకు మించి ప్రత్యేకముగా నున్నవా? సంస్థలు' లేవు కాని, ఆబ్యాంకులపనినే నెరవేర్చు ప్రజలనేకులున్నారు. మార్కెట్లలో గుజరాతు, హైదరాబాదునుండిచ్చి, తెల్లజిల్లాలయందు తమలక్షలకొలిది ధనము నప్పులకిచ్చుచు, అమితధనము సంపాదించుచున్నారు. మనకోమట్లు, తమ ధన మప్పుల కిడి ధనము బొందుచున్నారు. మన కమ్మవారు, రెడ్లు, వెలమ, తెలగవారు, కొందరు బ్రాహ్మణులు, వీరియందు చాలమంది యప్పుల నిచ్చుచు, అధిక ధనము గణించుచుండుట సంప్రదాయసిద్ధముగ వచ్చుచున్నది. సాహేబు షాహుకారులు, బాకీ లిచ్చి ధనముచేయుచున్నారు. ఇటుల సంఘమునందున్న యన్నిభాగములవారియందు, అప్పుల కిచ్చువారి గాంచుచున్నారము. కాని, పైన మనము పేర్కొన్న 'సంస్థలు'గా వీరిలో నెచ్చటను పరపతిసంఘములు బయల్పడేరీ వచ్చుటంతగా లేదు. తరువాత, ఇటుల నప్పులిచ్చువారందరు, ఇతరుల

వద్ద నప్పుడప్పు డప్పుల తెచ్చుచుండుట సాధారణముగా జరుగుచునేయున్నది. తామెవ్వరి కెంత యప్పులో యున్నది, తమకితరులెంత యప్పుల నివ్వవలసియున్నది తెక్కించుట ప్రతిషాహుకారున కనుదినానుభవమే! ఒకలక్షాధికారు డుండుచో, ఆత డప్పుల కిచ్చు ధనము, ఆ'లక్ష'వరకే పరిమితిబొందియుండు. ఆతనికి, ఆలక్షవరకే, ఇతరులప్పుల నిచ్చుట కివ్వ ధైర్యము చేయుదురు. కాని సాధారణముగా, ఆతడెప్పుడు, ఏబదివేలకంటె నప్పులందు తన ధన ముంచును. మిగత యేబదివేలను భూములు, గృహములు, సొమ్ములు, స్థలములం దిడును. ఆతని కప్పుల నిడువారు, ఆతనికి రావలసిన ధనముపై సాధారణముగా నమ్మకముంచరు. కాని యాతని స్థిరాస్తిపై నమ్మకము గల్గియుండి, షుమారు ముప్పదివేలకంటె యెక్కువనప్పుల నీయ సాహసించరు. ఇట్లునుటచే, తమకున్న ధనమునంతను అంతకు మించియు, అప్పులకిచ్చి ఆసాము లుండుట లేదనిగాని, తమకున్న పూర్తియాస్తికంటె యధికముగా యితరులవద్ద ధన మప్పుల బొందుచుండులేదనిగాని చెప్పుటకు వీలులేదు. మన దేశమునందు, ఏషాహుకారున కెంతధనమున్నదను విషయము, జనవాడుక, షాహుకారులందు గల పలుకుబడి ననుసరించి యాధారపడియుండుగాని, ఆషాహుకారున కసలున్న ధనముపై గా దేర్పడునది. అందువలన, కొంతమంది షాహుకారులకున్న ధనముకంటె తక్కువ వాడుక పుట్టును. మరికొంతమంది కున్న ధనముకంటె హెచ్చువాడుక పుట్టును. కొంతమంది షాహుకారులు విజయము వ్యాపారము బొందుచున్నను, నష్టముబొందుచున్నారను వాడుక కల్గును. మరికొంతమంది షాహుకారులు నష్టము బొందుచున్నను, లాభమొందుచున్నారను వాడుక పుట్టు. ఇందువలన, కొందరు షాహుకారులు తమకున్న ధనముకంటె హెచ్చుధనముతో అప్పులనిచ్చుచు, అప్పులగొను వ్యాపారముచేసి త్వరితముగ అధికధనవఱకు లగుటయు, మరికొందరు షాహుకారులు తమకున్న ధనముకంటె తక్కువధనముతో నట్టివ్యాపారము చేసి హెచ్చుగా సంపాదించ లేకుండుటయు చూచుచున్నారము. కొందరు షాహుకారు లిట్టి 'వాడుక'పై యాధారపడి, హెచ్చుధనముల నప్పుగొని, పరదేశముల కురుకుటయు, మరికొందరు వ్యాపారమున నవజయమంది అప్పుల నిచ్చిన వారి, వారి

వ్వారా వారి కప్పుల నిచ్చినవారిని 'దివాలా' యందు పరి
బ్యాంక్ ప్రెస్ కీర్తనకు వెళ్ళుచుండుట జరుగుచున్నది. ఒక
ప్పుడు శిస్తులు గోరు ప్రభుత్వోద్యోగులు పీడకరులై,
శిస్తులధికముగనున్న, తమకున్న ధనముకంటె తక్కువవార
మని తెచ్చి, వాడుకబుట్టించుట జరుగుచుండు. కొన్ని ప్రదేశ
శములందు మరొకప్పుడు 'షాహుకారు' అనిపించుకొని
గౌరవము బొందవలయునను యాశతో, ఉన్న ధనము
కంటె, హెచ్చుగా గలవారమని వాడుక కొన్ని ప్రదేశ
శములందు బుట్టించుటయు సంభవించు. ఇటుల అప్పుల
నిచ్చి, అప్పుల పుచ్చుకొను వ్యాపారము దేశమందంతట;
చాలమందిచే నడుపబడుచున్నది. ప్రతి గ్రామమున యిట్టి
షాహుకారులున్నారు. ఎల్లకాలములందు యీ వ్యాపా
రమునాగుచున్నది. బ్యాంకులు లేక పరపతిసంఘముల నడు
పువారి 'షాహుకారు'లనుట మంచిది. పైన జూచినటుల
'షాహుకారులు' బ్యాంకులు చేయు పనినే చేయు
చున్నారు. కొన్ని భేదములు కలవు. మన షాహుకారులు,
అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొను వ్యాపారమున కనుబంధముగా
యితరపనులు చేయుచున్నారు. మరికొందరు షాహుకా
రులు, ఇతరపనుల కనుబంధముగా అప్పులనిచ్చి పుచ్చు
కొను వ్యాపారము జేయుచున్నారు. మన గజరాతీ హైద
రాబాదు మార్వాడీలు, వడ్డీవ్యాపారము చేయుచుండుట
యేకాక, వారిలో కొందరు గుడ్డల వ్యాపారము, మరికొందరు
బంగారు వెండి రాగి యాదిగాగల లోహములందు
వ్యాపారము, మరికొందరు మిఠాయిదుకాణ వ్యాపారము
చేయుచున్నారని మన మెరుంగుదుము. మన కోమట్లు
వడ్డీ వ్యాపారము చేయుటయేగాక, పొగాకు, మిర్చి,
పసుపు, ఖాయిదా' వ్యాపారము, అమ్ముట కొనుట
వ్యాపార మీషన్లువులు వడ్లు వస్త్రములు లోహములు
సకల ధనధాన్యములందు వ్యాపారము చేయుచుండుట
ప్రతిచోటను చూచుచున్నారము. మనరైతులందును కొం
దరు 'వడ్డీవ్యాపారము'న కనుబంధముగా కొంత వ్యవ
సాయపుపనిని, మరికొందరురైతులవ్యవసాయపుపని కను
బంధముగా 'వడ్డీ' వ్యాపారమును చేయుచున్నారు.
అటులనే మనమహమ్మదీయ షాహుకారులు, 'వడ్డీ' వ్యా
పారముతో బాటు తోళ్ల గుడ్డల కంచరవ్యాపారముల
చేయుచున్నారు. కనుక, ఇంగ్లీషు యార్థికశాస్త్ర

పండితు లిదివరకు తలంచుచున్నట్లు, మనబ్యాం
కరులు లేక షాహుకారులు, ఇతర 'పనుల'
జేయుచు 'వడ్డీ' వ్యాపారము చేయుచున్నారని
గాని, మన బ్యాంకరులు లేక షాహుకారులు 'వడ్డీ'
వ్యాపారము చేయుచున్నారన్న, అప్పుల నిచ్చువారేగాని
అప్పుల పుచ్చుకొను వారు కారనికాని భావించట తప్పు.
అట్లని, మన షాహుకారులని పిలువబడువారందరు 'నిజ
ముగా' అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారని తలంచటగాని,
'వడ్డీవ్యాపారము' చేయుటయే ప్రధానవృత్తిగా గొనువా
రనిగాని తలంచుట తప్పు. కనుక యిచ్చటకా త్నముగా,
ఈమాటల తంటాలను వదలితము. 'షాహుకారు'లను తర
గతీయందు, వర్తకులు, ఖాయిదాదారులు, వడ్డీవ్యాపా
రులు వచ్చుచున్నారుగాన, ఎప్పుడేయేవారి మనము తలం
చుచున్నది ప్రత్యేకముగా తెలుపకున్న, అర్థముచేసుకొ
నుట చాల కష్టము. కాన, మన ప్రస్తుతవిషయమునకు
సంబంధించినవారినందరి, అనగా, అప్పుల నిచ్చి పుచ్చు
కొనువారి నందరిని 'వడ్డీవ్యాపారు'లని పిలుచుచు, ఆమా
టనే పరపతిసంఘ ద్రుపంచమున వాడుట మేలని హె
చ్చరించుచున్నాను. తరువాత, ప్రధమముననే 'అ
నిచ్చి పుచ్చు'కొనుటలో గల ద్వంద్వపద్ధతి బాగుగఁగ
పెట్టిననేగాని విషయము బోధపడదని 'అప్పుల నిచ్చి
పుచ్చుకొను వ్యాపారము'ని పిలువఁ బ్రారంభించితి. ఇప్ప
టికావ్యాపారపుపద్ధతి గ్రామ్యముగనాన, అవ్యాపారమునే
యే వ్యాపారపుమాటచే మనప్రజలు పిలుతుకో, అట్టి
వడ్డీవ్యాపార మను పదముచే పిలువ ప్రారంభించినగును.
సాధ్యముగఁగతవరకు, క్రొత్తపదముల సృజించుటకంటె
సహజముగా వ్యాపారులుపయోగించు పదములనే, తగు
జాగ్రత్తతో, ఆర్థిక ప్రపంచమున వాడుట, ఆర్థికశాస్త్ర
జ్ఞుల ధర్మము 1. అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారు, షాహు
కారులం దొకతరగతికి జేసిన 'వడ్డీవ్యాపారులు' 2.
అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువ్యాపారము 'వడ్డీవ్యాపారము'
3. బ్యాంకరు లనగా, 'వడ్డీవ్యాపారులు' 4. బ్యాంకింగు
యనగా వడ్డీవ్యాపారము 5. మర్చంటు లనగా వ్యాపా
రులు 6. కమిషనర్లు అనగా ఖాయిదాదారులు.

ఇంతవరకు మనదేశమునం. దిదివరకే, దేశమునందం
టట, బ్యాంకింగు జరుగుచున్నదనియు, బ్యాంకరు లున్నా

రనియు, బ్యాంకు లున్నవనియు, లేక వడ్డీవ్యాపారము జరుగుచున్నదనియు, వడ్డీవ్యాపారులున్నారనియు, ఆ పప్పుని దిచ్చి పుచ్చుకొను, వడ్డీవ్యాపారము చేయు ఖజానా లున్నవనియు తెల్లము. కనుక, బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపార మింగ్లీ ఘహారు మనమధ్య పెట్టుచున్నారని గాని బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపారము యూరపియనుదేశపు వ్యాపారముగాన. మనము అవలంబించరాదనికాని చెప్పట, కలంతుట వెర్రి.

ఐనచో మన బ్యాంకింగుకులేక మనవడ్డీవ్యాపార మునకు ఇంగ్లీ ఘహారి 'బ్యాంకింగుకు' భేవమేమి? మనవడ్డీ వ్యాపారము చాల బాల్యోపాయం దున్నది. అందువలన మనవాణిజ్యాభివృద్ధికి సహాయభూతముగ తగినంతగ నుండుట లేదని చెప్పటలో యర్థమేమి? ఎందులకు సహకారపరపతిసంఘముల స్థాపించుచున్నారను? అను ప్రశ్నల వచ్చువ్యాసములందు విచారించుము. ప్రస్తుత మిచ్చుట బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపారము ప్రస్తుతవాణిజ్యపుస్థితి యందు యెట్లుండవలయు నను విషయము మాత్రము గుంచబడు.

పై ప్రశ్నగూర్చి యాలోచించుటకు ముందు, బ్యాంకులు లేక పరపతి సంఘములు చేయగల్గుపనులను తెలుసుకొనవలయును. మొదటిపని(Credit giving) పరపతి నిచ్చుట. రెండవపని:(Deposits)పరపతికొనుట: మన దేశమునందు రెండవపని మొదట ప్రారంభముకావలసి యున్నది. ఇంగ్లండుదేశమునందు ఇతరవాగరికత బొందినదేశములందు పరపతి నిచ్చుట పరపతిసంఘముల ప్రథమ ప్రధాన కార్యముగ నుండుచున్నది. ఆదేశములందు, ప్రత్యేకముగా, ఇంగ్లండు, అమెరికాదేశములందు ప్రతి వాడు తనధనమును పరపతిసంఘమునందుంచును. తనకు ప్రస్తుత మక్కరలేనిధనమును, రెండువిధములుగా వడ్డీ కిచ్చును. ఒకటి జాయంటు స్టాకు కంపెనీలయొక్క షేరు పట్టాలకొనుటయందు కొంతధనము వడ్డీ కిచ్చును. రెండు బ్యాంకులులేక, పరపతిసంఘములందు(Fixed deposits) లేక మనవాడుక ననుసరించి, వడ్డీకి కొంతధనము బెట్టును. దినదినమునకు వాడుక చేయవలసిన ధనము, వారము వారమునకు ఖర్చుపడు ధనమును, మనవారు చేతిలోని ధనము నుదానిని, పరపతిసంఘములందు, (Current Deposits)

తా వట్టెలోని ధనముగా నుంచును. ఇటుల, ప్రజల యం దనేకుల ధనము, వడ్డీకొరకై గాని, పెట్టెలోని ధనముగా నుండుటకుగాని, పరపతిసంఘములందు, అను దినము పెట్టబడుచుండు. ఈధనముయొక్క విలువ, ఈ వ్యాసము చివరపెట్టినవట్టిల గాంచిన తెలియును. ప్రతి వర్తకుడు, తనకాదినము వచ్చిన ధనమును, పరపతిసంఘమునందు పెట్టును. ప్రతిరుకూడాదాడు తనగల్గొనెట్టును పరపతిసంఘమునందు ప్రతిదినము ఖాళీచేయును. ప్రతి పనివాడు తనవారపుజీతమునందు కొంతభాగమును పరపతిసంఘమునందుంచు. ప్రతియజమాని ప్రతికర్తాగార పుటధికారి; తనధనము పరపతిసంఘమునందు పెట్టు. ఏయింటియందు వాల్లయిడుదినములకు కావలసిన ధనము కంటే హెచ్చుధన ముండదు. పనివారియిండ్లలో తప్ప తైతులు వ్యాపారులు, ఖాయిదాదారులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు, ఇతరచిల్లర జీతముల కుండువారు, దుకాణదారులు, స్త్రీలు, పురుషు లిట్లునదినము తమతమధనము పరపతిసంఘములందుంచుచున్నారు. ఖర్చిడవలసినచ్చినప్పుడెల్ల, పరపతి సంఘమునకు వెళ్లి, ధనముతెచ్చి, ధనముగోరు వ్యాపారులు, లేక, దుకాణదారులు, ఇతరుల కివ్వవలసిన యగత్యములేదు సరిగదా, అటుల చేయరు. ధనముగోరువారికి తమబ్యాంకు లేక పరపతి సంఘముయొక్క 'చెక్కు' ధనముగోరు రకీదుపై చెల్లింపవలసినధనము మొత్తము, ఎవరికి చెల్లింపవలసినది తెల్పుచు దస్తావజెట్టి ఆరకీదు 'లేక' చెక్కునాయా ప్రజల కిత్తురు. ఆప్రజలు, ఆచెక్కు తమకువద్దు, ధనమీయమని, చెక్కునిచ్చువారి నెరుంగుచో కోరరు. అంత చెక్కులనుబొందిన ప్రజలు, సాధారణముగా, వానినితమతమపరపతిసంఘములందు దిత్తురు. ఆపరపతిసంఘములు, సీపరపతిసంఘముపై వ్రాయబడినచో యాచెక్కులు, ఆపరపతిసంఘమున కీచెక్కుల నిచ్చి ధనము తెచ్చి, తమసభ్యుల లెఖ్కులందు బెట్టి వారికి కావలసినప్పుడుధనమిచ్చెదరు. ఇటుల, ధనముపయోగించుట తగ్గింది, చెక్కులద్వారా పరస్పరముగా ధనము వైల్లించుకొనుచు, తమధనమునంతను, పరపతిసంఘములందు బెట్టుచుదురు. ఇందువలన రెండులాభములు కల్గుచున్నవి. (అ)ప్రతివారు తమతమయిండ్లయందు తమధనము తమ పెట్టెలయందు భద్రముగదాచిపెట్టుకొనవలసినయగత్యము

పోవుచున్నది. ధనికులు, అప్పుడు దొంగలువత్తురొచ్చును, దీపములు పెట్టుకొని, గుండెలు చుడచుడకొట్టుకొనుచుండ, సరిగా నియంత్రింపక, హాయిగ రొమ్ముపై చేయివేసుకొని సుఖపడ నోమునోమకొనక నానావస్థలు మనవారు పడుచున్నట్లు వారు పడుటలేదు. మన దేశములోవలె, ఇనుప పెట్టెల వ్యాపార మంతవృద్ధిగాయాయా దేశములందు లేదు. ఏలనన, ప్రజల కాపెట్టెలనవసరము. కంతలువేసి, ఇంటిలోని వారి తలల పగులగొట్టి, కన్నములు పడకటిండ్లలో వేసి, ఇనుప పెట్టెల పగులగొట్టి దొంగిలించి, సహాయముచేసిన దేవతలకు కొల్వులుగొల్పి తందనాలెక్కు వేలకొలది దొంగలు మనదేశములోవలె నచ్చట లేరు. ఇనుపపెట్టెలవలె, కిటికీలులేకుండా, కొన్నియున్నను, ప్లిగిరాలేనంత చిన్నవిగ, ఒకవేళ పెద్దకిటికీలున్నను, ఇనుపకడ్డలతో బంధించుట, గట్టిగోడల, పెద్దరాయి, లేక, కోరుకొండ రాళ్లతో కట్టించుట, గట్టిసర్పాజాల సేర్పరచి, తలలు బ్రదలుచేయు, ఇనుప, ఇత్తడిసబ్బుల తలుపులంతటపెట్టి ప్రహరీగోడయందమంత పోవునట్లు అద్దపు పెంకుల నెత్తిపై గుచ్చి, అమితధనము మనమున్నదాగా నెచ్చించుచున్నట్లు వారు వ్యయపెట్టుటలేదు.

ఇంగ్లండుదేశమున యిటుల దొంగిలించుచున్నను దొరకు ధనము తక్కువగుటవలన దొంగలసంఖ్య తగ్గించుటకు చాలవరకు తోడ్పడుచున్నది. మనదేశమున పోలీసు వారి కింతపని కల్గుటకు మనయినుపపెట్టె లెంతవరకు కారామా విచారింపవలసియున్నది. ఇంగ్లండుదేశము నందు ప్రతియింటియందు దనేక కిటికీలుండు. ప్రతిపడకగది యందు ఒక భాగమంతయు కిటికీలతోనేయుండు. ప్రతి భోజనశాలయందు దొకప్రక్క యంతయు పెద్దకిటికీయే. ఈకిటికీలమధ్య యినుప మువ్వలు పెట్టుటనుమారు, సన్నని అద్దపు తలుపులమాత్రము పెట్టెవరు. గదులయందు, అద్దముల పగులగొట్టి చేరుట యంతయో సులభము. ఐనను దొంగతనము తక్కువచ్చుట. పొలములందు, ఒంటరిగా నిట్టి గృహములందు గ్రామముల కెంతదూరముననో ప్రజలు నిర్భయముగ నిద్రించుచుండురు. ఇదియ పరపతిసంఘము లందు ధనమునుంచుటచే వారికి కల్గుచున్న లాభములలో నొక్కటి.

(ఆ) పరపతిసంఘములకు పైవతెల్పిన పద్ధతివలన మరొకలాభము కల్గుచున్నది. ఇతఁడు కప్పనిచ్చుటకు, పరపతిసంఘములకు ధన ముగత్యము. ఈ వ్యాసము చివర లెక్కల జూచువారి కంతధనము, ఏవదిమంది ఏవేయి మందిధనవంతులు తమధనమంత బ్యాంకులందు పెట్టి నను సరికాదని తెల్లము. అందువలన ప్రజలంద రట్లు తమ ధనమునంత బ్యాంకులందుపెట్టి, బ్యాంకుల తాత్కాలిక ముగా ధనవంతముగఁ జేయుటవలన బ్యాంకులందు, కోటానకొట్టగనముండుటయు, వేలకొలది కొట్ల ధనము బ్యాంకు లితరల కప్పల నిచ్చుటయు, తద్వారా వడ్డీని బొంది, లాభముల నందుటయు జరుగుచున్నది. ఇంత ధనము బ్యాంకులందుంచి, బ్యాంకులద్వారా వ్యాపారుల కన్ని విధముల నప్పలనిడి, వ్యాపారుల నిరభ్యంతరముగ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటవలననే దేశపువాణిజ్యము హెచ్చె. ప్రజలయొక్కధనము వృద్ధియగుచున్నది. ఇచ్చట ఈవిధం దెల్పినసుఖము లెల్లకల్గునో తెల్పుటకు చిలు లేదుగాని, ప్రజలయొక్క ధన ముప్పుగొని, వారికి వడ్డీ చెల్లించి లాభమేటుల బ్యాంకులు బొందునో కొద్దిగా నూదించు టిచ్చట సాధ్యము. ప్రజలిచ్చు ధనము వడ్డీని కొంచెము తక్కువరేకుప్రకార మిచ్చి, పలకు తాము కొంచెము హెచ్చువడ్డీల కప్పలనిడుటవలన కొంతలాభము వచ్చును. దినదినమునకు నలయు ధనము నంత నొక్కవారమే ధనమునుంచినప్రజలకోరరు గనుక, అట్టి పెట్టెలోని ధనము లేక (Current Deposits) లోనుండి చాలభాగపు ధనమును, దినదినమునకుగా, వర్తకులకు వడ్డీకిచ్చి వ్రాసకు నెలకు బేడ లేక పావులావడ్డీ చొప్పున ఒకటి, రెండు, మూడు, నాల్గదినములకు మాత్రమిచ్చి లక్షలకొలది ధనము సంపాదించ సాధ్యము. మొదటివిషయము నిప్పుకు విచారితము 'అప్పుల నిచ్చుట' యెట్లో, ఎందుల కప్పల నిప్పువలయునో, అందువలన కల్లులాభము లెద్దియోచూతము. దృష్టాంతపూర్వకముగా తెల్పెద. ఒకచిన్న బస్తీ కలదనుకొందము. అందొక్కటే బ్యాంకు కలదు. అచ్చటి ప్రజలందరు, ఆబ్యాంకునందే సభ్యులై దానియందే తమధనము బెట్టుచు, దానినుండి యే యప్పులను బొందుచున్నారనుకొందము. యర్రల, పశువులు, సయలు వర్తకులు, బ్యాంకువద్దకు, అప్పుకై వెళ్లి నారనుకొందము. బ్యాంకు ఒక్కొక్కరికి పదివేలు అప్పు

నిచ్చెదనని వాగ్దానమిచ్చినది. అనగా బ్యాంకు 70 వేలకు వీరికి పరపతినిచ్చినది. వీరు, తమకు ఒక్కొక్కరికి పది వేలరూపాయలు బ్యాంకులో నున్నదనుకొనవచ్చు. అంత, 'య' అనువాడు కొన్ని వస్తువులు 'ర' అనువానివద్ద కొని వేయిరూపాయలు బాకీపడి, అందులకొక చెక్కు తమ బ్యాంక్‌పైయిచ్చు. అంత 'ర' 'ల' వద్ద ఐదువేలరూపాయలకు కొన్ని వస్తువులు కొని, వానికొక చెక్కునిచ్చు. 'ల' అనువాడు 'ప' అనువానికి నాల్గువేలకు, 'ప' అనువాడు 'శ'కు ఐదువేలకు 'ష' అనువానికి 'శ' అనువాడు నాల్గు వందలు, 'ష' అనువాడు 'స' అనువానికి వేయిరూపాయలకు, ప్రతివాడు ఇతరవర్తకులకు, వేయిరూపాయలకు, ఆ బ్యాంక్‌పై చెక్కుల నిచ్చినారనుకొందము. అంత చెక్కులను బొందినవారెల్లరు వానిని బ్యాంకుకి తీసుకొని వెళ్లి, పరపతిసంఘమునందుంచెదరు. వీరిలో నెవ్వరుపరపతిసంఘమునుండి బయటికి ధనము లేబోరు. క్రొత్తగా వచ్చిన చెక్కులను తమధనమునకు కలపవనియే పరపతి సంఘమును గోరెవరు. జరుగు పర్యవసాన మేమి?

య	10,000—(1000 + 1000)	8,000
	10,000—(5000 + 1000) + 1000	5000
	10,000—(4000 + 1000) + 5000	10,000
వ	10,000—(5000 + 1000) + 4000	8,000
శ	10,000—(400 + 1000) + 5000	13,600
ష	10,000—(1000 + 1000) + 400	8,400
స	10,000—(1000) + 1000	10,000
ఇతరులు	+ (7000)	0007
మొ.త్తం	70,000—23,400 + 26,400	70,000

పైపట్టికవలన తెలియు విషయములేవ్వి? బ్యాంకు డెబ్బది వేలు, ఏడువరుస వర్తకులకు అప్పనిచ్చినది. వీరు తమలో తమకుతదితర బ్యాంకు మెంబరులకిధనమునందు కొంతభాగము (26,400 రూపాయలు) నిచ్చుకొనిరి. ఈధనమును వీరి వీరికి బ్యాంకు చెల్లించినది. కనుక యిరువదియారువేల నాల్గువందలపై, ఆవర్తకులు, వడ్డీని బ్యాంకుకు చెల్లించవలసియున్నారు. బ్యాంకు చేసినట్లై, ఇంతధనమును తన బొక్కసమునుండి వీరివీరికిచ్చుచుండుటకాదు. ఒకరికివ్వదగు పరపతినుండి కొంతతగ్గించి, ఆచెక్కువలన చెందదగు వారి కామొత్తమును హెచ్చించి, ఇటుల, ఒక్కొక్కరి

కిష్ట నష్టపరపతిని తగ్గించుటో, హెచ్చించుటో పరిష్కృతులబట్టి చేసి, తనబొక్కసమునుండి యొక్కడమ్మిడినైన బయటికి పంపకయే, లెఖ్యులలో కూడిక, తీసివేతలతో పనిపూర్తిచేసినది. వర్తకులో, ఇంతవ్యాత్రము పరపతి పుట్టునను నమ్మకమే లేనిచో, ఇంతవ్యాపార మింతముల కనగ, ధైర్యముగ చేసియుండుకపోవచ్చు. బ్యాంకు యిచ్చిన ధైర్యముచే, బ్యాంకు యిచ్చిన పరపతిద్వారా యిరువది యారువేల నాల్గువందల వ్యాపారముచేయుటకు శక్తికల్గిరి. ప్రతిసుకాదారునకిట్లు కొంతధనమునకు బ్యాంకుపరపతి నివ్వవచ్చు. కొన్నిలక్షల వ్యాపారము సాగవచ్చు. వ్యాపారము చేయగల శక్తికల్గిన, వ్యాపారమునందు లాభము చేయగల్గిన ప్రతివానికి తగినంత పరపతి నొసంగి, ప్రాతానాపరచి, బ్యాంకు, వారిచే నన్ని వ్యాపారములఁ జేయించి వ్యాపారాభివృద్ధి నొందించుటకు వీలుకల్గును. ధనము లేక, ఎందఁకో యనుభవజ్ఞులైన వ్యాపారులు చిన్నిచిన్ని దుకాణములతో బాధపడుచుండవచ్చు. పూటకూటి యిండ్లను నడపుటం దలిసేర్పరితనము కల్గిన ముసలమ్మలు తగినంత ధనము లేక, హోటలుకట్టించ కుండవచ్చు. మంచిబోటుల గట్టించి, పడవకాల్వలద్వారా రహదారుల సేర్పరచి, లాభము బొందగల్గినవారనేకులు పరపతిలేమి చే చిన్నబోటులతో నాల్గుదమ్మిడిలు సంపాదించుకొని గంజీ త్రాగుచుండవచ్చు. పరపతిలేమిచే రైతులు ఎరువుల నేయక, బంజరుభూముల సాగుచేయక, పరపతి లేకపోవుటచే గనులనుండి లోహములు తీయక, పెద్దకాలువల నుండి పంటకాలువ దీసి వ్యవసాయముచేయక, మెట్టభూములందు కోసేరుల సేర్పరచి భూమిసాగుచేయించక ఊరకొనుట గల్గునచ్చు. వీటియన్నిటివలన, హెచ్చుగా 'పని' లేమిచే పనివారిలో హెచ్చుమంది నిరుద్యోగులై గర్భదారిద్ర్యమునం దుండువచ్చు. ఉద్యోగము చేయుచున్నవారు తగినంత కూలి సంపాదించలేక, ఒంటిపూట భోజనముతో సంతృప్తి నొందుచుండవచ్చు. ప్రజలందరు కుర్చీలు, కమిసీమంచములు, తపటాబుల్లులు, స్టూలులు కొరవచ్చు. పనివారందరు, మంచియీడ్లు నాపరాళ్లు మంచిపీటలు, బంగారుసాములు అశుభ్రమగువస్త్రములు సుఖము గల్గించు పరమాన్నములు అభిలషింపవచ్చు. వ్యాపారులందరు, ఇండ్లు

కట్టుటందు కంఠరసామాను, కొయ్యపనిముట్లు భోజన
వదార్థములు, వస్త్రములు, గొడుగులు వీనిచేయించుటం
దు, కొనియమ్ముటందు ఇతరుల పరముగా కొని యమ్ము
టందమితలాభము కల్గుట కవకాశము లున్నవని,
వీలైన యాపనల చేయుదమని యుత్సాహపడుచుండ
వచ్చు. ఈపనిముట్లన్నిటి చేయగల్గినవారు కంసాలివారు,
బంగారుపనివారు, కమ్మర, కుమ్మరవారు, ఎరువుగలవారు,
ఓడల, పడవలచేయువారు, వస్త్రములనేయువారు, ఎల్లరు
తగినంత పనిలేక బాధపడుచు హెచ్చుపనిచేసి హెచ్చు
వస్తువులవేసి హెచ్చుధనము బొంది తద్వారా, ఇతరులు
చేయుదున్న వస్తువుల కొనుక్కొని సంసారసుఖములనంద
యూరలలాడుచుండవచ్చు: కాని ఎందులకా బస్తీయందలి
ప్రజలు సోమరులవలె, దిక్కులేనివారివలె, ఆప్టదరిద్రుల
వలె యున్నారు. గోడల నానుకొని గండులయందు బరుం
డి సుడ్డులులేక యలనుటించుచు, చురికిగల్గిల తిరుగుచు, చెల్లె
యాకులదిని బ్రతుకుచు నేల ప్రజలంద రిట్టి దుర్లభియం
దున్నారు? వారియందు పరపతినంఘములు లేకపోవుట
వలననేయని చెప్పిన, పరిహాసించుకును నవ్వకుడు. అది
సత్యము. పైన తెల్పినటుల వర్తకమునందు జయము బొంద
గల్గువారి కందరికి తగినంతధనము నప్పయిచ్చెదనని పర
పతి నొసంగెనవని మనపరపతినంఘము వాగ్దాన మొన
ర్చిన దనుకొనుడు. పైపుష్టాంతమునందు చేసినటులనే
ప్రతివ వర్తకు కోరినధనమును, ఆతడెవరికీయమనునో ఆ
వ వర్తకునకు బ్యాంకుచెల్లించుదున్న దనుకొనుడు అన్ని వస్తువుల
నా బస్తీయందే చేయుటకు వీలుకల్గిననుకొనుడు. అంత
ప్రతివ్యాపారము గొప్పగొప్ప పద్ధతులపై సాగుట ప్రా
రంభించు. ఇదివరకున్న ప్యాక్టరీలన్నియు పూర్తిగా పరి
చేయుచు, నిండుగా పనివారి నుపయోగించు క్రొత్త
ప్యాక్టరీలు స్థాపించ వ వర్తకులు పూనెదరు. బోటులు,
గుడ్డలు, కుండలు, కంచములు, తట్టలు, బుట్టలు, ఇండ్లు,
దరవాజాలు, కిటికీలు, మురుగులు మురిడిగొలుసులు
ముక్కుపుడకలు నాగరములు, పరమాన్నములు హోల్వా
లు, అన్నియు ప్రజలు చేయమొదలిడుదురు. ఎన్నియో
పనులు సాగును. అన్ని వస్తువులు హెచ్చుసంఖ్యగా చేయ
బడును. అందరుపనివారి కుద్యోగము దొరుకును. నిరు
ద్యోగము అపృశ్యమగును. అందరి కాదాయము హెచ్చు

ను. ప్రతిపనివానికి, అనేకవస్తువులు కొను శక్తి కల్గెను.
వ వర్తకులు లక్షాధికారు లగుదురు. ఎల్లడ యైశ్వర్యము
తాండవమాడును. ఏమి యామాహాత్యము? ఎటుల
యాయద్యుతము కల్గినది? బ్యాంకునందు, ఆకాశమునుండి
కోట్లకొలది ధనము వచ్చిపడలేదే. వ వర్తకుల కెవ్వరు
భూమిలో నుండి ధనమెత్తి యిచ్చలేదే! పనివారికి బిందె
నాడము కల్గి భూమిలో నుండి వరహాలబిందెలు దొరక
లేదే! ఎటుల నీ తమాషా ఈగారడీ, ఈమెస్సరిజనును
విడదీసి, ఈనుచ్చలునుడిని విడగొట్టి తెల్పుట? అదియే
మనపని. ఇచ్చట పరపతి యిచ్చుటచే, అనన్యుకముపై,
ధనమున్నదను ధైర్యముచే వ వర్తకులకు పనివారి నుపయో
గించి, హెచ్చువస్తువుల సృజించిరి. ఈవస్తువుల ధనము
న్న దనుకొన్న మరీకొందరు వ వర్తకులు కొని, ధనమున్న
దనుకొన్న మరితర ప్యాక్టరీలవారి యనప మేకుల, మెషీ
నుల నమ్మిరి. తాము చేయు వస్తువులు, గుడ్డలు ప్రజలు
కొందు రను నన్యుకముతో, బ్యాంకువద్ద తెచ్చిన బాకీ
నాధారపరుచుకొని, ఈయజమాని యధికసంఖ్యాకులగు
పనివారి నుపయోగించి, గుడ్డల నేయిరు. ఈవిధము
ఒకరిపై నొక రాధారపడి, వస్తువుల నన్నిటి చేసి,
తెరపిలేకుండా కట్టవడి, తమకు కావలసినపనిముట్ల, తా
కున్న, తాము సంపాదించుకొనిన ధనము బ్యారా కొను
క్కొని సుఖపడుచున్నారు. కనుక, చివరకు కల్గిన ఫలి
తమకు సర్వప్రజలసౌభాగ్యము, వారంతలువారు చేతులార
కష్టించి సంపాదించుకొన్నదే! ఇందు బూటకములేదు!
ఈలోపల, బ్యాంకులో జరుగుచున్నదేమి? వస్త్రముల
దీసుకొందుము: దూదికల్గిన రైతు, అప్పుపై యాధారపడి,
పాలము సాగుచేసి, తిరిగి దూదినమ్మెను. ఆతడు ఖర్చిడిన
ధనమును బ్యాంకు ఆతడుచెల్లించమన్న వారికి చెల్లించియుం
డెను. దూది నమ్మినపిమ్మట రైతు తనధనమును, నడ్డిని
బ్యాంకుయందు పెట్టు అనగా బాకీ తీర్చుకొనును. ఆత
డెవ్వరికి ధనము చెల్లించమనెనో వారును, బ్యాంకుకు
బాకీపడియుండిరి గనుక, వారికివచ్చిన ధనమును
బ్యాంకునకే యిత్తురు. అందువలన బ్యాంకునుండి
దమ్మిడి బైటికిపోకుండనే, రైతుకు బాకీ కల్గినది. ఆతని
కన్నితనుబంధారుముల నొసంగిన దుకాణదారులకు బాకీ
కల్గి, వారుచేసిన పనికి ఫలితము కల్గినది. అంతరైతువద్ద

దూదికొన్న వర్తకుడు రైతునకు చెక్కుద్వారా ధనము చెల్లిండు. ఈవర్తకుడు దూదిని వడకిన పిళ్ళుట్టు, మరొక వర్తకున కమ్మును. ఆవర్తకుడు, యీవడకిననూలునుండి వస్త్రముల నేయించు. వీరు, ఒకరికొకరు చెక్కుల నిచ్చు కొనుచుందురు. అందరిచెక్కులు బ్యాంకుద్వారాయే పోవును. అందరచ్చట బాకీయున్నారు. చేయుచున్న పని పూర్తియైనకొలది, అప్పులు తీరుచుండును. తుదకు అందరు లాభమందుచున్నారు. ప్రతిపనివానికి చెల్లించిన ధనమంత చెక్కులద్వారాయే చెల్లించబడినది యనుకొనుచో వారికి ప్రథమమున కొన్నివారములవరకుమాత్ర మప్పు యిచ్చి, తినుబండారముల నిచ్చుచో క్రొత్తవస్తువులు తయారగుట, అంత వారికితములు వచ్చుచుండుట అంత వారి యప్పులు తీరుటచేగాక వారియాదాయము హెచ్చుచుండుట, ఈయాదాయముతో యనేకవస్తువులవీరు కొనుట, ఆహారముల నమ్ముటతోవచ్చిన ధనముతో బ్యాంకుకు చెల్లించి అప్పులదిర్చుకొనుట జరుగును. ఇటుల చెక్కులు గిరిగిరిగిరిగిరిగి, ఒకలెక్కనుండి మరొకలెక్కకుడింపబడి ఒకలెక్కనుండి మరొకలెక్కకు లెగ్గింప తుదకు ధనమంతయు వస్తురూపముగా చేరును. గా లేమనది యేమి? ధనమును మనము తినము. రూపాయలను కరిగించుకొని మనముతినము. తిన్నను హెచ్చు రూపాయల తిని జీవించజాలము. మనము, రూపాయలను మాట గట్టుకొనుటకై పని చేయము. మనకూలివారు రూపాయలమొలకు తగిలించుకొనుటకు క్షూలించేయుటలేదు. మనవర్తకులు రూపాయలచే చలిగానుకొనుటకు, రూపాయలచే తమమానము గాపాడుకొనుటకు, రూపాయలచే నిదురబోవుటకు న్యాపారము చేయుటలేదు. 'భస్మాసురునికథ' భాగవతము జదివినవారికి తెలియు. తాకిన దెల్ల తగలబడవలెనని వరము తెచ్చుకొనెను. తుదకు తానే తననెత్తిపై బురదవేసుకొని భ్రస్యనుయ్యెను. పంచతంత్రము జదివినవారికి, తాకినదెల్ల బంగారుకావలెనని వరముబొందిన తాతయ్య, తినుట కన్నములేక, నాశనమయ్యెనని తెలియును. అటులనే రూపాయలె కావలెనని వరుగులెత్తు వారికి, ఆత్మసుఖము లేకపోగా, భౌతికశరీరసుఖముగూడ దక్కదు.

మనవందర మెందులకు కట్టించి ధనము సంపాదించుచున్నారో మనగా, ఆధనముద్వారా యితరవస్తువుల

కొని సుఖించుటకు తోటకూరను బెంచుగరువుస్త్రీ తోట కూరనే తిని సుఖపడజాల దెల్లకాలము. బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు పెంచినను, ఆబిడకు సుఖము కలుగదు. సగ్గుబియ్యము, బెల్లము, తెల్లనిబియ్యము, కమ్మని ఖర్జూరపండ్లు, కన్నుల కందముగనుండు రంగులరవిక, సాంపు గల కోక యాబిడ్డ కవసరము. ఆయావస్తువుల నమ్ము వర్తకులయొక్క గ్రామములకు తనకున్న తోట కూర, బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు, తల్లెలలో నెత్తు కొనివెళ్లి, అవి కొనుటకు పోవుట సాధ్యముకాదు సరిగదా, తీసుకొని వెళ్లకల్గినను, ఆయావస్తువుల నమ్ము వారిమె యమ్ముగోరు వస్తువుల కొనగోరకపోవచ్చు కనుక చులకనైన కార్యమేమన, తోటకూర, బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు కొరువారి కవి యమ్మి, రూపాయలను బొంది, ఈరూపాయల నిచ్చి, గుడ్డల, బెల్లము, బియ్యము, పండ్లు కొనుక్కొను టతిచలకన. ఈవస్తువుల నమ్మువారిరూపాయలను ఇతరవస్తువుల కొనుటకై యుపయోగింతురు. ఇటుల, రూపాయలను నాణెముల ద్వారా, అన్నివస్తువుల తదితరవస్తువులకు పరస్పరముగా, అవసరములేని వస్తువుల వానియజమానులు తమకవసరమైన వస్తువులకొనుటకై మార్చుకొని, లాభము బొందుదురు. కనుక, రూపాయలను కర్గియుంటు, అవి కర్గించుకొనగల శక్తికై గాని, వానియందున్న లోహముకై కాదు సరే! వెండిరూపాయల నొకచోటినుండి మరొకచోటికి జేబులోపెట్టుకొని మోసుకొనిపోవు టతికష్టము. దొంగలభయము గలదు; కత్తిరించు గజబుక్కరుల దుండగములు గలవు. కాని, చెక్కులు చేతిలోనుండ్లి, అవసరము వచ్చినప్పుడు స్వదస్తూరితో ధనముతీయు యల వాటున్న మరింత లాభముకల్గు. ఈపద్ధతి నవలంబించియే వైద్యునింతమున తెలుపబడిన పట్టణపు ప్రజలు, బ్యాంకునుండి డబ్బుడియైన బయటికి తీసుకురాకుండా, తమతమ కార్యములకును, తమకు కావలసిన వస్తువులను చెక్కులతో, కొని తమకవసరములేని వస్తువుల చెక్కులకొరకై యమ్మి, 'పరపతి'పై అన్నిపనుల నాధారపరచి, పట్టణ సౌభాగ్యమును వృద్ధపరచిరి.

ఆబస్తీయందె రెండుబ్యాంకులు కలవనుకొందము. బస్తీయందుగల ప్రజలందరు, ఈరెండుబ్యాంకులద్వారా

నే, అప్పులబొందుచున్నారనుకొందము. అంత జరుగుచున్నది యేమి? 'య' యను బ్యాంకుసభ్యులు 'ర' యను బ్యాంకు సభ్యులతో వ్యాపారము చేసెనను. 'య' బ్యాంకుసభ్యులు 'ర' బ్యాంకుసభ్యులనుండి యనేకవస్తువుల ననేకదినము లందు క్రమముగా గొని, వారికి తమ 'య' బ్యాంకుపై చెక్కులను, వస్తువులపర ననుసరించి యిత్తురు. ఇట్లులే 'ర' బ్యాంకుసభ్యులు 'య' బ్యాంకుసభ్యులనుండి వస్తువులగొన్న, వానికి తమబ్యాంకుపై చెక్కుల యాధనము నకు ఇత్తురు. ప్రతివారము, ఈసభ్యులనుగల జరుగుచున్న వ్యాపారము ననుసరించి, 'య' బ్యాంకునందు 'ర' బ్యాంకుపై వ్రాయబడిన చెక్కులు యివ్వబడుచుండ, (ర) బ్యాంకునందు (య) బ్యాంకుపై వ్రాయబడిన చెక్కులు ఇవ్వబడుచుండునంత. సభ్యులనుగల పరస్పరము యప్పులు తీరును కాని, ఒకబ్యాంకు మరొకబ్యాంకును, పరస్పరముగా కొంత ధనమివ్వవలసియుండు. 'య' బ్యాంకుపై ఒకవారమున 50,000 రూపలకు చెక్కులునచ్చెననుకొందము. 'ర' బ్యాంకుపై యావారమున, 60,000 రూపాయలకు చెక్కులునచ్చె. అంతేలేనదియేమి?

'ర' బ్యాంకు 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 60,000
'య' బ్యాంకు 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 50,000

'ర' బ్యాంకు 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 10,000
మరొక { 'ర' ,, 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 100,000
వారము { 'య' ,, 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 110,000

'య' బ్యాంకు 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 10,000
రెండువారములపైన తేలినల్పము

ఒకరొకరి కేమియు బాకీ లేరు.

ఇట్లు, వారవారమున కొక్కబ్యాంకు మరొక్కబ్యాంకుకు కొంతయివ్వవలసియుంటాగాని, ఆబ్యాంకునుండి ధనము రాబట్టుకొనవలసియుంటాగాని జరుగుచుండును. ఈ బ్యాంకులనుగల యిట్లుల నొకరొకరి కప్పురడుచుండుటయు, అందుల కొకరికొకరు 'పరపతి' నిచ్చుకొనుటయు జరుగును. రెండుబ్యాంకులకు బదు లేక బ్యాంకు లున్నవనుకొంద మాబ స్తీయండు. అప్పుడును, ఈపర్యవసానమే కల్గును. ఐన, లెక్కల సరిపెట్టుకొనుటమాత్రము కొంత కష్టతరమగును. 'Clearing House' అను తూరుపార

బట్టు గృహము యవసరమగుటయు తాలుగానుండు లేక పరస్పరముగా కొట్టి వేతబడు చెక్కులు పెట్టిలగుటయు, గట్టిగా నుండు చెల్లింపవలసిన చెక్కులకు 'పరపతి' యేర్పరచుటయు జరుగవలసియుండు. 'తూరుపారబట్టు గృహము' గూర్చి వేరుగా మరికొంత తెలియపరతుము. ఇప్పటి కీమూలమాత్రము చెబునుకొన్నచాలు.

మనము, పనివారికికూడ చెక్కులిచ్చుట సాధ్యమనుకొంటిమి. కాని నిజమగు జీవితమందు, పనివారికి, దినదినమనకు, వారవారమునకు కూలినవచ్చుచుండుటచే వారికి చెక్కులనిచ్చుటగాని, వారు బ్యాంకులందు తమధనము లెట్టి, తమచెక్కుల మార్పుకొని, బ్యాంకులందు 'పరపతి' బొందుటకాని సాధ్యముగాదు. తరువాత, ఇతరప్రజలు కూడ, పది పదునేను రూపాయలైన జేబునందిడుకొని, చిల్లరపనులకు చిల్లరవస్తువులకు ధనపూర్వకముగా చెల్లింపకుండుట సాధ్యముగాదు. రైలుప్రయాణములు చేయుటకు, బస్, ట్రాంబండ్లు, గుట్టపుబండ్లు, ఒంటెద్దుబండ్లు వగైరావానికి చెల్లించుటకు, ఇతరప్రదేశములందు కొంత కాలముండుటకు, జేబులో కొంతధనముండవలయు కా చిల్లరపనులకుగా 'Till money' యను గల్లాపెట్టెధనమున యాబ స్తీయందున్న బ్యాంకులందుండవలయును.

ధనమెంతగా, ప్రతిదినము బాంకు 'గల్లాపెట్టె' యందుండవలసినది, క్రమముగా దినదినమునకు ఒకసంవత్సర పర్యంతము మూచిన పిమ్మట తేల్చసాధ్యమగును. ఈధనమును దినదినము వచ్చిపోవు సభ్యులకు, అడిగినప్పుడెల్ల అడిగినంత యివ్వవలసియుండును. కనుక, ఎల్లప్పుడు మనబ్యాంకులు నాణెములరూపకముగా కొంతధనమును, ఉంచుకొనవలయును. ఐన బ్యాంకువద్దకువచ్చి ఇట్లుల నాణెమురూపకముగాధనముగోరి కష్టము కల్గించువారెవరు? బ్యాంకునం దిదివరకే పెట్టెలో నున్నధనము లేక (Current accounts) గా పెట్టినవారు, బ్యాంకునందు 'వడ్డీ'గా ధనముంచినవారు, బ్యాంకునందు 'పరపతి' బొందినవారు నై యున్నారు. పై రెండువిధములగువారు తా మిదివరకే యిచ్చినధనమును మాత్రము కోరుచుందురు. మూడవతరగతివారు, బ్యాంకుతనకిచ్చెదనన్న 'పరపతి'పై యాధారపడి, ధనమును గోరుచుందురు. కనుక, బాంకుకు, దినదినము వచ్చుచున్న 'చిల్లరధనము'పై వత్తిడిని

తగ్గించవలయునన్న చేయగల్గినదెల్ల 'పరపతి' నిచ్చుట తగ్గించవలయును. అనగా, లెక్కలేకుండా, ఇదివరకు మనము నమ్మివల 'పరపతి' నిచ్చుటకు వలనుపడదు. మొదటి మెట్టునుండే, బ్యాంకులోనికెల్లు ధనమువచ్చునది చూచితిమిగదా? ఆధనమునుండియే, ఇతరులకు, అప్పులుగా, బ్యాంకు, అప్పిచ్చుననియు చూచితిమి. కాని యీ యప్పుల నెంతవర కిచ్చుటకు ఓలుకట్టునని చూడలేదు.

బ్యాంకు

బ్యాంకుపై నున్న ధనము	10,000
ఇతరులు గల్లపెట్టెధనముగా నుంచినది.	100,000
ఇతరులు వడ్డీకిచ్చినది	500,000
అప్పులవారి కివ్వవలసినది	1,000,000

ఇతరుల కివ్వవలసినది 1,610,000

ఈపైన యొక్క దృష్టాంత ప్రార్థకపైన Balance at ను యిచ్చితిమి. బ్యాంకుకురావలసినధనముగూర్చి చారిత్రము. బ్యాంకుచస్తుసామగ్రినమ్మిననచ్చుధనము పది వేలు. అప్పులు తీసుకొన్న వా రివ్వవలసినది. 1,000,000 రూపాయలు. రెండు మాడు దినములకు మాత్రమే యిచ్చిన యప్పులధనము, 500,0000. బ్యాంకునందు, నాణెమరూపకముగానున్న ధనము, 100,000 రూపాయలు. కనుక బ్యాంకుకు రావలసిన ధనము రూ 1,610,000 కాని, అవసరమొచ్చినప్పుడు, బ్యాంకుచస్తుసామగ్రిలందు గలధనముగాని, అప్పులవారికివ్వవలసినధనముగాని తెచ్చుటకు వలనుపడదు. కనుక, పిలుచుటతో వచ్చుగనము నాణెముగా నున్న ధనమే అవసరమొచ్చినప్పుడు చేతి కందు

తనకు వచ్చుచున్న ధనమునుండి దినదినమున కెంతెంతధనము ప్రజలు తిరిగి యివ్వకోరనది తెలియును గాన మిగిలినధనమును, మరికొంత 'పరపతి' నిచ్చినగూడ దినదినము ఎంతధనము బయటికిచ్చుచుండవలయు నను విషయము తేలినపిమ్మటనే 'పరపతి' నిచ్చుట బ్యాంకుకు మంచిపద్ధతి: ఎట్లులనందురా?

బ్యాంకుపై నున్న ధనము	10,000
అప్పులవా రివ్వవలసినది	1,000,000
పిలుచుటతో వచ్చు అప్పులు	500,000
నాణ్యముగా నున్న ధనము	100,000

1,610,000

ధనము. ఈరెండు విటములు కలిసి, 600,000 అరులక్షల ధనముగను.

బ్యాంకు యివ్వవలసిన ధనము:—బ్యాంకు వస్తు సామగ్రియందు శిర్చిసిన ధనము నెప్పటికైన బ్యాంకు యజమానులకివ్వవలసినదేగదా. అయ్యదిపదివేలు. ఇతరులు గల్లపెట్టెలుగా నుంచినది 10,000 రూపాయలు ఇతరులు వడ్డీకిచ్చినది విదులక్షలు. అప్పులవారికి 1,000,000 రూపాయల నివ్వవలసియున్నది. పదిలక్షల 'పరపతి' వారికిచ్చిరి. వారెప్పుడు కోరిన యప్పుడీధనము సంతను, లేక కొంతభాగము నీయవలసియే యున్నది. కనుక, బ్యాంకుచస్తుసామగ్రియందున్న ధనమును, ఇతరులు వడ్డీకిచ్చిన ధనమును, అడిగినప్పు డివ్వవలసిన యగత్యము లేదు.

గాలి నాన

ప్రకృప్త భావమతివిచిత్రము. నిశ్శబ్దముగ నున్న ప్రకృతిస్వరూప మొకగడియ కాలమునను ప్రళయకారమును దాల్చును. శుభ్రాంబరము గా ధాంధకార బంధురమై భీతావహ మగును. మందమారుతము ఝుంఝూనిలమై భీభత్సకారమునుదాల్చును. మార్తాండుప్రభావము మాటునడి తమసావృతమై ప్రాణరక్షణయందు ప్రభాకరు డప్రమత్తుడగుచుండును. ఇంద్రాగ్ని వరుణ వాయు దేవతలు మహామల్లులై ప్రకృతిరంగమునందు లీలా విలాసార్థము బలాబలములను బ్రదర్శించుచు మహాసంతోభమును గలుగజేయుచుండురు. మహాసంరంభమునందు నదులు పొంగి పొరలుచుండును. చెట్లు కుంకుమవేళ్లతో గూలి పడుచుండును. ఇండ్లు కూలుచుండును. జంతువులు మడియుచుండును. జంతుజాలము లన్నాశ్రయాధారములు లేకను హాహా కారములు చేయుచుండును. ఈమహాపద్మవాసనయందు నిస్సహాయస్థితియందు భీభత్సాననయందు ప్రజాదృష్టి సహజముగను వైరాగ్యాయత్తమై భూతనాథునిమీదను లగ్న మగు చుండును. సంకీర్తనములు చెలరేగుచుండును. ప్రానలు ప్రబలుచుండును. ఆపన్నుడైన గజేంద్రుని భంగిని ప్రజలార్తనాదమును కేయుచుండురు.

శా. లావోక్తింతయులేదు ధైర్యమువిలోలం
 బయ్యెఁ బ్రాణంబులున్
 తావుల్ దప్పెను మూర్ఛవచ్చెఁ దను
 వున్ డస్సెక్ శ్రమంబయ్యెడిక్
 నీవేతప్పనితఃపరం. తెలుగ మన్నిం
 పంపకొ దీనునిక్
 రావే యీశ్వర కావవే వరద సంర
 ప్తింపు భద్రాత్మకా.

భూతేశుడపుడునిర్భరానందుడైనారాయణ రూపమును దాల్చి ప్రజలమొరల నాలించునో మహావిష్ణువై దీనాలాపముల నాలకించి రక్షణముచు బూనునో మహాయోగులు గ్రక్కి నోపుదురు. గడియలో సంతయును పోవును. మహాభూతములు రోషావేశములను వదలి సహజస్వరూపమునుదాల్చును. ప్రకృతి సౌమ్యాకృతిని బొందుచు శాంతస్వరూపమును దాల్చును. మహాభూతసంరంభసంజాతమైన మహాభీభత్సము నిలిచియున్నను ప్రజలు సంసారప్రవృత్తియందు నిమగ్నులై లోకయాత్రను మహదానందముతో జేయుచుండురు. ఈ ప్రభావమును గనుగొనుటకు జగన్నాటక సూత్రధారుడు సమర్థుడు.

* * * *

వై శాఖిమాసము. మండు వేసవి. గాలి వాన. నుహా ప్రళయము. ఈ యవస్థా పంయోగములు సామాన్యముగ కని విధి

యెఱుంగని విషయములు. గ్రీష్మమునందు గాలిదుమారములు సంభవములు. గాని గాలి వానలు సంభవములు గావు. రైతులు పశువులను పొలములయందు గట్టియుంచి పొలములను బాగు చేయుచుందురు. పొలములలో గొల్లవాండ్లు గొట్టలమందల గట్టుచు జీవయాత్రను చేయుచుందురు. పశువులు, జనులు కాలమును పొలములందు గడపుచుండుట సాధారణము. తృణధాన్యాదు లింకను చేలయందు నిలిచియుండును. ప్రజలు గృహకుటీర నిర్మాణమునందును జీర్ణగృహ కుటీరోద్ధరణము నందును నిమగ్నులగుచుందురు. ఈ సమయమునందు సంప్రాప్తమైన ధారాపాత వర్షము మహామారుతము గలుగజేసెడి బీభత్సమును చూచినవారలు దెలిసికొన గలుగుగాని వర్ణనలవలన దెలిసికొనజాలరు.

కృష్ణామండల సముద్రతీరమునను తుపాను 60 మైళ్ల వెడలుపునను ప్రారంభమై 70 మైళ్ల పొడవున వ్యాపించినది. కృష్ణామండలము లోనిదివి బందరు గుడివాడ ఏలూరు కైకలూరు పామర్రు బెజవాడ గన్నవరము తాలూకాలయందును, గుంటూరుమండలమునందలి రేపల్లె తెనాలి తాలూకాలందును తుపాను నష్టము విశేషముగ గలిగినది. ఈప్రాంతములందు కూలినయిండ్లకు, పడిపోయిన చెట్లకు, చచ్చిన జంతువులకు, పాడయిన తోటలకు పొలములకు, నష్టమైన యాస్తికి మితి మేరలు లేవు. బందరు బెజవాడలందె 30 లక్షల రూప్యముల నష్టము పరిగణనము చేయబడినపుడు మండలముమీదను కోటిరూప్యముల నష్టమైనను

సంప్రాప్తమైయుండును. అన్నిచోట్లను ప్రజలు కష్టముల ననుభవించుచున్న విషయమును వార్తలు ఘోషించుచున్నవి. ఎన్నియో గూఢములు మాలపల్లెలు పాడుపడి నిరుపేదలు నిలుచుటకు నీడలేకను పరితపించుచున్నారు. కాని ప్రతీకారము మాత్రము కంటికి గోచరము గాకున్నది.

* * * *

ప్రభుత్వదృష్టి ప్రజలనుండి ద్రవ్యోపార్జనము జేయుటయందువలె ప్రజలకు సహాయమును జేయుటయందు లగ్నముగా దను విషయ మనుభవపద్ధతి. కోట్లకొలది ద్రవ్యమును గురిపించెడిప్రాంతములకు సహాయార్థము లక్షరూప్యములను మంజూరుచేయుటయందు గల యాదార్యమును వర్ణించుట యనవసరము. ప్రభుత్వ మేమిచేసినను చేయకున్నను నాపన్నులకు సహాయము చేయవలసిన భారము శ్రీమంతులైన ప్రజానాయకులమీదను గలదు. శ్రీమంతు లచ్చటచ్చటను సహాయము చేయుచున్న శుభవర్తమానములు తెలియుచున్నను సహాయార్థము కేంద్రసంస్థగాని యపసంస్థలుగాని యేర్పడలేదు. ఎవరిపట్టుమును వారు గడపుకొనునటులు గనుపడుచున్నది. సహాయము చేయవలసిన యావశ్యకత విషయమై చెన్నపురియందు గూడిన బ్రాహ్మణేతరనాయకులసభయందు సర్. క్యూర్మా వేంకటరెడ్డి నాయుడుగారుపాదించిన తీర్మానమేకగ్రీవముగ నామోదించబడినది. దుఃఖము ననుభవించెడి రయితులు విశేషముగను బ్రాహ్మణేతరులు. గొల్లలు బ్రాహ్మణేతరులు.

పంచములు బ్రాహ్మణేతరులు. చిల్లర జాతివారు బ్రాహ్మణేతరులు. బ్రాహ్మణేతర సంఘ పక్షవ్యాజముననుసధికారపదవుల నభ్యర్థించిన నాయకులు త్యాగమును జూపవలసి వచ్చిన పుడు కర్మకలాపము పొడి మాటలలోనె ముగియుచున్నది. పురోహితులు విఘ్నేశ్వరునకు సమస్త పూజాలంకారములను హరిద్రాక్షతలతో సరిపెట్టునటులు పొడిమాటలతో నాయకులు దుఃఖోపశమనమును జేయబూనుట వృథాప్రయాసముగదా! దేశమునందనేక సేవా సంఘములును నిమ్నజాత్యుద్ధరణ సంఘములును సత్యాగ్రహ శ్రమములును కాంగ్రెసు సభలును స్వరాజ్యసభలును క్షత్రియవైశ్య కమ్మ మహాజనాదిసంఘములును గలవు. ఆయాసంఘ సభాసభ్యులైనను నడుము గట్టుకొని కార్యపరాయణులగుటకు బూనుకొనకుండుట శోచనీయము. కృష్ణామండలమునందు శరపరంపరలుగగలపర పరిసంఘముల ప్రయోజనమును ప్రకటించుటకిపుడు తరుణమాసన్నమైనది. కృష్ణాగుంటూరు మండల పరపతి సంఘములందు లక్షలరూప్యము లుపయోగపడకను మూలుగుచున్నవి. ఆధనమును నాపన్నులకు తక్కువవడ్డీకిచ్చి కాపాడుట కవకాశములు గలవు. కాని యధికారాయత్తములైన పరపతిసంఘములకు ధనమును ప్రజోపయోగార్థము వినియోగించుట కవకాశాధికారము లేటులు లభించును? స్వపరిపాలనగల దేశములం ఓట్టి యాపదలు సంభవించినపుడు ప్రభుత్వము ధనమును విచ్చలవిడిగ వ్యయము చేయుటయును నా పన్నులను

రక్షించుటయును సహజమై యున్నది. గత సంవత్సరమునందు కావేరిప్రాంతములందు గాలి వానలు వచ్చినపుడు ద్రవిడసోదరులుచూపిన మహాసంచలనమైనను నాంధ్రులుచూపకుండుట విచారకరము. రాజధానీనగరమైన చెన్నపురి యందు శ్రీమంతులైన యార్యవైశ్య శిఖామణు లెందరొ గలరు. సంపన్నులైనన్యాయవాదులును నుద్యోగస్థులును గలరు. వీరి ద్రవ్యోపార్జనమునకు మూలాధారము కృష్ణాగుంటూరు మండలములు. వీరైననునాపన్నుల రక్షణార్థము ప్రయత్నములను జేయకుండుట యాంశ్రహృదయము నావరించిన యలసత్వమును విశేషము చేయుచున్నది. ఇప్పుడుకాల విలంబనచైనను నాంధ్రులు దీక్షాపరాయణులై స్వగర్భనిర్వహణమునుజేసి ధన్యవాదముల బడయుదురు గాత!

* * * *

మహాత్ముని వంగదేశ పర్యటనము
 గాంధీమహాత్ముడు మెయి మాసారంభమునుండియును మాసాంతమువరకును వంగదేశ విజయయాత్రను జేసి స్వగర్భనిర్వహణమును జేయగలిగెను. కేరళ ఘూర్జర రాష్ట్ర సంచారములవలె వంగరాష్ట్ర సంచారమును జయప్రదముగ ముగిసినది. రాష్ట్రమునందంతటను జయజయధ్వానములు చెలరేగినవి. మహారాజులు, రాజులు, విద్యావంతులు, శ్రీమంతులు, సామాన్యులు, స్వాగత సత్కారముల నొసంగుటయం దహమహామికకు జూపిరి. ప్రజలు సన్మానపత్రములను సమర్పించిరి. పాదాక్రాంతులై పాదధూళిని శిరసావహించిరి.

మహాత్మునకు జూపిన స్వాగత సన్మానపూజా విధానములు వంగదేశీయుల యుద్దేశోత్సాహములకనురూపములై మహాత్మున కానందమును గలుగజేసినవి. ఉత్సాహ తరంగములు పొంగి పొరలి మహాత్ముని ముంచినవి. రామమోహనరాయలు జగదీశచంద్రబోసు బంకించంద్ర ఛట్టోపాధ్యాయులు రవీంద్రనాథ ఠాకూరు అవనీంద్రనాథఠాకూరు మొదలగు సుప్రసిద్ధ మహాపురుషుల నామరూపములను మహాత్ముడు సంస్మరించి వంగదేశ మాహాత్మ్యమును గొనియాడెను. కాని మహాత్మున కింతటితో సంతృప్తి గలుగలేదు. వంగదేశ సౌఖ్యసౌభాగ్య మీషదుగురితోగలుగజాలదు. గ్రామనీమలంకు నివసించుచున్న 4 కోట్ల బెంగాలీలమీదను వంగదేశసౌభాగ్య మాధారమున్నది. గ్రామవాసుల సౌభాగ్యమే దేశసౌభాగ్యము. గ్రామవాసులదుర్భరమైన దారిద్ర్య దుఃఖము ననుభవించుచుండగను నగరములందెన్ని ప్రాసాదములున్నను నెందరుకోటీశ్వరులున్నను దేశసౌభాగ్యము గగనకుసుమము. ఈరమార్థమును మహాత్ముడు గ్రహించినటు లితర నాయకులు గ్రహించియుండలేదు. మహాత్ము డితరరాష్ట్రములందువలె వంగరాష్ట్రమునందును తన సంచారానంతరము గ్రామసౌభాగ్యసందేశమును ప్రకటించెను. ఆచార్య ప్రభుల్లచంద్రరాయగారు ఖాదీప్రతిష్ఠాపనములద్వారా చేయుచున్నపని మహాత్ముని ప్రశంసకు బాత్రమైనది. కాని వంగదేశపు రాటములును గ్రాటములపనియును మహాత్మున కాశాభంగమును గలుగ

జేసినవి. పూర్వము 200 వ సంబడుగల డక్కా మజిలీనుల తయారుచేయ గలిగిన వంగదేశ మిప్పుడు చిన్ని రాటముల మీదను 10 వ సంబరునూలునైనను తయారుచేయజాలకుండుట దేశమునకు సంప్రాప్తమైన యధోగతిని విశదము చేయుచున్నది. దేశమునం దంతటను గృహఽరిశ్రమలు నశించినవి. వ్యవసాయము కూలిపనులు జీవనాధారములైనవి. ఈపనులైనను నేజాదియం దారుమానములు మాత్రముండుట సర్వత్ర విదితమైయున్నది. గృహఽరిశ్రమల పునరుద్ధరణమే గ్రామనీమల సౌభాగ్యమునకు మూలాధారమనిగాంధీమహాత్ముడు వంగరాష్ట్ర సంచారానంతరము తిరిగి ప్రకటించెను. గృహఽరిశ్రమలయందు రాటపుఽరిశ్రమము మాత్రమే సకలజనులును నవలంబింప దగినదియును సకలజనోపయోగమైనదియును నైయున్నది. ఈవిషయమందటకును తెలిసియున్నను మహాత్ముడు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నను ప్రయోజనము ప్రయత్నముల కనురూపముగ గలుగుటలేదు. కారణము ప్రపంచము నావరించిన పాశ్చాత్య పారిశ్రామిక ప్రాబల్యవ్యామోహ మని విశదమగుచున్నది. వ్యవసాయము ప్రధానవృత్తియైన భరతఖండమున కీడ్గితి యనంగతమైనను ప్రభుత్వ ప్రాబల్యము, ప్రజలయలనత్వము మహాత్ముని సందేశవ్యాపకమునకు ప్రతిబంధకములుగ నున్నవి. ముప్పదికోట్ల ప్రజలు గల దేశమునందు నూలు చందాను చెల్లించిన వారిసంఖ్య 15000 మాత్రమే యని తేలినపుడు ప్రజల నావరించిన యల

సత్వము విశదమగుచున్నది. నూలుచందావిషయమునను మహారాష్ట్ర దేశమునందు బహిర్గతమైన ప్రతిగుటనమును నీవిషాదస్థితిని విశదము చేయుచున్నది. మహాత్ముడు జూకా, జూలై మాసములందు అస్సాము, బీహారు, రాష్ట్రములందు సంచారమునుచేసి ఆగస్టు, సెప్టెంబరు మాసములందు తమిళాంధ్ర రాష్ట్రములందు సంచారమునకు బూనుకొనవచ్చును. ఆంధ్రులు మహాత్మునిసంచారకాలమునకైనను తమ యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి మహాత్ముని సద్దేశయములను సఫలముచేయుటకు పాటుపడుట ధర్మము.

* * * *

ఆంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘము

గతమాసమునందు రాజమహేంద్రవరమునందు గూడిన ఆంధ్ర రాష్ట్రీయ జాతీయోపసంఘసమావేశమునందు కార్యశూరులైన శ్రీయుతులు బులుసు సాంబమూర్తిగారు, మండపాక రంగయ్యనాయుడుగారును అధ్యక్షులుగను కార్యదర్శులుగను నెన్నుకొనబడుట శుభసూచకముగ నున్నది. సుప్రసిద్ధ దేశారాధకులైన వీరియూజమాన్యముక్రిందను దేశావృతమైన యంతఃకలహములును, యలసత్వమును యంతరించి దేశము స్వధర్మనిర్వహణమునందు లగ్నమగుటకు భగవంతుడు తోడ్పడునని నమ్ముచున్నాము. గాంధీ మహాత్ముడు ఆంధ్ర దేశస్థితిని తలంచి విషాదమును

బొందుచున్న విషమును వారిభావములు విశదము చేయుచున్నవి. ఈ విషయమై మహాత్ముడు చెన్నపురియందు తెలిపిన భావములనే యంగుళిండియా పత్రికయందును గతవారము నుడు ప్రకటించి ఆంధ్రులకర్తవ్యమును స్పష్టము చేసెను.

“నాకు ప్రేమాస్పదమైన యాంధ్రదేశస్థితి నాకు విచారమును గలుగజేయుచున్నది. అదుపాజ్ఞలు లేకను నెవరికివారు ప్రభువుగ నున్నారు.”

గాంధీమహాత్ముడు కొండంతలను గోరంతలను జేయునుగాని గోరంతలను కొండంతలను జేయడని సర్వజన విదితము. మహాత్ముని సంతాపమునకు గారణంబులైన రాగద్వేషాసూయాలసత్వభావముల నాంధ్రసోదరులనిర్జించి మహాత్ముని మన్ననలకును నీశ్వశీర్వాదములకును బాతులగుటకు బాటుపడుదురు గాత!

ఆంధ్రోద్యమమునకును నాంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘమునకును జనకులై ఆంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘమున కారంభము నుండియు నధ్యక్షతవదలిని వహించుచు కష్టసమయమునందు సాహసధైర్యోత్సాహములతో నాంధ్రప్రతిభను సంరక్షించి జాతీయోద్యమమును నడిపి ప్రజాదరణమునకు బాతులైన దేశభక్త వేంకటప్పయ్యపంతులుగారు ధన్యులు. దేశమునం దసహాయోద్యమ మారంభము గాకపూర్వమే పంతులుగారు

సేవావ్రతమును స్వీకరించి చేసిన సేవ యాంధ్ర
దేశమునకు చిరఃరిచితము. ఆ సేవావర్ణనము
ప్రస్తుత మనవనరము. ఆంధ్రరాష్ట్ర జాతీ
యోపసంఘాధ్యక్షులుగను వేంకటప్పయ్య
పంతులుగారు చేసిన సేవకు రాజమ
హేంద్రవరసమావేశము చేసిన యభి
వాదన తీర్మానముతో మేమును నేకీభవించుచు

శ్రీయుత దేశభక్త వేంకటప్పయ్య పంతులు
గారికి ధన్యవాదముల నర్పించు చున్నాము.
శ్రీపంతులుగా రధ్యక్షపదవి నలంకరించక
పోయినను నెప్పటివలెనే యథాశక్తిని సేవా
వ్రతమును నిర్వహించగలరు. దేశసేవా పరా
యణులు శ్రీపంతులవారి సేవామార్గము
నవలంబించుచు ధన్యవాదములకు బాతులయ్యె
దరుగాత!

త ర ణి

పెద్దిభట్ల రామచంద్రరావు గారు, బి. ఏ., (సాహితీసమితి)

సాంధ్యవేళను సైకతస్థలము మిగుల
చల్లనై సువిశాలమై శాంతమగుచు
బాలకృష్ణనిక్రీడల భవ్యమైన
సైకతంబుల విధమున సౌఖ్యమొదలె.

అరణకాలంపు కెంజాయ నలరుచున్న
ఆకసంబున లీనమై, యతిమనోజ్ఞ
మై, యగాధమై యంబుధిధ్యేయమయ్యె,
త్రాత వామనమూర్తి పాదంబుఁగది.

బాలభానుని కిరణాలవన్నెమీరి
మేలిబంగరుచాయను మెరయుచుండి
దీనరక్షణయా మహా దేవికరణి
తరణియొక్కటి వనధిమోదంబు గూర్చె.

జీవజలధినిదాటించి చిత్రముగను
నన్నుదరిజేర్చజాలిన నౌకయైన
నీవిమలమూర్తి యుష్పడు నిల్పెమదిని;
దీప్తమయ్యెను నాజన్మ దీనమయ్యె.

భారతి - ద్వితీయ సంపుటము

వ్యాసముల అకారాది సూచి

	సం.	పుట.
అంత్యసంప్రార్థన—వేంకట్రావుగారు-నాడెళ్ల (ప) (1) ...	౫	౬౪
అగ్నిపరీక్ష—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు (ప) ...	౨	౧-3
అజంతాగుహలయములు—నరసింహాచారిగారు-కొ ...	౨	౧౧౮-౧౨౨
అదియ యిహపరానందదాయకపథంబు—సుబ్బారావుగారు-భమిడిపాటి(ప)...	3	౧౨౫
అనుతాపము—పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు-మండపాక (ప) ...	౧	౧౦౧-౧౦౨
అబ్దుల్ రజాక్—నెంకటకృష్ణారావుగారు-భావరాజు ...	౨	౯౫-౧౦౪
అభావ ప్రాదుర్భావము—శివన్న శాస్త్రిగారు-జంధ్యాల (ప) ...	౨	౫౮
అభినవాంధ్ర నట శేఖరులు ...	3	౧౫౪
అభినందనము—తిప్పయ్యగారు-రాచర్ల (ప) ...	౬	౬౭
ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము—నారాయణమూర్తిగారు- భోగరాజు ...	౪	౧-౧౨
” ” ...	౫	3-౮
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక ...	3	౧౪౭-౮
ఆంధ్రచిత్రకారులు ...	౨	౧౫౬-౧౭
ఆంధ్రాధ్యపర్య శేష ప్రశంస—బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు-కాశీభట్ట ...	౬	౯-౧౭
ఆంధ్రులార్యులా?—వేంకటరంగయ్యగారు-మామిడిపూడి ...	3	౯౮-౧౦౭
ఆతిథ్యము—లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు (ప) ...	౫	౧-౨
ఆమని—రామకృష్ణయ్యగారు-మోచర్ల (ప) ...	౬	౧౧౦
ఆలోచన—శ్రీవాసుదేవరావుగారు (క) (2) ...	3	౫౯-౬౬
ఆశీర్వాదము—సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు-తుమ్మల (ప) ...	౨	౪౮ త (3)
ఆహ్వానము—వేంకటరత్నకవిగారు-మక్కపాటి (ప) ...	౨	౧౧౬-౧౧౭
ఇదియేనాపునర్వివాహము—శ్రీవాసుదేవరావుగారు (క) ...	౫	౬౫-౭౮
ఇల్లరికము—అంజనేయులుగారు- పాలపర్తి (క) ...	౪	౮౨-౯౫
” ” ” ...	౫	౪౮-౬3
ఈవేశకనుపిండునా—వేంకటరామయ్యగారు-తురగా (కే) (4) ...	౪	౬౯-౭౦
ఈశ్వరగూఢ—నారాయణమూర్తిగారు-ఎనమండ్ర (ప) ...	౪	౧౨౫-౧౨౯
ఈశ్వర ప్రసన్నత—శివశంకరంపిల్లేగారు-టి. (ప) ...	౧	౧౦౪ త.
ఉద్భూతార్థ్య చరిత్రము—పీఠిక—ప్రభాకరశాస్త్రిగారు-వేటూరి ...	౫	౮౦-౮౯

(1) (ప) = పద్యము. (2) (క) = కథ. (3) ౪౮ త. అనగా ఆ సంఖ్యగలపత్రమునకు తర్వాత, (4) కే =

గేయము అని యెఱుఁగునది.

ఉపాత్తి—సూర్యనారాయణశర్మగారు—సోమంచి (ప)	౪	3౨
ఉచిబియ్యము—పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు—దీపాల (ప)	౨	౧౬
ఋతులక్ష్మి—నరసింహమూర్తిగారు—మిత్తింటి (ప)	౫	౧౧౧
” ” ”	౬	౧౦౮-౧౧౦
ఋతుసౌభాగ్యము—బాపయ్యగారు—వేట (ప)	౪	౪౮
ఎచటికేగితిరి?—అన్నంరాజశర్మగారు—కే. (ప)	౬	౧౪౪
కంఠబాహుశ్యము—క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	౬	3౪-3౬
కడుపుతీపు—ప్రభాకరశాస్త్రిగారు—వేటూరి (ప)	౧	౫-౬
కన్యాచార్యము—సంఘసంస్కారి (క)	౬	౮౯-౯౭
కలహంస—వీరరాజేశ్వరరావుగారు—భండారు (ప)	3	౧౧౫
కవిజనాశ్రయము—నారాయణరావుగారు—చిలుకూరి	3	౪-౧3
కవిజనాశ్రయ విమర్శనఖండనము—రామయ్యగారు—జయంతి	౪	౪౯-౫౮
కవితాప్రశంస—వేంకటరావుగారు—కవికొండల	౬	౧-౭
కవితారచన—వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు—కావ్యతీర్థ వద్దులపల్లి (ప)	౬	3౬-3౭
కవీంద్రగానము—కాలమానము—నరసింహాచార్యులుగారు—బి. టి. (నే)	౬	౧౨౫
కర్ణాటనీమ—పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు—దీపాల (ప)	౬	౮౬-౮౭
రాని కష్టాలు—శంకరదీక్షితులుగారు (క)	౨	౭౨-౭౭
గ్రహదుమ—సత్యనారాయణమూర్తిగారు—నిడమర్రీ (ప)	౫	౮౯
కాలిదాసు—భవభూతి—శత్రుముగారు—ఏ. వి.	3	౨౫-3౧
కీ. కే. దామెల్ల రామారావుగారు—లక్ష్మీపతిగారు—పెమ్మరాజు (ప)	3	౧౪౪ త
” వేంకటరావుగారు—కవికొండల (ప)	3	౧౪౫
” సాంబశివరావుగారు—యల్ (ప)	3	౧౪౫-౧౪౬
” వేంకటేశ్వరవిగారు—అనుముల (ప)	3	౧౪౮
కీ. కే. సత్యవోలు గున్నేశ్వరరావుగారు—జాషువ.జి (ప)	3	౮౬
కృతి—శివరామశాస్త్రిగారు—వేటూరి (క)	3	౫౦-౫౬
కృష్ణ—వెంకటసుబ్బారావుగారు—గుండిమెడ (ప)	౪	౧౪౬
కృష్ణానది—జాషువకవిగారు—జి (ప)	౫	3౬
కేసోపనిషత్తు—వేంకట విశ్వనాథశర్మగారు—మల్లాది (ప)	౨	౬౯-౭౧
కొన్ని కాకతీయశాసనములు—రామకృష్ణకవిగారు—మానవల్లి	౧	౧3౦-౧3౫
కోకిల—జాషువాగారు—బి. (ప)	౬	౬౮
గానము—భైరవమూర్తిగారు—కాశీనాథుని	౧	౯3-౧౦౧
” ”	3	౧3౭-౧౪౪
” ”	౬	౪౨-౪౮
గులాబిపువ్వు—వెంకటరావుగారు—నాదెళ్ల (ప)	౪	౧౨౦

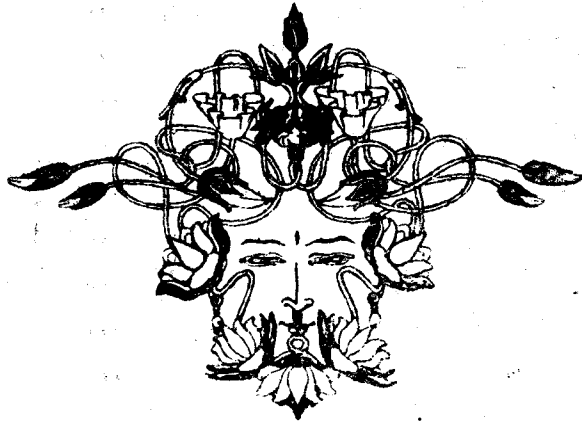
	సం.	పుట.
గోపలము: ప్రణయోన్మాదము—వ్యాసాచార్యులు గారు-కాశీ... ..	౬	౭౭-౭౯
గోవుమాలిచ్చిమి—వేంకటసుబ్బారావు గారు-నంజూరి (గే)	౪	౬౪
గంభవిమర్శనము—	౧	౧౫౭-౧౫౮
”	౨	౧౫౮
”	౩	౧౫౮-౧౫౯
గ్రాంథిక వ్యాపహారిక భాషావివాదతా రావళి—వేంకటసూర్యప్రసాదరావుదొరగారు } -త్రిపురాన (ప) }	౧	౧౭౬-౧౭౯
చలముతీతెనె కన్నులు చల్లవడెనే—అక్షయలింగము గారు-గున్నేపల్లి (ప) ...	౪	౧౧౮
చాటూపులు—వీరరాజు గారు-నడమదుటి (ప)	౧	౮౩
చిలుక—దానయ్యచౌదరి గారు-వెలగపూడి (ప)	౩	౧౫౮
చిత్రలీలాస్తవము—సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు-దుర్భా (ప)	౪	౬౪ త.
ఛందశ్శాస్త్ర విమర్శనము—సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు-వాసా	౨	౨౭-౩౧
”	౩	౩౩-౩౪
జీవమా నీరహస్యంబు జెప్పవేల!—చంద్రశేఖరరావు గారు-మల్లాది(ప)	౪	౨౩
జై నులమతకథలు—అదినారాయణ శాస్త్రి గారు-పంచాక్షుల (క)	౬	౮౦-౮౫
తంజావూరు—సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు-అవ్వారి (ప)	౬	౮౮
తంజావూరి సరస్వతీమహల్—విశ్వనాథశర్మ గారు-వేమూరి	౧	౧౩౭-౧౪
తానొకటికలచిన దైవమొకటి తలచను—సూర్యప్రకాశము గారు-సునర్ల (క)	౧	౮౪-
తిరోధానము—సత్యనారాయణ గారు-విశ్వవిద్య (క)	౧	౮౬-౯౧
తుక్కాపంచకము—రామకృష్ణకవి గారు-మానవల్లి	౬	౧౧౧-౧౧౪
తుమ్మెద—అన్నప్పసోమయాజి గారు-మిత్తింటి (ప)	౫	౧౫౪-౧౫౫
తేజోలేఖనము—కృష్ణమాచార్యులు గారు-వింజమూరి	౫	౧౧౫-౧౨౦
తొలిముద్దు—నరసింహారావు గారు-మునిమాణిక్యం (ప)	౪	౯౫
దిగంబరయోగి—బసవరాజు గారు-కె. వి (క)	౪	౭౧-౭౮
దీపావళినాడు—సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు-వేమల (ప)	౫	౪౭
దొంగట—వేంకటసూర్యప్రసాదరాయకవి గారు-త్రిపురాన (ప)	౩	౯౭
ద్రవిడవాఙ్మయము-ఆంధ్రులు—రంగస్వామిసరస్వతి గారు-ఆ	౧	౨౭-౩౨
”	౨	౩౩-౩౮
ద్రౌపది—లక్ష్మీనరసమాంబ గారు-పులుగుర్ల	౧	౬౪-౬౯
”	౨	౪౩-౪౮
ద్వాదశశ్లోతిరింగములు—సుందరముపంతులు గారు-నిడుదవోలు (ప)	౩	౧౩౧
ద్వాదశశ్లోతిరింగములు—వేంకటరంగయ్య గారు-న	౩	౮౯-౯౬
ధన్యదు—సీతారామయ్య గారు-వేమూరి (ప)	౬	౧౨౦
ధర్మమేనజయతి—శర్మ గారు-పి. యన్. (ప)	౩	౧౪౪
నక్షత్రప్రజాపతి—కనకసుందరంగారు-నిడుమోలు	౪	౧౧౯-౧౧౨

	సం.	పుట.
నన్నయభట్టారకుడు—సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు-సన్నిధానము (ప) ...	౧	౭౪
నవనాగరికత-విద్యన్ని రాదరణము—సుబ్బావధానిగారు-వైద్యరాజ-చంటు (ప) ...	౨	౧౦౪
నాచిత—వెంకటరత్నముగారు-పెనుమర్తి (ప) ...	౩	౨౪
నాటకములు—శేషాద్రిశర్మగారు-జనమంచి ...	౧	౧౦౩-౧౦౪
నాటకకళాసంస్కరణము—రామిరెడ్డిగారు-దువ్వూరి ...	౫	౧౩౭-౧౪౬
నానాతివాక్యంబు—సూర్యనారాయణరావుగారు-అధికార్ల (ప) ...	౫	౧౨౦
నావెండిరూపాయ—సుబ్బారావుగారు-భమిడిపాటి (క) ...	౨	౫౯-౬౮
నాసొమ్ము—వెంకటరమణయ్యగారు-పూడిపెద్ది (ప) ...	౪	౫౮
నిర్మలాత్మ—సీతారామయ్యగారు-చింతలపూడి (ప) ...	౧	౧౫౪
నిర్వేదము—శ్రీ. వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు (ప) ...	౩	౧-౩
నేను ధన్యుడ—శ్రీ. శేషాద్రి రమణకవులు (ప) ...	౬	౪౧
నేనె—బసవకోటిలింగంగారు-కంచెర్ల (ప) ...	౫	౧౦౮-౧౦౯
పశ్చిమనాయకవిక్రమనాటక విమర్శనము—సోమేశ్వరశాస్త్రిగారు-శ్రీరంగము ...	౧	౧౪౬-౧౪౯
పద్మిని—కొండమాచార్యకవిగారు-చూపాటి (ప) ...	౬	౮౭
పరపతి సంఘములు లేక బ్యాంకులు—రంగనాయకులుగారు... ...	౬	౧౪౫-౧౫౪
పరాశ్రేయము—సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు-దుర్భా (ప) ...	౫	౨౩-౨౪
లు—రామేశంగారు-వేపా ...	౫	౧౦౫-౧౦౮
సారి పయనము—వ్యాసాచార్యులుగారు-కాశీ (ప) ...	౧	౧౪౨-౧౪౫
పరాపరాజకవిప్రశంస—అక్షయలింగముగారు-గున్నేపల్లి(ప) ...	౧	౭౦
పార్వతి యనుతాపము—వేంకటేశపుడుగారు-రాయసము (క)... ...	౬	౬౯-౭౬
పాల్కురికి సోమనాధుని గుర్తుప్రశంస—వేంకటరమణగారు-నిడుదవోల ...	౧	౭౧-౭౪
పురాణస్మృతి తరంగిణి-తృణీకారము—శ్రీ.వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు (ప) ...	౧	౬౩
పూర్ణిమ—రామచంద్రరావుగారు-పోహూరి (క) ...	౩	౬౭-౭౬
పూలకన్నె—తమ్మిరాజుగారు-ఏనుగు (క) ...	౧	౮౫
పెద్దనకవీంద్ర! నీవెట్లు పెద్దనైతి—కృష్ణమాచార్యులుగారు-కో. వెం. (ప) ...	౩	౫౭-౫౮
‘పేరికా స్త్రీ’నిధిమతా—సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు-పండిత పురాణం (ప) ...	౬	౮౫
ప్రణయకల్యాణము—వేంకటసూర్యప్రసాదరాయకవిగారు-త్రిపురాన (ప) ...	౫	౧౨౯
ప్రణయజానకి—సూర్యనారాయణరావుగారు-అధికార్ల (ప) ...	౨	౩౨
ప్రణయ ప్రభావము—సత్యనారాయణగారు-దిట్టకవి (ప) ...	౨	౧౨౨
ప్రతాపభానుని చరిత్రము—నృసింహశర్మగారు-భాగవతుల (ప) ...	౬	౯౮-౧౦౦
ప్రపన్నుడు—శ్రీశివశంకరశాస్త్రిగారు (ప) ...	౨	౪౮ త
ప్రభాతము—‘సుధానిధి’ (ప) ...	౪	౬౫ పూ. (1)
ప్రసవవేదన—వేంకటసూర్య ప్రసాదరావు దొరగారు-త్రిపురాన (ప) ...	౬	౯
ప్రాచీనభరతివర్ణ మునందు శూద్రులకుగల యధికారము—శివరామశాస్త్రిగారు-వేల్పూరి ...	౫	౧౩౦-౧౩౬

ప్రాచీనాద్భుత విషయములు	3	౧౫౧-౧౫౨
ప్రాచీనాంధ్రుడెవరు? ఆయ్యలుకారా?—వీరభద్రరావుగారు-చిలుమూరి	౧	౧౦౫-౧౧౭
"	"	౨	౧౦౫-౧౧౫
"	"	౬	౧౨౯-౧౪౪
ప్రాలరాజు—సత్యనారాయణగారు-విశ్వనాథ (ప)	౬	౨౭-౨౯
ఫైజీపారసీవచనమా—ఉమర్ అలీషాకవిగారు	౫	౧౦౨-౧౦౪
బమ్మెర పోతరాజు—సత్యనారాయణమూర్తిగారు-నిడమర్రు...	౬	౩౮-౪౦
బాల్యస్మృతి—'కృష్ణుడు' (ప)	3	౧౩౬
బావక తై—సత్యనారాయణగారు-విశ్వనాథ (నే)	3	౬౬
బెల్లాము కాండ్రెగు	౧	౭-౮
బ్రహ్మగీతము—సింహాచలంగారు-చేపూరు (ప)	౫	౧౧౨-౧౧౪
భక్తాగ్రణి—జగన్నాథశాస్త్రిగారు-అనిపెద్ది (ప)	౨	౭౮
భద్రావతి-ఇనుము, కలపపద్ధతి పరిశ్రమ—చిన్నస్వామిగారు-వి. యస్.	౪	౧౩౦-౧౩౩
భాగ్యములు—శివశంకరంపిళ్లెగారు-టి (ప)	౪	౧౨౪
భారతిప్రశంస—ప్రభాకరశాస్త్రిగారు-వేటూరి (ప)	౧	ముఖప్రతము ౨.
" —పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు-దీపాల (ప)	౪	ముఖప్రతము (బి)
భీష్మప్రతిజ్ఞ—జగన్నాథస్వామిగారు-పారనంది	3	౧౪౪
" —శేషగిరిరావుగారు-ఆంధ్ర	౬	౨౧-
మంగళనూత్రము-వ్యాఖ్య-వేంకటాచార్యులుగారు-కొమండూరు	౬	౧౨౬-౧౨౭
మన కర్తవ్యము—పిచ్చిరెడ్డిగారు-పొణకా	3	౧౧౬-౧౨౫
మనిషీ-కోతి—దీక్షితులుగారు-చింతా (క)	౧	౪౧-౫౦
మరణభీతి—పుండరీకాక్షుడుగారు-దామరాజు (ప)	౨	౧౨౭
మహాపతివ్రత—సూర్యరావుగారు-క్రొత్తపల్లి(క)	౨	౭౯-౯౨
మహాసలీనీత—రంగనాథశాస్త్రిగారు-కలువలపల్లి(ప)	౪	౩౩-౩౪
" " "	౫	౧౫-౧౬
" " "	౬	౧౨౦-౮
మార్గాన్వేషణము—సీతారామశర్మగారు-దుర్గమహంతి (ప)	౧	౯౨
ముక్కు-తిమ్మనార్యుడు—వేంకటశాస్త్రిగారు-మండలేముల	౨	౧౭-౨౦
" " "	౪	౧౩-౨౨
మూడవ వజ్రహస్తాని చిక్క-లవలస శాసనము—సోమ శేఖరశర్మగారు-వల్లంపల్లి	౨	౧౩౮-౧౫౫
మృచ్చకటికప్రదర్శనము—రామబ్రహ్మంగారు-గూడవల్లి	3	౧౩౨-౧౩౪
మేఘము—అంజనేయులుగారు-సీరిపి (ప)	3	౧౩
మొదటిజయసింహ వల్లభుని నడమట్టు శాసనము—సోమ శేఖర శర్మగారు-వల్లంపల్లి	౫	౯౦-౧౦౦
మోసగాండ్రకథలు—సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు-పండిత పురాణం (క)	౪	౫౯-౬౪
రతివిలాపము—వేంకటసూర్యప్రసాదరాయకవిగారు-త్రిపురాన (ప)	౨	౨౧౨౬

(1) (నా) = నాటకము.

			సం.	పుట.
నూర్యాస్తమయము—కామేశంగారు-కృత్తి (ప)	౪	౭౯-౮౦
సేవ్యసేవకోపదేశము—దుర్గా సదాశివశ్వరప్రసాద బహద్దరుగారు-శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి (ప)	౧		౧౫౦-౧౫౧	
” ” ”			౨	౯౩-౯౪
స్వప్నగత వేణుగానము—లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు (ప)	౧	౧౪-౧౬
స్వరాజ్యమననేమి?—శివశంకరం పిళ్లైగారు-టి	౨	౧౨౩-౧౨౪
హరిశ్చంద్ర—సుందర రామమూర్తి గారు-కాశీసోమయాజుల (నా)		...	౨	౪-౧౫
” ” ”	౩	౩౯-౪౦
హిందూదేశపు లక్కపరిశ్రమ—రామసోమయాజులుగారు-చిర్రావూరి		...	౧	౧౨౧-౧౨౫
హేమంతము-కోయిల—ఈశ్వరగారు (ప)	౬	౩౩

జాషువాగారు-జి.—కోకిల (ప)	౬	౬౮
జాషువకవిగారు-జి.—కృష్ణానది (ప)	౫	౩౬
జాషువ-జిగారు—కీ. శే. సత్యవోలు గున్నే శ్వరరావుగారు (ప)	౩	౮౬
'జిజ్ఞాసువు'—శ్రీజగద్గురునూత్రములు	౩	౧౫౩-౧౫౪
తమ్మిరాజుగారు-వీనుగు—పూలకన్నె (కే) (1)	౧	౮౫
తిప్పయ్యగారు-రాచర్ల—అభివందనము (ప)	౬	౬౭
దానయ్యచౌదరిగారు-వెలగపూడి—చిలుక (ప)	౩	౧౫౮
దీక్షితులుగారు-చింతా—మనిషీ-కోతి (క)	౧	౪౧-౫౦
దుర్గా సదాశివేశ్వరప్రసాద బహద్దరుగారు-శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి—నేవ్య సేవకోపదేశము (ప)	౧	౧౫౦-౧౫౧
" " "	౨	౯౩-౯౪
నరసింహమూర్తిగారు-మిత్తింటి—ఋతులక్ష్మి (ప)	౫	౧౬౧
" " "	౬	౧౦౮-౧౧౦
నరసింహశర్మగారు-భాగవతుల—ప్రతాపభానుని చరిత్రము (ప)	౬	౯౮-౧౦౦
నరసింహాచారిగారు-కొ—సార్వదున్నాపములు	౪	౯౯-౧౦౪
" " "	౬	౧౦౧-౧౦౭
" " అజంతాగుహలయములు	౨	౧౧౮-౧౨౨
నరసింహాచార్యులుగారు-బి. టి.—కపింద్రగానము-కాలయానము (కే)	౬	౧౨౫
సింహారావుగారు-మునిమాణిక్యం—తొలిముద్దు (ప)	౪	౯౫
నారాయణమూర్తిగారు-భోగరాజు—ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము	౪	౧-౧౨
" " "	౫	౩-౧౪
నారాయణమూర్తిగారు-ఎనమండ్ర—ఈశ్వరపూజ (ప)	౪	౧౨౫-౧౨౯
నారాయణరావుగారు-చిలుమూరి—కవిజనాశ్రయము	౩	౪-౧౩
పట్టాభిరామయ్యగారు-భిమిడిపాటి—శ్రీకృష్ణుని కృప (క)	౨	౪౯-౫౮
పార్థసారథి అయ్యంగారు—శ్రీకృష్ణాశ్రమము-పెదపాలెము	౪	౧౨౧-౧౨౪
పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు-మండపాక—అనుతాపము (ప)	౧	౧౦౧-౧౦౨
పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు-దీపాల—భారతీప్రశంస (ప)	౪	ముఖపత్రము (బి)
" " కర్ణాటనీమ (ప)	౬	౮౬-౮౭
" " ఊచబియ్యము (ప)	౨	౧౬
పిచ్చిరెడ్డిగారు-పొణకా—మన కర్తవ్యము	౩	౧౦౬-౧౦౫
పుండరీకాక్షుడుగారు-దామరాజు—మరణభీతి (ప)	౨	౧౨౭
పెదరామ సోమయాజులుగారు-భమిడిపాటి—రుక్మిణీపరిణయము-కూచిమంచి తిమ్మకవి	౧	౧౭-౨౫
ప్రభాకరశాస్త్రిగారు-వేటూరి—శ్రీకాళహస్తి-శివరాత్రి (ప)	౩	౭౭
" " ఉద్భటారాధ్య చరిత్రము-పీఠిక	౫	౮౦-౮౯
" " శ్రీకృష్ణ దేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు	౪	౬౫-౬౯
" " కడుపుతీపు (ప)	౧	౫-౬
" " భారతీప్రశంస (ప)	౧	ముఖపత్రము ఎ.

బసవకోటిలింగంగారు-కంచెర్ల—నేనె. (ప)	౫	౧౦౮-౧౦౯
బసవరాజుగారు-కె. వి—దిగంబరయోగి (క)	౪	౭౧-౭౮
బాపయ్యగారు-పేట—ఋతుసౌభాగ్యము (ప)	౪	౪౮
బాలకృష్ణయ్యగారు-కొణిదేవ—శంకరదివ్యమూర్తి (ప)	౧	ముఖ్యప్రథమ వి.
బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు-కాశీభట్ట—ఆంధ్రారణ్యపర్వ శేషప్రశంస	౬	౯-౧౭
” రామాయణమునందలి వానరులవరు?	౪	౧౦౫-౧౦౮
భావ్యకాచార్యులుగారు-పండిత ఈ—విరహోత్పంతిత (ప)	౬	౫౬
భైరవమూర్తిగారు-కాశీనాథుని—గానము	౧	౯౩-౧౦౧
” ”	౩	౧౩౭-౧౪౪
” ”	౬	౪౨-౪౮
రంగనాథశాస్త్రిగారు-కలువలపల్లి—మహాసతీసీత (ప)	౪	౩౩-౩౪
” ”	౫	౧౫-౧౬
” ”	౬	౧౨౦-౮
రంగనాయకులుగారు—పరపతి సంఘములు లేక బ్యాంకులు...	౬	౧౪౫-౧౫౪
రంగస్వామిసరస్వతిగారు-ఆ—ద్రవిడవాఙ్మయము-ఆంధ్రులు	౧	౨౭-౩౨
” ”	౨	౩౩-౩౮
” శ్రీకృష్ణ దేవరాయల యజ్ఞవంశము	౪	౯౬-౯౮
రత్నముగారు-ఏ. వి.—కాళిదాసు-భవభూతి	౩	౨౫-౩౧
రామకృష్ణకవిగారు-మానవల్లి—కొన్ని కాకతీయశాసనములు	౧	౧౩౦-
” —తుక్కా-పంచకము	౬	౧౧౧-
రామకృష్ణయ్యగారు-మోచర్ల—ఆమని (ప)	౬	౧౧౬
రామచంద్రరావుగారు-పోడురి—పూర్ణిమ (క)	౩	౬౭-౭౬
రామబ్రహ్మంగారు-గూడవల్లి—మృచ్ఛకటిక ప్రదర్శనము	౩	౧౩౨-౧౩౪
రామమూర్తిగారు-సుసర్ల—విష్ణుసర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణ స్రవము (ప)	౪	౧౩౪
రామయ్యగారు-జయంతి—కవిజనశ్రేయ విమర్శసఖిండనము	౪	౪౯-౫౮
రామసోమయాజులుగారు-భమిడిపాటి—లక్ష్మీ (క)	౧	౩౩-౪౦
రామసోమయాజులుగారు-విరావూరి—హిందూ దేశపు లక్కపరిశ్రమ	౧	౧౨౧-౧౨౫
రామవధానిగారు-గాధాపరుల—రాగము (ప)	౩	౧౦౮
రామిరెడ్డిగారు-దువ్వూరి—నాటకకళాసంస్కరణము	౫	౧౩౭-౧౪౬
రామేశంగారు-నేపా—పల్లవులు	౫	౧౦౫-౧౦౮
లక్ష్మణరావుగారు-కానూరి—వాయువార్తాపద్ధతి	౧	౭౫-౮౩
లక్ష్మీకాంతంగారు-బలికేపల్లి—సత్యనారాయణస్వామి (ప)	౩	౧౬౪
లక్ష్మీనరసమాంబగారు-పులుగుర్ల—ద్రౌపది	౧	౬౪-౬౯
” ”	౨	౪౩-౪౮
లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు—స్వర్ణగత వేణుగానము (ప)	౧	౧౪-౧౬
” విశ్రాంతి (ప)	౩	౩౭-౩౮
” కీ. శే. దామెర్ల రామరావుగారు. (ప)	౩	౧౪౪ త
” ఆతిథ్యము (ప)	౫	౧-౨

	నం.	పుట.
శ్వనాథశర్మగారు-వేమూరి—తంజావూరి సరస్వతీమహల్ ...	౧	౧౩౭-౧౪౧
విరభద్రరావుగారు-చిలుమూరి—ప్రాచీనాంధ్రలెవ్యుడు? ఆర్యులుకారా?	౧	౧౦౫-౧౧౭
" " " " " "	౨	౧౦౫-౧౧౫
" " " " " "	౬	౧౨౯-౧౪౪
వీరరాజుగారు-నడకుదుటి—చాటూరు ములు (ప)	౧	౮౩
వీరరాజేశ్వరరావుగారు-భండారు—కలహంస (ప)	౩	౧౦౫
వేంకటకృష్ణారావుగారు-భావరాజు—అద్వైతరజాక్ష	౨	౯౫-౧౦౪
వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు—పురాణస్మృతి తరంగిణి—తృణీకారము (ప)	౧	౬౩
" అగ్ని పరీక్ష (ప)	౨	౧-౩
" నిర్వేదము (ప)	౩	౧-౩
వేంకటరంగయ్యగారు-వంగోలు—వానరులు	౬	౩౦-౩౨
వేంకటరంగయ్యగారు-మామిడిపూడి—ఆంధ్రలాఝలూ?	౩	౯౫-౧౦౭
" శ్రీ నాథుని భీమేశ్వరపురాణము	౫	౧౭-౨౩
వేంకటరంగయ్యగారు-వి—ద్వాదశలింగములు	౩	౮౯-౯౬
వేంకటరత్న కవిగారు-మక్క-పాటి—ఆహ్వానము (ప)	౨	౧౧౬-౧౧౭
వేంకటరత్న ముగారు-పెనుమర్రి—నాచిత (ప)	౩	౨౪
వేంకటరామగారు-నిడువవోలు—పొట్టుగిరికి సోమనాథుని గురుప్రశంస	౧	౭౧-౭౪
వీరమణయ్యగారు-పూడిపెద్ది—నాసామ్మ (ప)	౪	౫౮
వీరమణశాస్త్రిగారు-దువ్వూరి—లక్ష్మణగంధవి శేషములు	౧	౧౦-౧౪
బిరామయ్యగారు-తురగా—ఈవేశికనుపించునా (గే)	౪	౬౯-౭౦
" లోకాలు నాకేలనే (గే) ...	౫	౭౮-౭౯
వేంకట్రావుగారు-నాదళ్ల—ఆంత్యసంప్రార్థన (ప)	౫	౬౪
" విరహము (ప)	౨	౧౬
" వేంకటేశ్వరవియోగము (ప)	౩	౪౯
" గులాబిఫలప్రసాదము (ప)	౪	౧౨౦
వేంకటరావుగారు-కవికొండల—కీ. శే. దామెల్ల రామారావుగారు (ప)	౩	౧౪౫
" కవితాప్రశంస	౬	౧-౭
వేంకట విశ్వనాథశర్మగారు-మల్లాది—కేనోపనిషత్తు (ప)	౨	౬౯-౭౧
వేంకటశాస్త్రిగారు-మండలేముల—శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తోత్రము (ప)	౧	౧౩౬
" ముక్కుతిమ్మనార్యుడు	౨	౧౭-౨౦
" " " " " "	౪	౧౩-౨౨
వేంకటాశిష్యుడుగారు-రాయసము—పార్వతి యనుతాపము (క)...	౬	౬౯-౭౬
వేంకట శేషకవిగారు-అనుముల—కీ. శే. దామెల్ల రామారావుగారు (ప)	౩	౧౪౮
వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు-ఒకటి—శ్రీ నాథుని పలనాటి వీరచరిత్రము	౪	౨౪-౩౨
వేంకటసుబ్బారావుగారు-నంపూరి—గోవుమాలచ్చిమి (గే) ...	౪	౬౪
వేంకటసుబ్బారావుగారు-గుండిమెడ—కృష్ణా (ప)	౪	౧౪౬
వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు-పెండ్యూల—సూత్రకాల వ్యవసాయచరిత్ర...	౨	౧౨౮-౧౩౪
" " " " " "	౩	౧౦౯-౧౧౪

	సం.	పుట.
వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు-కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి—కవితారచన (ప) ...	౬	3౬-37
వేంకటసుబ్రహ్మణ్య ప్రసాద రావు దొరగారు-త్రిపురాన—గ్రాంథిక న్యాయపరిక భాషావివాదతా రావలిగ	౧౨౬-౧౨౯	
“ “ దొంగట (ప) ...	3	౯౩
“ “ రతివిలాపము (ప) ...	౨	౨౧౨౬
“ “ ప్రణయకలహము (ప) ...	౫	౧౨౯
“ “ ప్రసవవేదన (ప) ...	౬	౮
వేంకటాచార్యులు గారు-కొమండూరు-మంగళ సూక్తము-వ్యాఖ్య	౬	౧౨-౧౨౩
“ పల్లెటూరి పయనము (ప) ...	౧	౧౪౨-౧౪౫
వ్యాసాచార్యులు గారు-కాశీ-గోకులము: ప్రణయోన్మాదము...	౬	౩౩-౩౯
శంకరదీక్షితులు గారు—కానరాని కష్టాలు (క) ...	౨	౩౨-౩౩
శర్మ గారు-డి. యన్.—ధర్మ మేనజయతి (ప) ...	౩	౧౪౪
శివన్న శాస్త్రి గారు-జంధ్యాల—అభావ ప్రాదుర్భావము (ప) ...	౨	౫౮
శివరామ శాస్త్రి గారు-పేటూరి—కృతి (క) ...	3	౫౦-౫౬
“ ప్రాచీనభరతవర్ష మునందు శూద్రులకుగల యధికారము	౫	౧౩౦-౧౩౬
శివశంకరప్ప శై గారు-టి.—ఈశ్వర (ప్రసన్నత) (ప) ...	౧	౧౦౪ త.
“ స్వరాజ్యమనశేమి? ...	౨	౧౨౩-౧౨౩
“ భాగ్యములు (ప) ...	౪	౧౨౪
శ్రీశివశంకర శాస్త్రి గారు—ప్రపన్నుడు (ప) ...	౨	౪౮ త
శేషగిరిరావు గారు-చింతలపూడి—వైరాగ్యపంచకము (ప) ...	౪	౧౧౩
శేషగిరిరావు గారు-ఆంధ్ర—భీష్మ ప్రతిజ్ఞ	౬	౨౧
శేషాద్రిశర్మ గారు-జనమంచి—నాటకములు	౧	౧౦౩-
శ్రీ శేషాద్రిమణికవులు సహగమనము (ప) ...	౨	౧౩౫-౧౩౬
“ సుకవి (ప) ...	౫	౧౪౬
“ సేను ధన్యుడ (ప) ...	౬	౪౧
శ్రీనివాసరావు గారు-వ్యాయపతి—శిల్పము ...	3	౧౨౬-౧౩౧
శ్రీరామ శాస్త్రి గారు-గొల్లపూడి—భామంతలనాయకుడు	౫	౨౫-౩౫
శ్రీవాసుదేవరావు గారు—ఆలోచన (క) ...	3	౫౯-౬౬
“ ఇదియేనాపునర్వివాహము (క) ...	౫	౬౫-౭౮
సంఘసంస్కారి—కన్యాచార్యము (క) ...	౬	౮౯-౯౩
సత్యనారాయణ గారు-విశ్వనాథ—తిరోధానము (క) ...	౧	౮౬-౯౧
“ బావక_తె (గీ) ...	3	౬౬
“ ప్రోలరాజు (ప) ...	౬	౨౩-౨౯
సత్యనారాయణ గారు-దిట్టకవి—ప్రణయ ప్రభావము (ప) ...	౨	౧౨౨
సత్యనారాయణమూర్తి గారు-నిడమర్రు—బమ్మెర ప్రోలరాజు...	౬	౩౮-౪౦
“ కాపుపడుదు (ప) ...	౫	౮౯
సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు-వేదుల—దీపావళినాడు (ప) ...	౫	౪౩
సాంబశివరావు గారు-యల్—కీ. శే. దామెల్ల రామారావు గారు (ప) ...	3	౧౪౫-౧౪౬
సాధకుడు—సంసారజలధి (ప) ...	౪	౧౨
సాహిత్య పర్థమడు—విద్వాంసుని నిత్యేదము (ప) ...	౬	౪౯
సింహాచలం గారు-చేపూరు—బ్రహ్మగీతము (ప) ...	౫	౧౧౨-౧౧౪

[illegible]